

Mord,
dråp och
dödsdomar
i Gudhems härad
åren 1604-1718

Lars Bägerfeldt

*Mord, dråp och dödsdomar
i Gudhems härad åren 1604-1718*

Mord,
dråp och
dödsdomar
i Gudhems härad
åren 1604-1718

Lars Bägerfeldt

Mord, dråp och dödsdomar i Gudhems härad åren 1604-1718.

av Lars Bägerfeldt

Avskrifter av Gudhems häradstings protokoll åren
1604-1605, 1612, 1619-1624, 1628-1656, 1658-1718,
där mellanliggande år under denna period saknas.

Samt med vissa tillägg och kompletteringar från Göta Hovrätts
arkiv, åren 1635-1718, i de fall som ärendet skulle prövas av
högre instans.

Tillägg 2020:

Denna bok utgår från advokatfiskalens samtida kopia i Göta
Hovrätt, men originalhandlingarna omfattar några fler år, så
det finns ytterligare 10 ärenden som istället är med i bok nr:
80 Criminalia 1635-1650.

Falköping 2014.

Tryckt hos CO-print i EU.

ISBN 978-9188418-16-8

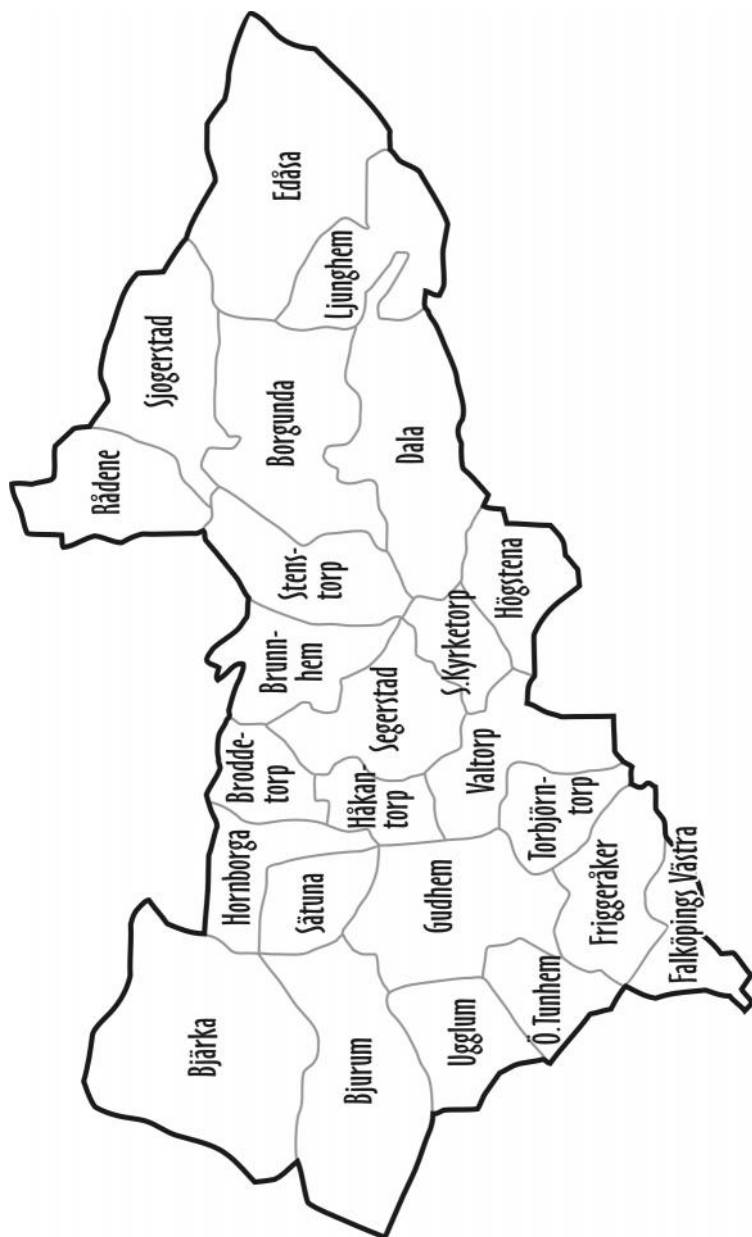
FÖRORD

Efter att ha skrivit 60 böcker, var det någon som frågade ifall jag inte kunde skriva en spännande bok, bara för omväxlings skull.

Tja, vad gör man inte för att behålla sin lilla men trogna publik? Så här kommer den, med 108 historiska rättsfall från Gudhems häradsting, vilka alla berör mord, dråp och dödsdomar samt några oklara dödsfall. Texten är hämtad direkt från de gamla protokollen från 1600-talet och början av 1700-talet, där kusliga händelser och märkliga levnadsöden omtalas.

Ett råd: Håll en lampa tänd för säkerhets skull när skymningen faller på. Man vet aldrig vad som kan hända när man befinner sig i dödens gränsland. De dödsdomar och dråp, som denna bok handlar om, inträffade under en tid när tron på gengångare och vålnader var vida större än i dag. Därför bör man läsa om de mördade och dödsdömda personernas livsöden med vördnad, saktmod och största försiktighet. Ingen har nämligen berättat för dessa gengångare att de egentligen inte finns.

Falköping 2014-08-24
Lasse Bägerfeldt

Gudhems härad och dess socknar. Falköpings västra ingick förr i Friggeråkers socken, utom byn Bestorp med omgivning som var en egen socken.

Innehåll

OM RÄTTSFALLEN	11
TINGET och HÄRADSRÄTTEN	11
TINGSPROTOKOLLEN	13
MORD och DRÅP	15
DÖDSDOMAR FÖR OTUKT	16
ORDVAL och ORDFÖRKLARING	17
MÅTT och VÄRDEN	26
MORD OCH DRÅP	27
Arvid Strängs beröring med en död knekt (1604a)	27
Nils Knutsson som blev dräpt (1604b)	27
Mikaels dråp på Sven Eriksson (1614)	27
Björn Bengtssons dråp på Sigge Svensson (1621a)	29
Bengt Sverkilssons dråp på Per Larsson (1621b)	30
Svens beröring med Anders Anderssons död (1624)	30
Bengt Anderssons beröring med Olof skomakares död (1630)	31
Anders Larsson och Botvid Larsson, samt Per Larssons död (1632)	31
Gunilla Eriksdotters beröring med Anders Perssons död (1634)	34
Bengts beröring med pojken Svenssons död (1635)	34
Sven skomakares och Olof Larssons dråp på Per Larsson (1636)	34
Bengt Nilssons dråp på Måns Eriksson (1638)	35
Anders Björnssons dråp på Jon Månsson (1642)	38
Olof Larssons dråp på Anders Jonsson Uv (1643a)	40
Engelbrekt Olofssons dråp på Jon Larsson (1643b)	42
Anders Larssons påstådda dråp på Olof Persson (1649a)	44
Jöns Jonssons misstänkta dråp på Sven Gudmundsson (1649b)	44
Lars Arvidssons misstänkta dråp på Jon Larsson (1650a)	45
Jon Anderssons dråp på en inbrottstjuv (1650b)	45
Olof Perssons dråp på Måns Ambjörnsson (1652a)	48
Elin Dufvas dråp på Knut Lilliehök (1652b)	50
Anders Månssons dråp på Nils Månsson (1654a)	51
Måns Erikssons dråp på Bengt Olofsson (1654b)	53
Det misstänkta dråpet på Olof Hansson (1662)	57
Per Larssons dråp på Olof Larsson (1665)	58
Johan Olofssons beröring med Måns död (1667)	61
Jöns Larssons dråp på Ambjörn Bengtsson (1672)	61
Måns Månssons och Nils Jonssons dråp på Olof Andersson (1675)	62
Per Anderssons dråp på Sven Nilsson Lind (1681)	72
Hans Persson som blev ihjälslagen (1683)	79
Gabriel Hadelins beröring med Per Arvidssons död (1689)	80

Johan Anderssons dråp på Olof Hansson (1691a)	91
Nils Anderssons dråp på Sven Andersson (1691b)	94
Jöns Håkanssons beröring med Lars Kristofferssons död (1692)	110
Ingeborg Boms beröring med Jonas Mikaelssons död samt Anna Nilsdotters dödsdom (1695)	112
Johan Perssons beröring med Karin Persdotters död (1698a)	117
Jon Olofsson beröring med Anders Larssons död (1698b)	119
Sven Anderssons orsak till Per Torstenssons död (1707)	121
Per Perssons orsak till Ragnhild Torbjörnsdotters död (1708)	124
Anders Pommers påstådda dråp på Sigrid Persdotter (1712)	132
BARNAMORD	137
Ingegerd Månsdotter (1619)	137
Kerstin Håkansdotter (1629)	137
Kerstin Larsdotter (1639)	137
Marit Olofsdotter och Olof Andersson (1641)	138
Marit Svensdotter (1649)	140
Elin Jonsdotter (1650)	141
Per Eriksson (1658)	142
Jon Andersson mjölnare och Ingrid Andersdotter (1663)	143
Elin Jönsdotter (1668)	143
Ingeborg Björnsdotter (1689)	145
Sven Svensson och Brita Andersdotter (1702)	151
Lars Persson och Astrid Svensdotter (1706)	163
Sigrid Hagbardsdotter (1708)	168
SJÄLVMORD	171
Johan Andersson – oviss dödsorsak (1682)	171
Margareta Nilsdotter – oviss dödsorsak (1685)	173
Tormod Carlsson (1690)	177
Jon Svensson (1696)	181
Håkan Andersson – oviss dödsorsak (1697)	182
Jon Andersson – oviss dödsorsak (1699a)	185
Kerstin Andersdotter (1699b)	188
Ingrid Jonsdotter (1705a)	191
Kerstin Nilsdotter (1705b)	192
Karin Svensdotter – oviss dödsorsak (1707)	193
DÖMDA TILL DÖDEN FÖR OTUKT	196
Nils Vass (1619a)	196
Per Andersson och Ingrid Hansdotter (1619b)	196
Lars Håkansson och Astrid Olofsdotter (1620)	196

Jon Andersson och Margareta Larsdotter (1621a).....	197
Lars Andersson samt Karin och Elin Björnsdöttrar (1621b).....	197
Lars Jakobsson (1628a).....	198
Björn (1628b).....	198
Anders Svensson och Ingegerd Andersdotter (1631a).....	198
Anders Larsson och Kerstin Nilsson (1631b).....	199
Håkan Svensson och Ingeborg Månsdotter (1635a).....	199
Gunnar Olofsson och Sigrid Persdotter (1635b).....	199
Anders Jönsson och Malin Andersdotter (1635c).....	200
Håkan Persson och Brita Hansdotter (1637).....	201
Nils Jonsson och Ingeborg Andersdotter (1638a).....	201
Anders Nilsson och Brita Larsdotter (1638b).....	201
Per Jonsson och Anna Larsdotter (1638c).....	202
Jakob Eriksson och Karin Arvidsdotter (1638d).....	202
Anders Svensson och Marit Andersdotter (1643a).....	203
Anders Andersson och Karin Nilsson (1643b).....	204
Jon Bengtsson och Kerstin Andersdotter (1645a).....	204
Sigge Andersson och Elin Bengtsdotter (1645b).....	206
Olof Jonsson och Gunnila Andersdotter - första gången (1646a).....	206
Håkan Persson och Karin Bengtsdotter (1646b).....	207
Ambjörn Andersson och Kerstin Larsdotter (1647a).....	207
Olof Jonsson och Gunnila Andersdotter - andra gången (1647b).....	209
Sven Jönsson och Berta Carlsdotter (1648).....	209
Jon Andersson och Ingrid (1652a).....	210
Nils Arvidsson och Ingrid Andersdotter (1652b).....	210
Bengt Engelbretsson och Karin Persdotter (1652c).....	211
Per Björnsson och Berta Persdotter (1653).....	212
Per Björnsson och Ingeborg Persdotter (1656).....	212
Måns Larsson och Elin Olofsdotter (1658a).....	217
Sigge Siggesson och Kerstin Andersdotter (1658b).....	218
Olof Jonssons och Kerstin Larsdotters blodskam (1671).....	219
Abraham Falkengreens och Ingeborg Gyllenstings blodskam (1675).....	220
DÖDSDOMAR AV ANDRA SKÄL.....	226
Tore Carlsson – tjuveri (1629).....	226
Olof Birgersson – bråk (1641).....	226
Jon Persson – tjuveri (1642a).....	229
Måns klockare – tjuveri (1642b).....	230
Nils Olofsson – tjuveri (1650).....	230
Sven Persson – rån (1651).....	232

Wilhelm och Jacob Merser – bråk (1681).....	233
Olof Nilsson – tidelag (1685).....	241
Nils Larsson – tjuveri (1697a)	243
Jacob Svensson – tjuveri (1697b).....	247
REGISTER ÖVER ORTNAMNEN	250

*Gudhems häradssigill från ett tingsrättsprotokoll daterat år 1654.
” SIGILLVM . GVDVMS HEREDHE + ”*

OM RÄTTSFALLEN

TINGET och HÄRADSRÄTTEN

Ända sedan urminnes tider har folket ute i bygderna samlats regelbundet. Ett av skälen var att skipa rätt och lösa konflikter. Den minsta enheten sedan medeltidens början var häradet. I vissa fall förekom även ett slags landskapsting, men över dem fanns alltid den kungliga Hovrätten. Här avgjordes alla grova brott.

Vanligen hölls 2-4 häradsting per år. Fram till början av 1600-talet räckte det med en enda dag per tillfälle, men omfånget på målen ökade med tiden och ett ting kunde i slutet av 1600-talet pågå i flera dagar. Ifall något särskilt inträffade, som var synnerligen brådskande, höll man omgående ett extra ordinarie ting för att rannsaka ärendet och nå fram till ett beslut. Exempelvis skedde detta vid mord, när man både ville syna offret och brottsplatsen så fort som möjligt, samt säkerställa vem som var den skyldige. Då var det inte ovanligt man fick nöja sig med att bara några få nämndemän kunde närvara.

Under medeltidens slut och de efterkommande seklerna bestod Rätten i häradet av 12 betrodda nämndemän som ofta bodde utspridda i häradet, samt en mer högättad domare som hade det yttersta ansvaret för de domar som man kom fram till. Det var nog att rättsprocessen gick till på ett korrekt sätt, att alla berörda vittnen hördes och att man samlade in väsentliga kunskaper om de aktuella fallen på ett rättvist sätt, innan man fattade sina beslut. En del av detta juridiska arbete reglerades i landslagen under 1300-talet och kompletterades därefter med åtskilliga kungliga påbud. Allt för att säkerställa att häradsrätterna fällde rättvisa domar. Isärskilda mål som gällde grova brott och dödsdomar, omprövades hela målet i en högre instans där kungen hade full insyn, varför i stort sett alla dessa mål avslutas med uppgiften att ärendet hänsköts till den kungliga Hovrätten för slutgiltig dom. Här kunde den anklagade både frias och fällas, eller få sin dödsdom omvandlad till pengaböter. Ibland hände det att Hovrätten var mycket skarp i sin tillrättavisning av häradsrätternas bristande ansträngningar att få fram fullvärdig information om målen och deras usla rannsaking av vad som hade skett, varför de omgående krävde en fortsatt utredning angående vissa frågor som de slarvat med, varefter målet kunde slutföras.

Tingets yttersta och egentliga funktion i samhället var att lösa konflikter mellan parter som stod långt ifrån varandra och inte kunde göra upp i godo, vilket slutade med en förlikning eller att ena parten fick böta ett visst belopp eller ådrog sig ett annat straff. Sådana böter kunde gå direkt till motparten, men ofta delades beloppet i treskifte mellan motparten, kungen och häradet.

Om parterna kunde göra upp i godo, behövdes inte häradstingens medling. Under medeltiden kunde även grova brott som mord sluta med att parterna gjorde upp om förlikningen själva, utan inblandning av tinget. Under 1500-talet tvingade man parterna att få sin förlikning dömd på tinget, men främst för att kungen skulle få del av bötesbeloppet.

När ett ärende fördes upp på tinget, fanns det alltid en målsägare som framförde vissa anklagelser och som drev käromålet eller rättssökningen i det berörda ärendet. Sedan kunde nämnden hjälpa till med att skaffa fram vittnen och sakkunniga personer, såväl sådana som var för som emot dessa anklagelser, i avsikt att nå fram till en rättvis dom.

För vissa brott fanns det ingen som ville stå som målsägare och framföra några anklagelser, exempelvis när parterna redan hade försonats eller gjort en förlikning, men då kunde häradsrättens nämndemän själva eller någon kyrklig företrädare framträda som den anklagande parten och hänvisa till förbud enligt den världsliga landslagen eller Guds lag. Så är ofta fallet gällande otukt och hor, men också tjuveri och tidelag samt barnamord.

Det var mycket viktigt att den anklagade erkände sitt brott innan domen kunde fastställas. I annat fall var det näst intill omöjligt att genomföra en dom. Därför förekom i vissa fall mycket hårdhänta metoder, vilket kan jämföras med tortyr för att framtvunga bekännelser. Av det skälet var det också tämligen vanligt att den anklagade rymde när det gällde grova brott, för då kunde inte häradsrätten slutföra målet och besluta om en dom. Frågan återstår var dessa rymlingar tog vägen och hur de levde resten av sina liv.

Det var långt ifrån alla i bygderna som besökte tingen. Tvärtom får man en känsla av att det främst var de som hade egna ärenden dit som kommit samt spridda grupper av närboende och nyfikna. Från början hölls tinget på ett och samma ställe i häradet, men sannolikt hade man redan under medeltidens slut börjat med ett roterande system, där tinget ständigt flyttades gång från gång så att det istället hölls på olika platser. Under 1640-talet kom kungliga förmaningar att man tvingades återgå till den gamla och rätta tingsplatsen, såsom det varit fordomdags, vilket för Gudhems del innebar att man återigen förlade tinget till Torbjörntorp. Här

nämns senare en tingsstuga. Om förhandlingarna innan dess hölls utomhus eller under tak, framgår inte.

TINGSPROTOKOLLEN

Eftersom det förekom fusk och bedrägerier inom rättsväsendet ute i bygderna, både vad gällde snedvridna domar och mutor samt inte minst att häradshövdingar och nämndemän behöll bötesbeloppen själva, ökade det kungliga kravet på kontroll. I början av 1600-talet anmodades samtliga häradsting att skriva ner en kopia på sina protokoll och skicka in den för granskning och arkivering. I början skedde det mestadels spontant, men från 1620-talet brukar dessa protokoll förekomma utan några större luckor.

De enskilda fallen som behandlades på tinget sammanfattades från början väldigt kraftigt och blev bara några få rader, men med tiden ökade detta långsamt och anpassades efter målets art. För de enklare fallen räckte det med ett fåtal rader, men de mer komplicerade fallen kunde rymma åtskilliga sidor, där till slut samtliga vittnesmål nedtecknades, även om de sade samma sak. Denna förändring och utökning märks tydligt strax efter mitten av 1600-talet.

De flesta rättsfallen behövde planeras i god tid, så att alla berörda vittnen kunde kallas in och förhöras på ett och samma ting. Ibland kunde ett huvudvittne eller en åtalad vara utomlands, såsom soldater och ryttare, vilket medförde att målet kunde skjutas fram flera år, men de flesta målen hölls inom ett halvår efter anmälan av målsägaren. Andra problem var när den åtalade hade rymt, eller när okända omständigheter framkom under förhören så att fler personer än planerat tvingades vittna.

Under den första halvan av 1600-talet bestod de flesta rättsfallen av enklare tvister och konflikter av skilda slag, såsom slagsmål och tjuveri eller oklarheter i arv och köp av gårdar, men behandlar också rena överfall och angrepp bönder emellan eller mot deras egendom och husfolk. Därtill kommer sedlighetsbrotten, såsom otukt, där i regel bara kyrkan drev sådana mål. Med tiden blev adelsmännen alltmer aktiva på tingen och drev sina egna ärenden, i syfte att försvara sina rättigheter rörande domäner och gårdar.

I de äldsta protokollen dominerar bara de rättsfall som avser de brott vilka slutade med böter, medan de yngre tar upp samtliga mål som fördes upp på tinget och behandlades. På så vis ökade ärenden rörande arv, egendom och andra krav på förtydligande som gällde vissa personers rättig-

heter och anspråk. Orsaken till denna utvecklighet var att man redan under 1500-talet hade saköreslängder i skatteböckerna, där man sammanställde de böter som Kronan fick del av efter häradsrättens domar. Då handlade det ofta om böter för slagsmål och tjuveri, eftersom övriga brott slutade med kroppsbestraffning eller avrättning, medan andra ärenden på tinget inte heller medförde några böter. Under 1600-talet växte behovet fram att häradsrätternas beslut och domar skulle innehålla mer komplett dokumentation.

De rättsfall som valts ut i denna bok är de som berör mord och dråp samt de mål som slutade med en dödsdom. Under 1600-talet var det dock många grova brott som medförde att häradsnämnden fällde en dödsdom, men som ofta mildrades av Hovrätten och omvandlades till böter. Det gäller både otukt och tjuveri samt vissa edsöresbrott, såsom hemfridsbrott.

När häradsrätterna i Västergötland hade behandlat ett ärende som var belagt med dödsstraff, fördes det alltid vidare till den kungliga Hovrätten för en sista granskning och prövning, varvid Göta Hovrätt bildades 1634 för att avlasta Svea Hovrätt i Stockholm. Häradsrätten hade ingen befogenhet att utföra dödsdomar som de själva hade dömt, utan samtliga ärenden av detta slag skulle prövas en sista gång av den kungliga Hovrätten, vilket kunde dra ut på tiden några månader. Under tiden fick den dömda ofta vistas i ett kronofängelse. I bästa fall kunde man få straffet omvandlat till stränga böter. Av det skälet nämns det ibland i häradsprotokollen att den dömda är fattig och inte har något att betala med, underförstått att det bara var straffarbete, kroppsstraff eller avrättning som återstod som bestraffning. Om den kungliga Hovrätten efter sin prövning också fällde den anklagade till döden, skulle det alltid ske snarast och utan uppskov.

Antalet rättsfall per år var som störst under 1640-talet, när 30-åriga kriget nere i Tyskland och Polen gick mot sitt slut och många soldater återvände hem till Sverige igen. Utifrån målens art verkar det som om det var ovanligt oroligt ute i bygderna, innan soldaterna och ryttarna fick en lugn och tillbakadragen plats i samhället. Även de hemkomna adelsmännen kunde uppträda bråkigt på tingen, när de rastlösa och giriga började se om sina rättigheter rörande gods och gårdar.

Anklagelser för mord och dråp ökade långsamt i början av 1600-talet för att sedan vända neråt under 1600-talets mitt, bortsett från en tillfällig uppgång under 1690-talet. Barnamordens antal varierar, men är ändå någorlunda jämnt fördelade under detta sekel. Självorden däremot tycks inte ha tagits upp i häradsrätten förrän under 1680-talet. Förmodligen omhändertogs dessa ärenden av kyrkan innan dess. Samma markanta tidsbegränsning bland rättsfallen finner vi för de utdelade dödsdomarna mot

personer som begått otukt. Här kan man se att man slutade utdöma dödsdomar hösten 1658 och konsekvent omvandlade dem till böter istället. De övriga dödsdomarna, för alla övriga brott, är få till antalet och ganska spridda över seklet, även om det finns en tydlig ökning just under 1640-talet.

MORD och DRÅP

MORD – ett uppsåtligt dödande av en människa, där även självmord var ett grovt brott enligt kyrkans uppfattning vid den berörda tiden. Det ska ha varit överlagt och planerat.

DRÅP – ett avsiktligt dödande av en annan människa, men är en lindrigare form av mord, eftersom det kan ha skett i hastigt mod eller vid tillfälle när ett ovanligt sinnestillstånd har varit rådande hos gärningsmannen.

De rättsfall som brukar omfatta de längsta utredningarna och mest detaljerade rannsakingarna och undersökningarna, är otvivelaktigen de som berör anklagelser om mord och dråp. Härigenom framskymtar personliga omständigheter på ett sällsamt sätt, vilka berättar om de inblandades liv och leverne under den berörda tiden.

Ett flertal av de aktuella fallen i denna bok omfattar dråp, vilka skett i hastigt mod eller rent av i självförsvar. Ytterst sällan framskymtar omständigheter som talar för att ett överlagt mord var begånget, i varje fall när offret var en vuxen person. Skillnad var det för de nyfödda barnen som föddes utanför äktenskapet, när förtvylade mödrar och fäder emellanåt tog livet av sitt nyfödda barn i ett försök att dölja vad de redan hade gjort sig skyldiga till, men då blev brottet bara ännu värre ifall det uppdagades. Å andra sidan skulle de ju fram till 1658 ändå bli dömda till döden ifall de hade begått äktenskapsbrott, så då kunde de lika gärna försöka komma undan helt och hållet genom att dräpa barnet. Men de flesta visste att dessa dödsdomar för hor nästan alltid omvandlades till dryga böter, som få av de fattiga klarade av att betala. Då fick de antingen arbeta av böterna på en lämplig plats som anvisades av Kronan, eller ta emot ett hårt straff som motsvarade beloppet, vilket kunde medföra svåra kroppsskador för resten av livet. Somliga blev dessutom förvisade från häradet där de bodde.

För mord och dråp blev brottslingen alltid dömd till döden. I flera fall sågs det uttryckligen att den dömda skulle halshuggas eller brännas på bål samt föras till skogs eller läggas utanför kyrkogårdsmuren, alltså att de av-

rättade absolut inte fick gravläggas inne på en kyrkogård, vilket för många var den värsta delen av straffet. En kristen gravläggning var förutsättning för att få komma till himmelriket. Detta gällde även de som begått självmord. Tjuvar som dömdes till döden skulle dock avrättas genom hängning, så att deras illgärningar blev uppenbara för alla, till varning för andra.

DÖSDOMAR FÖR OTUKT

År 1608 kompletterades den svenska stadslagen och landslagen med Mose lag från Bibeln, varför också många hänvisningar i protokollen sker just till vissa bibelverser för de grövre brotten. Ett exempel på ett tillägg var straffet att brännas levande på bål, som dock hade förekommit sedan slutet av 1500-talet. Det fanns olika alternativ för detta. Ibland sägs att den dödsdömde skulle brännas på bål och grävas ner till skogs, alltså långt från kyrkogården, ibland att den dömda skulle halshuggas och att kroppen sedan skulle brännas på bål.

Vid samma tid, runt slutet av 1500-talet och början av 1600-talet, blev även domarna för hor, när ena eller båda parterna var gift, mycket stränga och belagda med dödsstraff för båda parterna, såvida inte den ogifta personen kunde hävda att den andres äktenskap var fullständigt okänt. Trots det var det vanligt att alla de som dömdes till döden på grund av äktenskapsbrott, kom undan med höga böter. Därför skedde i praktiken ingen större förändring när man från hösten 1658 konsekvent utdömde böter för dessa brott, vilket avlastade kungliga Hovrättens arbete högst väsentligt, eftersom de flesta brotten som de omprövade handlade om hor. Vid upprepade lagöverträdelser av detta slag, ökade bötesbeloppet kraftigt.

Endast i särskilda fall, om parterna var nära släkt med varandra eller vid andra försvårande omständigheter, fastställdes dödsdomen. Likaså om man hade gått så långt att man mördade barnet, i hopp om att gärningen inte skulle avslöjas, då fanns det ytterst sällan några förmildrande omständigheter. Då fanns bara en väntande dödsdom.

Ifall båda parterna var ogifta, utföll dock bara höga böter till dem båda samt en uppmaning att de snarast skulle gifta sig. Om de inte ingick äktenskap med varandra, var mannen skyldig att betala underhåll för barnet så länge det var ommyndigt. Mannen betalade alltid dubbelt så höga böter som kvinnan, vilket var en tradition inom rättssystemet sedan tidig medeltid. Denna åtskillnad gällde både vid böter och arvskiften etc.

Märkligt nog var det bara vid äktenskapsbrott som de anklagade dömdes till döden. Om båda parterna däremot var ogifta, uppmanades de helt enkelt att gifta sig med varandra, i annat fall tvingades mannen betala underhåll för barnet. Ibland utföll även böter för dem. Om de däremot var nära släkt med varandra, vilket bland annat kallades för blodskam, väntade hård bestraffning.

Väldtäkt var synnerligen ovanligt, ty i nära nog samtliga fall framgår det tydligt att båda parterna mer eller mindre frivilligt hade inlett sitt förhållande. När så inte var fallet, försökte kvinnan fria sig genom att hävda att hon blivit övertalad, tvingad eller tagen med våld, men det är extremt ovanligt.

Oavsett vilka omständigheter som var rådande vid otukt, var det nästan bara i händelse av att kvinnan blev gravid som umgänget blev ett mål på tinget. Om hon inte blev gravid, kunde ingen dömas, för då fanns det inga bevis.

På tinget skildes främst mellan tre olika typer av otukt, nämligen:

MÖKRÄNKAN, LÄGERSMÅL, LÖSKALÄGE, BESOVEN – köttsligt umgänge mellan två ogifta personer.

HOR – dito, men där ena eller båda personerna var gift och därmed bröt sina äktenskapslöften. Enfalt hor gäller när bara den ena personen var gift, och tvåfalt hor när båda var gifta.

BLODSKAM, SKYLDSKAPSSPJÄLL (blodsband), FRÄNDSÄMJOSPJÄLL och SVÅGERSKAPSSPJÄLL (släkt endast via giftermål) – köttsligt umgänge mellan två personer som var nära släkt med varandra, där även ingifte räknades som släktskap. Allmänt, för alla varianter, användes ordet blodskam. Dessa brott kunde även kallas KÄTTERI, som dock var ett begrepp för många olika typer av brott mot Guds ordning.

ORDVAL och ORDFÖRKLARING

Att skriva ner originaltexterna ordagrant och bokstavstroget är emellanåt en svår uppgift, men att sedan göra om texten till en mer modern svenska medför många problem. Risken är stor att man i alltför hög grad antingen har valt alldeles för moderna ord, så att den ålderdomliga känslan försvin-

ner, eller att man behåller för mycket av dåtidens ovanliga meningsbyggnader, formuleringar och ordval.

I denna återgivning har texten omvandlats så att den har blivit tämligen lättläst för oss i dag, men många av de ursprungliga gamla orden har behållits, dock med ett tillägg inom parentes som förklarar ordet ifråga när de blir för ovanliga eller obegripliga. En annan risk vid omarbetningen av texten, är att dåtidens stavning smugit sig in och finns kvar på ett eller annat sätt, vilket kan uppfattas som stavfel av författaren.

Under arbetets gång har enstaka ord i texterna varit antingen svårlästa eller svårtolkade, varför de återges med citationstecken, så att läsaren själv kan fundera på vad de måhända kan betyda.

Inom Kronans förvaltning och dokumentation, förekommer en del latinska låneord. Det gäller både skattelängder och rättsprotokoll. Somliga av dem har blivit allmänna i det svenska språket, medan andra känns främmande. Av det skälet har en del låneord översatts till lämplig synonym, medan andra återges såsom det står.

En del konstiga ord kan märkligt nog uppfattas som vanliga när man läser rättsfallet ifråga, men omvänt kan de vara obegripliga för dem som inte är förtrogna med Sverige under 1600-talet. Av det skälet följer här en liten ordförklaring.

mässa	På många platser i protokollen anges inte ett exakt datum, utan man refererar till en kyrklig mässa eller högtidsdag, såsom exempelvis:
	Kyndelmässan 2 febr
	Vårfrudagen 25 mars, utom när den sammanfaller med påsk
	Påskdagen varierar (22 mars - 25 april)
	Kristi Himmelsfärd 39 dagar efter Påskdagen
	Pingst 10 dagar efter Kristi Himmelsfärd
	Bartolomei 24 aug
	Mattei mässa 21 sept
	Mikaelsmässa 29 sept
	Brittmässa 7 okt
	Alla helgons dag 1 nov
	Martinsmässa 10 nov
	Andersmässa 30 nov
	Juletid 24-25 dec

profoss	En aktad eller fruktad person i Kronans tjänst, vilket fungerade som en slags polis i bygden, men som också kunde ha rätt att fängsla anklagade personer och utdela kroppsstraff samt genomföra avrättningar. Vanligt vid denna tid tycks ha varit att det fanns en profoss per härad.
länsman	Kan ses som allmogens egna lokala förtroendeman som dock var i Kronans tjänst, vilken skulle se till att lagarna efterlevdes. Det innebär att länsmannen var en slags polis och en länk mellan allmogen och Kronans förvaltning. Han var av ofrälse bondesläkt och under denna tid fanns det en enda eller högst några få länsmän per härad, men på andra håll i landet kunde det finnas en länsman per socken.
fjärdingsman	Länsmannens underställda tjänare, vilka ofta var få till antalet, ibland bara en enda per härad.
rättare	En person som skötte en del av räkenskaperna och organiserade det praktiska arbetet på en större gård eller ett gods, som kunde ägas av adel eller kyrka. Kronorättaren var anställd av Kronan och var verksam på gods som ägdes av Kronan.
nämndeman	Ofrälse förtroendeman i bygden, som till ett antal av 12 personer satt vid häradstinget och genomförde rannsakingar, utfrågningar, undersökningar och fattade beslut om domar. Vanligen sammanträdde tingsrättens nämndemän 2-4 gånger per år. Denna grupp med ofrälse kompletterades med en domare, som tillhörde frälset.
fängelse	Dessa trånga och låsbara förvaringsplatser var små och ovanliga. Förutom vid vissa större herrgårdar, hade Kronan egna fängelser där personer med grova anklagelser fick vistas i väntan på dom, som antingen blev böter, kroppsstraff eller avrättning, såvida de inte frikändes, men ingen kunde dömas till fängelse. Ett alternativ var att slå personen i järn, vilket innebar att de hade handfängsel eller något liknande för fötterna, så att de inte kunde rymma innan domen förkunnats.

böter	Många brott sonades genom att den dömden betalade böter till målsäganden, alltså den person eller den släkt som drabbats av brottet, men 2/3 av beloppet skulle ofta gå till kungen och häradet, vilket benämndes treskifte.
justificeras	Ett latinskt låneord som anger att den dömden skulle avrättas.
gren och galge	Personer som dömdes till döden för exempelvis tjuveri, skulle hängas så att andra förskräcktes och tog varning, därav begreppet att dömas till gren och galge. Dessa fick inte begravas på kyrkogården efteråt, men det nämns aldrig vad man gjorde med kroppen efteråt.
brännas på bål	Personer som gjort skymfaktiga brott, såsom hor och mord, skulle brännas på bål och föras till skogs, vilket innebär att de varken fick gravläggas på kyrkogården eller behålla sin kropp fram till uppståndelsens dag. Det sistnämnda var det mest allvarliga av dödsdomen, enligt dåtidens trosuppfattning.
under svärd	Att dömas under svärd, innebar att man skulle halsuggas. Därefter väntade ofta att kroppen brändes på bål eller grävdes ner någonstans utanför kyrkogården.
biltoga	Att den dömden blev rättslös och drevs i landsflykt. Vem som helst kunde döda den dömden utan rättslig påföljd.
hemul	Garanti för riktighet, där en hemulsman skulle försvara en köparens rätt till sitt köp.
kyrkoplikt	Den dömdes uteslutande och sedan upptagande igen i församlingen, vilket kunde ske på ett förödmjukande sätt, för att visa att den dömden ångrade sitt brott. Detta gällde bland annat för samtliga dömda, vars ärende hade behandlats av kungliga Hovrätten.
danneman	En redlig och ärlig bofast person i bygden, med gott anseende. Även begreppet dannekvinnor förekommer.
matmoder	Den bondkvinnor som en tjänsteträng eller tjänstepiga var underställd på gården och var anställd hos. Dennes make kunde antingen kallas matfader eller husbonde.

piga, dräng	En person som ännu inte hade gift sig. Om de tjänstgjorde på en gård mot betalning, så kallades de ofta tjänstepiga och tjänstedräng eller något liknande med samma innebörd, såsom legopiga eller deja.
övermaga	Ett omyndigt barn, alltså under 15 år.
pilte-, pigebarn	Foster av manligt kön kallades piltebarn, medan pigebarn var foster av kvinnligt kön.
afvita	Att man saknar förnuft och måste ha förmyndare.
ryttare	En kavallerist inom det svenska försvaret. Begreppet avser aldrig en vanlig person som rider.
inhyses	Person som har omhändertagits och fått en fast försörjning hos någon. Det kan både gälla unga och gamla människor, men endast de som saknade egen förmåga att försörja sig, varför de ofta var sjuka eller ålderssvaga.
saliga	Så tilltalas en död person. Exempelvis innebär ”saliga Måns” att han inte levde när texten skrevs.
gäll	Två eller fler socknar, som förvaltades tillsammans av en enda präst, prost eller kyrkoherde, vilken dock själv bara förestod gällets moderkyrka. Vid var och en av de andra sockenkyrkorna i gället tjänstgjorde en kaplan, även kallad komminister.

KOMMENTARER

(alternativt ord)	Text inom parentes avser en alternativ skrivning eller förklaring, men även mina egna kommentarer.
[utlämnad text]	Text inom klamrar avser sådant som borde ha stått i texten, men som har utelämnats eftersom det uppfattats som självklart, eller helt enkelt har utelämnats av misstag av skrivaren.

Anno 1604 den 3. Maj Gölitz ting i gudens
 firrad i dergesta rätij förvissefdinge Aad sittende
 med till arfordom till gränurad. Offur war
 Anders Wills och Botu^d Larsen Cronors följde
 wälforstandig wille Swarson. Samt förvis
 Rempdt: J.

Anders Åforsen.
 Björn i wälörög.
 J. Rafisöfson.
 Oluff Rafisöfson
 Oluff Johansson
 Oluff Lax

Swern Mansson
 Anders Bergson
 Jorm Quidf.
 Lars Swernson
 Wille i när
 Jorm i Berörög.

Lem för Rette Daniell Ristilsson för wälbruden
 förliste sig med målgörnde og med sin fufbonds w.
 Eriell Ribbing. faste i minur förvissefdingem
 of fördrat - 13 J 8 i 14^r.

Den arfuid Arving i Dala feste 12 manur 11 J
 si at sam inle war wälwandes i yom Ristilsson

Det äldsta bevarade protokollet från Gudhems Häradsrätt.

Anno 1604 thenn 3 Majj hölltz tingh i gudoms herradh i Segersta wtij herrishöfdinge stad sittende Mickill arfuedssonn till grunneuadh. öffuer warendes Nills olss[on]. Botuid Larsonn Cronones fougde welförstandig nills Suensoonn Sampt herris Nempdt:

Anders Asorsoonn

Swenn Mansonn

Biörnn i wlstorp

Anders börgesonn

per i Rafuolsoonn

Joenn Smidh

oluff Rafuolsoonn

Lars Suensoonn

oluff hakonnsonn

Nills i näs

oluff lax

Joenn i Brestörp

Kom för Rette Daniell kiertilsoonn för mökrenkan förlichte sig med målzegende och med sin husbonde w: Erick Ribbing. fästhe i minne herrishöfdingenn och heredett – 13 mark 8 örtt.r

J[te]m aruid strenng i dala feste 12 manna eedh så at hann icke war wollendes i thenn knechtens

(efterföljande sida:) död som lågh i edåsa obegrafuenn och nu tilstadh blef at begrafua honom.

Anno 1654 den 8 Februarij blef Laga Tingh Hollet i Gudhembs Häradt och Torbiörnatorp, aff migh Peder Rosensköldh till Eestadh wellförordnadt heredzhöfdingh öfwer be:te häradt, warandess Tillstädess befalningzman Welb:t lars Andersson, sampt Häradz nembd och menige almoge.

Nemdden

Peder Anderson i ästorp	Måns månson i Friggeråker
Lars Olufson i borena	Måns börson i Siogerstadh
Torbiörn i Ranstad	Anders biörson <i>ibidem</i>
Jon Andersson i Walltorp	Håkon i Skogastorp
Arfwedh i Haketorp	Swen Arwedhsson i Sätuna

/ 1

Samma dagh kom för Rätten öfwersten wällb: Hr Gustaf kurkz bönder, oloff Andersson och Jon Swenson i Rådenne, och beswäradhe sigh huruledess at qwartermestaren wällb: larss Clankenfield. hafwer in på therass herress ägor, taget en drängh ifrån deem den dee i Rettan tijdh stadth hafwa, och begieradhe förthensskull en Attest her om aff den loflige Tingz Rätten, Så emädan någre af Nemdden som Torbiörn i Ranstadh, så och måns börson och Anderss biörson, betijgade så i sanningh wara, hwadh dee ankadadhe(?), hwareföre bewilliadess och them en Attest om samma sack aff Retten.

/2

S. Dagh kom för Retten wellb: Oloff bryssfeltz lanbonde Anders Swenson i Håfwanssgården och Segerstadh och bewäradhe sigh at han för dee ägorss Ringheet som wnder be:te gårdh liggia, eijförundt wthgiöra den Skatten som honom pålagdt ähr, och begierradhe en Attest her om ifrån Retten, Så emädan befalningzmannen larss Andersson så Nembdemän larss olufson i borena, så och torbiörn i Ranstadh, wiste betijga så sandt wara, som han berettadhe, och elliest wedh Senaste holdne tinget blef honom bewilliat samma Attest Not 14. dij effterlåt Retten, at honom Skulle en Attest her om meddelass.

MÅTT och VÄRDEN

Myntsystemet var under ständig förändrig under 1600-talet och baserades antingen på silverinnehållet eller valören. Vid denna tid infördes också två parallella system, där man antingen räknade i silvermynt eller kopparmynt och värdet mellan dessa två system förändrades vid flera tillfällen. Grovt sett var 1 öre silvermynt värt tre gånger mer än 1 öre kopparmynt.

1 riksdaler = mynt om 25,5 gram silver

1 daler = 4 mark = 32 öre = 768 penningar

1 mark = 8 öre = 192 penningar

1 öre = 24 penningar

Några övriga mått

1 aln = 0,6 meter

1 mark = 210 gram

1 tunna = c:a 150 liter

1 skäppa = 1/5 tunna, vilket dock varierar mellan olika landskap.

Några värden återgivna i domboksprotokoll den 11 oktober 1624

ko 12 mark = 3 daler

kviga 8 mark = 2 daler

stut 16 mark = 4 daler

sto 16 mark = 4 daler

korn, 1 skäppa 1 mark

korn, 1 tunna 5 mark

järngryta 7 mark

vadmal, 2 alnar 1 mark

blågarn, 4 alnar 1 mark

MORD och DRÅP

Arvid Strängs beröring med en död knekt (1604a)

1604 den 3 maj

Arvid Sträng i Dala anklagades för att ha varit vållande till dråpet på den döda soldaten, som låg obegravd i Edåsa. Nu blev han ålagd att begrava honom.

1604 den 2 okt

Arvid Sträng i Dala svor inför Rätten att han var oskyldig och blev frikänd sedan 12 betrodda män i bygden likaså svor en ed och intygade att han inte var skyldig till knektens död.

Nils Andersson	Anders Jonsson
Per i Klippegården	Truls Håkansson
Sven Eriksson	Björn Bengtsson
Per Eriksson	Finnvid Jakobsson
Sigge Andersson	Lars Sträng
Esbjörn i Backegården	(han själv var den tolfte, Arvid Sträng)

Nils Knutsson som blev dräpt (1604b)

1604 den 3 maj

Knuts hustru och hennes barn i Östra Tunhem insåg att de inte kunde vinna målet rörande hennes son, Nils Knutsson som blivit dräpt, ty de utpekade höll ihop och värjde sig mot hennes anklagelser, varpå det inte gick att döma i fallet. Ärendet avslutades med en förlikning mellan parterna.

Mikaels dråp på Sven Eriksson (1614)

1614 den 25 aug (Endast känt genom lagmanstinget. Då var ärendet redan behandlat av Häradsrätten.)

Så fördes inför Rätten Petter fåravaktare i Gudhem, och blev tilltalad för det mandråp som skett under det föregående året på Gudhems kungsgård,

när gårdsfogden Sven Eriksson blev ihjälslagen. Det skedde när den slagne Sven Erikssons fader kom till sin son och han kom dit i följe med sin granne Lasse i Hålan, i avsikt att bege sig till marknaden i Falköping. Av det skälet besökte han sin son och de satte sig till bords. Strax därefter kom Mikael, Petters dräng, in till dem, han som gärningen gjorde, men han satt inte till bords med dem utan satte sig på en säng. De andra gick ut mot logen och dungen, men när de kom in igen, då började Petter tala och sade att han ville ta en verkhäst (arbetshäst) där vid gården och ville föra den varthelst han ville, varpå gårdsfogden Sven Eriksson sade: ”Nej, inte förrän jag får befallning därpå av mina förmän.” För dessa ords skull slog Petter honom på munnen, där han satt vid bordet i sin stuga, där han var förordnad att stanna. Då sprang Sven Eriksson upp och fattade sin dard (dolk) och slog till Petter och slog även något med sin dard. Med detsamma tog de varandra om halsen och då släppte Sven Eriksson sin dard som föll mot golvet. Genast tog Mikael upp samma dard och slog Sven mellan skuldrorna, så att han därefter något mot aftonen dog. Sedan Mikael hade gjort detta, slog Petter den dödes fader och hans följeslagare Lars i Hulan några sting, så att de blev där liggandes som halvdöda människor, vilka intet ont hade gjort, utan var två ärliga, gamla och vägarande män. Mikael rymde strax till skogen.

Denna sak har varit på häradstinget och där således blivit rannsakat, efter dessa svurna vittnen som närvarande var när slagsmålet skedde, nämligen länsman Lars Jönsson i Gudhems härad, nämndeman Ambjörn i Tåstorp och Per Ingemarsson i Holmängen.

Vid häradstinget har Petter fäst en 12-manna ed att varken han eller hans dräng Mikael gick dit för att de ville göra någon skada, emedan de dagen innan hade varit oense, såsom de alltid var, av den orsaken att ”fåra-tysken” (Petter) ville råda och bestämma på gården. När gårdsfogden sade Nej, så uppstod bråket, där han skadade två personer illa och den tredje dräpte.

Detta ärende tog bägge nämnderna (Gudhems häradsnämnd samt Lagmannens egen nämnd) ut i noga och flitig rannsaking. De beslutade enhälligt att denna slagne Sven Eriksson hade hus och hemfrid, både på sig själv och sina gäster som han hade bjudit. Det skedde i det hus som var förordnat av hans förmän, och gästerna därinne åt av hans kost. Petter däremot kom in dit och slog honom vid bordet, utan att bry sig om sin herres gagn och bästa. Därför kunde inte Petter fria sig med den ed han hade fäst, att han inte med berätt mod utförde denna gärning. Då dömdes han till det straff som lagen förmäler uti Edsöresbalken.

Vad dråpet anlangar (anbelangar), blev så beslutat att eftersom det skett på Hans Furstliga Nåds (konungens) egen gård, där Petter med sin självgodhet hade överfallit gårdsfogden, som över denna gård hade befallningen. Så blev han dömd efter Gårdsrätten från livet.

Eftersom denna sak tillhör Hans Furstliga Nåd, ska saken även omprövas av Hans Furstliga Nåd. När besked givits om hans straff, huruvida hans liv blir förskonat, så ska han svara för sin våldssak samt böta för hugg och blodvite på de främmande männen.

Björn Bengtssons dråp på Sigge Svensson (1621a)

1621 den 8 okt

Tre veckor före påsken år 1621 blev Sigge Svensson i Dala dräpt av Björn Bengtsson, boendes i samma by. Strax därpå utreddes förhållandena omkring dödsfallet av socknens kyrkoherde och flera betrodda män, men de kunde inte enas. Några hävdade att det skett med vilja, medan andra ansåg att det var ett vådadråp. Vid tinget om hösten drevs detta ärende vidare av den dräptes änka Elin Bengtsdotter och hans två bröder Lars och Anders Svenssöner i Bjällum. Där inställde sig även dråparen själv och flera vittnen till händelsen. Förhöret med de berörda visade att de hade suttit hemma hos Erik i Brogården, där de drack tillsammans med Bengt och Lars Månssöner i Dala, när Björn utan anledning eller i självförsvar drog sin kniv mot Lars Månsson. Då gick Sigge Svensson emellan dem och sade åt Björn att ”icke så bära er åt”, samtidigt som han tog tag i Björn för att hejda honom, men Björn svarade med att hugga med kniven bakom sig och träffade Sigge i axeln. Fjorton dagar senare dog Sigge Svensson som en följd av skadan. Såsom vittnena har återgett händelsen, kunde inte Rätten döma dråpet till våda, utan till vilja. Samtidigt intygades att de båda var kända för att vara goda karlar som aldrig kivades eller bråkade, så denna händelse var skedd uti dryckenskap och hastigt mod. Av det skälet erbjöd dråparen böter till de drabbade släktingarna, men likafullt går ärendet vidare till Hovrätten för vidare prövning rörande dråparens straff.

Bengt Sverkilssons dråp på Per Larsson (1621b)

1621 den 8 okt

Redan före år 1621 hade Bengt Sverkilssons dråp på knekten Per Larsson i Friggeråker rannsakats på häradstinget. Men där slutade inte uppgörelsen. Dråparen hade fått flera fiender genom händelsen, vilket snart visade sig. Per skräddare i Valtorp och hans två följeslagare kunde intyga att Johan i Balltorp och hans sju följeslagare, nämligen

Björn Ravelsson i Skärv, Per Torstensson i Marjarp, Lars i Lillegården i Friggeråker, Per Månsson ibidem (på samma ställe), Jon Torstensson, Lars i Torbjörntorp och Lars Månsson ibidem, vilka hade antastat dem i Åkarp, bundit upp armen och fört dem ”ett pilskott därifrån mot Åstorp”.

Johan i Balltorp försvarade sig raskt och hävdade att han hade blivit befalld av fogden Jon Håkansson och kapten Bertil Trues, att han skulle slå dråparen Bengt Sverkilsson. Men nämnden påminde honom om att vid rannsakingen av detta dråp, var varken Johan i Balltorp eller någon av hans sju följeslagare rätta målsmän i ärendet. Inte heller hade den dräptes fader, som infann sig på tinget eller någon av befallningsmännen uppmanat dem till detta, utan allt var skett genom deras eget oförstånd. Detta tvingades Johan att erkänna, att han dessutom hade antastat oskyldiga personer i deras eget hem. Därmed har de förbrutit sig mot den kungliga Edsöresbalken, varför ärendet hemställs till Hovrätten för fastställandet av deras straff.

Svens beröring med Anders Anderssons död (1624)

1624 den 23 jan

Sven under Högen i Håkantorp utfäste en 12 mannaed att han inte hade orsakat sin dräng Anders Anderssons död, vilken ed han ska fullgöra till nästa ting.

Bengt Anderssons beröring med Olof skomakares död (1630)

1630 den 22 jan

Inför Rätten framträdde Sverkil Månsson i Skultorp i Kåkindes härad tillsammans med sin faster Kerstin Andersdotter, boendes i Östergötland. De tilltalade Bengt Andersson i Ledsgården i Segerstad och anklagade honom för dråp på Kerstins make Olof skomakare i Segerstad. Till sitt försvar lade Bengt Andersson fram ett brev som var skrivet av den förre lagläsaren Johan Larsson i Härtorp, med lydelsen att Bengt Andersson blev fälld på tinget år 1621 för att han hade slagit Olof skomakare, samt att en ox sattes i vite mellan dem. Sedan dess kunde bygdemännen intyga att de inte hade bråkat med varandra. Dock räckte detta bara till Sankt Botulfs dag 1630, när de återigen slogs. Om Pingstdagen därefter dog sedan Olof skomakare. Om detta påpekade Sverkil Månsson att han själv hade hört från kyrkoherden herr Lars i Segerstad, att Olof skomakare på sitt yttersta hade hävdatt att Bengt Andersson var skyldig till hans sjukdom och skulle räknas som hans baneman ifall han dog. Eftersom inte nämnde präst var tillstädes, valde nämnden att skjuta ärendet vidare till efterkommande ting.

Detta ärende finns inte omnämnt vid de kommande tingen. Möjligen beror det på att prästen herr Lars inte höll med om Olof skomakares sista påståenden, eller att man inte höll med om sambandet, så att Bengt Andersson friades från dråpet.

Anders Larsson och Botvid Larsson, samt Per Larssons död (1632)

1632 den 22 mars

Anders Larsson i Kåxtorp tillfrågades av Rätten, hur han ville besvara den anklagelse som redan på tinget i Loringa, den 30 okt 1631 (detta mål blev aldrig nedtecknat), hade framförts mot honom, nämligen att han hade slagit Per Larsson med sin yxhammare. Nämnden sade till honom att han utan långa uppehållanden skulle erkänna sanningen, vilket han gärna ville göra. Han menade då att han inte hade stött till Per Larsson över bröstet, utan bara lite lätt på armen, vilket han hade hävdatt redan tidigare inför förhören som fördes av såväl andliga som världsligt betrodda personer, men de lyckades inte få någon beaktelse från honom. Då manade Anders Larsson fram två pålitliga män, som hade följt med honom till Nytorp när

väl Per Larsson var död, ty han avsomnade om torsdagen och de tre kom dit dagen efter på fredagen. Dessa fick svära vittneseden å Bibeln innan de berättade att det verkligen var så som Anders Larsson påstod. Därmed stod ord mot ord, så nämnden beslöt att Hovrätten skulle få ta över och döma i målet.

1632 den 20 juli

Återigen kallades Anders Larsson i Kåxtorp fram. Såväl nämnden som självaste ståthållaren krävde att han skulle berätta sanningen. Trots att beskyllningen låg kvar, nekade han till den grova anklagelsen. Då fördes han ut tillsammans med några av nämndemännen, som skulle förhöra honom på nytt, men hur de än försökte lyckades de inte få honom att bekänna. Istället framkom Anders fader, Lars Helsing i Kåxtorp, och berättade att Botvid Larssons landbo (arrendator), Olof i Skällsbo, som var hans avundsman, ständigt stod efter hans son, så att han måste få en möjlighet att få fria sig med en 12-manna ed, att han inte slog Per Larsson i bröstet med yxan utan bara stötte honom litet på armen, så att han inte kan ha varit vållande till hans död. Eftersom det bara fanns ett enda vittne, blev han tillåten att få återkomma vid nästa ting och svära sig fri.

1632 den 1 aug – extra ordinarie ting

Först kom två grannar till Botvid Larsson, Jon Nilsson och Erik Hansson boendes i Sätuna, och de vittnade att de hade hört av kammarpigan Karin Bengtsdotter att Per Larsson hade råkat bli träffad av ett stag som slog honom på kindbenet, så han for omkull och sedan blivit liggande på marken tills de hjälpte honom upp igen. De berättade också att vid denna tid gick det en svår halssjuka som drabbade många samt att två personer dött av den.

Så inställde sig Anders Larsson i Kåxtorp med 11 trovärdiga män för att fullborda den 12 manna-ed som intygade att han inte slog Per Larsson i bröstet med yxan, utan bara stötte honom lite på vänster arm, så att han omöjlig kan ha varit vållande till hans död. Alla framförde med stor trägenhet att de ville fria honom och ansåg att han var oskyldig, liksom Måns som hade vittnat tidigare. Han var också nöjd, för han hade sett när Anders stötte Per Larsson och ville stå på Anders sida i Rätten, men emot sin egen husbonde Botvids vilja så valde Måns likafullt att förnya sin ed.

De 12 männen:

Jon Olofsson i Hornborga	Måns skomakare
Sven i Bosgården	Anders i Fjällåkra
Sven i Selatorp	Mårten i Bortem(?)
Anders Anderson i Hov	Anders i Lillegården
Gunnar Anderson ibid	Lars i Åketorp
Sven Ambjörsson i Segerstad	Anders Larsson i Kåxtorp

1632 den 14 nov

Så framkom för tinget Björn Larsson i Flittarp i Vartofta härad och fordrade dom på den långsamma saken om sin broder Per Larsson som befallningsman välbetrodde Botvid Larsson hade slagit.

Därefter infann sig Anders Larsson i Kåxtorp i Rätten med sina trovärdiga män så att de tillsammans kunde utföra 12-manna eden. De intygade därmed att Anders inte slog Per Larsson i bröstet med sin yxa, och bara stötte honom lätt i vänstra armen. Därför var han inte heller vållande till hans död.

Detta fick till följd att nämnden rannsakade ärendet på nytt och alla oklara omständigheter, rörande drängen Per Larsson som Botvid Larsson hade slagit, samt drängen Anders Larsson som stötte Per Larsson, men också den halssjukdom som härjade i bygden vid den tiden. Det visade sig då att Per Larsson aldrig klagade över halsont före sin död, men att han var blå på den ena sidan av ansiktet efter slaget han fått av Botvid, vilket var kvar vid hans död, men ändå var det inget han klagade över. Sedan Anders Larsson har friat sig, återstår Botvids slag, för det var därefter som han klagade på att han hade ont i halsen att han inte förmådde äta bröd. Detta berättade han för sin moder och flera andra så fort han kom hem, att hans husbonde hade slagit honom så illa att han intet förmådde. Trovärdigt folk vittnade att de i Botvids närvaro hade rannsakat detta och funnit att Per Larssons hals var helt uppsvullen just där Botvid hade slagit honom samt att han var blå och även hade blå strimmor ner mot bröstet. Utifrån detta hade Rätten den besvärliga uppgiften att försöka avgöra om Botvids slag skett av vilja eller våda, men till slut enades de om att det var våda, ty Botvid gick ut tidigt om morgonen och hade som vanligt bara sin käpp med sig, för han hade för avsikt att näpsa upp sin dräng, men han slog bara ett enda slag. Av det skälet dömdes befallningsmannen välaktade Botvid Larsson till dråp av våda och 20 mark i böter, varefter ärendet som vanligt fick gå vidare till Hovrättens slutliga prövning.

Gunilla Eriksdotters beröring med Anders Perssons död (1634)

1634 den 6 mars

Anders Persson berättade på sitt yttersta för prästen herr Elias i Varola i Kåkindis härad, att det var Gunilla Eriksdotter i Ljunghem som var orsaken till hans annalkande död. Mot denna anklagelse vände sig Gunilla och kom till Rätten med 12 betrodda män och kvinnor som svor 12-manna eden, att hon var oskyldig till hans död.

(ANM. Detta mål måste ha behandlats tidigare på tinget, för detta avser bara avslutningen på ärendet, men det går inte att finna vare sig Gudhems eller i Kåkindis härad.)

Bengts beröring med pojken Svenssons död (1635)

1635 den 16 juli

Sigrid Svensdotter i Ingatorp framförde en anklagelse mot Bengt i Ståltorp, att han var skyldig till hennes broders död åtta år tidigare (anno 1627) när den unge pojken tjänade hos Bengt. Hon hävdade att han hade slagit honom så illa att det blev hans bane, men Bengt erkände bara att han slagit pojken en söndag morgon ”med brunnit av en kost i sitt stall”(?). Om tisdagen därefter började pojken blöda näsblod så häftigt att det inte gick att stilla, förrän om onsdagen när han dog. Hela tiden som han var sjuk satt hans moder hos honom, men ingen stund ville pojken anklaga Bengt för sitt tillstånd. Av det skälet friades Bengt.

Sven skomakares och Olof Larssons dråp på Per Larsson (1636)

1636 den 31 okt

Fram inför Rätten kom Lars Persson och klagade över att hans son Per Larsson några år tidigare hade blivit misshandlad så illa att han dog senare samma år. De två som beskylldes, nämligen Sven skomakare och Olof Larsson, var boende i Skövde, men händelsen inträffade i Uppland, varför dessa båda skulle förhöras i Skövdes rådstuga.

1637 den 4 dec (i Skövde rådhusrätt)

Då infann sig Sven Andersson (skomakare) i Skövde rådhus tillsammans med 5 redliga män, varefter de svor en 6-manna ed att han var oskyldig till anklagelsen att ha varit vållande till Per Larssons död, vilket pojken fader nöjde sig med.

Bengt Nilssons dråp på Måns Eriksson (1638)

1638 den 14 juli – *extra ordinarie ting i Kåkindes härad*

Framställdes inför Rätten en mandråpare, Bengt Nilsson i Ljunghem i Gudhems härad, vilken på vägen från Hjo vid näst förledne Martinsmässan, ihjälslagit soldaten Måns Eriksson i "wärpit" (okänt ortnamn) och har denne Bengt allt sedan dess varit på flykt, men blev den 9 juli fångad av landsprofossen. Ingen var med när skadan skedde, förutom två drängar som var hemma i Östergötland, nämligen Per Skraddare i Vadstena och Jon som tjänade i Hästholmen, vilka inte är här vid Rätten. Den dödes hustru Ingeborg Håkansdotter var med när det skedde och stod nu här inför Rätten och berättade, vilket Bengt bekänner är sant, att hon med sin man hade varit i Hjo marknad och sålt en tunna öl. När de färdades därifrån, kom Bengt i sällskap med dem, ty Bengt och Måns hade redan talats vid i staden, men inget annan än vänligt. När Bengt mötte dem, satt Måns på vagnen och hustrun gick med. Då satte sig Bengt på vagnen intill Måns och han satte sig på en säck där det låg några skålar. Då sade hustrun: "Sitt icke sönder mina skålar", men då sprang strax Bengt av vagnen. Då sade hustrun till Måns: "Sätt er på hästen och rid så kan det gå lättare", vilket han gjorde, varpå hon satte sig på vagnen och höll i tunnan och vadhelst som på vagnen fanns. När Måns kom upp på hästen ropade han: "Gå lustig och lätta gå fort ifrån Bengt och hans sällskap". Då sade Bengt till de andra som honom följde: "Den puffelmunnen ska jag slå under örat på stan", och så tog Bengt en liten genstig och löpte fort ifrån de andra och fram emot Måns. När han kom till honom, hade Måns kommit fram till en bäck och det ena hjulet var "gånget under vagnen" och hustrun gjorde åter vagnen färdig medan Måns blev kvar på hästen. Då sade Bengt: "Varför ropar och skriker du på folk på vägen?" och slog honom strax på den högra armen, så att han ryckte undan högra handen och kom in under vagnen men fick strax tillbaka handen igen. Måns körde då vagnen fort över bäcken och Bengt följde efter. Så snart Måns var över bäcken, sprang han av hästen och tog två små stenar som han kastade mot Bengt just när han hade kommit över bäcken, men han träffade inte. Sedan tog Måns en

liten yxa ifrån sin hustru, som hon gjort färdig vagnen med. Strax gav han sig på Bengt, men Bengt stack honom i magen med sin värja, varpå han föll ner och dog.

Efter noga rannsaking beslöt Rätten att de inte kunde fria Bengts liv, utan efter Guds lag dömdes han till döden. Inte heller tycks det hos honom finnas något bättring.

1638 den 13 juli – extra ordinarie ting i Gudhems härad (endast återfunnet bland Göta Hovrätts protokoll)

Framställdes inför Rätten en mandråpare, Bengt Nilsson som var barnfödd här i Ljunghem, vilken i två år har tjänat som båtsman (inom Flottan) i Vadstena. Där har han fått sig en hustru, men blev nu anklagad av sin moder Kerstin Siggesseddotter här i Ljunghem, att han för tre veckor sedan har slagit ner hennes härbärges dörr och funnit nycklarna sittande i hennes upplåsta kista. Därifrån har han tagit emot hennes vilja 2 lärtstycken, ett om 5 alnar (c:a 2,5 meter) och en om 4 alnar. Därtill 31 öre i kopparmynt. Medan han ”rev och rappade” kom modern som ägde kistan. Hon tog brädan som Bengt slagit bort från dörren och stack ner den i kistan för att försöka hindra honom från att ta något från kistan. Med detsamma tog Bengt brädan ifrån henne och slog mot henne så att det träffade lite på huvudet och sedan ner på axeln. Därpå ryckte och stötte han henne och bet henne i handen, så att det svullnade och blånade, vilket ännu inte har blivit bättre. Detta kunde inte Bengt neka till, varför Rätten inte heller kunde fria honom för det straff som står i Guds lag och i Edsöresbalken. Dock ska saken uppskjutas till den höglovliga kungliga Rätten i Jönköping. Nu ängslas modern mycket och suckar att hon någon tid skulle bli hans moder, eftersom det vittnas från de närboende om att han har varit olydig och ohörsam. Likväl bad hon för honom.

Göta Hovrätts dom

(ANM. Den sida där Hovrättens beslut och dom skulle ha skrivits in, är tom.)

Tiuffwar som inthett haffwa böta medh

skola slås i Jern och arbeeta för sijn brott,
först hooss Målsägandhen sedhan Cronan och
H: der de boendhes ähro.

Carl Christer Målsägandhen
Hans Bändhman
Hans Bändhman
Crisman Lillström
Jönn Jönsson
Först Bonden
Carolus Linder
Söderman
Hans Linder
Erius Dufferius

Fängelse användes bara i avvaktan på Rättens dom, men frihetsberövande och straffarbete kunde förekomma ifall den dömda saknade medel att böta med. En påminnelse, från 1641, till häradstingets nämndemän påtalar att:

”Tiuffwar som inthett haffwa böta medh (fortsättning på efterföljande sida) skola slås i Jern och arbeeta för sijn brott, först hooss Målsägandhen sedhan Cronan och H: (häradet) der de boendhes ähro.”

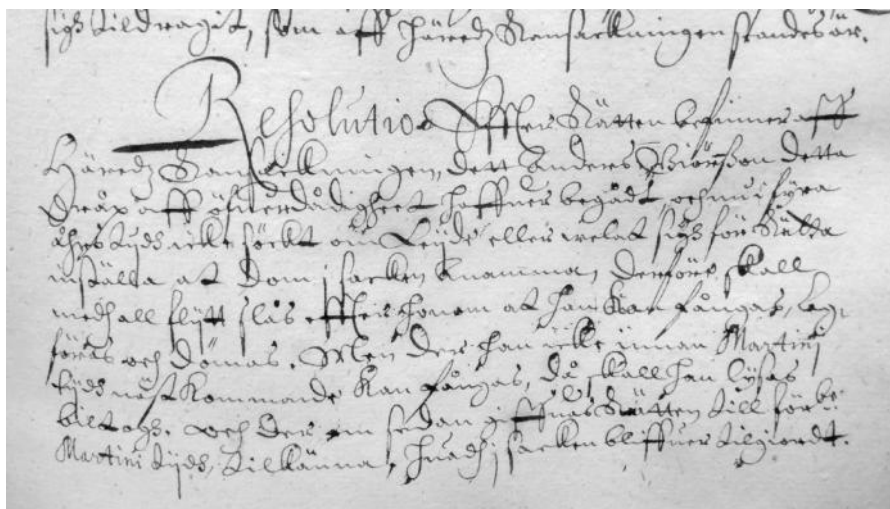
Anders Björnssons dråp på Jon Månsson (1642)

1642 den 10-11 maj

Efter lång tid kom Måns Månsson i Friggeråker och beklagade sig över sin sons död. De tre inkallade vittnena berättade att för fyra år sedan, när det var marknad i Skara, hade de tillsammans med många andra från Friggeråker träffat Anders Björnsson vid Sven Mårtensgården i Skara, där de slagit sig ner för att få mat. Till slut kom även Jon Månsson, men de åt tillsammans under tystnad. När de gav sig av och kom ut på gatan, stannade Jon Månsson och Carl Bengtsson upp intill nedför gatan och köpte sig ett stop öl som de delade på. Strax därpå kom Anders Björnsson såväl som flera andra grannar i Friggeråker och de drack av samma stop. Sedan reste de vidare hemåt och följdes åt 3/4 mil till Skrelunda, där Jon Månsson steg av sin häst för att hjälpa sin farbroder Per Månsson, också han från Friggeråker, vid en grind de kommit till, men hävde sig snart upp i sadeln igen. När de började rida igen började Jon Månsson att prata om att hans grannar hade pantsatt honom för hans gårdsgårdar några dagar tidigare, varpå drängen Helge Björnsson sade att "alltid har de Breagårds karlarna, för att ordna med gårdsgården", medan Jon Månsson kaxigt svarade Helge emot: "Vad säger du, gäspar du i skägget?" Sedan kastade sig plötsligt Anders Björnsson av sin häst och slog sin stridshammare två gånger i nacken på Jon Månsson som ännu satt i sadeln. Tredje gången högg han med den vassa änden på hammaren och träffade i axeln. Jon Månsson kanade ner från sin häst, men medan de andra hjälpte honom ur stigbyglarna, hoppade dråparen Anders Björnsson upp på sin häst igen och gav sig av i vild flykt. Fjorton dagar därefter dog Jon Månsson och ingen har hört vart dråparen begav sig. Likväl har han skickat bud och erbjuder bot för sin illgärning, vilket den drabbade familjen har ställt sig välvilligt till, såvida Hovrätten ger sitt godkännande och inte önskar ge dråparen en dödsdom. Jon Månsson har lämnat tre menlösa barn efter sig, men hans änka har nu ingått ett nytt äktenskap.

Göta Hovrätts dom

Eftersom denna Anders Björnsson under dessa fyra år inte har sökt om lejd i avsikt att förklara sig inför Rätten, därför ska han med all flit eftersökas så att han kan fångas in, lagföras och dömas. Om det inte har skett innan Marti tid, så ska han lysas biltoga (dömas laglös).

1642 – Anders Björnssons dråp på Jon Månsson

Göta Hovrätts beslut:

”Resolutio. Effter Rätten befinner aff Häredz Ransackningen, dett Anders Björnsson detta dråp aff öfwerdådigheet haffuer begådt, och nu i fyra åhrs tijdh icke söckt om Leijde eller welat sigh för Rätta inställa at dom i sacken Anamma, derföre skall medh all flijtt slås effter honom at han kan fångas, Lag= föras och dömas. Men der han icke innan Martinij tijdh näst kommande kan fångas, då skall han lysas biltogh. Och der om sedan giffuas Rätten till för:be Martini tijdh, tilkänna, huadh j sacken bliffuer tilgiordt.”

Olof Larssons dråp på Anders Jonsson Uv (1643a)

1643 den 26 juni

Olof Larsson i Borgunda kom fram inför Rätten med ett brev från Göta Hovrätten, daterat den 13 juni samma år, vilket intygade att han beviljats fri lejd på sin resa till tinget men också fjorton nätter därefter för att tryggt komma därifrån. Avsikten med besöket på häradstinget var att ta emot domen för det dråp han var skyldig till, eftersom han den 4 januari samma år hade slagit ihjäl Anders Jonsson Uv från Kymbo. Vid Rättens förhör framkom det att överste Harald Stake hade gett order om mönstring, där både Olof Larsson och Anders Jonsson Uv var närvarande. Efter avslutad mönstring begav de sig hemåt med åtta andra ryttare och stannade till vid några gårdar längs vägen för att dricka öl. Till slut kom de till Borgunda och de var då redan ganska druckna. Genast begav de sig till Rättaregården, ty Olof Larsson var hemmastadd där i byn till skillnad från alla de andra, så han förhörde sig om ifall de boende på gården kunde ta sig an ryttarna. Men rättsaren var inte hemma och hans hustru visade dem var han befann sig, men återigen fick Olof Larsson ledsaga sina följeslagare till den berörda gården. Väl framme steg de av sina hästar och gick in i stugan. Olof Larsson gick först och därinne satt både hans fader Lars Olofsson och rättsaren Nils Lax samt några andra och drack. Då drog ryttaren Olof Larsson sitt svärd och sade åt rättsaren: ”Ut Lax, och ta hand om kungens folk, eller så hugger jag huvudet av dig.” Men det var bara på skämt, för de kände varandra väl och hade vuxit upp tillsammans. Då fick han till svar av sin fader att han inte alls hade behövt föra ryttarna dit till byn, för de kunde gott framföra sitt ärende själva, samt ombads att gå hem till sin hustru och lägga sig, men Olof Larsson blev kvar hos dem tills alla ryttarna hade fått ett ställe att sova på, men det dröjde en stund innan alla kom till sina sovplatser, eftersom byn var stor. Anders Uv fick sovställe hos den gamle mannen Lars Esbjörnsson, men var ännu inte ditkommen. Olof Larsson gick också dit. Sedan han ställt ifrån sig sin häst på slätten utanför, gick han in och drack en liten ölskål. Under tiden hade några ryttare råkat hamna hos Olof Jonsson, som bodde i samma gård som Lars Esbjörnsson, så medan de stod utanför stugan frågade de var nämnde Lars Esbjörnsson bodde och i synnerhet ställde Anders Uv denna fråga, men Olof Jonsson frågade varför de undrade över detta. Då ryckte Anders Uv ut sitt svärd och högg några hugg efter honom i luckan, men Olof Jonsson försökte ge sig iväg från stugan och söka efter något att hålla i handen för att mota bort honom från gården, men kvinnfolket hindrade honom från att lämna gården. I detsamma kom dråparen Olof Larsson från Lars Es-

björnsson och fick höra vad som pågick, varpå han gav sig in i stugan och sade åt Olof Jonsson att vara stilla samt: ”Om du går ut, så får du hugg, för byn är full av ryttare.” Olof Jonsson lydde honom och gick i säng. Samtidigt skickade dråparen Olof Larsson ut en piga för att ta reda på om hans häst stod kvar, men pigan fann inte hästen och berättade detta för dråparen. Olof Larsson sprang då hem, men hästen var inte där heller, så han började leta efter sin häst tillsammans med sin hustru och pojke. Under tiden tog Olof Larsson av sig svärdet och gehänget. Plötsligt kom Anders Uv ridande på hans häst, men det var Lars Esbjörnssons piga som satt i sadeln medan Anders Uv satt strax bakom. Anders Uv hade just anvisat en annan ryttare den sovplats som han hade tilldelats. Pigan vittnade om att Anders Uv hade tvingat henne att följa med från Lars Esbjörnssons gård till deras härbärge, så pigan visade dem vägen, men eftersom det var dåligt väder lät han pigan få rida tillbaka. Pigan vittnade sedan om att Anders Uv hade hämtat hästen på Vedbacken vid Lars Esbjörnssons gård, men också att både Olof Larssons och Anders Uvs häst var grå. Dessutom stod de på samma ställe, vilket var orsaken till att han råkade ta Olof Larssons häst istället för sin egen när han skulle följa Daniel till sitt härbärge. Då gick Olof Larsson honom till mötes och sade: ”Tack käre broder för att du har tagit hit min häst. Hur fick du tag på honom?” Men Anders Uv hävdade med bestämdhet att det var hans egen häst. Olof Larsson sade då: ”Fanen må ta mig, ifall det inte är min häst”, och detsamma sade Anders Uv. Till slut slog de vad på så sätt att om det var Olofs häst så skulle Olof få Anders häst för intet, men om det var Anders häst så skulle han få behålla Olofs häst utan att betala något. Därefter följdes de åt till Lars Esbjörnssons gård, väckte de andra och lät dem döma i tvisten. Olof Larsson sade då åt sin pojke att föra hem hans häst till deras stall. Då rusade Anders Uv upp och skrek: ”Horvägar och tjuvvägar, har du tagit min häst?” Olof Larsson ropade då tillbaka pojken, varefter Anders Uv tog hästen ifrån honom. Då sade Olof Larsson: ”Du har nu tagit hästen ifrån mig två gånger. Om du tar hästen, så tar jag pistolerna”, vilket han också gjorde, ty de hängde i sadeln. Sedan gick hans hustru hem med både pistolerna och värjan, för hon märkte att de började gråla igen, och skällde tills de slet varandra i håret, men då kom Olof Larssons fader samt Erik Buss emellan och skiljde dem åt, varefter Erik Buss följde Anders Uv till sitt härbärge, medan Lars Olofsson tog sin son och förde honom hem, men på hemvägen gav han Olof några örfilar, men då höll sig Olof Larsson i en gårdgård och svarade: ”Om du vill slå ihjäl mig, så går jag inte längre förrän jag har fått tillbaka min häst. Jag är en ryttare och tjänar Kronan.” Omsider lämnade fadern honom, varpå Olof Larsson hämtade sitt svärd

och rusade vidare till härbärgen där Anders Uv befann sig. Där satt han i sätet hos sin värd Lars Esbjörnsson och fick omgående ta emot ett hugg i huvudet av Olof Larsson så att huvudet klövs till hälften och klingan gick sönder, dock sprang Anders Uv upp och kastade sig på Olof Larsson, men Olof hade en liten kniv och högg Anders i armen, genom fyrdubbla kläder, så blodet rann fram. Strax därpå gav han sig av på flykt. På den nionde dagen därefter dog Anders Uv.

Rätten kom fram till att Olof Larsson hade utfört illdådet på grund av hastig vrede, varför de inte kunde värja hans liv utan dömdes honom till döden. Ärendet fördes vidare till Hovrätten, med en vädjan att de skulle anamma hans släkts vilja att istället få betala böter för honom.

Göta Hovrätts dom

Eftersom Olof har begått detta dråp med vållust, och inte för sitt livs nöd, så kan han inte benådas livet. Därför ska han med flit eftersökas och justifieras (avrättas) utan uppskov. Kan han inte fångas, ska han lysas biltog (dömas fredlös).

1643 den 7 sept

Upplästes Göta Hovrätt beslut att Olof Larsson blev lyst biltog (fredlös).

(ANM. Olof Larsson måste ha blivit benådad och fått sitt straff omvandlat till bötesstraff, för han återkommer 23 år senare, år 1665, i samband med att han själv blev mördad.)

Engelbrekt Olofssons dråp på Jon Larsson (1643b)

1643 den 16 sept

Inför Rätten framträdde den gamle Engelbrekt Olofsson i Ståltorp, som var över 80 år. Med sig hade han ett lejdebrev från landhövdingen, för den 11 maj innevarande år hade han råkat slå ihjäl sin tjänstestredning, som hette Jon Larsson och var 11 år. Det skedde i all hast och pojken dog på den 10 dagen efter slaget. Allt hade börjat 14 dagar tidigare, när han anställde pojken av hans moder, änkan Sigrid Håkansdotter i Anfastorp, att gå vall med getter och får, men emedan han var liten och ung inleddes han ofta att börja leka med andra barn, vilket fick till följd att djuren ofta gick in på andras marker så att grannarna började klaga över detta. På datumet som nämns ovan, vilket var om helig torsdag (Kristi Himmelsfärds dag), kom bonden Erik Svensson i Karlstorp till Engelbrekt för att få låna ett par

oxar. Medan de stod och samtalade om detta, såg Engelbrekt hur hans granne Lars i Rödesten drev bort hans får från sin rågåker och kastade sten efter dem. Då utbrast Engelbrekt: ”Må Gud bättre denna gosse, ty han går vall så illa. Var ska vi tro att han är nu, när fåren blir så illa jagade?” Därpå tog han ett spö som låg tillsammans med flera andra över hans förstugudörr, vilka skulle användas till ållevidjor. Den breda änden var inte tjockare än en mans lillfinger. När Engelbrekt skyndsamt gick ut ur sin gård efter pojken, gick Erik Svensson hemåt. Engelbrekt fann gossen som genast sprang undan, men Engelbrekt kom efter och kom ikapp samt gav pojken två slag med spöet, ett över ansiktet så att det svullnade upp och ett över axeln så han fick ett stort blåmärke. Sedan skildes de åt. Engelbrekt tog istället med sig en annan tjänstedräng som han hade och letade upp fåren och getterna på en annan rågåker och drev hem dem. Allt detta skedde om middagstid. Trots det som skett, gick Jon Larsson vall med djuren ända fram till aftonen, när han drev hem djuren igen och begav sig hemåt till sin moder i Solaberg. Medan han grät berättade han hur han hade blivit slagen över bröstet och munnen, i synnerhet klagade han över slaget mot bröstet. Den aftonen förmådde han inte äta, utan gick bara till sängs. Morgonen därpå gick han upp och klädde på sig, samt åt lite grann men inget bröd. Sedan bad han om lov att få gå till sina fastrar som bodde vid pass 2 eller 3 gevärsskott därifrån, där han stannade till middagstid på lördagen. Då först gick han hem till modern igen. Efter att ha lagt sig för att vila en stund, gick han ut för att leka med de andra barnen. På söndagen ville han inte äta något, men var tillsammans med de andra barnen, tills han om aftonen gick till sängs. Sedan gick han aldrig upp mer. På den 10:e dagen efter slagen, som var Pingstdagen (21 maj), så dog han.

Rätten fann att, även om det inte var Engelbrekts vilja och uppsåt att dräpa gossen, så var hans slag vållande till pojkens död. Av det skälet dömdes han till döden, men nämnden uppmanar alla att be för honom, allra helst för hans höga ålders skull.

Göta Hovrätts dom

Eftersom Engelbrekt utfört detta dråp i hastigt mod samt haft orsak att skäligen aga och näpsa pojken. Likaså att många beder för honom medför att Hovrätten beslutat att benåda hans liv, och istället ska han betala 100 daler i böter, varav hälften går till målsägaren.

1644 den 8-9 okt

Så förliktes Engelbrekt i Ståltorp med änkan Sigrid Håkansdotter i Anfastorp, att han ska ge henne 5 riksdaler, 1 ko och 3 tunnor korn i bot för hennes son som han slog ihjäl.

Anders Larssons påstådda dråp på Olof Persson (1649a)

1649 den 31 jan

När Per Larsson i Vartofta på sin hustrus vägnar kom till Häradsrätten hade det gått ett år sedan gårdsskrivaren Anders Larsson hade orsakat hennes broder Olof Perssons död. Det var strax efter trettondagen i början av januari 1648, som pojken blev slagen, vilket gårdsskrivaren inte kunde förneka, men han hade bara agat honom lite grann med tre slag över låren och utanpå kläderna, eftersom pojken hade slarvat bort en nyckel. Detta hade pigan Marit Svensdotter själv åsett och svor att så var inför Rätten, men hon kunde också berätta att pojken var mycket sjuklig av sig, både i huvudet av skorv såsom annorstädes på kroppen. Av det skälet fann man att pojken snarare dog av sin sjukdom än av slagen han fick.

Jöns Jonssons misstänkta dråp på Sven Gudmundsson (1649b)

1649 den 30-31 maj

Så anklagades Jöns Jonsson i Rearstorp, för att ha slagit ihjäl sin unga tjänsteträng Sven Gudmundsson under den gångna vintern. Pojkens fader, Gudmund i Falekvarna, hade sedan dess ingått förlikning och tagit emot böter för sin son. Rätten fann att Jöns Jonsson hade sin fulla rätt att slå pojken för det brott han gjort sig skyldig till, men det skedde med bara handen så att näsan började blöda, varpå de skildes åt. Pojken begav sig till sin morbror Per Andersson, där han insjuknade alltmer samtidigt som han fortsatte att blöda näsblod. Han fördes då hem till sin fader där han dog efter en månad. Alltså blev Jöns Jonsson ditkallad och bevekades så att det slutade med att de förliktes.

Ärendet uppsköts till efterföljande ting, men redan samma dag togs det upp på nytt, där det framkommer att Jöns Jonsson hade betalat 17 riksdaler till fadern för pojkens död. Samtidigt erkände fadern att han inte visste ifall Jöns Jonssons slag var orsaken till pojkens död, eller om det fanns andra skäl, men för blotta misstankens skull ville han ha förlikning

så detta ärende kunde läggas åt sidan. Därför kunde inte heller Rätten binda Jöns Jonsson till något dråp.

1649 den 5-6 okt

På det efterföljande tinget friades Jöns Jonsson helt från alla anklagelser till pojkens död.

Lars Arvidssons misstänkta dråp på Jon Larsson (1650a)

1650 den 11-12 febr

Den 8 september 1649 dog den unge Jon Larsson. Genast anklagade hans fader Lars Andersson i Lilla Hällestorp sin granne Lars Arvidsson i Stora Hällestorp, eftersom sistnämnde hade slagit Jon på Laurentius-dagen, den 10 augusti. Därefter hade pojken legat sjuk i 8 dagar, men Rätten fann att han 14 dagar efter huggen inte hade klagat alls, och att han först därefter hade insjuknat. Det kom också fram att Lars Arvidsson bara hade slagit honom med ett litet spö, för att han hade släppt in getterna, som han gick vall med, på hans gården. Ingen kunde heller påstå att de hade sett några andra blåmärken eller sår på pojken, men strax innan han dog var hela hans kropp uppsvullen och tre dagar innan han dog började han kissa blod samt talade mycket i sin yrsel. Detta intygade Anders Larsson i Ubbetorp, där pojken tjänade som dräng, vilken också var pojkens morfar. Av det skälet friades Lars Arvidsson från alla misstankar att ha varit vållande till pojkens död.

Jon Anderssons dråp på en inbrottstjuv (1650b)

1650 den 6 juli – extra ordinarie ting

Till Rätten inkallades frälsebonden Jon Andersson i Ljustorp och hans son Per Jonsson, där man påträffat en död kvinna som ingen i bygden känner till eller vet vad hon heter eller kommer ifrån. De båda bönderna hävdar att hon för åtta dagar sedan hade kommit som en tjuv om natten för att bryta sig in i kammaren i en förstuga genom att krypa in under syllan. När de märkte att någon var där gick de dit, men kunde först inte få upp låset eftersom kvinnan höll emot, men till slut fick de upp låset och märkte genast att hon stod gömd bakom dörren för de såg hennes fötter under dörren. Jon Andersson sade att han stötte henne på en tå med sin yxhammare, men samtidigt blåste kvinnan ut ljustet som Jons hustru kom med för

att lysa upp, varpå hon slog igen dörren på nytt och sköt för låset. Jons hustru gick då in i stugan för att hämta nya ljus. Under tiden sprang Jon Andersson upp på taket för att undersöka ifall tjuven var i förstugan. Då kom även hans son Per Jonsson, som legat och sovit i en annan stuga hos sin hustru Berta. När de åter fick upp dörren, fann de tjuven liggandes på golvet som om hon låg på lur, så de drog henne ut därifrån över kammartröskeln och in i förstugan. Då först såg de att hon hade tagit livet av sig genom att ha lindat ett tygstycke två gånger runt halsen. Enda livstecknet var att hon rörde lite på foten. Sedan dess har ingen velat eller vågat röra henne, så hon ligger fortfarande kvar, men nu har det gått så lång tid att hon stinker vedervärdigt illa.

När denna händelse blivit berättad på detta sätt, rannsakade nämnden de berörda personerna en och en samt fann tämligen omgående att deras historier inte stämde överens med varandra. Nämnden fattade genast misstankar om att Jon Andersson hade slagit ihjäl henne och sedan fått de andra att skydda honom genom att hävda att kvinnan hade strypt sig själv. Då uppmanade Häradsrätten honom att svära en ed och värja sig mot anklagelsen att han var skyldig till detta, men det varken ville han eller kunde han. Härigenom valde Rätten efter sin rannsaking att de inte kunde fria honom från anklagelsen, men samtidigt lät de meddela att hans dråp hade skett på en kvinna som just blivit ertappad med sin missgärning och på sin egen brottsplats blivit gripen och dödad. Därför friades han och dråpet dömdes ogillt. Så säger både Guds lag och Edsöresbalken samt Tjuvabalken, att hon med andra ord fick skylla sig själv. Å andra sidan fäste nämndemännen stor vikt vid att Jon Andersson hade ljugit inför Häradsrätten och försökt vilseleda dem, varför man befallde att hans kristna tro skulle undersökas. Slutligen beslöts att Jon Andersson skulle se till så att hon kom i jorden snarast möjligt och att hon skulle begravas norr om kyrkan, men innanför kyrkogårdsmuren.

Göta Hovrätts dom

All den stund lagläsaren icke så noga och granneligen som vederbordades denna dråpsak har rannsakat, då ska han härom med nämnden vidare rannsaka ett flertal punkter (vilka beskrivs nedan).

1651 den 20-21 juni

Ett år senare fördes detta ärende återigen upp i Rätten, sedan Göta Hovrätt hade fattat sitt beslut den 8 nov 1650. De hade rannsakat Jon Anderssons sak och funnit efterföljande frågor som högst väsentliga angående det

kvinnfolk som hade blivit ihjälslagen i hans hus samma natt som hon bröt sig in i hans förstugukammare genom att krypa in under syllen.

1.) Var hade kvinnan kommit ifrån och vem var hon? De hade funnit att hon något tidigare hade stulit en del saker i Borås. Likaså kunde några Skarabor intyga att det där i staden hade funnits en kvinna som lämnade sina två barn ifrån sig, men när man hade frågat det äldsta barnet var deras moder befann sig, fick de till svar att hon hade blivit dräpt i ett visthus samt att de hade haft sitt tillhåll i ett litet torp norr om Skara, vilket kallades Blinde-Bengts torp.

2.) Vem som var hennes rätta målsägare framkommer under första punkten.

3.) Om hon är känd för tjuveri på andra orter? Därför undersöktes hennes föremål som var gömda strax utanför, nämligen en tröja, ett par handskar, ett förkläde och en liten kniv. De fann också att hålet under syllen var ganska litet, men kvinnan var smal och kunde komma under den nedersta stocken.

4.) (ANM. Märkligt nog är inte denna punkt medtagen. Förmodligen har skribenten hoppat över den av misstag. Enligt Göta Hovrätts dom om fortsatt rannsaking, gällde frågan på vilket sätt som hon hade kommit in under syllen.)

5.) Vad fanns det för något i kammaren som hon ville stjäla, eller hade hon redan tagit något när hon blev ihjälslagen? Svaret de fann var att föregående vår hade det varit inbrott hos Jon Anderssons son Per Jonsson, varefter han redan hade flyttat bort allt av värde ur sin visthusbod, som stod avsides på gården, till just denna kammare. Däremot hade hon bara tagit ner 2 smöraskar från en hylla och ställt dem på en släde. I övrigt var all mat på sin plats.

6.) Varför de, som hon återfanns död hos, inte lät sina grannar få se kroppen strax efter dådet? På detta svarade Jon Andersson att de faktiskt hade skickat efter två karlar, Arvid i Jutatorp och Lars i Bogstena, men de synade henne inte ingående eftersom de trodde på Jon Anderssons berättelse att hon hade tagit livet av sig själv. De menade att bara bödeln Jon Månsson i Kvänum var lämplig att undersöka henne, samt Joakim i Holmängen som av en händelse råkade komma dit till gården om morgonen därefter, varför han ombads syna henne samtidigt som Jon Andersson berättade sin lögnaktiga historia.

7.) Göta Hovrätt beslöt att de personer som var närvarande när detta hände, skulle förhöras särskilt noga och nedtecknas ytterst väl och tydligt. Först berättade sonen Per Jonsson att om aftonen när hans fader Jon Andersson hade lagt sig och sovit en stund så skulle även hans syster Inge-

borg Jonsdotter gå och lägga sig i kammaren, men kammarens dörr var upphängd på axlar som knarrade högt när den skulle låsas upp. Då märkte hon att det prasslade utanför väggen i humlegården och blev alldeles förfärad, så hon gick in igen och berättade allt för sin moder. Tillsammans lyssnade de en stund om de kunde höra fler ljud som visade ifall det var en tjuv i närheten. Då hörde de åter att någon rörde sig. Genast väckte hon sin man Jon Andersson och deras son Per Jonsson som sov tillsammans med sin hustru i ett annat hus. Innan sonen hann komma, hade Jon Andersson och hans hustru redan fått upp dörren en gång, men hon som var innanför hade skjutit igen dörren på nytt, samtidigt som modern gått och hämtat ljus. Med gemensamma krafter, så snart Per kommit dit, lyckades de få upp dörren för andra gången, men då föll kvinnan innanför omkull och rörde bara lite på foten. Försiktigt vände de på henne och bar ut kvinnan genom dörren. Då först märkte de att det satt ett band om halsen, varefter de inte rörde henne mer. Nästa som förhördes var Jon Anderssons hustru Elin, som hade samma berättelse men som kunde säga att bandet som var lindat om halsen även var virad två varv runt handen, men strax därpå sade hon att den var lindad två varv runt halsen och en gång runt handen. Efter henne förhördes Per Jonssons hustru, som också hette Elin, och hon berättade samma som sin man. Därefter förhördes dottern Ingeborg Jonsdotter, som upprepade sin berättelse, med undantag av att hon påstod att fadern Jon Andersson gick med in i stugan när kvinnan hade blåst ut ljuset, medan de andra påstod att han genast hade gått upp på taket.

Göta Hovrätts resolution, den 14 okt 1651

All den stund Jon Andersson är död, hemställs denna sak under Guds dom.

Olof Perssons dråp på Måns Ambjörnsson (1652a)

1652 den 24 juni

Samma dag kallades för Rätten Olof Persson i Borgatorp (i Dala socken), boende på ett frälsehemman, vilken näst förleden den 8 mars har slagit Måns Ambjörnsson i Ulfstorp (Ullstorp i Håkantorps socken?) i huvudet med ett lerfat och den 14 april därefter blev han död som förmenas ha skett av slaget. Då framlade Olof Persson ett lejdebrev, skrivet av landshövdingen Harald Stake, daterat den 1 maj, vilket förmåler att han ska vara fri och säker ska få komma till tinget och återvända till sitt tillhåll

igen, vilket ska gälla en månad före tinget och 14 nätter efter tinget. Då fann man att slagsmålet sålunda hade tilldragit sig, nämligen att den 7 mars var de tillsammans på ett bröllop i Valtorp. Olof Persson hade några år tidigare lånat 6 riksdaler av den dräpte Måns Ambjörnsson, men Måns började tilltala Olof Persson och hävdade att han inte hade fått laga för sina pengar (ränta eller liknande), ty Olof hade lovat honom bräder, men på grund av oföre (dåligt vägslag?) kunde han inte komma fram med dem när Måns behövde dem. Detta hade de pratat om under aftonen, men sedan skildes de åt. Om morgonen därefter under den andra gästabudsdagen, som var den 8 mars, kom de tillhopa och talade vänligt med varandra, varpå Olof frågade om han hade gjort något som Måns var emot, men Måns svarade att: "Det skulle du förr ha gjort, medan jag låg på sängen". Därefter gick de till bords och talade vänligt och väl med varandra under middagen. Då började återigen Måns att tala om penningarna, dock inte med någon onska. Omsider svarade Olof: "Kära Måns, det har mig förspors (=berättats), att Herren och furstar tar också penningar till låns". En stund därefter gick Olof ut och kom sedan in igen. Emellertid vill de klagande hävda att Olof gick ut för att göra sin häst färdig, vilket han fullständigt nekar till och inga vittnen finns. När han var inkommen igen satt han en stund, men ingen hörde något vänligt tal mellan dem. Medan de satt där, stod Olof plötsligt upp och tog ett fat från bordet och slog Måns i huvudet över bordet så att fatet gick i några stycken. Så långt som ett finger var köttet slaget från benet. Olof sprang ut och gav sig strax av till sin häst och flydde sin kos. Sedan dess har han hållit sig undan, tills nu när han har fått ett lejdebrev. Bloden rann ganska fort av Måns, när han blev förbunden. Allt detta bekände kyrkoherden, hederlige och vällärde herr Erik Petri i Segerstad, som satt näst intill Måns när han fick skadan, vilket Olof inte kunde förneka. De efterföljande dagarna gick Måns uppe ända till lördagen, när han strax måste gå till sängs. Åtta dagar därefter klagade han sig allenast angående huvudet. Inget kunde han förtära, men då han något lite kunde äta måste han ge det ifrån sig igen. Efter åtta dagar började han att klaga på magen och började tjockna över livet. Sedan slog sig svullnaden ner i högra benet så att det blev tjockt som en "tiärna" och rött som ett kläde. Därefter slog fem håll upp på benet och ut rann mycket slem. På sistone började benet bli smalt igen. När det var så smalt som det andra benet, dog han. Det skedde om skärtorsdagens morgon. Då var hans huvud redan läkt. Allenast lite vätska hade utgått, när han var död. Detta bekände både hans släkt och fränder att det var sant. Likaså bekände herr Erik i Segerstad, som besökte Måns med det högvärdiga sakramentet, att han tillfrågade Måns ifall han ville anklaga Olof för

sin död, om han dog av det såret. Då kunde han varken svara nej eller ja, men för sin kyrkoherde herr Jon i Segerstad har Måns icke anklagat Olof sin död. Uti sin svaghet klagade han mer på sin mage och sitt ben än om huvudet. Nu sköts detta ärende till Häradsnämnden, om de av förskrivna skäl kunde fria eller fälla Olof Persson för dråp. Efter flitigt och noga betänkande och omröstning, kunde de inte göra Olof Persson skyldig till Måns död, utan menade att en annan tillslagen sjukdom var orsaken och inte slaget. Dock hemställdes detta ärende ödmjukeligen till den högeliga kungliga Göta Hovrätt.

Göta Hovrätts dom

Häradsdomen approberas (godkänns) och gillas.

Elin Dufvas dråp på Knut Lilliehöök (1652b)

1652 den 25 juni

Den ädle och välborne Jacob Jöransson Lilliehöök till Ölanda, beklagade sig och hävdade att hans salige broder Knut Lilliehööks efterleverska, fru Elin Duva till Regumatorp, har varit vållande till sin mans död. Det gick så till att när de satt till bords, stack hon honom med en kniv i hans högra arm, varefter han gick ifrån henne med kniven kvar i armen. Då sprang hon fram och drog ut den själ och genast skickade de efter en bonde vid namn Udd-Anders för att stämma blod, vilket han också gjorde. Sedan gick Knut Lilliehöök till sängs. Allt detta vittnade även skraddaren Ravel (Ragvald) Månsson om, nämligen att så fort de hade fått mat och gått ifrån bordet, så satte sig frun på en bänk vid fönstret, medan hennes make löpte runt och lekte med henne, liksom de hade gjort innan de gick till bords, men då stack hon honom bara och gjorde några revor på armen med en nål. Men just som detta inträffade, satt skraddaren med ryggen vänd mot dem, men på ett ögonblick så satt kniven i armen på maken. Efter detta blev han allt sjukare tills han dog 10 veckor senare. Trots detta ville han inte att brodern skulle föra ärendet vidare och kalla det för mord. Rätten fann att hon var skyldig till sin mans död, men de kunde inte avgöra om det skett med vilja eller våda. Dessutom var fru Elin en person som tillhörde adeln, varför ärendet fördes vidare till Göta Hovrätt.

1652 den 14-15 okt

Så kom åter välborne Jacob Jöransson Lilliehöök till Ölanda inför Rätten och begärde att hans punkter emot sin salige broders efterleverska fru Elin

Duva, angående dråpet på sin broder samt anklagelser om trolldomskonst och tjuveri. Till skillnad från föregående ting, så kom fru Elin Duva dit personligen för att försvara sig, plötsligt gick hon iväg och försvann bland allmogen så att man inte fick tag på henne. Kvar stod bara hennes fullmäktige Veland Hindriksson, som frågade Jacob Lilliehöök hur det kom sig att han framförde sådana grova anklagelser, varpå den tillfrågade visade upp en skinnpung. I den fanns ett sällsamt horn, en bok och många andra vidskepliga saker. Den pungen hade han funnit bland hennes gömmor när han gick igenom den döde makens kvarlåtenskaper. Angående punkten om tjuveri, hävdade Jacob Lilliehöök att han funnit 2 snörliv, en silversked, och 6 alnar lärft i hennes egna kistor. Vad gällde kläderna nekade inte fru Elin Duva, men tillade att hon inte visste hur de hade kommit bland hennes kläden. Däremot förnekade hon att silverskeden var stulen, men Jacob Lilliehöök hade själv hört av barberaren som varit hos dem, att hon hade silverskeden i sin säck men gömde den i sängen när de kom och frågade efter henne, men dessvärre är nu denna barberare död så denna sak kan inte utredas. Liksom tidigare kom inte Rätten längre i denna fråga, eftersom fru Elin Duva är en adlig person, så ärendet fördes vidare till Göta Hovrätt.

Anders Månssons dråp på Nils Månsson (1654a)

1654 den 9-10 juni

Inför Rätten framträdde dråparen Anders Månsson i Borgunda och hade med sig ett lejdebrev, undertecknat av landshövdingen Harald Stake och daterat den 11 april samma år, vilket intygade att han hade fått rätt att resa fritt till och från häradstinget, såväl en månad före som 14 dagar efter tinget. Detta för att kunna försvara sig angående det dråp på sin egen köttlige broder Nils Månsson som han var skyldig till. Slagsmålet gick till på följande sätt, vilket hans gårdbo och svåger Staffan Persson och tjänstepigan Kerstin Gislesdotter kunde vittna om. Dagen efter Pauli dag (som var den 29 juni, alltså avses den 30 juni) så var båda bröderna tillsammans med sin moder Marit, som är en gammal och värnlös änka, bjudna på öl av sin granne, där de stannade långt in på aftonen, men ingen träta förekom mellan dem. Omsider gick de hem, såväl bröderna, modern, svågern och hans hustru, men pigan hade gått hem strax innan för att tända upp i spisen i bägge stugorna. När de alla satt samlade i moderns stuga, sade dråparen Anders att: "Nu måste jag gå tillbaka igen, för jag har lovat att följa herr Måns över lilla gårdet." Då bad den yngre brodern, som döden

led, att han inte alls skulle gå iväg utan stanna hemma och lägga sig, men Anders ville gå ut och sade: ”Jag måste hålla mina löften”, men då tog den yngre brodern ett famntag om honom och förde honom bort till en bänk och hävde honom omkull. Medan han stod där över sin broder, sade han: ”Nu stack han mig”, varpå han gick bort över golvet och lade sig på en rishög. Då såg de att han hade blivit stucken i buken, men Anders ställde sig upp och gick tillbaka till gästbudsgården, där han dansade och sjöng, varefter han följde prästen till gården såsom han lovat samt hjälpte honom av med kläderna och såg till så att han kom i säng. Sedan gick han tillbaka och dansade och sjöng, men hans svåger Staffan kom plötsligt och bad honom komma hem, vilket Anders gick med på. När de kom ut på gårdstunet sade Staffan åt honom att: ”Du må fuller dansa och kväda, men du ha fullt så beställt hemma.” Anders frågade vad han hade gjort, varpå Staffan svarade: ”Det får du fullt ut förnimma, ty din broder ligger redan död hemma.” Anders svarade: ”Haver du gjort något så stå för det själv, och skjut inte skulden på mig.” Sedan gick de in i svågerns stuga där modern satt och grät tills hon sade honom: ”Ja, du har väl ställt till för dig. Din broder ligger nu död därinne.” Då svarade Anders sin moder: ”Om ni inte detta hade sett, så skulle jag aldrig ha tagit på mig detta. Förr skulle jag ha mist mitt eget liv”. Efter detta begav han sig genast på flykt, när han förstod hur allt låg till. Hans broder Nils levde fram till efterföljande dag och dog fram emot middag. För denna illgärning dömdes Anders Månsson till döden, men ärendet fördes vidare till Göta Hovrätt för en slutlig prövning. Änkemodern ber för sin son, för hon har inga mer barn. Detsamma gör hennes släkt och grannar.

Göta Hovrätts dom, hösten 1651

All den stund Anders Månsson har på mordiskt vis begått ett dråp på sin köttslige broder, därför kan han inte benådas. Om han inte kan infångas, ska han lysas fredlös.

Måns Erikssons dråp på Bengt Olofsson (1654b)

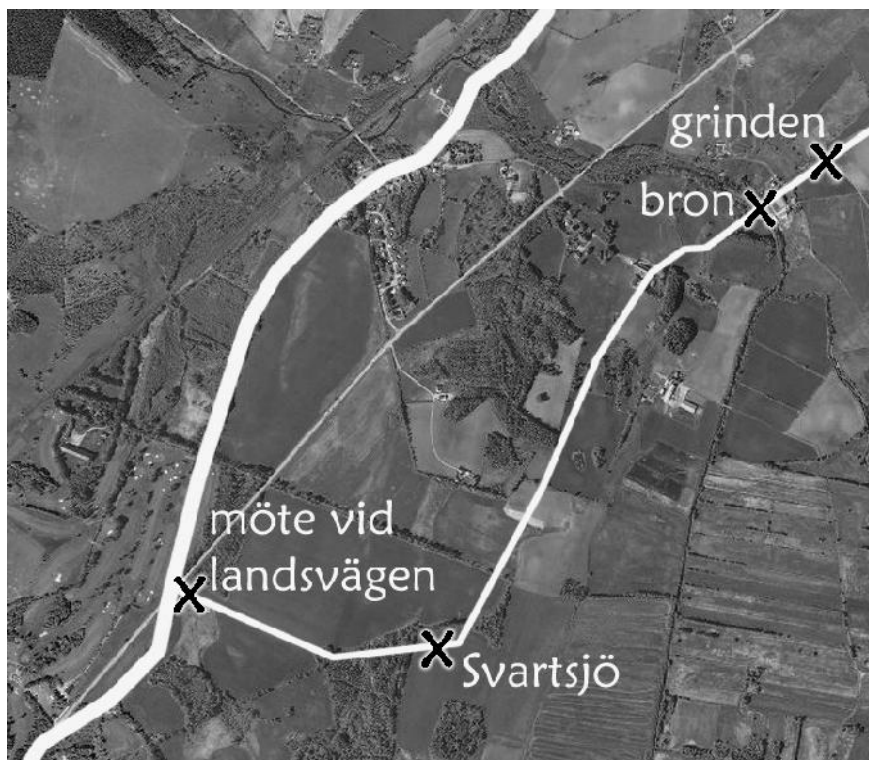
1654 den 16-17 okt

Inför Rätten inställde sig soldaten Måns Eriksson i Flittarp, som med stor sannolikhet är misstänkt för att han slagit ihjäl Bengt Olofsson i Högstena. Näst förleden Bartholomei dag (24 aug), om aftonen på marknadsvägen från Falköping. Detta förnekar han, men omständigheterna utvisar något annat. Denna soldat var i följe med bonden Hans i Rearstorp på väg till marknaden, men han som döden led var inte med dem då. På väg hem var det ingen av dem som slog följe med varandra, utan ungefär 3/4 mil från staden, råkade de alla tre träffas hos bonden Anders Bengtsson i Svartesjö. Först kom Hans i Rearstorp, som är gift med systemen till den nämnde bondens hustru, så när han kom dit släppte han ut sin häst på bete samt fick ett ölstop. Bonden Anders bad Hans följa med ut på gårdet, men när de kom till landsvägen satte de sig ner och fortsatte att dricka. När de hade suttit där en stund kom soldaten Måns ridande. Bonden Anders bad honom stanna upp och dricka lite med dem, vilket han gjorde. Strax steg han av hästen och drack en eller två gånger. Då kom Bengt Olofsson ridande, han som döden led, och blev också bjuden på öl så han steg av hästen och satte sig med de andra. Så snart ölstoppen var urdruckna, bad bonden Anders sin hustru att komma med ett nytt ölstop, men hustrun svarade: "Vill ni ha mer öl, får ni gå hem till gården", vilket de också gjorde och följdes åt alla fyra. Detta skedde vid pass 3 timmar före solbärgningen (solnedgången). Där satt de och drack tills solen hade gått ner, varefter de red från gården alla tre, men Hans i Reatorp kom iväg före de andra. Medan de red ikapp Hans, hörde de hur han sjöng en psalm utan att vilja sluta, om och om igen, ty de var alla ordentligt druckna. Väl sammankomna igen såg de att Måns säck var öppen och att han hade tappat ett par strumpor. Vid upptäckten tog Bengt väldigt illa vid sig och sade: "Kanske vill du skylla förlusten av dina strumpor på mig", men Måns svarade: "Det gör jag inte, så ge dig till freds". Bengt nöjde sig inte med detta och sade: "Du skall rannsaka mig, för när du kommer hem kanske du kallar mig för en tjuv", men Måns hävdade att han inte alls hade tänkt anklaga Bengt för något sådant, vilket Bengt inte nöjde sig med. Skyndsamt red han framför de andra, hoppade av sin häst och började ta av sig sin tröja och sina byxor. Under tiden steg också Måns av sin häst och fäste sin säck under sadelgjorden, innan han hävde sig upp i sadeln igen, vilket också Bengt gjorde. Men Bengt började genast slå Måns med sin käpp, och bad dem hålla till freds i Jesu namn medan han slog Måns tre eller fyra slag. Måns, som hade gett bort sin käpp till bonden

Anders i Svarteshö, hade inget i handen, så han valde att försöka rida ifrån honom så fort han kunde. När han kom till en å vid Åstorp red han över bron, men Bengt kom strax efter honom på sin häst, vilt skrikande medan han red över vadet och inte alls över bron, vilket medförde att han kom över ån före de andra. Genast red han fram till bron andra ände och såg till så att de inte släpptes förbi, samtidigt som han fortsatte att slå Måns med käppen, varefter han följde Måns med hugg och slag ett gott stenkast efter Per Anderssons port i Åstorp. När Hans i Rearstorp förstod att det skulle bli ont av detta, gav han sig av för att komma undan från de andra så snart de lyckats ta sig över bron. Eftersom inte Måns hade något att värja sig med, annat än sin kniv, nödgades han använda den. Medan han red och Bengt på nytt angrep honom, högg Måns med högra handen bakom sig för att hålla honom på avstånd. Härigenom fick Bengt några hål i sina kläder tills Måns träffade honom i bröstet på den högra sidan, så illa att det rann ut blod. Bengt fick också en rispa på läppen och en på halsen på den högra sidan vid strupen. Till slut hade han fått ett dödligt stick i halsen på den vänstra sidan utmed strupen, men då saktade Bengt farten och kom efter. Måns kom strax därpå genom en grind ett litet stycke från byn, vid pass 1 ½ stenkast. Där återfanns Måns kniv och vid samma led fann man den döde Bengt. Strax bakom honom hittade man hans käpp. Allt detta kunde nämndemannen Per Andersson i Åstorp intyga tillsammans med andra trovärdiga vittnen som gick dit om aftonen för att få se den döde. De såg också hästen som Bengt hade ridit på. Den var blodig från sadeln och fram emot öronen, i synnerhet halsen som var täckt av blod. Härav kunde de se att Bengt hade suttit kvar på sitt sto till dess han föll av vid ledet, men då var han redan död. Av dessa skäl kunde inte häradsnämnden värja Måns Eriksson, varför de dömde honom till döden, men hans fader och hustru vill be för honom, men ingen finns som står efter Måns liv. Angående Hans i Rearstorp frikändes han för all inblandning i detta.

Göta Hovrätts dom, hösten 1654

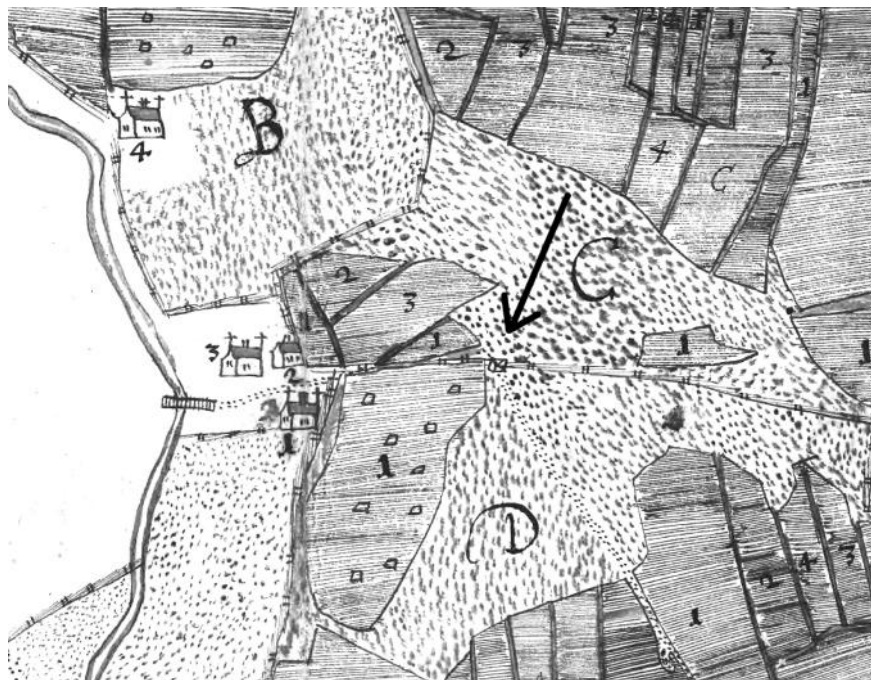
Måns Eriksson blir benådad livet. För de skäl som finns i häradsdomen ska han allenast böta 50 daler till konungens sak. Förlikas med målsägande efter goda män på båda sidorna, varefter han blir fri i detta mål.

1654b – Måns Erikssons dråp på Bengt Olofsson

Området runt Valtorp och Berga, med gamla landsvägen (markerad med bred linje) samt följets färdeväg via Svartsjö och bron i Åstorp (markerad med tunnare linje).

De kom från Falköping. Hans i Rearstorp red till sin släkting Anders i Svartsjö (norr om Vrangelsholm), men de båda gick och satte sig vid landsvägen, intill nuvarande Berga golfbana, där de träffade Måns Eriksson och Bengt Olofsson. Sedan red de allesammans hem till Anders i Svartsjö, innan de tre gästerna fortsatte sin färd hemåt via Åstorp. Bråket mellan dem började före bron och slutade vid grinden norr om bron.

På den geometriska jordebokens karta från 1640-talet, framträder den allmänna väg och bro vid Åstorp som fortfarande finns kvar. Vid den grind, som syns strax öster om gårdarna 1-3, återfanns den döde Bengt Olofsson och hans nerblodade häst. Det nämns att följet red drygt ett stenkast efter Per Anderssons gård (nr 2). Här är det numera en vägkorsning (T-korsning).

Det misstänkta dråpet på Olof Hansson (1662)

1662 den 5 sept

Fram inför Rätten kom Per Hansson, tjänare åt välborne herr Harald Påsse, eftersom han den tredje i föregående månad satt och drack tillsammans med sin broder Olof Hansson i Tvillinggården i Högstena i dennes egen stuga, ihop med Jöns Andersson, Anders Nilsson i Tvillinggården och ryttaren Anders Svensson i Flittarp. Nämnde Anders Nilsson satt där från middagen och in på natten, men om morgonen dagen därefter återfanns Olof Hansson av sin egen syster Marit Hansdotter intill sin källare, men då var han död. Där låg han utanför källardörren, liggandes på rygg med sina vanliga gångkläder, med huvudet lite på sned mot ena axeln, men byxehaken var borttryckt varför denna Per Hansson har en stor misstanke om att någon av hans druckna stallbröder hade orsakat hans död. Då berättade han vidare att det förekommit en osämja under aftonen mellan hans döde broder och ryttare Anders Svensson, ty Anders hade tidigare friat till den kvinna som senare gifte sig med den döde Olof Hansson. Alla tre som var misstänkta för illdådet nekade till allt. De förnekade till och med att det förekommit någon osämja den kvällen. Per Hansson berättade då att den hammare som ryttaren Anders Svensson brukade ha i handen, skulle ha legat kvar uti Olof Hanssons stuga om morgonen, vilket ryttaren Anders ej kunde neka till att han hade gått från Anders Nilssons stuga, där han tillbringat natten, och sedan gått tillbaka till Olof Hanssons stuga efter sin hammare, men ingen i Olofs stuga såg när han kom för att hämta den. Emedan han inte kunde se någon av husfolket, ville han inte gå in och hämta hammaren, utan återvände till Olof Nilssons stuga för att komma tillbaka och hämta den lite senare. Likväl gick han strax efter in och hämtade sin hammare, trots att ingen var inne i stugan och att Olof hade bett honom om aftonen innan att lämna ifrån sig sin hammare. Vidare sade ryttaren Anders att han då om morgonen inte kände till att Olof Hansson var död. Detta fick han inte reda på förrän han kom hem till sina föräldrar i Flittorp. Vid ungefär samma tid kom flera karlar till Olof Hanssons gård och kunde intyga att källardörren var låst och ingen skada var skedd, vare sig på dörren eller på tröskeln. Ingången till källaren var så nära Olofs stuga att det kunde vara lätt att ta fel i mörkret och av det skälet ha fallit ner i källaren. Både tjänaren Jöns Andersson och Olofs hustru Elin Nilsson kunde intyga att Olof Hansson vid juletid hade klagat över att han hade misstagit sig och fallit ner i källaren och slagit sig ganska illa samt hade yttrat att han ville täppa igen den hålan. Efter dessa vittnen kom två av Olofs grannar i Högstena inför Rätten, vilka vittnade och sade att om

morgonen kom Olofs syster Marit Hansdotter och bad dem gå dit för att själva se, men när de kom dit satt hustru Elin Nilsdotter på en sten och grät tillsammans med hennes moder, varefter de gick fram för att se den döde vid källaren. När de omsider klädde av honom, kunde de inte finna några åkommor på kroppen, mer än en blå fläck ovanför höger öga vilken inte var större än ett fingers ände samt lite blå över bröstet upp mot halsen på den högra sidan. När de klädde av honom började de med att böja huvudet tillrätta igen, emedan det var tryckt till vänstra axeln av fallet. Då kom ett krasande ljud från halsen såsom om han hade stött sig i fallet vid källardörren. Eftersom ingen osämja var känd, varken mellan den döde och ryttaren eller gentemot hans hustru, så fanns det ingen anledning att tro att han hade fått något hugg av en människa. Han hade både sina hängslen på sig och sin ull-skjorta samt byxor, när de tog ut honom från den plats där han låg.

Efter den klagandes begäran avlade alla de berörda en ed å bok att de inte kände till någon osämja mellan den döde Olof Hansson och någon som var i närheten av stugan, samt att ryttaren Olof Nilsson först gick hem om aftonen medan Anders Svensson och Jöns Andersson sedan följdes åt därifrån. Olof Hansson satt då själv hemma på bänken och hans hustru stod vid hans säng. Sedan kallade Rätten fram Olofs hustru Elin Nilsdotter och hans syster Marit, vilka slutligen bekände att de verkligen trodde att Olof hade varit vållande till sin egen död, genom att han hade fallit ner mot källardörren. Eftersom det inte fanns fler skäl eller vittnen, kunde inte heller Rätten anklaga någon för hans död.

Per Larssons dråp på Olof Larsson (1665)

1665 den 15 febr

Denna dag ställdes dråparen och ryttaren Per Larsson i Kärrgården i Borgunda by, boendes på en kronogård, inför Häradsrätten. Han var anklagad av hustru Brita Persdotter i Assartorp och vördige herr Sven Laurenti Bornander, kyrkoherde i Saleby, för att med en kniv ha huggit ihjäl Olof Larsson i Assartorp, som var Britas man och tillika Svens broder, vilket skedde den 10 oktober 1664. Sticket hade tagit mitt i bröstet, genom den vänstra bröstvårtan, så att han bara förmådde ta några steg från dråparen innan han föll död ner. Genast begav sig dråparen iväg på rymmen. Detta dråp skedde i Källebo i Borgunda by, där grannarna i Borgunda satt och drack några öl, medan de höll på med mulbete vid två hemman i Ranstad.

Rätten inkallade Anders Svensson i Borgunda som vittne, som efter avlagd ed vittnade och sade att han just hade kommit in i stugan i Källebo när ölen tog slut. Då lade han märke till att den dräpte Olof Larsson grälade med Anders Ingemarsson i Borgunda angående en äng, men han hörde också att Anders Eriksson i Borgunda sade till den dräpte därinne i stugan: ”Ni har inte att göra med vår öl”, men dråparen Per Larsson svarade: ”Nej, ni själv har inget med det att göra. Vi ser dig aldrig när vi går på grannstämma, eller Brogning. Så tag dig i försvar för oss, så att vi inte slår ner dig.” Då sade Anders Svensson åt Olof Larsson och bad honom gå hem, vilket han gjorde, men Anders Svensson följde honom på vägen, vid pass 40 steg. Därefter skildes de åt och Anders Svensson gick tillbaka till gården. Då kom dråparen Per Larsson och Anders Eriksson ut ur stugan och medan de stod där kom plötsligt Olof Larsson tillbaka tillsammans med en pojke, som var hans systerson, som skulle ha följt honom hem. Olof Larsson gick förbi stugdörren, där de hade druckit, som om han ville gå ut på gårdstunet. Där hälsade han på de andra och sade ”Stå i Guds fred”, men när han kom fram till dem sade den dräpte Olof Larsson till dråparen Per Larsson: ”Vad har du att göra med grannerätten?” Då svarade dråparen: ”Så mycket jag som du”, men efter att ha fått det svaret drog den dräpte sin kniv ur sin byxesäck och ville ge sig på dråparen, vilket Anders Svensson hindrade honom från att göra genom att hålla upp sin käpp. Då svor dråparen om Guds död och sade: ”Vill du gå den vägen, då ska det snart brinna för mig som för dig”. Därmed steg dråparen Per Larsson fram och högg Olof Larsson med sin kniv i bröstet, rakt genom den vänstra bröstvärtan, med ett enda stick. Då sade den dräpte: ”Gud nåde mig, nu fick jag min död”, varpå han höll sig för bröstet med ena handen medan han lutande gick framåt vid pass 12 steg ifrån dråparen, samma väg som han skulle ta tagit för att komma ut på gårdstunet och se efter den lilla pojken, ifall han skulle komma, vilken han hade sänt iväg till skogen efter granbarr. Med detsamma föll han till marken, vid gårdsgrinden och ungefär en halv timme därefter dog han. Trots det så hörde aldrig vittnet Anders Svensson att den dräpte anklagade dråparen eller någon annan när han följde honom på vägen hem, eller kom ur ölstugan. Dråparen sprang från gården när skadan var skedd, svor och sade: ”Ingen pistol brukar klicka för mig, än mycket mindre skall min täljkniv klicka.” Den dräpte vek ett steg tillbaka vid hugget. De berättade vidare att den dräpte var inbjuden till dem där i ölstugan i Borgunda, av Anders Eriksson och Jon i Bårebo. Den dräpte Olof Larsson hade för ungefär 24 år (se: Olof Larssons dråp på Anders Jonsson Uv 1643) sedan begått ett dråp, men pliktat för det, och han uppfattades som mycket styv och orolig.

Därefter vittnade Anders Eriksson i Borgunda, vilken också såg när dråpet blev begånget, varför hans redogörelse var samma som för föregående vittne. Enda skillnaden var att han inte hörde när dråparen svor, eller såg när den dräpte drog sin kniv, ifall det var när han kom tillbaka till gården eller senare.

Sedan uppvisade Rätten dråparens klagoskrift, förmäländes att han av nöd och tvång hade blivit vållande till den andres död. Rätten undrade vilket vittne som kunde stödja denna uppgift, och dråparen kallade då fram Lars Hansson i Borgunda, vilken edligen vittnade att när han gick och såg till sin boskap fram emot aftonen, förnam han att den dräpte gick på gårdet och hade dragen kniv i den vänstra handen, oavsett att de var ett stenkast ifrån varandra. Däremot hörde han inte att han sade något, men den dräptes hustru förevände att denne Lars Hansson var hennes avundsman angående någon skattejord, även om inte någon av deras grannar kände till deras ovänskap, utan bekände att den dräpte hade något lite genare väg att gå, utanför gården, för att se efter sin pojke än igenom gården. Eftersom denne Lars Hansson inte hade något mer att tillägga, frågade Rätten Per Larsson ifall han hade fler vittnen, men då svarade han nej.

Därnäst framsteg Nils Svensson i Stavskullen, befallningsman på Dala, och länsmanen Lars Andersson samt två nämndemän, Måns Björnsson och Anders Börjesson i Sjogerstad. De berättade att Anders Svensson hade visat dem platsen där dråpet skett, vilket utvisade att dråparen hade kunnat komma undan innan illdådet var gjort om han så hade velat, antingen in i stugan där de hade druckit eller längs den väg som den dräpte kom från, så han var inte trängd till att begå dråpet.

Allt detta tog tingsrätten under noga övervägande och betänkande samt fann följande skäl:

1) Den dräpte Olof Larsson hade inte det ringaste rört dråparen Per Larsson, och på så vis själv förorsakat att han slog till den dräpte.

2) Det är känt att den dräpte aktade sig för dråparen och de andra inne i stugan, innan han gick ut.

3) Det är fortfarande oklart ifall den dräpte drog kniv när han gick tillbaka till gården, eftersom Lars Hansson, var långt bort när han såg honom.

4) Det kan inte prövas ifall den dräpte gick tillbaka i vredesmod, eftersom ingen hört honom angripa dråparen, utan istället sagt "Stå i Guds frid", när han kom till dem och tycktes ha varit på väg förbi dem.

5) Dråparen förlustade sig när skadan var gjord och sade: "Ingen pistol bruka klicka för mig, än mindre skulle kniven klicka."

6) Detta är ett självsvåldigt dråp som inte har skett för att någon var trängd. Därmed dömdes Per Larsson till döden, varför ärendet förs vidare till Göta Hovrätt för slutlig prövning.

Göta Hovrätts dom

Alltförty ska dråparen Per Larsson vid lejdens utgång, med flit eftersökas, fångas och utan uppskov justificeras (avrättas). Om han inte kan återfinnas ska han lysas biltog (dömas fredlös) över hela Sverige och dess underliggande provinser.

Johan Olofssons beröring med Måns död (1667)

1667 den 15 juli

Trumpetaren Johan Olofsson från Åsle gäll i Vartofta härad, beklagade sig inför Rätten, eftersom det gick ett rykte att han hade orsakat Måns död, vilken var boende i Krakegården i Stenstorp. Han begärde att han skulle få bli befriad från anklagelsen och uppvisade en attest från herr Nils i Stenstorp, daterad den 28 maj 1664 där det betygas att herr Nils frågat Måns vid hans sista nattvard ifall han ville begära förlåtelse och likaledes förlåta sin nästa, varpå han svarade ja. Vid det tillfället nämnde han inte ett ord att någon skulle han ha slagit honom. Därför gjorde Elisabeth Salomonsdotter honom fri från anklagelsen, men hans bröder fortsatte att påstå att Johan Olofsson hade slagit Måns, ty de hade funnit blod i stugan, varför ärendet sköts vidare till nästa ting i hopp om bättre underrättele.

(ANM. Detta ärende togs inte upp fler gånger på tinget.)

Jöns Larssons dråp på Ambjörn Bengtsson (1672)

1672 den 13 nov

Inför Rätten kom hustru Brita Nilsson i Rådene i Sjogerstads gäll jämte sin svärfader Gunnar i Hökeberg, vilka anklagade Jöns Larsson på Stommen att han hade huggit hennes man Ambjörn Bengtsson i Bysgården med en yxa den 25 april samma år, varefter han dog. Efter noggrann undersökning fann man att det hade gått till på följande sätt. På den nämnda dagen var alla bönderna vid Sätessgården, dit de stämtes för att bygga tillsammans. Då hade Anders Månsson i Lillegården och Jöns Larsson på Tomten tagit sig för att klyva en stock och hade nästan kommit ända fram till den stora

änden. Just då kom Ambjörn Bengtsson löpandes från befallningsmannen Sven Jonsson och olyckligen framträdde till dem som klöv stocken. Då såg han att den kil som behövdes för klyvningen hade lossnat, vilken Ambjörn tog upp i akt och mening att sätta tillbaka den i träet, men när han lutade sig ner råkade Jöns Larsson, som var något drucken, oförmodat att hugga honom över huvudet med yxan som slant i handen och slog med flatsidan ett slag mot huvudet, varefter Ambjörn dog 8 dagar senare. Dock fann Rätten att denna händelse skett med våda och att den döde hade framträtt oförsiktigt mellan dem som arbetade för fullt, likväl var det känt att det aldrig hade funnits någon träta mellan dem, inte heller har Ambjörn hävdad att Jöns Larsson varit vållande till hans död med vilja utan tvärtom frikämt honom från alla anklagelser, vilket pastorn i Sjögerstad, vällärde herr Lars Petri som kom med nattvarden, kunde vittna om. Detsamma gjorde befallningsmannen Sven Jonsson samt Anders Månsson, Jöns Andersson och Sven Larsson. Alla intygade att denne Jöns Larsson inte uppsåtligen hade utfört denna handling, utan att det skett av våda. Därmed frikändes Jöns Larsson från alla vidare anklagelser att det skett med vilja, men han fick böta 20 mark för våda.

Måns Månssons och Nils Jonssons dråp på Olof Andersson (1675)

1675 den 16 febr

Så kom Anders Månsson inför Rätten, angående sin son Olof Anderssons död den 26 dec 1674 uti Rådene by, som han ville anklaga flera personer för, nämligen drängarna Måns Månsson, Nils Jonsson och Lars Larsson i Rådene. Rannsakingen började med Lars Gudmundsson, den dödes syskonbarn, som var i sällskap med den döde under hela den berörda tiden, från dess början till dess slut. När han förhördes berättade han följande. Annandag Jul hade han blivit ombedd att följa den dräpte Olof Andersson till Rådene, varefter de båda red från Skultorp i Kåkindes härad, där ett gästabad skulle stå Tredjedag Jul. De begav sig till Hökeberg i Gudhems härad för att låna ett par stövlar, men de fick inga där så de begav sig iväg till Rådene istället. När de kom dit blev de inbjudna hos änkehustru Marit Jonsdotter i Skattegården, där de fick både mat och öl att dricka. Sedan red de därifrån, men när de kom ut på gårdstunet, hörde de larmande ljud från gården, varför de red tillbaka igen, dock inte genom porten. Då fann de att det stod en hop med folk framför dem, varpå Olof Andersson frågade om de hade något ont mot honom, men de svarade nej. Då red de båda

bort och ämnade ta sig till den dödes broder Anders Andersson i Regumatorp, men när de kom på vägen for de vilse, ty de var båda druckna och Lars Gudmundsson var främmande på orten. Så kom de åter till gården i Rådene, men på andra sidan. Eftersom månen sken och det var ljust, red de fram till gården men Olof Andersson red ända in till förstugudörren, medan han ropade några gånger för att göra sig lustig. Ute på gårdet ropade han sedan på samma sätt för att göra sig lustig. Lars Gudmundsson var något efter när något manfolk kom ut ur huset där i Skattgården, sägandes: ”Vad är ni för skälmar, och varefter rider ni?” På detta svarade den dräpte: ”Anklaga mig inte, karlar. Jag är redan vilse och hittar inte hem.” Då började de att slå med stora högafflar, så ryttarna ville rida tillbaka, men nu kom de ut en annan väg från gården och nådde fram till en grind som var stängd. Där blev de båda nedslagna av folket från Sven Larssons stuga, vilka hade sprungit efter dem. Hästarna sprang då genom grinden och ut på gårdet, där Lars Gudmundsson lyckades få tag på dem medan manfolket slog Olof Andersson som upprepade att han hade ridit vilse, men Lars hörde aldrig att manfolket svarade, utan de fortsatte bara att slå honom med stavar och högafflar. När Lars kom tillbaka med hästarna, låg Olof på marken. Lars lyfte honom då så han fick luta sig mot gårdesgården och frågade vilka som hade slagit honom. Olof svarade: ”Jag vet inte vilka som slog eftersom de var så många.” I detsamma kom en hustru från gården i Rådene och Lars bad henne hjälpa till att få in den sargade i ett hus. Då tog de honom under varsin arm och förde honom till ett skjul eller ett litet gammalt hus som stod intill en stuga utanför gården, där det fanns lite halm. Vad de än frågade den sargade så fick de inga svar, utan han sade bara ja. Där låg han till långt fram på ottemålet, när ryttaren Sven Larsson kom dit om ottan, tillsammans med Lars Nilsson och drängen Jon Nilsson i Hökeberg. De bar in den sargade till Sven Larsson och höll honom stadigt på en stol, eftersom han själv inte förmådde sitta. Då bad Sven Larsson sin hustru att värma lite dricka, samtidigt som Sven Larsson och Lars mjölnare bad Lars Gudmundsson att rida till befallningsmannen och be honom ta med papper, så de kunde anteckna vad den slagne ville berätta samt själv granska hans skador, vilket han gjorde. Befallningsmannen Sven Jonsson i Rådene följde honom tillbaka. Först ville han inte följa med, men efter enträgen begäran gav han vika. Under tiden berättade han för befallningsmannen att hans kamrat Olof Andersson hade ridit i förstugan, när manfolket drev ut honom med hugg och slag. Detta kunde inte Lars Gudmundsson förneka i Rätten, att hästhuvudet och framfötterna var inne i stugan. Sedan beklagade sig Lars Gudmundsson, att han var främmande på orten och önskade att han aldrig hade kommit dit i sällskap

med honom, vilket han inte kunde råda för. När fogden väl kom till Sven Larsson i Rådene, satt Olof Andersson på spishällen. Rocken var avklädd och han satt där med båda händerna under ansiktet. Om huvudet var han eljest mycket blodig. Då sade Lars Gudmundsson: ”Jag tycker det står illa till med dig Olof”, varpå Olof svarade: ”Gud nåde mig, så visst.” Manfolket berättade då att han inte hade talat sedan han kom dit. Fogden frågade då vilka som hade slagit honom, varpå Olof svarade: ”Vete Gud, ty de är för många”. Medan fogden begav sig dit, hade hans kamrat Lars Gudmundsson återgett det som han hade hört av en hustru i Sven Larssons stuga som han inte kände, att de som slog honom var drängen Måns Månsson i Rådene, Nils Jonsson i Kivenäbben och drängen Lars Larsson i Rådene. Därpå krävde fogden att dessa drängar, som hade gått till sängs, skulle komma och tvätta blodet av den slagne och hjälpa honom tillrätta igen. Så kom bonden Sven Claesson, som var svåger till drängen Lars Larsson, och ledde den slagna hem till sitt där han tvättade bort blodet. Detta var om morgonen Tredje dag Jul och där fick han ligga kvar till fjärdedags morgon, när hans broder Anders Andersson i Regumetorp satte honom på en häst och förde honom till fadern Anders Månsson i Sjogersstad. Om aftonen samma dag avled han och förmådde inget mer berätta. Det enda han hade sagt, var när modern grät och sade: ”Gud nåde mig, hur har du farit?” Då svarade han: ”Kära moder, banna mig inte. Bedjande bädda väl under sig”. När han legat där en stund och blivit tvättad om huvudet med brännvin, började han strax kämpa mot döden, men då sade han inget mer. Strax innan han dog sade han sakta några gånger: ”Nils, Nils”, men detta är endast faderns och broderns berättelse. Lars Gudmundsson red om Tredjedags morgon till Skulptorp med båda hästarna och sedan talade han aldrig mer med sin kamrat.

Nästa vittne som kallades fram var hustru Marit Larsdotter, som var nära släkt med drängen Nils. Hon berättade att hennes man Per Jönsson i Rådene var drucken och hade redan gått och lagt sig till sängs och sov långt innan detta inträffade. Hon satt då hemma i sin stuga med sin sjuka syster (Elin Larsdotter), men hennes man Bengt Matsson var också där när de hörde det larmande ljudet utanför. Då sprang hon ut och var då borta vid grinden, där ryttarna inte släpptes ut. Hästarna hade då brutit upp ledet och var bortsprungna, men när hon kom till dem stod alla de tre drängarna Nils Jonsson, Måns Månsson och Lars Larsson i bredd, havandes något i händerna och när hon kom löpandes slog Nils till den döde, som då stod framstupa på knäna, ett slag med en smal gran som var avbruten mot toppen samt avkvistad utom på toppen, men var på kroppen som slaget tog kunde hon inte säga. Däremot vred sig den döde, men han föll

inte alldeles till jorden, varefter Nils sprang bort och kastade högaffeln ifrån sig. Hon hörde dock inte att den slagne sade något, förmodligen eftersom han inte förmådde. De andra drängarna, Lars och Måns, stod kvar men Olof stötte tillbaka dem sägandes: ”Gossar, gå er väg, det är nog slaget.” Därmed kastade de sina stavar och gick bort, men hustru Marit gick också bort och lämnade den slagne helt allena, tills hans kamrat kom tillbaka jämte Ingeborg Persdotter, hustru till Per Nilsson i Bosgården, som nu inför Rätten inte var tillstädes.

Elin Larsdotters man, Bengt Månsson (Matsson?), kom för att återge och berätta vad hans sjukliga hustru inte kunde framföra själv, att hustru Marit Larsson ropade till hans hustru Elin Larsdotter sägandes: ”Kom och se hur Anders Månssons Olof i Sjøgerstad ligger nedslagen”, men när hon kom dit låg han på sidan mot marken. Då tog hon hans hår och strök blodet ur munnen på honom. Han förmådde inte svara henne vad hon än frågade. Sedan gick hon därifrån.

Per Nilsson i Bosgården berättade utifrån sin hustru Ingeborg Persdotters ord, som själv inte förmådde komma inför Rätten på grund av sin sjukdom, att när hon skulle gå hem om aftonen, ty hon bodde längst bort i byn, så hörde hon den slagnes kamrat stå och jämra sig sägandes medan han gråter: ”Gud bättra mig, hästarna blir fördärvade. Min kamrat ligger nedslagen, vilket obarmhärtigt folk här måste vara. Jag är främmande, och ingenstädes känner jag någon.” Då gick hustru Brita till honom där han låg på backen sägandes: ”Gud give att du orkar hem till mig, du skulle gärna få fordenskap (mat och dryck)!” Därefter hjälpte hon honom in i huset där han stannade till ottan.

Nils Månsson, soldat i Sjøgerstad, som satt i en stuga på Anders Månssons ägor, samt soldaten Per i Torsbacken, som var den dödes syskonbarn och som gjorde kistan, berättar att huvudet var sönderkrossat och att huvudskålen var sönderkrasad, så att blodet gick genom näsan, vilket ibland var vitt som gryn. Detta visste också många andra i byn.

Drängen Lars Larsson frågades hur han behandlade den slagne, men han svarade att han inte visste så noga, för när Nils och Måns följde efter Olof och gav honom hugg och slag på väg från gården, blev han hindrad av en slåde när han ville följa efter dem, ty han var inte med och sprang ut från samma stuga som de andra, utan kom dit senare.

Nils Jonsson manades fram och svarade att Lars Larsson slog den dräpte på samma sätt som alla de andra, men när han uppmanades uppge namnen på dem som slog, sade han: ”De ropa att slå alla som var där, och i fylleriet skedde det.” Nämnade vill nu bara höra drängen Lars Persson, vars moder hustru Marit Larsdotter, kunde erkänna att han också hade

varit med och slagit Olof. Han sade även att han på Torp i Valle härad hade svarat fogden Sven Jonssons på Rådene systerdotter Maria Caspersdotter på frågan ifall han hade varit med i bråket. Då svarade han: ”Jo, men jag slog så mycket jag orkade.”

Drängen Måns Månsson frågades vilka som var hos den slagne när hustru Marit Larsdotter kom dit och förde dem tillbaka, varpå han svarade: ”De var vi tre, Lars och Nils”. Så bekände han sig ha slagit den dräpte uti förstugan med en hasselkäpp, ett slag i ryggen, och två slag på hästens länd, varefter han kom ifrån Olof. Sedan gick han bort till ryttarna, med Nils efter sig med en stake i handen, vilket också drängen Lars kunde intyga men tillade att han inte såg honom slå Olof. Inte heller ville han namnge någon, ty han menade att högafflarna var i luften för det var många tillstädes.

Sedan inkom pojken Lars Persson själv, som skulle ha sagt i Valle härad, att han slog så mycket han orkade, vilket med modern detta högeligen förnekar. Det gick inte heller att vinna en övertygelse om att han verkligen hade varit med drängarna Lars, Nils och Måns. Därför tillfrågades dessa tre drängar ifall Lars Persson hade varit med, men de svarade nej allesammans.

Då frågade Rätten den dräptes kamrat Lars Gudmundsson, ifall han kände någon av de tre drängarna eller någon annan som var med, men detta svarade han nej på, ty de var så många och alla ropade slå. Han sade att de var 10 eller 12 som var där med stavar och slog den dräpte, så att han föll av hästen medan han själv kom undan genom grinden, men Olof blev kvar och nedslagen på gårdstunet. Sedan kom hästarna springande mot Lars på gärdet. På detta svarade alla i Rådene att den dräpte var en orolig människa.

Lars i Hökeberg, berättade att Olof Andersson och Lars Gudmundsson kom till honom Annandag Jul när det började bli mörkt ute och de drack 3 stop öl (3 x 1,3 liter = 3,9 liter). När Olof var drucken bad han att få bröd, sägandes: ”Jag har inte ätit i dag”, vilket han fick. Sedan krävde han 12 öre (= 1 ½ mark silvermynt eller 4 ½ mark kopparmynt) men fick bara 1 mark kopparmynt, vilket gjorde honom arg. Den furukäpp som han hade i handen, slog han i bänken så hårt att den gick sönder, varefter han reste sig och skrek medan han hotade Lars ifall han inte betalade. Han fortsatte att skrika så högt att Lars i Hökeberg bad honom tiga, men han svarade: ”Om så många skickar tusen djävlar över huvudet på mig, så högt ska jag skrika.” Därefter red han bort. Kamraten Lars Gudmundsson bekände detta, men för egen del fick han bara lovord att ha uppträtt ordentligt.

Sedan berättade Rådeneborna hur Olof Andersson hade ridit genom ett skjul på sin häst, vilket granskats av gevaldigern (dåtidens polis, med vissa befogenheter) Per Svenningsson och länsman Lars Andersson. De fann att öppningen var $2\frac{3}{4}$ aln hög (c:a 1,60 meter), men hästen han red på var $2\frac{1}{4}$ aln hög (c:a 1,30 meter). Kamraten Lars Gudmundsson berättade att de red där igenom två gånger, nämligen först in och sedan ut, men ingen av dem stötte vid något, för de lade sig ner över hästen medan de red. Då påpekade bönderna att Lars Gudmundsson inte hade haft någon sadel, vilket gjorde att han lättare kom under än Olof Andersson.

Därnäst intygade Anders Eriksson i Rådene att Olof Andersson hade blivit huggen i Skövde av en ryttare, som han inte kände. Han fick då två stora hugg i huvudet i oktober månad samma år. Men mot detta talade den dräptes fader och broder, vilka sade att det inte var stort utan bara ett litet hål i huvudet som strax blev igenläkt. Inte heller kände Lars i Hökeberg till om Olof hade någon skada i huvudet, vilket också Lars Gudmundsson intygade. Drängen Måns Månsson hävdade att bönderna i Rådene inte var med och slog, för de hade redan gått därifrån när bråket började, men drängen Nils Jonsson sade att han inte ville frikänna någon annan än sin fader, men alla bönderna nekade till anklagelsen. Befallningsmannen Sven Jonsson på Rådene betygade vid sin salighet, att hans undersökning hade visat att ingen gift karl hade varit med, utan bara drängar och ynglingar. Drängen Lars Larsson hävdade också att bönderna inte hade varit med, men ville antyda att ryttaren hade fått en del skador när han red genom skjulet, varvid hästen hade trampat sönder en stor häll i tre delar och då skulle hästen ha skadat sig. Detta avsåg dock när de red därifrån, innan ryttarna kom ut på gårdet där de ropade och skrek samt omsider for vilse så att de återkom till Rådene där han fick hugg och slag. Då manades drängarna att berätta vilka som var med och slog, ifall det var Nils Jonsson som hustru Marit Larsdotter vittnat om. Måns sade då att när han slog Olof vid förstugudörren, tog Nils Jonsson och följde efter honom därifrån, vilket också Lars Larsson kunde intyga. Nils Jonsson erkände att han slog ett slag mot Olof när han satt på hästen, men han visste inte ifall han träffade Olof eller hästen, än mindre ifall han ramlade av efter detta. Hustru Marit Larsdotter hävdade att han hade slagit Olof med toppen av en smal gran, med kvistarna avhuggna så när som på toppen, vilken han i all hast hade fått tag på. Men mot det nekade Nils Jonsson. Hans föräldrar Jon Månsson och Kerstin Andersdotter berättade att han bara var femton år gammal. Måns Månsson var en tjänstedräng, runt 23 år gammal, men både faderlös och moderlös. Drängen Lars Larsson var 25 år och son till en änka. De berättade vidare att drängen Lars Larsson skrek hunsande åt

ryttarna när de försvann bort, varpå Lars Gudmundsson hindrade Olof Andersson att rida tillbaka, men när de sedan red vilse blev det ändå så att de kom tillbaka. Alltså nekade drängen Lars Larsson att han hade slagit den dräpte, vilket intygades av Måns och Nils som båda intygade att de inte hade sett honom slå, men samtidigt var det sådant upplopp att de svårligen kunde se vilka som slog den sargade och vilka som inte gjorde det, eftersom sorlet och ropen var stort, där drängar och pojkar ropade ”slå”.

Bonden Jon Olofsson i Remgården i Rådene stod intill den dräpte vid gärdesgården och ropat ”slå”, men drängen Nils säger ändå att han inte såg att bonden Jon slog den dräpte, trots att Lars Gudmundsson hävdar att det var 12 eller 13 högafflar i luften och alla ropade slå, varefter han gick med på att han hade slagit ett enda slag men inte mer.

Dagen efter, den 17 februari, fortsatte tinget

Åter frågade Rätten Lars Gudmundsson ifall den dräpte Olof Andersson hade slagit i och skadat sig när han red in eller ut ur det trånga skjulet, men precis som tidigare svarade han att Olof lagt sig över sadelknappen. Medan de befann sig där, hade Olof sagt att han ville rida tillbaka, för de andra skrek efter dem. Men de var båda mycket druckna och red ut på ängarna en stund, då Lars sade: ”Vi rida galet”, men Olof svarade: ”Vi rida rätt”. Han berättade också att de blev väl fägnade hos änkan, och då red de under skjulet på väg dit. Sedan fick sig några skålar med dricka på gården, då Olof gjorde sig lustig genom att sjunga och sedan red de genom samma skjul ut igen.

Änkans son Jon Larsson, som de då var inne hos, berättade att när ryttarna kom ut och satt sig upp på hästarna, begärde Olof att få något att dricka av honom, då svarade han: ”Vill du ha dricka, så kom in”, varefter Nils Jonsson som sedan var med i bråket rusade in efter en skål som han gav till Jon Larsson, men Olof drack bara lite grann och sade att han inte orkade mer. Då vände sig Jon Larsson till hans kamrat Lars Gudmundsson och sade att han ville att de begav sig iväg, eftersom han menade att det kunde följa ont av att de red där. Då tog Lars Gudmundsson med sig sin kamrat och red iväg, men när de kom till fägården, steg han av sin häst för att ge den vatten, varefter han satte sig upp igen och red igenom det låga och trånga skjulet. Jon gick efter dem och ville hindra honom från att rida där eftersom det var så trångt, men då svarade Olof: ”Jag red här in och kommer här väl ut”, samtidigt som han red under det trånga rummet. På fägården låg en stenhäll vid ingången, vilken hästen snavade på med bakfötterna, så att hästen och delar av hällen föll djupt ner i fägården. Där-

efter sprang hästen upp med Olof, och i detsamma var de i det trånga skjulet. Jon gick efter med förundran genom samma skjul och visade dem vägen. Därmed red de bort, och Jon gick till herrgården för att ge sin svåger Sven Jonssons hästar nattfoder, men han blev kvar hos sin moder med de andra. När han så kom tillbaka så hade drängarna kommit tillbaka från bråket som var avslutat och karlen nedslagen. När han kom in i sin moders stuga, blev drängarna Nils och Måns beskyllda av honom. De frågade då Jon Larsson om han ville vara med dem. Han svarade: "Jag är inte med er, utan de som har varit med och slagit honom, må vara med er nu". Då sade Måns: "Det må du göra, vi är tre i Gudomen ändå", men Nils sade inget. Inte heller hörde han dem tala vidare om detta, vilket han betyder. Måns och Nils nekar båda till detta tal, men något mer kunde inte Jon berätta.

Lars Gudmundsson förhördes huruvida Olof Andersson med vilja och berätt mod red tillbaka. Han sade att från början ville Olof rida tillbaka, eftersom de andra ropade "peneskytt" ty han hade fel på ena ögat, men Lars hindrade honom. Olof var mycket drucken och sade sig vilja rida till Regumatorp, emellertid red han vidare, trallade och skrek. Lars som var främmande på bygden följde bara efter, men när de kom till Rådenes gården igen, frågade han ifall detta var Regumatorp, men Olof svarade. "Nej, det är inte Regumatorp", och därmed red de båda fram till gården. Varken Olof eller Lars hade något i händerna. Då red Olof in genom Sven Larssons förstugudörr, och genast kom en av drängarna ut och sedan flera av dem, men ur vilken stuga kunde han inte säga, eftersom det var tre stugor på gården och gästebod i alla. Så ropade de: "Vad är ni för några?", men Olof svarade dem inte utan red undan med Lars så fort de kunde när de märkte att de andra ville slå dem. När de inte kom genom grinden och de andra kom efter, gick det inte att säga vilka som slog. Då vände Olof om, tog av sig hatten och bad: "Kära karlar, förlåt mig. Jag har farit vilse." Hatten tog han av sin kamrat på vägen och lånade honom en rävskinnsmössa. Lars vet inte om Olof egentligen red vilse eller inte, eftersom han red strax bakom Olof. Så Lars kunde inte säga ifall Olof återkom i vredesmod, men han sade aldrig något sådant, utan han ropade, skrek och trallade. Så gjorde han även vid gården i Rådene när han red in genom förstugudörren.

Drängen Måns utfrågades, vilka som var med honom utur Sven Larssons stuga. Då svarade han att ingen följde honom, utan att han gick alldes själv och hade en högaffel i handen, när Olof var med hästens framben i förstugan. Han fick tag på betslets tygel och frågade vart han skulle rida, varpå Olof svarade: "Jag ska rida in", men detta hörde inte Lars Gud-

mundsson som kom något efter sin kamrat. Då sade Måns: ”Stig av och gå in, för inte rider du in”. Därmed tog han tag i betslets tygel och förde Olofs häst tillbaka, varpå Olof sade: ”Jag vet att de inte slår mig”, men fick svar: ”Så må du ställa dig”, men då vred hans häst undan, och han slog två slag på hästen. När Olof kom till en grind intill gården, så bekänner han att han slog honom ett slag över ryggen, varefter drängen Nils kom, som också bekänner att han slog efter Olof ett slag vid den andra grinden där Olof inte kom ut. Där slogs han ner från hästen. Nils säger att han slog ett slag mellan de båda grindarna, men vet inte ifall han träffade häst eller ryttare.

Hustru Marit vittnade om att Nils Jonsson slog sista slaget, sedan Olof var av hästen, men Nils förnekar detta och vill inget bekänna vad hustrun högeligen bedyrar. Han säger nej till allt, men Måns bekänner själv det som kvinnfolket påstår, att han sprang efter dit ner till grinden och hade en högaffel i sin hand, såsom Lars också bekände, varefter hustru Marit fick dem att gå tillbaka. Då kastade de sina högafflar. Måns bekänner att det som hustru Marit har sagt är sant, att Nils slog ett slag sedan Olof var av hästen och stod på knä, medan han hade ett avbrutet stycke av en avkvisad gran, det Lars och Måns kan vittna om, men Nils säger nej och vill inget tillstå, och säger att han aldrig kommer att erkänna något annat än att han slog Olof när han var kvar på hästen. Då tillfrågades Måns och Nils, ifall de såg drängen Lars slå Olof, men båda två svarade att de varken ville fria eller fälla honom, utan som de sagt tidigare så såg de honom aldrig slå, men en stake hade han i handen, varför Nils frågades särskilt, såsom Måns och Lars, vilka som var med dem där ute samt vilka som slog den dräpte. Han svarade att han inte visste, eftersom mycket folk och många högafflar var där, men han visste inte vilka som slog, sägandes: ”Nog fick han hugg av flera, detta allt skedde i fylleri”. Nils fader Jon ville då säga att Sven i herrgården skulle ha gått med dit där bråket var, men Sven värjer sig med ed och vill befria sig från detta påstående, varför Rätten frågade drängarna om detta. De svarade att de inte såg honom på platsen där bråket hade varit. Nils påstår att många hade högafflar och alla ropade ”Slå på”, men samtliga bönder i Rådene ville fria sig från anklagelser. Både Måns och Lars intygade att bönderna inte var med, undantagandes Jon Olofsson i Rennegården som ropade slå, men alla tre drängarna sade att det var många pojkar och flickor som ropade slå. Jämväl befriades pojken Anders Persson om 12 år från alla anklagelser, för inte heller han var med och slog.

Slutligen frågades Nils och Måns av Rätten om de sett ifall Lars slog på Olof, men de sade att något sådant hade de inte sett, men han hade haft en högaffel i sin hand. Samtidigt nekade Lars att han hade slagit.

Ärendet sköts till häradsnämnden som fick i uppdrag att fatta beslut huruvida den dräpte Olof Andersson var vållande till sin egen död. 1.) Om Olof Andersson tog skada när han red genom det trånga skjulet. 2.) Om han red tillbaka i vredesmod. 3.) Vilken av drängarna Måns och Nils som var hans rätta baneman. 4.) Huruvida Lars bör straffas, som varit med men som inte tycks ha slagit den döde, liksom Jon i Rennegården som ropade slå.

Dessa punkter besvarades på följande sätt. Olof Andersson fick ingen dödsskada när han red under skjulet, eftersom han långt senare gjorde sig lustig med rop och sång medan han red. Häradsnämnden vill också påpeka att Olof som dog var en elak och orolig sälle, som mycket väl kände till den rätta vägen därifrån. Dessutom var det mänsken så han kan inte ha ridit vilse, utan återkommit med vilja. Såsom kamraten Lars bekänt, när de kom in på gårdet igen, så visste Olof att det inte var Regumatorp som de kommit till. Olof svarade ju nej på kamratens fråga ifall de kommit dit. Likaså red de in på gården igen som de nyligen innan red ut från, men före dess hade de ridit förbi flera gårdar för att komma just till samma gård igen. Därmed var det fastlagt att han valt att återvända med vilja, och att han inte var vilse, för i så fall kunde de ha stannat till vid de andra gårdarna som de red förbi. När han kom tillbaka med rop och skrik samt red in i stugan, så var det mer av vrede än vänlighet. Så därmed var han själv orsak till bråket och sin egen olycka, detta så mycket mer när de andra visste att han var en skalk. Bönderna i Rådene kan inte fällas för någonting, eftersom drängarna friar dem. Alltså finner häradsnämnden att endast Måns och Nils har slagit Olof Andersson så att han dog. Därför kan inte nämnden fria dem från det straff som Guds och Sveriges lag förmäler. Men eftersom den döde av överdådighet har så stor orsak till bråket och sin egen olycka, så vill tingsrätten skjuta ärendet vidare till Göta Hovrätt, för att avgöra vilken nåd som de kan erhålla eller vilket straff som de bör få.

Slutligen uppvisades en förlikning som parterna har ingått, under-tecknat av häradshövdingen och författad av pastorn i Sjögerstad, nämligen att den dödes släktingar ska få 100 daler silvermynt samt en ko i godminne till den dödes moder. Därför vill alla berörda att de anklagade får nåd.

Göta Hovrätts dom

Nils Nilsson ska böta mansbot om 100 daler silvermynt och Måns allenast 50 daler silvermynt till konungen. Så ska målsägaren förlikas, där det redan inte har skett. Lars Larsson har dock ingen kunnat överbevisa att han slagit Olof, så har han likväl i flock och följe med de andra drängarna varit med och även haft en högaffel i handen. Han har därigenom förlustat sig av samma slagsmål och får i böter plikta 25 daler silvermynt. Jon Olofsson i Rennegården i Rådene, gift bonde, som också närvarade vid slagsmålet, har inte hindrat de andra vilket han var skyldig till, utan mer förvärrat i så måtto att han rivit i en gårdesgård efter vapen och emellertid ropat ”slå, slå”, varför han ska plikta med 15 daler silvermynt.

Per Anderssons dråp på Sven Nilsson Lind (1681)

Detta dråpmål är ovanligt rörigt återgivet i handlingarna, eftersom vittnena inte återger händelsen i kronologisk ordning utan på ett ostrukturerat sätt. Av det skälet återges rättsfallet först på ett kortfattat och mer sammanhängande sätt, innan rättsfallet återges i sin helhet.

Ryttaren Per Andersson i Torbjörntorp, som tjänade i hennes majestät Riksänkedrottningens livregemente, dräpte ryttaren Sven Nilsson Lind i Dotorp den 2 november 1678. Han hade sedan dess varit i Kronans tjänst, men nu blivit hemskickad varpå han kunde föras till tinget.

Bråket började när Sven Nilsson Lind drog sin värja och slog Per Anderssons svåger Olof Björnsson, varpå Per Andersson själv tog en skackel från vagnen och slog värjan ur handen på Sven Nilsson Lind, men träffade honom i huvudet så illa att han senare avled.

Till denna händelse fanns flera vittnen, vilka berättade att det hade kommit fyra eller fem berusade ryttare, även kallade värvare, i full galopp från Falköpings stad. Mellan Tåstorp och Dotorp fick ryttarna syn på bonden Jon Persson i Tåstorp, varpå två av dem drog sina pistoler och sköt mot honom men utan att träffa. Bonden sprang då det fortaste han kunde mot ladugården, medan tre av ryttarna istället drog sina värjor och galopperade bort mot Bengt Gudmundsson, som var den gamla prästhustruns dräng i Dotorp. Han kom körande med en vagn med halm på flaket, vilket skulle till Påverås.

Ryttaren Andor Håkansson var ett av vittnena och han berättade att värvarna hade tagit vagnen från prästänkans dräng och körde vidare, men de stannade mitt emot prästänkans gård eftersom vagnen var sönderkörd.

Pigan Ingrid Nilsdotter hävdade att de även tagit deras häst. Andor kom fram till värvarna samtidigt som Olof Björnsson och Per Andersson och sade åt värvarna att de inte skulle fara fram med sådan fart, varpå Olof Björnsson sade åt dem att de minsann inte fick någon skjutshäst av dem, varpå han gick fram och tog av betset på stoet som de red på och lät det få gå hem till gården, sedan tog han vagnen och lade sadeln därpå. Ett vittne hävdade att alla utom ryttarna var tomhänta, men trots det slog ryttaren Sven Nilsson Lind mot Olof Björnsson med sin värja, varpå Per Andersson ryckte tag i en skackel på vagnen och slog värjan ur handen på Sven Nilsson Lind, men träffade honom i huvudet så att han föll av hästen och blev länge hängande i stigbygel med huvudet nedåt. Alla var så förfärade att de inget vågade göra. Sedan red värvarna, som var 5 eller 6 till antalet, sin väg och lät den stupade få ligga kvar. Då togs han om hand av Olof Björnsson, Per Andersson och två hustrur, vilka bar den skadade till prästänkans gård, där de satte honom på brunnskaret och gav honom mjölk, men han förmådde varken dricka från sked eller tala med dem. Däremot luktade han brännvin. De lade honom då i en bodstuga. Då kom fem av ryttarna tillbaka med en korpral, som också hette Per Andersson, och de hade spända pistoler när de kom fram till prästänkans gård. De slog sönder alla dörrar som inte upplåstes tillräckligt fort och stack med värjorna under och genom sängarna, medan de frågade efter mannen som slagit ner deras kamrat. Därinne i prästänkans stuga satte korpralen sin spända pistol mot hustru Ragnhild, som kom från Kungshester (nuvarande Kangsister) i Vilske-Kleva socken, och hotade att skjuta ihjäl henne ifall hon inte uppgav var männen var någonstans. Hon svarade: ”Om ni mig skjuta, skall ni ingen hund skjuta”. Alla männen som de sökte efter hade redan begett sig därifrån. Andor hade ridit till Falköping, men skickade omgående en kvinna tillbaka till gården som strax kom åter och berättade att värvarna hade tagit med sig den slagne mannen. Dråparen Per Andersson däremot hade gömt sig uppe på ett loränne (rännet eller övervåningen på logen) på gården, för han hade ingen häst att rida på.

Flera vittnen berättade att de hade lagt den slagne på en släde, men att den välte i Torbjörntorp när den unga pojken som körde slog emot en sten, för det var uselt före och ingen snö. Då blev ryttaren Per Esbjörnsson anmodad av korpralen att hjälpte dem att få upp den slagne Sven Nilsson Lind igen på släden, så de kunde fortsätta. Men den slagne var fastbunden och kunde inte tala. Vid pojkens sida var bara korpralen, som följt med på sin häst. Soldaten Anders Arvidsson vittnade och berättade att han såg värvarna ute på Ekornavallen. De hade då en karl på sin släde, med fötterna framåt och huvudet hängande utanför. De körde så fort att släden välte

omkull. Soldaten hjälpte honom upp på släden igen, så att de kunde fortsätta med samma fart. Den slagne ryttaren bars slutligen in hos nämndemannen Jon Assarsson i Bosgården i Hornborga, där han dog senare på kvällen. Dagen därpå kom ryttmästaren och ordnade med begravningen.

1681 den 28 apr

Kronans länsman Lars Andersson ställde en ryttare inför Rätten, nämligen Per Andersson i Torbjörntorp som tjänade i hennes majestät Rikssänkedrottningens livregemente. Han anklagas för dråpet den 2 november år 1678 på ryttaren Sven Nilsson Lind, under välborne herr överste Kruses regemente och som tjänade för svennetjänaren Esbjörn Svensson i Bastaboda i Torbjörntorps socken. Den anklagade hade ända sedan den stora fejden varit borta i Kronans tjänst, men efter den senaste mönstringen i Skara blev han hemskickad, varpå han kunde föras till tinget. Ryttaren Per Andersson berättade att när ryttaren Sven Nilsson Lind drog värjan och slog hans svåger Olof Björnsson, ryckte han tag i en skackel från en vagn och slog värjan ur handen på honom, men han visste inte ifall han hade råkat träffa honom i huvudet när Sven Nilsson stupade av hästen. Han hävdade att han inte hade slagit honom i huvudet eftersom han hade haft hatten på sig, men höll med om att han inte borde ha fallit av hästen ifall han inte blev träffad i huvudet. För denna sak fick han en skrivelse, daterad den 1 december 1678 och undertecknad av Jon Persson i Tåstorp, Andor Håkansson i Dotorp, Bengt Gudmundsson i Luttra, Anna Persdotter i Dotorp, Ragnhild Arvidsdotter i Björkehögen i Vilske-Kleva socken, Karin Håkansdotter i Dotorp, Ingeborg i Bestorp och Anna Nilsdotter i Jättene, samt kyrkoherden i Falköping Anders Hodelius. Jämväl är Anders Jonssons och Per Esbjörnssons samt Lars i Barnegårdens vittnesmål införda på ovanstående attest, under kyrkoherdens namn och sigill. Av dem som var tillstädes på tinget, var en del släkt med den anklagade ryttaren Per Andersson eller hans hustru, men de efternämnda är inte släkt med någon av dem.

Först kom Jon Persson i Tåstorp som berättade att dagen efter helgmässan (Alla helgons dags mässa) 1678, något före middagen så kom 4 eller 5 druckna ryttare i fullt sporrsträck ridandes från Falköping när han gick ut på ängen. När ryttarna såg honom var det två av dem som fattade tag i sina pistoler och sade att de skulle skjuta åt det håll där djävulens bonde går, varefter de avlossade sina pistoler, men utan att skada honom. Bonden sprang det fortaste han kunde mot ladugården när de skjutit färdigt, men då drog tre av ryttarna sina värjor och rände i full galopp mot den gamla prästhustruns dräng i Dotorp, Bengt Gudmundsson, som kom

körandes med halm på flaket som skulle till Påverås, men bonden såg inte vad ryttarna gjorde med drängen eftersom det var för långt bort.

Lars i Barnegården bekände att han inte hade sett så mycket eller visste något om slagsmålet, eftersom hans gård var belägen ungefär $\frac{1}{4}$ mil från Dotorp. Istället kunde han berätta vad han hade hört av soldaten Anders Arvidsson, under välborne Gustav Hårds regemente och kapten Anders Hanssons kompani, när han samma dag kom gåendes till Barnegården. Då fick han höra att soldaten hade mött värvarna på Ekornavallen, vilka hade en karl som låg på en släde men mannens huvud hängde bakefter och utanför släden, med fötterna framåt. De körde mycket fort, så släden välte omkull, varpå soldaten hjälpa honom upp så att de kunde fortsätta med samma fart.

Ryttaren Andor Håkansson, en sannfärdig och beskedlig karl, var med när slagsmålet skedde, men han var släkt i tredje led med Per Anderssons hustru, varför Rätten inte kunde förvägra honom att bekänna sanningen och avlägga sin ed, ty ingen annan var tillstädes som såg när gärningen utfördes. Han berättade att i samma stund som Olof Björnsson och Per Andersson gick till vagnen som värvarna hade tagit av prästänkans dräng, och kom körandes med, gick han tomhänt till dem efter en begäran av pigan Ingrid Nilsdotter, då han även mötte Per och Olof. Pigan beklagade sig att värvarna även hade tagit deras boskap, men då tilltalade Andor dem och sade åt dem att inte fara fram på detta sätt. Då steg även Olof Björnsson fram och strök betslet av stoet som de red på, samt tog ifrån dem vagnen och lade sadeln därpå, och lät hästen få springa tillbaka till gården. Strax därpå slog Olof värvarna med dragen värja medan Andor stod stilla, men när värvarna slog Olof tog Per Andersson en stackel och slog till Sven Nilsson så att han föll av hästen, men utan att veta var han träffade. Då kom Andors moder och bad honom gå därifrån, vilket han gjorde. Inte heller slog Per honom mer än ett enda slag, varefter han kastade stackeln ifrån sig. Inte heller hade han sett ifall han var blå eller blodig. Då red värvarna, som var 5 eller 6 personer sin väg och lät den som stupade från hästen få ligga kvar. Den fallne togs om hand av Olof Börjesson, Per Andersson och två hustrur, samt bars till prästänkans gård, vilka satte honom på brunnskaret och gav honom mjölk, eftersom de menade att brännvin skulle skada honom, varpå de lade honom i en bodstuga. Strax därefter kom ryttarna tillbaka med en korpral och de red med spända pistoler när de rände till prästänkans gård och frågade efter den man som slagit karlen, men de hade redan flytt och ridit ut på markerna. Andor hade ridit mot Falköping, varpå han skickade en hustru därifrån och hem, vilken strax kom tillbaka och berättade för dem att de andra var avresta

med den slagne. Men Per gömde sig på ett loränne (logens övervåning), ty han hade ingen häst att rida på. Hustru Karin Andersdotter och hustru Karin Håkansdotter i Dotorp hade ingenting att berätta, emedan de intet mer hade sett än när han föll av hästen, inte heller var de så nära att de kunde se ifall han var blå eller blodig. Hustru Anna Persdotter hävdade dock att hon inte hade sett slagsmålet eller när han föll av hästen, utan gått till honom i bodstugan och ropat åt honom då han lyfte upp ögonen men inte hade talat, då skickade hon mjölk till honom vilket gavs honom att dricka, men något annat hade hon inte att förtälja.

Ryttaren Per Esbjörnsson i Torbjörntorp avlade ed och bekände att han inte hade sett slagsmålet, för när de körde ryttaren Sven Nilsson på en släde genom deras by, så välte den lilla pojken släden när han körde för hastigt och stötte mot en sten. Då bad han Per om hjälp att få upp honom igen, men den slagne ryttaren var fastbunden och kunde ej heller tala. Där var bara den lilla pojken som körde och en af värvarna som följde honom på sin häst. Där var det uselt före och ingen snö.

Anders Jonsson i Torbjörntorp intygade efter avlagd ed, att innan Per Esbjörnsson blev anmodad av korpralen som följde honom att hjälpa den slagne ryttaren, så låg han med fötterna utanför släden fram emot hästen, varpå de lyfte upp honom i släden, men han såg inte att han var blå eller blodig, däremot luktade han brännvin, men han förmådde inte tala. Något annat hade han inte att berätta.

Hustru Ragnhild Arvidsdotter i Kungshester i Kleva gäll i Vilske-Kleva härad, en ärlig dannekvinnna, var tillstädes i Dotorp när slagsmålet inträffade. Efter avlagd ed bekände hon att hon var tillkallad av ovanbenämnda prästänkans dotter, tillika med Olof Björnsson och Per Andersson, vilka hon uppå sin ed betygar hade kommit dit tomhänta, emedan det var mitt emot prästänkans gård, där de stannade med vagnen som var sönderkörd. De hade då tagit stoet från vagnen, lagt på sadel och betsel, varpå Olof frågade dem, sägandes: ”Kamrater, ni har inget här att göra, så här får ni ingen skjutshäst, vi är så väl som ni nyligen hemkomna”. Värvaren svarade då att han skulle ta en häst, varpå Olof gick fram och drog betset av stoet som då gick till gården. Sven Nilsson fattade genast värjan och slog Olof Björnsson. Då greppade Per Andersson den ena skackeln, som satt kvar på vagnen och slog till Sven Nilsson som satt på hästen, så att han föll på högra sidan. Han hängde länge med huvudet nedåt medan fötterna satt i stigbyglarna, varefter de blev så förfärade att de inte vågade gå närmare, allt medan hans häst stod stilla. Inte heller hade Per slagit honom mer än detta enda slag, ej heller hade Olof Björnsson rört honom det minsta, utan allenast ”slöt den andra ryttaren” som var avstigen och lagt sadeln ifrån

sig. Den som dog blev sittandes på hästen, när han hade slagit Olof med värjan och Per ville rädda sin svåger. Olof och Per bar honom då in till prästänkans gård och satte honom på brunnskaret, där de gav honom mjölk att dricka med en sked, men han tog inte emot något, så de bar honom strax till en bodstuga där han låg en stund till dess 5 av värvarna kom rusande tillbaka, och slog sönder och spjärnade upp alla dörrar som inte upplåstes tillräckligt hastigt, varpå de stack med värjorna under och genom sängarna, då allt manfolk i byn var bortflydda. Inför tinget tillstod Ragnhild att Sven Nilsson var drucken av brännvin och att han inte talade sedan han hade blivit slagen, utan lade ögonen samman som om han skulle sova, men hon såg inte om han var blå eller blodig, utan bara var något blå i ansiktet när de upptog honom, vilket sedan försvann men då var han röd i ögonen, men han talade inte. Ryttarna som återkommit förde honom strax med sig därifrån och lade honom på en släde på deras färd till Hornborga samma dag. Under dagen dog han. Mer hade inte hustru Ragnhild att berätta, förutom att korpral Per satte en spänd pistol mot henne i prästänkans stuga, sägandes att han skulle skjuta henne ihjäl ifall hon inte förde fram den man som hade slagit karlen. Hon svarade då: ”Om ni mig skjuta, skall ni ingen hund skjuta”.

Nämnden frågade vad ryttarna hette och då berättade befallningsman Lars Persson på Gudhem att korpralen som lät föra den slagne upp till Hornborga och själv följde med hette Per Andersson Vist. Detta kunde även bekräftas av ryttaren Per Hansson Lustig, som var korpral i samma regemente, vilken även kunde säga att två av hans ryttare hette Jöns Trots, född i Uppsala, och Lars Carlsson Blom, född i Valle härad, men de andra visste han inte vilka de var. Då frågade nämnden ifall det inte var någon som hade beklagat sig inför herr Översten eller Ryttnästaren, som var på Gudhem, men de svarade att ryttnästaren var fullt bekymrad över detta, men utan att något gjordes. Det intygades att han hade sett den slagne dagen efter i Bosgården i Hornborga, då den döde hade ett hål i nacken och blod syntes i håret, dessutom var munnen full av blod. Sedan betalade ryttnästaren 1/2 riksdaler till kista och svepning samt 1/2 riksdaler till prästen som begravde honom. Ytterligare berättade ryttaren Per Hansson Lustig att det var främst Jöns Trots som ville stjäla stoet ifrån dem.

Nämndemannen Jon Assarsson i Bosgården i Hornborga medgav att den dödslagne ryttaren fördes på en släde till hans hus om aftonen av en ryttare och en liten pojke, samt blev inburen av dem. Samma afton dog han. De kände att han luktade starkt av brännvin, men såg inte att han var blå eller blodig. Dagen därpå kom ryttnästaren och ordnade med begravningen.

Per Andersson bekände att han hade slagit ryttaren, men bedyrade högeligen att han inte tänkte slå ihjäl honom, utan menade att brännvinet och det svåra körandet med släden hjälp honom att dö.

Så uppvisades målsägarens förlikning, där den dödes moder och broders hustru förliktes med dråparen om 30 riksdaler, varav 20 riksdaler skulle betalas vid Mikaeli tid och återstående 10 riksdaler efter ett års förlopp, vilket bevittnats av kyrkoherde herr Anders Hodelius i Falköping, tillsammans med Per Gunnarsson och Nils Larsson den 18 januari 1679.

- 1.) Den döde har inte bjudit hugg och slag på mandråparen, utan
- 2.) Han, Per Andersson, har lagt sig i motvärn för en annan person.
- 3.) Den Olof Björnsson, som den döde slog, kan icke visa upp någon uppkommen blånad eller blodvite.
- 4.) Den döde har aldrig talat ett enda ord sedan han fått slaget, där han dock suttit kvar på hästen med sin fulla mundering och inte avfallit.
- 5.) Samma dag död blivit.
- 6.) Den körslan (körningen) och framförandet av släden, kan häradsnämnden icke så högt anse, att det skulle ha orsakat hans död.
- 7.) Att Per Andersson inte hade försvarat sig, ty han blev själv inte slagen.
- 8.) Prövas med fulla skäl att han detta dråp "oträngder och onödder" gjort.
- 9.) Alla de oförskämdheter den döde förövat, har icke angått dråparen Per Andersson, ej heller det ringaste honom berört eller angripit.
- 10.) De som var med kunde icke tilldelas något straff, alldenstund de inte varit delaktiga i den slagnes död det allra ringaste.

Resolution. Per Andersson, som en följd av ovannämnda skäl, dömdes han av häradsnämnden att ge liv för liv. Kapitel 2 i dråp med vilja. Dock förs detta ärende vidare till höglovliga kungliga Hovrättens högvisa omdöme och allra underdånigast inlämnas till behandling, huruvida förlikningen med målsäganden kan bli ansedd och dråparen njuta någon förskoning.

Göta Hovrätts dom

Tingsrätten har av några anförda skäl dömt ryttaren Per Andersson för dråp på ryttaren Sven Nilsson, och att han därför ska mista sitt liv. Dock finns några motiv som befriar honom från detta straff, såsom 1./ när Per Andersson och hans svåger Olof Björnsson försökte att hindra ryttaren Sven Nilssons kamrat, Jöns benämnd, som med våld tog ett sto från präst-

änkans dräng, och vid 2./ benämnde Olof Björnsson tog betslet av stoet då 3./ den som blev dräpt, Sven Nilsson, strax slagit Olof Björnsson med sin värja och eftersom Olof inte höll ut handen har då 4./ hans svåger Per Andersson fattat om en skackel så att han måtte bli befriad från fortsatta hugg och således 5./ med samma skackel givit Sven Nilsson ett slag över huvudet, av vilket jämte ett starkt rus, han 6./ till jorden nedfallit av sin häst, varpå den döde Svens kamrater kastade honom på en gammal släde, så att huvudet och fötterna hängt utanför släden, härmed 8./ har de i flygande fart kört honom 1 ½ mil till Hornborga, där han dagen efter dog, utan och således 9./ någorlunda ovisst antingen Sven av Pers enda slag har dött, eller det starka ruset, jämte det svåra körandet, vilket förmäler 10./ att den döde Sven ska ha varit en överdådig karl, och att hans ryttarskara tidigare ska ha (... ?) 11./ är också känt att den dräpte Sven försökt med våld, dragen värja och hugg, försvara det rån hans kamrat just hade utfört. 12./ Per Andersson är med målsägarna förlikt med 30 riksdaler, varför Per Andersson förskonas och får behålla livet, men ska böta 50 daler silvermynt.

Hans Persson som blev ihjälslagen (1683)

Brunnhems socken kyrkobok för begravningar, under år 1683

Här står följande: "27 Oct: Hans Pedersson i Stemmostorp ihjälslagen widh Källegården".

(ANM. Uppgiften i kyrkoboken att Hans Persson i Källegården i Stämmostorp blev ihjälslagen, avser troligtvis en olyckshändelse, för det finns ingenting angivet om detta i Gudhems härads domböcker. Av det skälet bör vi utgå från att det kan ha varit ett omkullfallet träd eller något annat häftigt som träffade honom, eller att han ramlade ner från logen eller något annat högt, eller att det var en liknande tilldragelse som orsakade hans död. En annan möjlighet är att denna händelse av oklara skäl tagits upp på något annat häradsting.)

Gabriel Hadelins beröring med Per Arvidssons död (1689)

1690 den 5 febr

Högvälborne herr Baron och landshövdingen gav tillkänna att han hade kommit till tingsrätten, eftersom han ville närvara vid rannsakingen av befallningsman Hadelin för de anklagelser som framförts av den fattige tiggaren och krymplingen Per Arvidssons efterlämnade hustru, som nu är tillstädes och bad landshövdingen se ärendet som om det var en kriminell sak, vilket herr Baron inte kände till förrän länsman Lars Svensson berättade om det i Mariestad, varpå den högvälborne strax överförde ärendet till häradshövdingen. Denna sak om befallningsmannen var ryktbar, men om han kunde förklara sig och finnas oskyldig, skulle herr Baron gärna unna honom detta, i synnerhet med tanke på att den fattiga änkan var hos den högvälborne herren på Kungslena en dag eller två före Julaftonen. Då förmanades hon av den högvälborne herren att vakta sig och se sig väl för, vad hon beklagade sig om, eftersom det var farligt att ifall hon anklagade en redlig och oskyldig man. Det hörde nämndeman Håkan i Borgunda, Anders Olofsson i Lilla Borgunda, Nils Larsson på samma ställe, Per Larsson i Borgunda och Lars Björnsson i Lilla Borgunda, som var där och ville det med ed intyga ifall det behövdes, att högvälborne herren hade upprepat det 2 eller 3 gånger och även frågat henne om hon tidigt hade framfört sin anklagelse, ifall hennes man var lagligen synad av grannar samt om prästen hade varit hos honom. Då svarade hon att hon blygdes därvid, "hon hade en ko i stugan" (sannolikt ett talesätt, syftande på att hon var rädd och blyg). Vidare sade herr Baron till dessa grannar som var med henne att de alls inte hade där att göra, för han hade inte sänt bud efter dem, förutom nämndeman Håkan och änkan allenast samt bad dem fara till tinget om de hade något att säga. Så medgav högvälborne inför sin Gud, att han snarare varit med än emot herr befallningsmannen i denna sak, som han inte kände till förrän länsman Lars Svensson kom och tillkännagav densamma skriftligen i Mariestad, när högvälborne herr Baron i samma stund överförde saken till häradshövdingen. När saken nu slöts vid tinget, begärde strax herr Baron till sitt urskuldande ett "Extracta Protokoll" jämte domen, att han kunde visa sin oskuld, och gå emot det som utbragt var, och att han såsom en "Evisten" (äldring?) mot herr befallningsman samt såsom en konungens ämbetsman emot henne, medan saken granskas och för allt övrigt som skjutits under domarens ansvar. Nämndeman Håkan i Borgunda sade sig ha fått felaktigt bud av skomakaren Nils

på Kungslena, och blivit uppmanad att komma med änkan och så många han kunde, men fler var inte befallda att komma än Håkan och gumman.

Herr befallningsman Hadelin hörde detta och trodde att det var väl utan någon ed, men till sin ursäkt framvisade han ett Extract från kungliga kommissionsprotokollet, skrivet i Skärv den 16 januari 1690, varuti länsmannen sade att när han äntligen kom till Mariestad, hade herr landshövdingen så snart han kommit innanför dörren frågat om tiggaren som befallningsmannen hade slagit ihjäl. Så berättade han hur tiggarens änka hade kommit till honom och beklagat sig, varför herr landshövdingen befallt honom i herr häradshövding Granbergs närvaro att avge ett skriftligt Supplique (bekräftelse) därom, vilket han ödmjukligen fullföljde. Där emot förklarade sig länsmannen, att hans Nåd frågade honom om sina räntor (skatter), då länsman därpå hade svarat, gav han högvälborne herr Baron och landshövdingen tillkänna om tiggaren. Därpå befallde herr Baron och landshövdingen honom giva skriftligen tillkänna, han mottog ingen muntlig relation, och frågade herr Baron om sakens beskaffenhet med tid och plats, samt förmaning att länsman skulle akta sig han inte förglömde saken, därmed gick länsman upp i staden och skrev Supplique (bekräftelsen) och daterade den i Hökeberg den 8 december 1689, efter den dag som käringen anklagade honom. Herr befallningsman tyckte därmed att det skett nöjaktigt, medan Suppliquen likväl skrevs i Mariestad den 11 december 1689. Befallningsman Hadelin var således tillfreds med högvälborne herr Barons och landshövdingens förklaring.

Så framträdde den gamla änkan och tiggerskan eller inhysesstrun Ramfrid Olofsdotter och klageligen gav tillkänna att hennes salige man aldrig hade hälsan en enda dag sedan han fick huggen. Vad Gud och Rätten ville göra därav, ställde hon därhän. Frågade Rätten henne efter vittnen, då beropade hon sig på Nils Larsson i Lilla Borgunda och Lars Björnsson på samma ställe, vilka kallades fram och gjorde ed med handen på boken. När så vittnena skulle avhöras, var och en särskilt inom stängda dörrar, påminde befallningsmannen ödmjukligen om den lilla tvist som var mellan herr Baron och honom, att herr Baron fördenskull utan missnöje borde avträda sin plats, men då svarade herr Baron att han satt där på konungens vägnar för att se och höra hur rättvisan hanterades. Då avträdde befallningsmannen och sade att han hoppades att den lovliga Rättens ledamöter hade gjort sin ed som domare, vilket avhördes att det var så.

Nils Larsson i Lilla Borgunda, hade tiggaren hos sig vid Bartolomei tid (24 augusti) för att plocka humle. Då beklagade han sig och sade att han hade fått så illa hugg över hälarne, att det måtte Gud veta om han den skadan övervinner. Nils Larsson visste dock inte av vem som han hade fått

huggen eller när det hade skett, eller vad han hade blivit slagen med. Inte heller bad tiggaren om att få bli synad. I övrigt så kände han denna tiggare väl, ända sedan barndomen, och att han var en eländig människa och 8 år gammal när han lärde sig att gå, men sedan dess har han inte gått utan käpp. När han släppte den hade han intet styrka av ryggen, länder eller låren och föga av några andra lemmar, utan skakade svårt. Han kallades därför ”Store Pädar” och han kunde inte heller någonsin tala något redligt ord. Om onsdagen eller torsdagen efter Mikaelsmässan (29 september, alltså åsyftas 2-3 oktober) dog han i sin inhysesstuga i Lilla Borgunda och begravdes i Stora Borgunda om lördagen före Brittömässan (som inföll måndagen den 7 oktober, alltså var begravningen den 5 oktober), när herr Bryngel tilltalade änkan och frågade varför hon inte hade bett prästen komma till honom innan han dog.

Lars Björnsson i Lilla Borgunda hade tiggaren hos sig under två dagar, för att repa ”höör och hamp” strax efter Bartolomei tid, men då hörde han honom inget säga eller klaga över om denna sak, utan märkte bara att han inte ville äta, utan sög i sig maten och bar med sig de återstående bitarna hem till sin hustru och inhysesstuga.

Efter dessa vittnen, frågades inhysesgumman ifall hon inte hade bättre skäl eller vittnen, men det hade hon inte, utan framförde att hennes man hade beklagat sig för henne att han hade fått hugg när krigsfolket drog vidare, men hon visste inte av vem, utan Johan i Ranstad vid pass 8 dagar efteråt, hade frågat tiggaren om han hade fått hugg, varpå han enligt Johan svarade: ”Ja, det gjorde häradsfogden”. Därför förehölls alltså herr befallningsmannen att bekänna sakens sammanhang och klargöra sitt samband däruti, vilket han gjorde, lydandes såsom här efterföljer: Jag undrar högeligen hur jag efter dennes död ska kunna tilltalas om dess dödsbana, som han mig aldrig förebrådde medan han levde, inte heller visade sådana sår, som omtalas i kapitel 16 om Sårsmål med vilja, medan han levde, inte heller visat vid Ting eller kyrka att han var så hamlad (slagen) att han därigenom blivit oför, ty han förnimmes efter änkans edliga vittnesutsagor, både ha plockat humle och utfört annat arbete. Dessutom hade han varit vid Höjentorp när den kungliga mönstring var där, vilket Nils Andersson som bott i Brunnhem i 20 år och varit ryttare i 44 år vet och edligen kan intyga, och som är denna tiggares släkting. Jämväl hade han varit i Stora Borgunda när konungen var där, samt vid kyrkan i Stora Borgunda, vilket Per Larsson i Borgunda kan intyga. Om han hade blivit slagen av någon, borde det ha skådats och synats av häradsnämnden, enligt det 12 kapitlet om sårsmål, men eftersom det inte har skett, utan han har strykit omkring i landet, så faller detta klagomål av sig själv, särdeles som denna änka

medan hennes man levde själv hade sagt och bekänt för Anders Olofsson i Borgunda och hustru Börta i Borgunda, att han hade slagit sig på sitt hemliga ting mot en stubbe och därför hade hon skaffat humle och tobak att lägga därpå. Jämväl bad hon hustru Börta i Borgunda att hålla med i hennes anklagelser, för då skulle hon få 1 daler kopparmynt av de pengar som jag förväntades plikta. Inte heller har hon strax efter hans död klagat, ty tinget som inföll därefter, den 9 november här i Gudhems härad, borde hon då strax ha angivit sin klagan. Men hon har bekänt för kyrkoherden här i Segerstad och för klockaren att länsman Lars Svensson hade övertalat henne att framföra sin klagan, vilket jag säkerligen tror, ty jag har tidigare skrivit till hans Nåd herr landshövdingen och klagat över länsmannen, vilket bifogade kopia daterad den 12 juni 1689 kan utvisa. Ty på intet annat sätt kunde han få sin hämnd, än att uppvigla denna käring, där emellertid mig aldrig blivit bevisat att jag denna döda tiggare slagit, utom på Ranstads hed där jag med ett hasselspö slog en tiggare två slängar när hästen som jag red på blev rädd. Eftersom länsman, emot kapitel 17 och 18 angående tingsmål har påverkat och av hat och ovilja har anbragt denna sak, med ett uppeggande av denna kärring och hennes berättelse, och därför söker laga överklagande med kraft av 44:e kapitlet i Edsöresbalken, till den plikt som högliga lovlige Tingsrätten efter tingen: Ni finner honom och henne vara brottsliga, varför jag begär tjänstligen att denna högststående lovlige tingsrätt behagar se min oskuld samt mina vittnen avhör, som är Anders Olofsson i Lilla Borgunda, hustru Börta i Borgunda, Per Larsson i Borgunda, kyrkoherden i Segerstad, klockaren på samma ställe och Nils Andersson som bott i Brunnhem.

Så kallades dessa vittnen fram, vilka gjorde ed med handen på boken innan de vittnade. Herr kyrkoherden vördige och vällärde herr Anders Victorin i Segerstad berättade att när extraordinarie tinget skulle hållas i denna sak, så frågade herr kyrkoherden henne om sin man, men hon sade att Johan i Ranstad hade frågat hennes Pädar, när Johan kom gåendes längs med stugväggen där de höll till.

”Hur står det till med dig, Pädar? Fick du hugg i går?”, hade Johan sagt.

Då svarade Pädar: ”Gud nåde mig, så visst.”

Johan frågade då: ”Vet du vem som slog dig?”

”Nej”, svarade tiggaren.

”Jo, det gjorde häradsfogden som satt och skrävade hos mig därom”, sade Johan, ”men sedan kom länsmannen bort till oss och frågade hur vill ni göra med den saken.”

Då svarade hon inför Rätten att hon ville ge saken i hans händer, i annat fall hade hon inte fört upp saken, ifall Johan inte hade sagt det och om det inte var för länsmans skull. Om hon så än bara fick lite grann för saken, så skulle hon vara nöjd. Han berättade också att befallningsmannen hade sprungit av sin häst och slagit honom när han kröp på marken.

Hustru Berta i Borgunda, nämndemannens hustru, vittnade efter avlagd ed att hustru Ramfrid Olofsdotter kommit till henne 3 veckor före Mikaelmässan uti hennes kölna (särskild hus på gården), där hon satte sig ner och efter en stund sade hon:

”Nå, jag borde gå hem till min Pädar, för han ligger så illa sjuk, att han lär dö av denna sjuka, men jag ska komma till hans grav och ge honom ett lamm och ett so till dricka och kista”.

Då svarade Berta: ”Än (i jämförelse med) den som så talar, det bör snart beröra eder som honom.”

”Nej, han dör visst av denna sjuka. Han gick på knä och skar på ett torvbryte, som en hacketupp, och då stack han sig på en stubbe på sin pung, så att den nu därefter är uppsvullnad som ett stort huvud”, svarade hustru Ramfrid, för hon visste inte ifall det var en stubbe eller en sädesstubbe. Likaså hade hon undvarat ett koppar-runestycke (ett mindre mynt) och köpt sig tobak och fått lite brännvin i byn till att hacka ihop alltsammans och sedan lägga på, men Börta hörde henne inte nämna häradsfogden eller några hugg. När sedan tiggaren var död, kom hustru Ramfrid till henne i stugan en lång tid därefter och bad henne be sin man att befordra sin sak emot häradsfogden. Ifall hon fick några penningar av honom för sin man, så ville hon ge Håkan 1 daler kopparmynt och binda barnen ett par små strumpor om året, men då svarade Håkans hustru att han hjälper ändå, vad han än kan.

Anders Olofsson i Lilla Borgunda berättade att 3 veckor eller en månad före Mikaelmässan så var hustru Ramfrid hos honom. Han frågade då hur det stod till med mannen, som då sades ligga sjuk.

”Illa”, svarade hon.

”Hur då?”, frågade han.

”Han har skurit sig på en upphackad åkerbit vid Ångaletet (grinden till ängen), för han hade tunna byxor och släpade sig på marken och kunde inte gå. Han har stuckit sitt hemliga ting på en stubb så att den svullnade upp och blev stor som ett huvud. Därav har han blivit sjuk”, sade hon, ty detta var visst och sant, för de hade en liten åker och han visste att tiggaren var eländigt född och var eländig så länge han levde, men om hugget hörde han varken henne eller hennes man beklaga sig över.

Per Larsson i Borgunda berättade att Store Pädar kom till honom, en tid efter det att krigsfolket for fram över Ranstad hed, när han gick till kyrkan genom hans gård och kom till tals med honom. Han sade då att han hade varit i Ranstad och att häradsfogden hade slagit honom, men inte i huvudet, för hade det träffat honom där, så hade det blivit mycket värre.

Nils Andersson vid Torpa, en gammal hemförlovad ryttare, berättade att han i underdånighet hade sökt vår allra nådigaste herre och konung på Höjentorp, angående sitt underhåll. Då såg han Store Per sitta vid klostergrinden och tiggde, varpå han frågade tiggaren ifall han hade varit på Höjentorp och fick då ett ja till svar. Nils sade då åt honom att söka upp något hus och inte sitta ute i regnet.

Klockaren Jon Andersson i Segerstad, berättade att strax före Jul när extra ordinarie tinget skulle ha stått, så hörde han hustru Ramfrid säga att hon inte visste något om den saken ifall inte Johan i Ranstad hade sagt det. Nu hade hon givit saken i länsmannens händer, och hoppades att hon i varje fall skulle få lite för sin salige mans hugg.

Befallningsmannen hörde då att Johan Håkansson i Ranstad skulle vittna, men då svarade häradshövdingen att Rätten borde väl veta hur han kommer att vittna, eftersom han hade fått plikta med 40 mark för sina kränkande skällsord till befallningsman Johan Simonsson samt några gånger tvistat med befallningsmannen här inför Rätten och då fått plikta 3 mark samt talat olovligen emot Rätten. Dessutom har han sökt både kungliga Hovrätten och lagmansrätten, men har ändå inte fått någon ändring.

Länsman Lars Svensson, som hade framfört saken till högvälborne herr Baron och landshövdingen, nämnde det vittne som hade sett när huggen utdelades, såsom gamle löjtnanten och regementets kvartermästare Anders Fjärbuss och uppbördsmannen Sigge Gunnarsson, vilka var närvarande i enlighet med den kallelse som länsmannen hade ansökt om hos häradshövdingen. Därför blev de inkallade och förmanades att vittna sant och rätt samt påmindes om vad det innebar att svära eden och sedan vittna falskt. Befallningsmannen hade ingenting emot dem, varefter de gjorde sin ed med hand på boken och kvartersmästaren Fjärbuss framlade en skrivelse daterad i Väberga den 18 januari anno 1690, lydandes som följer:

”Anno 1689 den 5 eller 6 juni, när Didrik Marshen och det västerbottniska folket kom till Ranstad i Gudhems härad, då var jag under-tecknad och den förre uppbördsskrivaren Sigge Gunnarsson i följe med äreborne och välborne herr befallningsman Gabriel Hadelin. När vi kom till Ranstad hed mötte vi en tiggare med en stor lång stav i

handen och han ”bängslade” mycket illa, men om hästarna blev rädda av detta, vet jag inte men så verkade det vara. Då sade befallningsmannen åt honom att: ”Vet du inte vad som är pålyst? En tiggare får inte gå från sitt gäll eller socken, där han har sin hemvist.” Däremot vet jag inte vad tiggaren svarade, varefter befallningsmannen gav honom några slängar med en liten hasselkäpp över axlar och länder. Hur många slag det var, vet jag inte. Ifall han även fick några dödliga slag, vet jag inte heller, för han gick från platsen men jag vet inte vart han gick och vi red vår väg och mötte Didrik Marshen mellan Källgården och hem, men när vi strax senare kom tillbaka såg vi inte till honom.”

Rätten frågade sedan Fjärbuss ifall han hade något mer att säga, likväl frågades han om befallningsmannen steg av hästen och slog tiggaren. Fjärbuss sade då att befallningsmannen hade kappan på sig eftersom det regnade och det hindrade käppslagen. Han märkte vidare att tiggaren gick illa och skrämde hästen samt föll omkull vid en ekestubbe, men kom strax upp igen. Befallningsmannen steg inte av hästen för att sparka honom. Så frågades han vem som hade gett honom denna skriftliga attest. Han svarade då att det var befallningsmannen, eftersom han var en gammal och sjuk man som inte visste om han kunde komma hit till tinget. Det var Jon i Tåbo i Skarke som hade skrivit. Så frågades han hur tjock hasselkappen var och han svarade att vid pass som hans finger. Sedan frågades han om han slog sönder kappen, men han svarade nej och berättade att han varken hade sett blånad eller blodvite. Så frågades han vilken del som han kallade länder och han förklarade då att han menade korsryggen.

Uppbördsmannen Sigge Gunnarsson från Valle härad, framlade efter sin ed även han en skriftlig attest, lydandes som följer: ”Det som hände med befallningsman välborne Gabriel Hadelin och en tiggare som möttes på Ranstad hed, vilken tiggare herr befallningsmannen har givit några slag med en hasselkäpp som han hade i handen och slog över ryggen och hälar-na. Hur många slag vet jag inte, ej heller av vilken orsak som han fick huggen, eftersom jag kom lite efter de andra. Men herr befallningsmannen sade dessa ord när jag kom fram: ”Vet du icke att det är avlyst, att inga tiggare ska gå” (Här tycks resten av meningens saknas, som borde vara ”utanför sitt gäll och socken”). Ifall benämnda tiggare ska ha fått något dödligt slag av herr befallningsmannen, tror jag inte, eftersom tiggaren strax gick från platsen. Mer har jag inte uti denna sak att berätta om, så sant Gud hjälper till liv och själ, men skulle det vidare påfordras något så vill jag det bekräfta med ed, med hand på bok. Något mer hade han inte

att säga än att befallningsmannen hade begärt att få vittnesmålet skriftligen när han skulle komma hit till de sista extra ordinarie tinget, samt att kaplan låg över armarna i regnet, vilket hindrade slagen, samt att det var en liten käpp som han kunde ha i handen. Inför Rätten nekade han alldeles att befallningsmannen var av sin häst och ännu mindre misshandlade honom. Då ombads länsmannen av högvälborne herr Baron och landshövdingen att säga rent ut inför den sittande Rätten, såsom han hade gjort inför honom samt skaffa bevis om han kan. Då svarade länsmannen att när krigsfolket kom till Skövde, red han dit för att göra sig informerad om mått och vikt och annat slikt. När han kom tillbaka till Ranstad hade befallningsmannen uppkvistat en hasselgaffel, som han ämnade honom och Rätten till frukost. När han kom till Ranstad bad Johan honom att inte gå in och sade: ”fogden har lagat till frukost åt dig”, sedan red befallningsmannen efter honom och ville slå honom med samma käpp, men länsmannen löpte undan, sedan red befallningsmannen sin kos åt Skövde med samma käpp, för han hade ingen annan käpp än den som han slog tiggaren med.

Herr befallningsmannen protesterade emot det som länsmannen hade låtit inflika i protokollet. Han var därför inte instämd, utan att domaren måtte nu se hans avund och illvilja desto mer emot honom. Så upprepades kapitel 17 och 18 om tingsmål mot länsman, ifall han tänkte klaga eller inte, och begärde att få åtnjuta kapitel 20 i dråpmålabalken. Eftersom han därefter inte hade bundit honom till saken med en 12-mannaed. Länsman förklarade sig intet ha gjort av hat och illvilja, utan menade att han hade gjort allt efter sin ämbetsplikt, men ifall han inte fick göra det, ville han låta bli alltsammans och så fick det gå hur det ville. Parterna hade inget mer att tillägga. Så frågades de två sista vittnena ifall de kände tiggaren, men de svarade nej. Så frågades varför hon hade sagt till annat folk att han stött sig mot en stubbe och att hans pung därav svullnade. Hon svarade att så hade han sagt till henne, men det var inte sant. Dock tillstod hon att den svullnade upp och som hon därför smörjde, men han hade själv lagt beck därpå. Sedan sade hon att hon hade köpt både humle och beck, men därmed miste hon en god födkrok, så nu hade hon en skuld på 7 mark kopparmynt som hon ville att befallningsmannen skulle betala, vilket skulle vara något för huggen så att hon blev till freds. Hon stod inte efter hans liv, inte heller ville hon skylla honom för sin mans död, utan bara att han inte hade någon hälsa efter det hugget. Detta hade hon även förklarat för herr Christoffer i Dala, vilket skedde måndagen efter sin salige mans begravning.

Härefter avträdde parterna och sammaledes högvälborne herr Baron och läns hövdingen, vilka lämnade saken uti Rättens gottfinnande, vilka fullt ut tyckte att hon var inte alls så illa som hon hade angivit. Dock påminde de sig till slut om brytandet av den allmänna landsfreden på landsvägen och vad lagen säger därom i Konungsbalkens fjärde kapitel, hän-sköts till häradsnämnden att värja eller fälla befallningsmannen Hadelin uti denna angivna dråpmålssaken. De svarade alla att de inte kunde fälla honom uti en sådan blid sak, som utan skäl och bevis till dråpet, som så sent är avgiven. Så frågades befallningsmannen ifall han ville ge henne något i den förlikning som hon söker, men han svarade nej och att hon måtte få plikta för den obevisade beskyllningen efter lagen, ifall han skulle plikta för två små käppslag.

Resolution. Efter noga överbäggande och betraktande av föreskrivna rannsaking med parternas skäl och vittnen, samt tal och gensvar dem emellan så fann man följande.

För det första var saken aldrig rätteligen angiven i tid såsom lagen fordrar. Om liknande och andra grova gärningar, uti konungsbalkens 36:e kapitel.

För det andra var svarande inte bunden med ed eller vittne till dråpmål, såsom lagen säger i kapitel 10, dråpmål med vilja.

För det tredje syntes inte heller såren ha varit blodiga eller blå, ej heller var befallningsmannen till dödsår lagvunnen, såsom lagen kräver i sårsmål med vilja, såväl första, elfte och tolfte kapitlet.

För det fjärde har ryktet om befallningsmannens misshandel på den fattiga tiggarens hemliga saker, efter intygande av särskilda vittnen, befunnits vara alldeles osanna.

För det femte var det bevisat att tiggaren, mellan den 6 juni när han skulle ha fått slaget och hans död efter Mikaelsmässan, både hade arbetat för sig själv och åt andra, såväl besökt Guds hus samt farit omkring landet med tiggarsraven såsom tidigare.

För det sjätte var det inte heller bevisat att tiggaren på sitt yttersta eller vid annat tillfälle beskyllde befallningsmannen för sin död.

För det sjunde var det överbevisat och bekänt att han hade stuckit eller stött sig mot sina hemliga saker när han kröp och skar på en liten vallbrottsåker, där det kunde finnas några små vassa ekstubbar uti, varigenom hans hemliga saker uppsvullnade, så att han därav dog.

För det åttonde så har inte heller den fattiga änkan begärt att befallningsmannen måtte betala henne något för sin salige mans undfångna hugg.

För alla dessa skäl och omständigheter dömdes befallningsmannen Hadelin, angående dråpmål och våldsbana till den framlidne tiggarens död, alldeles oskyldig och fri. Eftersom befallningsmannen inte vill bekänna mer än två käppslag som han gett tiggaren, så beslöt Rätten, både utifrån vittnen som av den akt att han väl givit tiggaren dubbelt så många, nämligen fyra käppslag. Därför dömdes han efter sårsmål med vilje, det 13:e kapitlet, till böter om 4 gånger 3 mark, som skulle treskiftas och var en Kronosak, eftersom de passerade på en Kronopark och Allmänning. Detta trots att man vanligen får plikta 40 mark om man slår och ofredar någon på landsvägar, men Rätten fann att det inte skett som ett fredsbrytande utan i hastigt mod när befallningsmannens häst skrämdes och därför att tiggaren emot det kungliga plakadet sökt sig utanför socknen. Inte heller finns något om landsvägsfredens brytande omnämnt i konungabalkens fjärde kapitel, utan bara om kyrkofred, tingsfred, kvinnofrid och hemfrid. Därför blev befallningsmannen, för landsvägs och landsfredsbrytande i lika måtto ledig och fri. Fastän det syntes vara såsom befallningsmannen påstod, att änkan och tiggerskan och inhyseskvinnan Ramfrid Olofsdotter måtte plikta, för obevislig beskyllning, såsom lagen i tingsmålsbalkens 20:e kapitel säger om sådana mål och att den personen får plikta 40 mark, så fann Rätten att det inte skett på grund av hennes arga list, utan så mycket mer av hennes enfald, ty hon hade bara begärt några få penningar för huggen och hade inget annat påstått. Så fann också Rätten att hon inte bara var husfattig, utan mycket enfaldig och fåkunnig, som ömsom talade med sig själv, ömsom emot. Likaså kan det ha hänt att det inte allenast var hennes enfald och fåkunnighet, utan jämväl missgynnarna och förförarna som lurat henne till detta klagande, därför blev hon förskodnad från dessa böter. Sist synes det som om länsmannen yppat något av avund mot befallningsmannen och denna sak sig åtagit emot sin rätta ämbetsplikt och laga vägar att utföra när han saken angav och sökte vittnen mot befallningsmannen. Eftersom Rätten finner honom något enfaldig och fåkunnig, att han på grund av sin ungdom föga förstår att utföra någon angelägen sak, vilket Rätten prövade och förstod när han agerade saken emot herr Baron Sparre om dess torp och intäkter under Stora Dala. Så är inte heller saken dem emellan instämd till detta ting, utan befallningsmannen såsom oinstämd emot honom har godkänt att svara, men denna sak mellan dem blir uppskjuten till nästa ting där de lagligen mot varandra har att överbevisa och utföra det bästa de skäligen kan och förmår.

1690 den 7 februari (2 dagar senare) fortsatte tinget

Om morgonen publicerades föreskrivna dom. Befallningsman välborne Gabriel Hadelin begärde efter domens publicerande en granskning på länsman Lars Svensson till nästa ting, att ansvara för det som han hade mot honom att åtala. Därtill protesterade han för de förluster och kostnader som länsmannen förorsakat, vilket Rätten ej kunde förvägra befallningsmannen att kräva tillbaka. Sedan bad Rätten herr befallningsmannen att strax betala tiggerskan för sin mans undfångne hugg, ty han skulle betala henne som målsägande, vilket han gjorde med 1 daler silvermynt som hon tog och tackade för samt bad Gud välsigna Rätten och honom, för hon ville aldrig mer komma inför dem i denna sak.

1690 den 2 okt

Kronans befallningsman, ärevördige och välbetrodda Gabriel Hadelin, klagade till länsman, vällärde Lars Svensson, om den skam som han hade tillfogat honom, som han här tvingades utstå vid det senaste tinget, i det han påstods ha slagit ihjäl en tiggare. På det tinget hade befallningsmannen krävt att föra denna anklagelse vidare till detta ting för rannsaking samt rörande de äregripligheter som länsmannen fört mot honom, vid den kungliga kommissionens dom i Skärv.

Länsmannen svarade inte emot, utan bad i Jesu namn om förlåtelse och bad även gott folk att de skulle förklara vad han menade, att länsmannen ville försöka klargöra sina räkningar och fullgöra sin tjänst för detta år. Sedan som ett gunstigt och gott avsked, erkände länsmannen att det var hans missförstånd och enfaldighet, såväl som herr Landshövdingen Örneklaus orsak. Till denna förklaring var inte befallningsmannen nöjd, utan han måtte erkänna sig ha gjort orätt och sagt osant mot honom och sådana ord ta tillbaka. Så framvisades kungliga kommissionens 65 punkter om hans äregripliga beskyllning och sade att han hade flera mot länsmannen, men länsmannen sade att han ville säga allt det som befallningsmannen begärde om han kunde förlåta honom. Då uppsatte herr befallningsmannen en avsvärjelseskraft, lydandes som följer, som länsman lät bli uppläst åt sig och själv därefter läste inför sittande Rätten och Tingssökande allmoge:

”Jag Lars Svensson tillstår och bekänner, det jag med min oförskämda och skamfulla mun, har angripit och tillagt kunglige mästare befallningsman välbetänkte Gabriel Hadelin, den beskyllning om tiggarens ihjälslående på Ranstad hed, för vilket befallningsman Hadelin är fridömd, och som jag däruti mycket på andras inrådande mig försett, ty beder jag tjänstligen att min förseelse mig icke tillräknas, återkallandes således denna min obilliga beskyllning, dessutom

som jag inför Kommissionen i Skärv tillade befallningsmannen några obevisliga beskyllningar, om kunglig Majestäts medels utlärande(?) till landshövdingen Örnekou och ryttmästaren Delavall av gärdespenningarna, alltså emedan jag med denna min oförskämda utsago samt osannfärdiga berättelse, jag emot befallningsmannen har förbrutit, ty ångrar och återkallar jag allt mitt tal och mina skrifter uti slik beskyllning alldeles försmäktar och tillintetgör, tillståendes att jag uti detta utlärande och gärdespenningarnas utleverering brukat min fria vilja, och befallningsmannen häruti är alldeles oskyldig, har jag varit lockad till slik osanning att uppdikta om befallningsmannen, ty beder jag ödmjukligen att mitt skamfulla uppsåt mig inte må tillräknas, som jag om mina brott alldeles vill omintetgöra och min utsago nu genom detta rättar, lovar jag att aldrig ska befallningsmannen hemligen eller uppenbarligen på liknande sätt eftersättas eller på någon måtto bli förolämpad, utan alltid dess goda namn till det bästa uttyda, och där så var jag direkt eller indirekt befallningsman förklenad, så har han makt i denna sak emot mig att ivra, vartill om jag förnummes slikt begå, jag mig intet undandrager att lida det som jag nu avbett har.”

Därmed förlåter herr befallningsmannen honom sina brott och blev härmed förnöjd, som också själv bad för honom, där han nu efterlever sin avbön, men har icke förbehållit sig överklagandet, som sagt är. Alltså sakfälldes länsman Lars Svensson icke högre än efter 43:e kapitlet tingsmål, till sina 6 mark, dock målsägande Rätten som avbönen är att avdraga, sedan förbjöds att ingen må honom detta som han således avbedet tillvita (=beskyller), när herr befallningsmannen även utlät sig att han må behålla länsmanstjänsten till detta årets ände, men inte vidare därefter.

Johan Anderssons dråp på Olof Hansson (1691a)

1691 den 12 okt

Kronans länsman Lars Gunnarsson förde fram inför Rätten drängen och sockenskräddaren i Falköpings gäll, Johan Andersson, som av honom beklagades att näst förledne maj månad ha begånget ett dråp på drängen Olof Hansson och honom skjutit ihjäl. Drängen Johan Andersson ställdes under rannsaking efter välborne herr landshövdingens beslut den 29 maj 1691. Han beklagade med gråtande tårar den olyckliga och emot hans vilja och förvållande timade händelsen och berättade att hans kamrat Olof Hansson nödgat honom att gå ut och skjuta till måls tillsammans, vilket

han omsider efter trägen begäran efterkom och gick så ut med honom. När han som döden led skulle skjuta, så klickade bössan tre gånger på rad. Då bad Olof Hansson att kamraten skulle hjälpa honom att laga flintan, vilket han gjorde. När Johan Andersson höll på att laga flintan och slå på den, så föll hanen emellertid ner och bössan går lös och slår så genom Olof Hansson nedanför livet, tvärt in under naveln så att han om en liten stund därefter avled. Dock sedan Johan tagit avsked av Olof och givit honom till, beder honom om nåd och ångrar högeligen denna sin olyckliga gärning. Nu vill han fylla våda-ed med 12 bofasta män till detta sitt olyckliga vådadråp, uppvisande en förlikningskrift av datum den 27 maj 1691, underskrivet av den dödes moder Sigrid Jönsdotter, varutinnan hon säger sig inte vill stå efter hans värsta, utan beder för honom, att han icke må komma i fängelse, men nu själv tillstådes sade sig skjuta saken i Rättens händer och utslag och inte står efter hans liv, eftersom han inte gjorde det med vilja. Då frågades om dessa två unga drängar hade haft någon ovänskap sins emellan, men då intygades av den dödes moder och av åtskilliga tingsökande allmoge, att de varit kamrater. Anders Persson i Skinnaregården, in emot sina 20 år, berättade att han inte var med när de först gick ut, utan han kom till dem när han som strax därpå dog låg och skulle skjuta med geväret, men som då klickade för honom tre gånger. Då sade den som dog: ”Jag vet inte hur jag ska bära mig åt, att det så klickar för mig.” Då svarade Johan: ”Du ser väl att flintan inte duger”, varpå den som dog sade: ”Jag har en flinta jag, den ska inte klicka.” Då gick Johan till honom för att laga flintan och insätta bössan. Medan han höll på, så har den fallne emellertid stigit framför bössan och då slog hanen neder. Då visste han intet mer förrän skadan var gjord. Då hörde han den döende säga: ”Farväl min lilla broder, stort tack för mig.” Samma berättelse gjorde pojken Sven Andersson, som var 16 år vid pass. Hustrun Ingrid Andersdotter berättade att hon kom till dessa drängar, när den ena redan var skadad. Då kunde han knappt tala, utan bara några ord allena, nämligen att han sade vid anfrågan var han fått skadan. Blodet rann och strax därefter sade han: ”Gud förlåte mig mina synder”, och sedan talade han inget mer, utan strax därefter avsomnade han. Johan stod bredvid honom, hållandes honom i sina händer och sägandes: ”Min hjärtans broder, du visste att jag rådde inte för det”, men den döde kunde då inte tala längre. Så frågade Rätten hur denne Johan plägar förhålla sig, varpå alla med en mun av nämnd och tingsökande allmoge intygade att han är en stilla ung dräng och tystlåten av sig och brukar intet höras något ont om honom, var han än felas, antingen han är hos höga eller låga och arbetar på sitt hantverk. Frågades dråparen om han ville avlägga sin ed, att det skett av våda och inte viljandes. Då

svarade han: ”Ja, gärna om det ändå är en 12-manna ed”. All tingssökande allmoge bad med en mun för honom, att han kunde försonas och benådas. Det gjorde också målsäganden, eftersom hon vet att han inte gjorde dråpet med vilja.

Den 13 oktober fortsatte tinget

Häradsrätten prövade skäligt att drängen och skräddaren Johan Andersson av de skäl som finns i protokollet, som är:

- 1.) Målsäganden beder för honom
- 2.) Berättades av ärebjudna vittnen att han inte rådde för olyckan
- 3.) Han binder sig till att fullgöra vådaeden med 12 redliga män
- 4.) Han ångrar och begråter denna sin olyckligt timade gärning
- 5.) Den salige personen som döden led, själv givit honom till, sagt farväl och tackat honom.

Därför skulle han vid nästa ting fullgöra sin vådaed med 12 bofasta män, eller i avsaknad av det, bör anses som gjord av vilje (alltså motsatsen till dråp av våda). Drängen hörde denna resolution och nämnde sina edgärds-män, som han nu presenterade till nästa ting:

Sven Arvidsson i Bosgården i Jättene
Olof Andersson i Skattegården i Jättene
Erik Olofsson i Bosgården på samma ställe
Bengt Andersson på samma ställe
Jöns Håkansson på samma ställe
Anders Svensson på samma ställe
Lars i Nedergården på samma ställe
Johan i Drörestorp på samma ställe
Lars Jönsson i Jättene

1692 den 18 jan

Drängen och skräddaren Johan Andersson fullgjorde sin vådaed efter sista tingsrättens resolution, själv tolfte, för dråpet på drängen salige Olof Hansson i Jättene, och därför dömdes Johan efter 2 kapitlet i dråpmål med våda, att böta sina 20 mark, målsägandens ensak, men för viljeverk frikändes han.

Nils Anderssons dråp på Sven Andersson (1691b)

Håkantorps sockens kyrkobok för begravingar, år 1691

Här står följande: ”4 Septemb:r Anders Larssons son på högen Sven blev ihjälstucken”

1691 den 16 okt

Från Lidköpings kronofängelse kom gevaldigertjänaren (ordningsman, rättsbetjänt) Anders Jonsson i Valle härad och förde med sig svennetjänaren (lejde ryttaren) Nils Andersson, tjänstgörande för Badene i Vartofta härad, som vid sista kungliga mönstringen blev gripen för dråp på färsk gärning och bragd in i kronofängelset.

Så trädde nu Anders Larsson på Högen (i Håkantorps socken) med sin fattiga hustru fram inför Rätten och högeligen klagade på denna svennetjänare att han har kommit från sista kungliga mönstringen på Höjentorp och ridit till sin moder som var i tjänst hos Sven Olofsson i Veka (i Sätuna socken) och där sammastädes ha druckit sig överdrucken, ridit därifrån över Ekornavallen mot Torbjörntorp. Vid Vipebro träffade han två redliga män, Erik Arvidsson på Kartabacken och Erik Andersson på Torpet, men han for fram mot dem med en dragen värja och högg Erik Andersson över ryggen och ett snättande på huvudet på hans mössa, som Erik Andersson här framvisade inför Rätten. Sedan högg han efter Erik Arvidsson, men räckte honom inte, så den andra karlen kom undan oskadd. När ryttaren red ifrån dessa goda män fortsatte han mot Torbjörntorp och kom då mitt för Mjölbärakullen vid landsvägen. Där träffade han högst beklagligt denna Anders Larssons lilla son, salige Sven Andersson, tillika med den lilla barnflickan (flicka som ännu var ett barn) Karin Nilsson, som tjänade hos Anders Larsson i Håkantorp. När ryttaren red i fyrsprång föll hatten av honom. Med sin värja i handen, befallde han den lilla gossen att ta upp hatten, vilket gossen genast gjorde och tog av sig sin mössa. Då höll ryttaren värjan över huvudet på honom och rände omkull honom med hästen och red över honom samt kryssade omkring honom, när gossen reste sig på knä och tiggde med upplyfta händer om förskoning, men det hjälpte inte, utan han red åter omkull honom, då gossen vred sig som en orm under hästfötterna. Därefter red ryttaren något stycke sin kos, men var strax tillbaka igen och gav denna lilla son ett sting genom skuldran litet närmare på vänstra sidan och in mot bröstet, så att den lilla sonen därigenom strax avsmnade, något på sitt 12:e år, vilket skedde söndagen näst efter Bertilmässodagen (avser Bartolomeimässan, som var måndagen den 24 aug, alltså avses den 30 aug). Men den lilla flickan kom till att springa

undan, dock stod hon nära och såg gärningen, men tordes inte gå dit, utan hemförde den boskap hon skulle gå efter, då den lilla sonen låg död och ryttaren red sin kos mot Torbjörntorp. På vägen passerade ryttaren mer folk, såsom vid Rössbergas torp Bommen, begärde han av torparen Sven Mårtensson att giva sig eld till tobakspipa och skrämde kärringen Kerstin Jons (hennes man hette Jon) vid namn, boendes där sammastädes. Jämväl ”Winboens” flicka Margareta samt gårdsfogden Lars Henrikssons flicka i Balltorp (i Torbjörntorps socken), Sara benämnd, var hos Per Torstensson och liksom grannarna visste de att berätta, hur karlen såg ut och hurudan häst han hade att rida på, nämligen en ung karl med svart hatt och ryttarekläder och en röd bläsad häst med en vit bakfot.

De som sökte efter honom fick i sin spaning reda på att en sådan karl hade sin moder i Sätuna, men själv hade han sin tjänst i Badene. Alltså sökte Anders Larsson, kronans länsman Lars Gunnarsson och kronorättaren Jon Värre, efter dråparen på den färska gärningen, tillika med grannen Arvid Jonsson i Håkantorp, vilka for åstad och följde honom om natten strax efter dråpet, ty detta skedde något före solgladningen (solnedgången). De red till Badene, dit de hann fram om morgonen strax när ryttaren var hemkommen och nyss hade fått mat. Hästen stod ute i ett skjul och Arvid Jonsson kände igen den. Ryttaren hade lagt sina gevär på bordet, men märkte att främmande folk kom efter honom, varpå Arvid Jonsson tog den ena pistolen för att fastställa om den var laddad, när länsmannen och Jon Värre grep honom. Sedan förde de honom tillbaka till Högen i Håkantorp, varefter han inte kunde neka till gärningen, utan bad Gud ge nåd till den som låter Sonen få regera över sig. Liket låg då inte svept och blödde inte mer än lite på kläderna. Då bad de ryttaren ta på liket, vilket han gjorde varpå liket blödde mycket, såväl på ett säte som i kistan. Sedan förde de dråparen till Lidköping och han bad Gud om nåd.

Så tillfrågades ryttaren Nils Andersson om han kände till denna sak och följt dessa vägar. Han svarade att han inte visste att han hade gjort något, men nekade inte till att ha rest den vägen, ty det fanns ingen annan väg. Han nekade inte heller till att han hade besökt sin kära moder i Sätuna en söndag och att han kom dit under predikan, sedan bön blivit gjord vid mönstringen. När modern kom från kyrkan, fick han ett litet glas brännvin och en kanna öl av hennes husbonde, vilket de drack tillsammans. Sedan köpte han och hans moder 3 stop öl vid Parisgården i Sätuna, vilket de drack ihop med drängen Jon Murarmästare på Båltorp (i Sätuna socken). Sedan begav sig ryttaren iväg mot Torbjörntorp. Hans kära moder följde honom ett stycke på vägen. Han var inte så drucken, så han mindes vad han gjorde, men denna gärning vet han att han inte har gjort.

Han red fram i Torstensgård till Torbjörntorp och talade med sitt syskonbarn, hustru Kerstin Nilsson, vars man inte var hemma. Därför var han inte av hästen, utan red strax sin kos till Trädgården i Karleby, där hustru Kerstins förra man var hans farbroder. Där låg han om natten och i soluppgången red han därifrån hem till Badene, varefter länsman och profossen Värre tillsammans med Arvid Jonsson i Håkantorp strax kom efter och grep honom och förde honom hit till Högen i Håkantorp i Gudhems härad. Sedan blev han förd till kronofängelset. Han ska ha bett dem akta sig och se vem de hade gripit, ty det måtte Gud veta om han var skyldig. Där (vid tinget) var flera ryttare som också drack i Sätuna, fyra eller fem stycken, som skulle ha rest samma väg. Som fler vittnen i morgon (den efterföljande dagen på häradstinget) ska utvisa, så har han tjänat Ragvald Carlsson på Snösbäck i två års tid utan ringaste oskick som dennes attest (skriven bekräftelse) utvisar.

Den lilla barnflickan Karin Nilsson som syntes vara på 12:e eller 13:e året, som följde den lilla gossen som döden led när de gick efter boskap, berättade att ryttaren kom rännande mitt för Högen vid Mjölbärbacken och red mitt emellan gossen och henne samt drog värjan och red av sig hatten. Då sprang flickan bakom hästen och kom bakom Mjölbärbacken. Där stod hon och såg på hur han rände omkring gossen och frågade honom sägandes: ”Vill du inte taga upp hatten, din husfoter”, varpå gossen gjorde så och gav honom hatten, men då red han omkull honom. När gossen stod på knä och bad ”sin hjärtans lilla gode få låta sig vara”, rev sig i huvudet och höll upp händerna, då red han omkull honom igen. Gossen låg på ansiktet och vred sig runt tre gånger. Han hade lite ost och bröd i handen. Sedan red ryttaren lite ifrån honom när han låg på ansiktet, men kom tillbaka igen och stack honom. Han hade en brun bläsad häst med en vit bakfot. Därefter red han sin kos mot Torbjörntorp och flickan hemförde boskapen. Det skedde i solgladningen (solnedgången) när flickan for hem till Högen och kungjorde den lilla gossens avgång. Så frågades flickan om hon nu kände igen denna ryttare. Hon svarade ja, och pekade ut honom bland allmogen, vilket var det första hon gjorde när hon kom in här i tingsstugan. Sammaledes sade hon sig känna igen ryttaren, när han fängslad blev förd till Högen, att denne Nils Andersson är den som stack och red den lilla gossen Sven Andersson ihjäl och ingen annan.

Arvid Jonsson i Håkantorp, som framfördes som vittne av (gossens fader) Anders Larsson, är en medelålders gammal redlig bofast man av gott namn och rykte, emot vilken intet jäv fanns, avlade sin ed med hand å bok för att vittna sant och rätt i saken. Han berättade att vid det tillfället vid solnedgången, när den lilla gossen Sven Andersson blev ihjälriden och

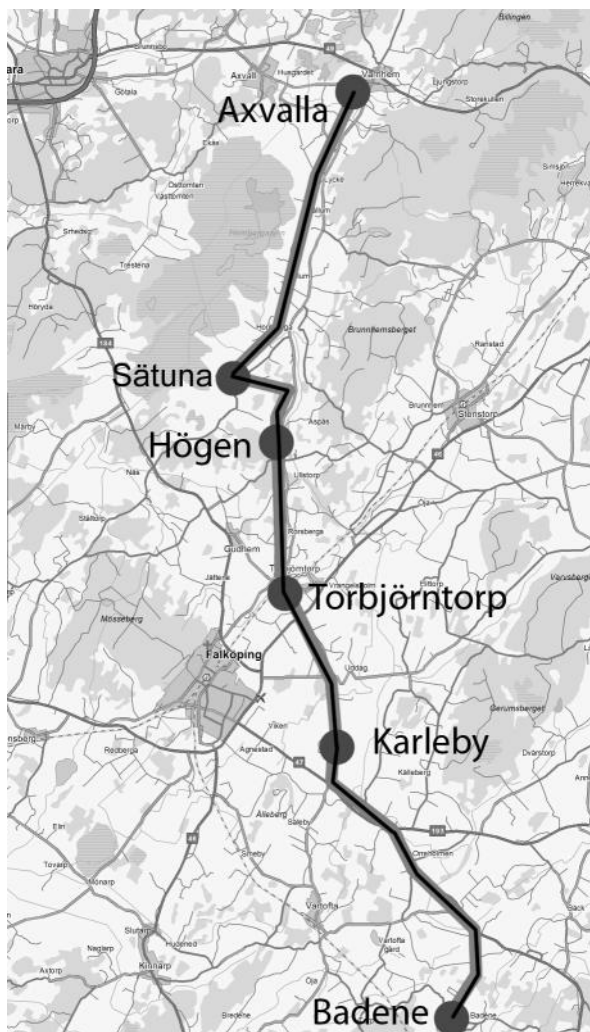
stucken, som var på en söndag efter middag, gick ut ur sin gård och såg om sin kvarn. Då såg han tvenne karlar komma ridandes från Seltorps kvarn och mot Mjölbärabacken och Vipebro uppemot landsvägen. Då fick han också se att en ryttare kom ridande strax därefter, men då gick Arvid nedför lidan i sin kvarn och slog på en halv skäppa råg, men kom strax ut igen och fick då se samma ryttare kryssa eller rida runt omkring vid Mjölbärabacken. I detsamma såg han ryttaren luta sig ner från hästen, liksom om han skulle sticka efter någonting med sin värja. Sedan såg han att ryttaren bar sig åt som om han skulle vilja insätta värjan igen (i baljan) med handen upp i vädret, men när han då inte hittade hålet i baljan, hade han tagit ner värjan vid udden att insticka den, varvid han såg hela den bara värjan blänka mot solen. Därmed tog samma ryttare sin häst med sporrarna i firsprång sin kos mot Torbjörntorp, så att han såg himlen lysa under hästfötterna och att ryttaren hade en svart hatt och en rödbrun blåsig eller något sotig häst med en vit bakfot, såsom han tyckte sig se i rännandet. Eftersom denne Arvid Jonsson var ute på sin gård en lång stund, så visste han också att ingen vid pass 2 timmars tid hade ridit på den vägen tidigare, förutom denna ryttare. Därefter gick Arvid Jonsson upp i sin gård och tog sig en pipa tobak ute på gården och rökte när han fick se en karl och två kvinnfolk samt tvenne ryttare komma ridandes på landsvägen vid Mjölbärabacken och att de stannade där. Jämväl ett gammalt kvinnfolk, Kerstin Olofsdotter, kom krypande på spången över ån och gick upp till Mjölbärabacken, och stannade hos de andra. Den ena karlen och en ryttare skyndade sig fort därifrån för att rida mot Torbjörntorp. Så fick han också se en flicka (Karin Nilsson) som hastigt kom körandes med boskap nedför lidan. Sedan kom flickan Britta till honom och efter den flickans ord, skickade Arvid Jonsson gossen Jon till Anders Larsson för att berätta om gossens död, vilken sade: ”Fahr wecht i härad’, Anders Larsson. Lilla Sven på Högen ligger död och är ihjälstucken av en ryttare vid Mjölbärabacken”. Då blev Arvid Jonsson illa tillfreds, befallde sitt folk att skaffa sig en häst och under tiden gick han dit där gossen låg död och såg på honom att han var stucken genom vänstra skuldran, in mot bröstet och att det var blod på bröstet där. Dessutom var han söndertrampad. Sedan gick han hem till sin gård, tog sin häst och red fort mot Torbjörntorps gästgivargård för att söka efter dråparen. Han fick spaning på ryttaren, och besked att han hade varit framme vid torpet Bommen, och där velat slå ihjäl en kärring och fordrat eld. Arvid Jonsson red vidare till Torbjörntorp, där han inte fann dråparen. Dock sade de att ryttaren hade varit framme som hastigast i byn, vid Torstens gård, och bad Arvid Jonsson att rida fort efter om han skulle hinna ikapp honom. Den ena mannen, som

gav honom denna ledning, var en frälsefogde, hemmahörande i Älvsborgs län. Därefter red Arvid Jonsson till Torstens gård, vilket skedde i myskningen (skymningen) och lite på aftonen, där han flitigt frågade efter ryttaren. Slutligen fick han veta att denna ryttare hade talat med hustru Kerstin Nilsson, som var av hans släkt. Hennes man var borta, så Arvid Jonsson frågade flitigt hustru Kerstin Nilsson efter ryttaren, men i början frågade hon om han hade gjort något ont och ville inte gärna ge honom besked, men Arvid Jonsson svarade att han hade allenast skrämt deras barn på Ekornavallen. Då bekände hon att han hade talat med henne, såväl som hon tilltalade honom, sedan han hårt hade ridit sin häst. När ryttaren sade sig vilja rida iväg, tog han henne om halsen, red omkring henne och bad henne fara väl, men han var drucken. Då frågade Arvid Jonsson henne var han var hemma (var han bodde), vilket hon inte ville säga, utan svarade att hans moder bodde i Sätuna, hos fogden Sven Olofsson i Veka, samt att Arvid Jonsson skulle fråga modern och låta henne själv få vara. Därmed red han från henne och tillbaka till Högen, där han fann den salige pojken föräldrar uti största sorg och ömkan. Under tiden hade de sänt bud efter länsman Lars Gunnarsson och rättaren Jon Värre för att få hjälp att söka efter dråparen. När Arvid Jonsson tröstade dem, att de skulle få tillbaka den skyldige, då for de tre tillsammans till ryttarens moder i Sätuna och fick besked var han tjänade, nämligen uti Vartofta härad och Badene. Så reste de dit om natten och under vägen försporde (fick reda på) att han låg uti Trädgården i Karleby om natten. Om morgonen den andra dagen reste de fort och fann ryttarens häst stående i ett skjul i Badene. Det var densamma som Arvid Jonsson såg vid Mjölbärbacken. Den hästen kände han strax igen. Dock var den illa riden och "oskillgder" när de lät skölja den. Då kände han igen den ännu mer på dess slösande gång. Sedan gick de in i stugan och såg att ryttargevären låg på bordet. De fann en dörr uti en framkammare, men ryttaren var inte inne. Då begärde de att få köpa dricka, föregivandes att de sökte någon som hade tagit en häst samt sade sig vara hemmastadda i Mariestad. Arvid Jonsson gick ut och tänkte leta efter en lönn dörr till kammaren uppå gården, men då kom ryttaren ut ur kammaren, varvid länsman och Jon Värre grep honom. Sedan de undersökt om den ena pistolen var laddad, tog de honom och förde honom därifrån tillbaka till Högen i Gudhems härad. Längs vägen sade ryttaren att om han hade trott detta, skulle han inte ha ridit hem med munderingen. Vid Högen ville han inte tala så mycket, utan slog ner huvudet. När de lät honom få ta på liket, blödde det mycket därefter, varmed de förde honom till kronofängelset i Lidköping.

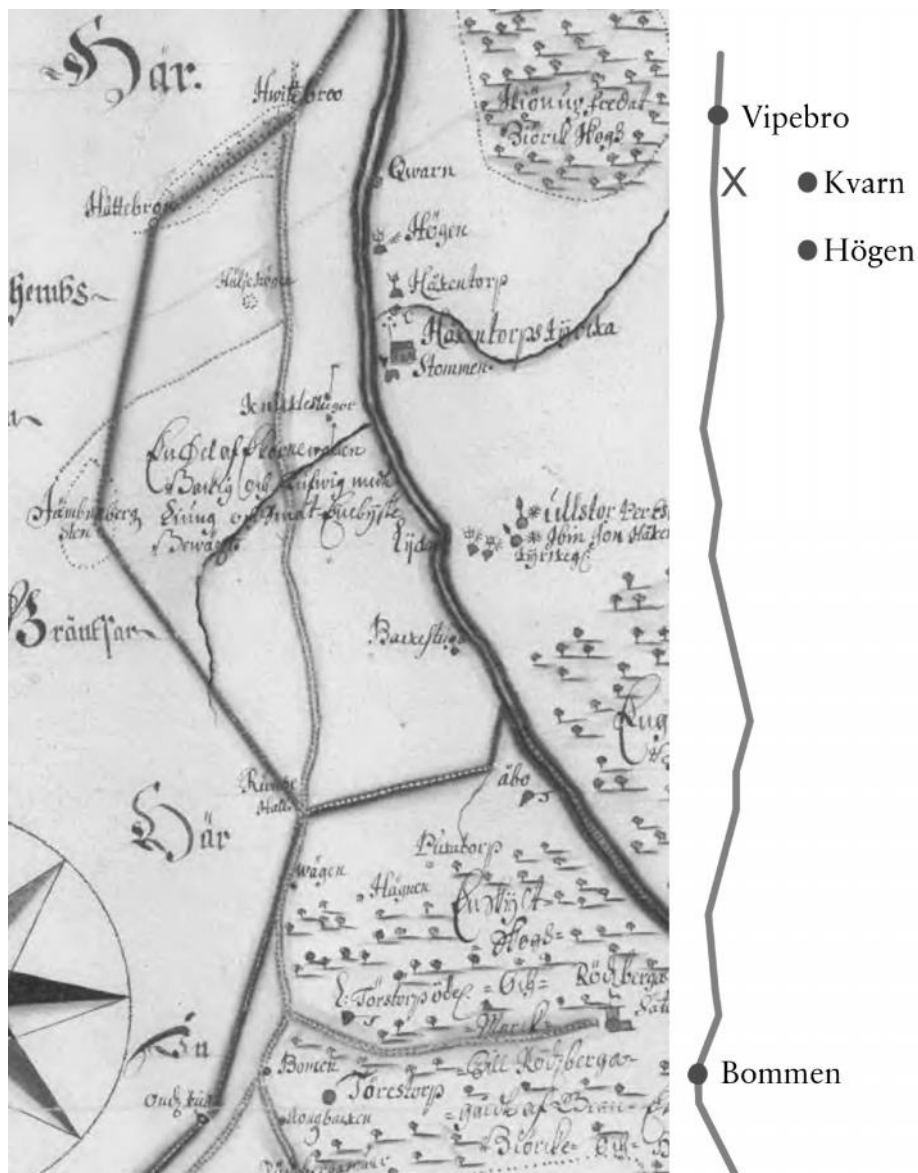

1691b – Nils Anderssons dråp på Sven Andersson

På mordplatsen i Håkantorp finns ännu i dag ett minnesmärke som är synligt från landsvägen. Här dräptes den unge gossen Sven Andersson av den berusade ryttaren Nils Andersson.

Ryttaren Nils Anderssons färdväg den 30 aug 1691, från mönstringen vid Höjentorp eller snarast Axvalla hed, via Sätuna till Högen i Håkantorp, samt vidare till Torbjörntorp och Karleby samt slutligen till Badene. Möjligen valde han andra vägar än de som föreslås på dagens bilkartor.

Detalj karta runt Håkantorp, med landsvägen till vänster om ån Slafsån, samt de platser som omnämns i häradspötekollet när Sven Andersson dräptes vid Högen i Håkantorp.

Den 17 oktober 1691 fortsatte tinget

Smeden Erik Arvidsson vid Stora Bjurum på Kartabacken vittnade efter avlagd ed att en ryttare, på en söndag eftermiddag mötte honom och den som följde honom. När ryttaren mötte dem, drog han sin värja och högg Erik Andersson över ryggen och huvudet. Sedan red han efter honom med värjan. Då slog Erik Arvidsson mot hästen med en läderpiska, som han hade i handen. Då sade ryttaren: ”Du din skälm, ska du slå mot konungens gevär?”. Sedan sprang hans häst till ett stenröse och då vände ryttaren om hästen och red ifrån dem mot vägen längre fram. Strax kom två barn gåendes åt samma håll som han red. Då föll hatten av honom. Den tog en liten gosse upp. Då såg Erik Arvidsson att ryttaren red omkull honom och stack honom så att gossen ropade till ett skrikande, men om han red från gossen och sedan till och stack honom, kunde han inte så säkert veta, eftersom han stod långt ifrån. Så frågades om han kände igen ryttaren. Han svarade att den anklagade ryttaren var samma karl som gjorde gärningen, ty han var även så stor och av samma form som den anklagade unga karlen. Så frågades hur hästen såg ut som ryttaren red på. Han svarade att den var bläsig och något sotig, mera på länden eller baktill än framtill. Han kunde inte säkert minnas eller skönja hurudana fötter som hästen hade, dock sade han att när han från början frågade efter dråparen, kom han intet ihåg, utan frågade efter en ryttare som skulle ha haft karpus (=särskild typ av hatt, även kallas urvädershatt) på sig.

Bonden Erik Andersson i Jutatorpet, som blev huggen av samma ryttare som gjorde skadan på pojken, kom nu fram och uppgav att denne ryttare var den skyldige och han som hade huggit och slagit honom, varpå de räckte varandra handen och blev förlikta. Men han hade stått där och sett på när gärningen skedde och därom förmentes ha god kunskap. Då kunde inte Rätten göra annat än att tillåta att Erik Andersson fick göra vittneseden och anamma honom som ett nödvändigt vittne i saken och få honom att uttala sig, i synnerhet när de nu var förlikta sinsemellan och allt hat, avund och illvilja till varandra hade bortlagts.

Denna samma man, Erik Andersson, är en redlig bofast man och av gott namn och rykte, varför han avlade ed med hand å bok. Därefter berättade han att när han och en kamrat (nämligen Erik Arvidsson, som vittnade strax innan), om en söndags afton och något före solnedgången, kom ridandes från en kvarn med en mjölpåse, så mötte de en ryttare. När ryttaren fick syn på dem, såg Erik Andersson att ryttaren drog något på sin värja. Då sade han till sin kamrat: ”Denna karl måste vi akta oss för, ty han lär göra oss något ont. Vi lär inte slippa undan.” När ryttaren kom fram mot dem, gav han hästen sporrarna och kom rännandes och högg till ho-

nom i ryggen först och sedan på huvudet, så att mössan föll av honom och låg på vägen. Då red de undan på den sidan av backen som ligger åt Sätuna. Sedan red ryttaren mot Erik Anderssons kamrat, som var avstigen sin häst. Medan de var tillsammans, högg ryttaren mot honom men han friade sig med en piska. Sedan vände ryttaren om och högg över ryggen på stoet som han red på, så att ryggstycket gick av. Därefter red han ifrån dem framåt vägen. Då föll hatten av honom första gången, men han tog upp den med värjan. Emellertid red denne ryttare undan bakom en backe i akt att gömma sig för dem. När de såg att han inte kom efter dem, red de fram för att se vart han hade tagit vägen. Då såg de att han red mot barnen som kom gåendes till vägen. Det största barnet, en flicka, sprang över landsvägen mot Mjölbarabacken. Det andra barnet, en gosse, tog upp hatten åt ryttaren, vilken hatt var svart, som då andra gången var avfallen. Då red han på gossen, så att han skrek jämmerligen illa. Sedan red ryttaren ifrån honom, men red återigen till honom, men intet kunde man märka när han stack ner honom, vare sig när han först var ihop med gossen eller när han sista gången kom tillbaka, när gärningen var skedd. Så red han sakta ett litet stycke, men omsider mycket hårt till Torbjörntorp. Då frågades han av Rätten hur hästen såg ut och han svarade att den var rödbläsigt, dock mera sotigt och alla fötterna var lika på den. Då frågades om han kunde säga ifall denna ryttare var densamma som den karl som stod anklagad för dråpet, varpå han svarade att ryttaren var en sådan karl som denne, en ung karl och hade sådant hår som denne, och han kom från den väg som löper till Sätuna och red åt Torbjörntorp.

Anders Torbjörnssons dotter Britta Andersdotter, en flicka om 12 år eller något mera, berättade att när hon kom ridandes ifrån Torbjörntorp med två ston om söndagsaftonen in emot solagladning (solnedgången), sedan hon hade skjutsat några krigsfolk, då mötte hon en ryttare som drog ut värjan och högg åt henne, men flickan sprang av hästarna och tog sig över en mur. Hon var ganska rädd och förfärad. När han inte kunde hindra henne från att fly undan, svor han åt henne och sade att han skulle hugga ihjäl henne. Sedan red han vidare mot Torbjörntorp, eftersom han inte fick tag på flickan. Så frågades hurudan hästen var som han red på. Hon svarade att den var rödbläsigt, mera sotigt men aktade intet särskilt hurudana hästfötterna var, men en tycktes vara vit. Svart hatt hade han och en kappa, och han var en ung karl såsom den anklagade.

Gumman och hustrun Kerstin Larsdotter vid Bommen berättade efter avlagd ed att efter middag, men dagen kunde hon dock inte komma ihåg, kom en ryttare ridandes på en brun häst och ropade till henne: "Kom hit till mig, eller ska jag skjuta ihjäl dig". Då svarade hon att hon hade ett

barn, så hon kunde inte komma till honom. Hon blev skräckligen rädd och förfärad för honom, så att hon inte kan minnas hur han såg ut, men han kom från kungliga mönstringen när alla andra ryttare kom därifrån. Det var på en söndag, vilket alla är kunniga om, och hon sade att han hade en brun häst.

Sven Mårtensson vid Bommen, en torpare under Rössberga, mot vilken intet jävades, berättade efter avlagd ed att när den gamla hustrun kom löpandes mot honom och bad honom komma hem, eftersom det var en ryttare där som illa regerade, så gick han strax hem. Då steg ryttaren av sin häst och frågade honom om han var hemma där, varpå han svarade ja. Då bad han om att få betesfoder, eld och öl, vilket han lovades, men öl sade han sig inte ha. När ryttaren skulle ta fram sin tobak för att röka, så hade han ingen tobak. Så red han bort och tog torparen i hand och då gav han ryttaren två söta äpplen. Ryttaren bad honom säga att om någon frågade efter honom, så säg att han tjänar ryttmästare Pauli och att det var en brun häst han red på. Men torparen aktade inte efter om den var bläsigt eller ej, för sin stora häpenhets skull. Detta passerade på en söndag, näst före solgladningen. Torparen frågade ryttaren om han hade tjänat ryttmästare Pauli och han svarade: ”Ja, i 3 års tid”, och att han var skyldig att vara där till Mikaelsmässan näst föregående (alltså året innan) uti hans tjänst, samt att han var under hans kompani, men det övriga kunde han inte komma ihåg.

Pigan Sara Bengtsdotter i Balltorp, över 15 år och kunde sin katekes, berättade efter ed att en ryttare kom mot henne och en annan piga. Han red omkring dem frågandes ifall de ville ha honom, ty han sade: ”Se ni, jag kan möta eder”. Då svarade de: ”Det är snart gjort det”. Det var om en söndag, mitt under aftonen och han hade en rödbläsigt häst. Likadan berättelse gjorde pigan Kerstin Andersdotter i Balltorp efter avlagd ed, som var med den förra pigan.

Hustru Kerstin Nilsdotter i Torbjörntorp, som var ryttarens syskonbarn, berättade efter avlagd ed att denna ryttare Nils Andersson kom till henne ridandes helt drucken om en söndag afton från kungliga mönstringen, näst före solgladningen. Då frågade han om hennes man var hemma. Hon sade nej och visade ut mot gårdet där hennes man red. Så tilltalade hon honom och sade att han hade ridit hästen helt svettigt. Då tog han henne i famnen, men hon kunde inte märka att han hade gjort något ont, och inte sade han något till henne, ej heller var han av hästen hos henne, utan då hon visade honom var hennes man befann sig, följde ryttaren genast efter och red med hennes man till Karleby långa, eller till Trädgården på samma ställe. Om aftonen i möskningen (skymningen) kom bon-

den Arvid Jonsson i Håkantorp och frågade efter någon karl eller ryttare, som varit hos henne. Då svarade hon att hennes syskonbarn, ryttaren Nils, hade varit där framme och hälsat på henne, men var drucken samt hade illa ridit sin häst när han frågat efter hennes man, varpå han tackade för senast och tagit henne i hand och famn och bjudit henne farväl. När Arvid Jonsson frågat henne var han var hemmastadd, visste hon det inte, utan sade att hans moder var hemma i Sätuna hos fogden Sven Olofsson, varmed denna karl red ifrån henne när det var nymöskat (början av skymningen).

Studenten monsieur Svante Segervall, berättade sålunda efter avlagd ed att han var vid lagmanstinget i Lidköping och hörde att en svennetjänaire och ryttare var införd i kronofängelset, vilken hade mördat en pojke på Ekornavallen. Därmed gick han dit för att bese honom. När han kom in i fängelset och in i vaktkammaren steg ryttaren upp. Då frågade han ryttaren om han var densamma som mördat och ihjälslagit det lilla menlösa barnet. Då svarade han: ”Gud bättra mig, så visst (så är det)” och slog ner huvudet och sörjde. Då frågade studenten Segervall varför han hade gjort den gruvliga gärningen på det menlösa och lilla barnet. Ryttaren svarade: ”Gud give, det har mött mig en karl (att det var en karl istället som jag mötte)”. Då sade studenten Segervall att ni mötte två karlar, men ni behandlade dem inte så väl, samt förmanade honom att han skulle frukta Gud och läsa (sina böner), så kan både Gud och människor ”ge honom till”, men ryttaren tiggde stilla (om nåd?) och suckade. Detta skedde när han var nyss inkommen i fängelset.

Skrivaren monsieur Jonas Stenborg edligen berättade att då han vid näst förledne lagmansting var i Lidköping, hörde han berättas av mönsterskrivaren Kiert att en ryttare hade slagit ihjäl en pojke på Ekornavallen och var förd till kronofängelset där sammastädes. Då följde han med monsieur Segervall och flera andra till fängelset för att se honom. När de kom in steg monsieur Segervall till honom och frågade om det var han som ihjälstuckit det lilla menlösa barnet på Ekornavallen. Då svarade ryttaren: ”Gud bättra mig, så visst” och suckade och lyfte upp sina händer, men mera kunde han inte höra, eftersom han talade med en annan fånge och annat folk var därinne.

Bonden Per Staffansson bekände efter avlagd ed och vittnade att han följde monsieur Segervall med flera in i kronofängelset i Lidköping för att bese den ryttaren som ihjälslagit pojken på Ekornavallen. Då steg monsieur Segervall fram till ryttaren och frågade om han var den som ihjälslagit det lilla menlösa barnet. Då svarade ryttaren: ”Gud bättra mig, så visst”. När monsieur Segervall ytterligare frågade varför han hade gjort en

sådan elak (hemsk) gärning, så svarade han: ”Ja, Gud give, det har mött mig en karl”. Då frågade han denna ryttare om han nu alldeles nekar till denna gärning, men fick till svar att det gör han inte, utan att han intet vet därav och därför kan han inte heller jaka därtill. Om han hade varit så förbullrad utav den skarpa skärmytslingen han kom från, samt att han inte kunnat veta vad han gjorde, så må Gud veta, varpå han bad Gud bättra sig sägandes, kanske han hade varit så förbullrad.

Den salige gossens lilla grå vadmalsrock bars fram för Rätten, varpå stinget (såret) i vänstra skuldran synades. Då bars också ryttarens värja fram, vilken han hade haft på kungliga mönstringen. När stinget och värjan grant kände igen varandra, och såsom värjan inte varit blodig vid udden, så var varken rocken eller rockfodret det ringaste blodiga. Dessutom fanns ett litet hugg över ärmuppslaget på rocken, som var en liten ny vadmalsrock.

Uppå ryttaren Nils Anderssons sida och efter hans moders begäran, framkom hustru Lisbet Larsdotter i Sätuna, som efter avlagd ed intygade att denne svennetjänare satt och drack 2 kannor öl med sin moder i Paris (en gård i Sätuna by), tillika med kyrkospånaren och muremästaren Jon i Sätuna. Hon såg att modern följde honom till kapten Gyllenstings hage och att ryttaren avsköt sina pistoler, vilket var om en söndag när fänaden (boskapen) skulle drivas hem. Om måndagen därefter kom Erik i Kartebacken och frågade efter Nils ryttares moder, sägandes att han skulle ha en karpus (urvädershatt) på sig.

Pigan Maria Andersdotter, som tjänade hos Per Nilsson i Storegården i Sätuna avlade ed och berättade sig inte ha något mer att vittna än att Erik i Kartebacken om måndags morgon hade frågat efter Brittans son Nils Andersson, ifall han hade varit drucken när han red från byn, med karpus på sig. Hon svarade att hon visste inget om detta, men hans moder, som de hade frågat om natten, sade att han hade hatt på sig. Då svarade Erik: ”Jo, men jag tror visst att han hade karpus på sig.”

Pigan Ingeborg Svendsdotter, som var inhyses hos sin moder på Storegården i Sätuna, berättade efter eden att hon såg en ryttare med blå rock och karpus strax ovanför Båltorp, lite förr än solen gladdes (gick ner) om söndagen. Han kom mellan lyckorna (ängarna, åkrarna) och red flygande sin kos utåt ”hälla” och hade en svartbrun häst.

Rusthållaren Anders Bryngelsson på Trädgården i Karleby, som äger (är gift med) Nils Anderssons salige farbroders hustru berättade efter eden att Nils Andersson kom till honom i skymningen om söndags afton och lånade hus, fick öl och mat, samt bittida om måndagen reste sin kos mot

Badene. Han var drucken när han kom, men man kunde inte märka att han sörjde eller var bedrövad.

Anders Larsson (den mördade gossens fader) bad om ursäkt, ty denna Anders Bryngelsson i Karleby hade varit hos honom och bjudit förlikning på Nils Anderssons vägnar, här på tinget näst förledne måndag och ryttaren grät bitterligt, så därför vet han att ryttaren är skyldig. Anders Bryngelsson förklarade sig, att det kom han inte ihåg, förutom det att han bad Anders Larsson om förlikning ”av sitt eget råd gjorde han villkorligen”, nämligen om Nils Andersson skulle bli bunden till saken.

Nils Andersson hade inga fler vittnen, utan menade att hästen hade annan färg på fötterna än en enda vit fot, nämligen fyra lika vita fötter. Tyckte så Rätten billigt (rättvist) vara att avhöra både länsman och kronorättaren Jon Värre, som såg hästen när de grep karlen.

Länsman Lars Gunnarsson vittnade efter avlagd ed att han såg att hästen var brunsotig och blåsigt och vit på ena bakfoten, svettigt, skarp och oren samt en ”bakslood undanreden”. Han aktade inte så noga på, hurudana de andra fötterna var, när han kom till Högen i Håkantorp med fången och såg liket. Där suckade ryttaren och bad Gud nåde den som låter fanen (djävulen) regera eller rida sig, och han suckade och sörjde både då och på vägen. Länsmannen sade sig inte veta mer därom, förutom att när de tog ryttaren fann länsman att en av pistolerna var laddad. Ryttaren försökte att fastställa om pistolen var laddad med laddstockens uppräckande och nederstötande i pipan.

Rättaren Jon Värre vittnade efter avlagd ed att hästen var ”brunduset” (brunsmutsigt?) och såg illa ut på håren, som reste sig och stod ännu (ut) som strimmor. Den var mycket oren och han tyckte det närmaste bakbenet och foten var vitare än de andra, eftersom orenligheten var på dem. Hästen hade havre i en halvskäppa när de fann den, men åt intet därav. Då märkte han att folket sörjde hästen mer än karlen. Därför frågade länsman en piga, som skulle vara Nils Anderssons fästmö, om hon inte sörjde. Hon svarade att hon passade inte därpå (brydde sig inte) för hon hade ingen stor håg till honom. Innan de tog karlen med sig, blåste han först i pistolen och sedan tog han ”lattenan” (avtryckaren eller hanen?) och fres-tade om den var laddad, varvid länsman flög till och grep honom, frågandes om han ville ge sig. Då frågade ryttaren Nils Andersson vad han hade gjort, varpå länsman svarade: ”Dråp”. Därmed lade Jon Värre handklovarna på honom. Längs vägen mot Högen sörjde ryttaren och bad Gud nåde sig om han den gärningen gjort, ”hade han det trott”. Han hade så god mundering att rida på. ”Det skulle ingen taget honom”.

Så frågades parterna om de hade något mer att ta upp, varpå de svara-
de nej. Sköts då saken till häradsnämnden, att de antingen skulle värja
eller fälla honom. De svarade sig inte kunna värja, utan av alla de före-
skrivna skälen att fälla honom för gärningen.

Resolution. Ryttaren och svennetjänaren Nils Andersson, för Badene uti
Vartofta härad, menar sig fullt ut ha till hjälpreda och ursäkt för dråpet,
följande skäl som ska gälla (för att fria honom):

1. att han inte vet sig ha gjort denna anklagade gärning
2. att flera ryttare och i synnerhet en annan ryttare med blå rock och
karpus, samt en brun häst vid den tiden och stunden ovanför Båltorp,
ska ha varit synlig
3. att Erik Arvidsson i Kartabacken ska ha frågat efter en karl med karpus,
som skulle ha gjort skadan, men han hade ingen karpus utan en svart
hatt
4. ska hästen ha haft fyra lika vita fötter, och inte en vit fot allena som är
föregivet
5. ska han inte ha varit sorgsen eller bedrövad om natten uti Karleby, näst
efter gärningen, varvid någon sådan gärning inte kunde märkas på
honom
6. han kan ha varit förbullrad av den föregående skarpa skärmytslingen
vid kungliga mönstringen och sedan på grund av drickandet, att han
därigenom inte vetat vad han har gjort, utan allena Gud måtte det veta
7. blev värjan inte blodig på udden, liksom att alla ryttarvärjor är lika stora
och små etc.

Men såsom här av hans egen bekännelse och edliga vittne är fulltygat (fullt
intygat), att han denna söndag efter middagen, som barnet blev ihjälstuck-
et:

1. drack brännvin uti Sätuna hos fogden Sven Olofsson och sin moder,
samt en kannan öl hos dem i den gården
2. två kannor öl hos Arvid i Paris i Sätuna, med sin moder och muremäst-
aren Jon Larsson vid samma tillfälle och således
3. varit mycket drucken när han också
4. avskjutit sina pistoler
5. att en sådan person med en sådan häst, som han hade, är ”tedder och
sedder” (hur han tedde sig och blev sedd) på den platsen och stunden,
som det lilla oskyldiga barnet miste sitt liv, varest (där)
6. han har kryssat och ridit med en dragen värja

7. därifrån i fullt firsprång rännandes sin kos åt Torbjörntorp
8. längs vägen däremellan varit framme uti ett litet torp och i lika överdådigt sinne hotat ihjalskjuta en gammal kärring
9. har han dessutom jagat och hotat att dräpa en flicka längs vägen
10. ganska illa ridit sin ombetrodda svennetjänares häst, som hans eget syskonbarn i Torbjörntorp tilltalade (sade åt) honom för
11. är han av allt detta på färsk gärning inom dag och dygn inspanad och gripen
12. är vidare hästen igenkänd uti Badene, att ha varit densamma som ryttnaren red uppå när han gjorde den onda gärningen, och
13. hans husbondes folk och tilltänkta fästepiga sörjde mera hästen, som så illa blev riden, än personen som fången blev
14. han har suckat och sörjt däröver på vägen mot fängelset och bett Gud bättra den som låter fanen (djävulen) regera sig,
15. tagit på det arma lilla liket, varefter blodet mer än tidigare runnit ut, liksom för att visa hur oskyldigt det hade blivit utgjutet av honom
16. när han nyss hade gjort gärningen, hade han bett folket att om någon frågat efter honom, så skulle de säga att han tjänade herr ryttmästare Paulin, som han också tidigare hade gjort och ändå inte hade fått avsked, vilket syntes onödigt att säga eller utropa ifall han inte hade vetat sig ha gjort den onda gärningen, utan att Gud och hans eget samvete hade drivit honom till en sådan bekännelse
17. kan han inte heller själv neka till gärningen för förbullring av ”chermiserande” (skärmytsling, mindre strid) och dryckenskap, utan föreger sig därför inte veta något
18. har han också uti kronofängelset, efter färska gärningen, själv villigt bekänt och bett Gud bättra sig så visst, som han var den som hade tagit livet av det menlösa barnet.
19. Såsom värjudden nu inte syntes vara blodig, så syntes inte heller blod på vadmalsrocken och dess underfoder vid hålet, varest (där) värjan hade farit fram, utan syntes det ha skett ganska så hastigt när barnet låg på buken, att blodet därefter inte kommit ut och uppför, men hade emellertid värjan kunnat avstrykas och bortskuras.
20. Havandes samtliga i häradsnämnden inte kunnat värja honom, utan härav att fälla honom till gärningen med mera i protokollet. Allt därför dömdes svennetjånaren Nils Andersson för att han så obarmhärtigt och okristligt överdådigt har mördat det lilla menlösa och övermaga (omyndiga) Anders Larssons son salige Sven Andersson på Högen i Gudhems härad, likmätigt 1 kapitlet i högmålsbrott och 15 kapitlet i dråpmålsbalken, dråp med vilja, att halshuggas och steglas, som allt-

sammans (i denna sak) uti ödmjukhet hemställs till höglovliga kungliga Hovrättens nådrättvisa omprövande.

ANM. Göta Hovrätts domar och beslut saknas för detta år, men sannolikheten att han friades från dödsstraffet är obefintlig.

Jöns Håkanssons beröring med Lars Kristofferssons död (1692)

1692 den 20 jan

Jöns Håkansson i Båltorp, hade instämt en ung dräng, Olof Larsson i Bjällum för dennes beskyllning att Jöns har slagit ihjäl Olof Larssons saliga fader, Lars Kristoffersson, så att han dog därav. Drängen var tillstädes, men sade att han inte beskyllde Jöns Håkansson, utan att han måtte fråga efter sin salige faders död. Jöns Håkansson förde fram tre goda män till vittnen, vilka var Nils Persson i Marka, klockaren Jon Larsson i Sätuna och Per Olofsson i Paris (en gård i Sätuna by), emot inget jäv kunde finnas. Avlade de alltså ed med hand på bok, varefter de vittnade var och en för sig särskilt.

Klockaren berättade att för 16 år sedan (år 1677), var grannarna tillsammans på Stommen i Sätuna vid ett barndop hos Nils Persson. Då var salige Lars Kristoffersson med dem, men klockaren hade inte hört honom träta med Jöns Håkansson, ännu mindre slagits så länge han var där, varefter han följde sin kyrkoherde därifrån. Sedan intygade han att han var med sin kaplan salige herr Håkan som besökte salige Kristoffersson när han låg sjuk. Då frågade han honom ifall han beskyllde Jöns Håkansson eller någon annan för sin död, eftersom det sades att de hade dragit varandra i håret vid gästabudet med barnsöl. Lars Kristoffersson svarade att om han dog, så lägger han inte skulden på någon för han har länge varit en sjuklig man.

Nils Persson, hos vem gästabudet stod, vittnade att när han om natten följde några av sina gäster sin kos bortom porten, så kom han tillbaka och fann Jöns Håkansson och salige Lars Kristoffersson ligga och hårdragas vid sin förstugudörr. Då tog han dem isär, varpå Jöns Håkansson gick bort och hem till sitt, men salige Lars Kristoffersson tog han med sig in och satt med honom en stund. Han beklagade sig inte för hårdraget, inte heller var han det ringaste blodig eller blå. Detta skedde 1677.

Per Olofsson intygade att han var hos salige Lars Kristoffersson i dennes hus om morgonen, när han kommit från gästabudet. Då frågades han

om han hade ont av det som varit i gästabudet, men han svarade därav sig intet ont hade, utan av gammal sjukdom.

Jöns Håkansson sade att denna sak då strax blev andragen för Rätten, men eftersom drängens styvmoder inte hade några skäl eller vittnen, blev därvid intet utfört av nämnden som då satt och ännu sitter, men påminde sig inte att något angeläget hade passerat. Så framlade Jöns Håkansson salige kaplan Haquini Gunnarii (Håkan Gunnarssons) attest från den 9 april 1677, som återgav när han besökte salige Lars Kristoffersson med Herrens nattvard. Denna attest förmåler att kaplanen frågade Lars Kristoffersson om han beskyllde Jöns i Båltorp för sin död. Då svarade han: ”Jag beskyller honom ingalunda för min död, om jag avgår med döden”, ty han hade för en liten tid varit illa betagen med en långsam sjukdom. Samma ord hörde även hans hustru, som samma attest hade framlagt. Likaså förnams det vara skrivet av salige Håkans egen hand och sigill. Begärdes alltså Jöns Håkansson bli befriad genom laga dom emot sådana beskyllningar, som drängen ska ha fört uti ölstugor och annorstädes, samt låtit hitkalla Jöns Håkansson till tinget om denna sak. Drängen förklarade att han ingen ville beskylla, utan bara frågade efter sin salige faders död. Därför har han givit stämningsspenningar till nämndeman Arvid i Paris. Så frågades hur gammal drängen var, han svarade 17 à 18 år. Då frågades om han inte visste om salige herr Håkans attest, han svarade nej. Så frågades varför han inte lag-sökt Jöns Håkansson tidigare, han svarade sig det inte förstått. Då frågades drängen om han inga skäl hade, eller bevis eller vittnen med sig, men han svarade nej, utan det var andra som ska ha talat om det för honom.

Resolution. Eftersom drängen Olof Larsson i Bjällum emot Jöns Håkansson på Båltorp varken hade skäl eller vittnen, eller något skriftligt bevis med sig, att binda Jöns Håkansson med till dråpmål på drängens salige fader Lars Kristoffersson, utan är numera på sitt 16:e år sedan något lite hårdtag mellan salige Lars Kristoffersson och Jöns Håkansson uti brådoms skillnad och dryckenskap passerat, och Jöns Håkansson inte allena med salige kaplan herr Håkans i Broddetorp trovärdiga skriftliga attest den 9 april 1677, utan jämväl numera med edliga vittnen sig befriat, som också intygar att salige Lars Kristoffersson på sitt yttersta och så själv alldeles befriat Jöns Håkansson för sin död, har drängen Olof Larsson gjort orätt som nu för så många år tillbaka fört ett sådant obetänksamt tal emot sin nästa och inte heller, om han velat fråga efter sin salige faders död, beskickat Jöns Håkansson genom trovärdiga goda grannar och män att förnimma hur därom var, innan han honom således angripit uti ölstugor och annorstädes, så skulle han ha lagt märke till om det behövdes någon ändring. Men såsom detta lär ha skett i hans enfald och oförstånd, och han

därtill nu inför tinget rättat sig och sin vederpart inte ville beskylla, då blev han förskonad från böter, med en förmaning att inte komma igen om han ville undvika laga plikt. Så dömdes Jöns Håkansson oskyldig och fri, som dock tidigare lagligen borde ha befriat sig för sådant utkommet tal, med varning att ingen häruti kan beskylla.

Ett senare mål vid samma ting

Vid påropande och domens publicerande, mellan Jöns Håkansson i Båltorp och drängen Olof Larsson i Bjällum, fann man att drängen inte var tillstädes, utan emot förbud hade lämnat platsen. Därmed pliktas han för sådan självvillighet och tredska (trots) till sina 3 mark.

Ingeborg Boms beröring med Jonas Mikaelssons död samt Anna Nilsdotters dödsdom (1695)

1695 den 13 sept

Klagade högeligen pastorn i Segerstad, ärevärdige herr Anders Victorin, med ett utförligt sirat tal om klaffare (=sådana som förtalar andra) och elaka tungor, som var ställt mot änkehustru Anna Nilsdotter, som nu höll till hos soldaten Anders Svensson Svart i Sandhems gäll, angående liv och ära, vars förmenta ord angrep den gudfruktige och dygdesamma hustru Ingeborg Bom, att Anna Nilsdotter här i prästgården vid närmast föregående Jakobsmässotid (20 dec) hade anlänt hit för att läka herr pastorns lilla barn i huvudet. Ingeborg Bom skulle då ha utbrustit själv i dessa ord och sagt att hon förgjort sin förra man, befallningsman salige Jonas Mikaelsson. Därtill att Anna Nilsdotter i prästgården hade stulit kläder från folk, samt att hon kallat herr pastorn för en slagkämpe, varför han för sådana äregripliga beskyllningar och utgjutna förolämpningar, som hans hustrus liv samt pastorns heder och ära, jämte dess hela hus hade nedsmutsat, ville att Anna Nilsdotter lagligen skulle bli avstraffad.

Hustru Anna Nilsdotter berättade att vid ovannämnda tid var hon ditkallad för att läka pastorns barn i huvudet, vilket hon även gjort. Hon sade att när hon kom till prästgården, fördes hon till nattstugan där hon åt och drack. Sedan begärde hon att få något att arbeta med och hon satte sig då att väva. Om aftonen kom Anna Nilsdotter till tals med modern Ingeborg Bom allena där hon satt i sängen, frågandes var Anna var hemma. Hon svarade att hon var hemma i Holmetorp i Skånings härad i Synnerby socken. Då frågades hon av modern i prästgården om hennes moder också hette Anna, vilket hon bejakade. Då berättade modern att hon en gång varit

där och frågade hur hon skulle bete sig angående den olycka hon lidit på sitt ”brygg” (tycks antyda hennes äktenskap på något sätt), varefter Anna Nilsson sade sig inte mer visste om detta än det som prästhustrun själv hade berättat.

Därtill svarade herr pastorn att hans hustru Ingeborg Bom hos salige borgmästaren Anders Larsson Hvass sökt bot för ”brygget” för 24 år sedan, men nekar högeligen att hans hustru någonsin hade sökt eller frågat om det andra ärendet. Vid samma tillfälle som de talade om brygget, berättade hustru Anna Nilsson att: ”Det var en fogdehustru (Ingeborg Bom) en gång hos min moder, när hon låg sjuk för 18 år sedan. Då lade fogdehustrun en silversked på örngottet och viskade åt den sin begäran, som hon (Anna Nilsson) inte hörde själv, men hon hörde sin moder svara när hon sköt silverskeden ifrån sig: ”Gud bevare mig ifrån detta, ty det Gud har sammanfogat ska ingen människa åtskilja”. Så lämnade hustru Ingeborg Bom skeden efter sig och reste strax bort, men efter hustruns avresa på hennes (Anna Nilssons) moders egen begäran, hade hon (Anna Nilsson) upptäckt att Ingeborg Bom begärde att jag (Anna Nilsson) skulle förgöra hennes man, för att hon (Ingeborg Bom) skulle få en präst (att gifta sig med istället), varefter hennes moder dog tre dagar efteråt. Då satte hennes fader skeden i pant för 18 kannor öl till sin hustrus begravning, men den skeden inlöste sedan hustru Anna, varpå hennes fader som var en ryttare avreste dagen efter mot Skåne. Hon behöll skeden, som dock åter blev pantsatt. Därtill skulle prästmodern ha frågat var den fogdehustrun var hemma. Anna svarade då: ”Om henne sades att hon var hemma upp emot Stora Dala, men ingen gård (ersättning) utnämndes”. Anna var i prästgården vid pass 14 dagar. Emellertid, av varjehanda tillfälle, blev hon (Ingeborg Bom) ond och frågade efter sitt barns halsduk, likaså frågade modern efter en bortkommen filt, varpå Anna Nilsson offentligen brast ut i dessa ord: ”Minns ni när ni själv lade silverskeden på min moders örngott, moder låt mig få bli ni ska få höra det ni inte vill”, vilket Anna nu frivilligt medger, då modern svarat och sprungit omkring, sägandes att de orden ska ni få göra rätt för.” Då tillspordes Anna om hon detsamma ännu påstår. Då svarade Anna: ”Att så länge hon har en blodstår varm uti sig, går hon aldrig från sitt tal och bekännelse, fast hon har inget vittne, utan det ändå fast och stadigt påstår att hon var densamma, som om sin mans död sökte hos hennes moder, tillstår så själv att hon av ondska och tråta dem emellan uti dessa svåra tillvitelser och anklagelser utbrustit, och vill nu därifrån icke det ringaste vika eller ett enda ord återkalla, som henne ofta tillfrågat och förmanat blev. Klagandes då högeligen herr pastor, att hans hustru i sådan svår och osannfärdig beskyllning ska

ha råkat. Samma svårighet spreds av menige man, varav farliga konsekvenser följa och en osämja bland de förnäma äkta folken torde uppvärja om de inte visste bättre att rätta sig efter. Pastorn vände sig till hela allmogen och nämnden, om dem annat var bekant, än att salige befallningsman Jonas Mikaelsson och hans hustru icke fört ett vackert, stilla, fredsamt och rofyllt äktenskap, vilket de alla enhälligt bejakade och aldrig annat hade hört, vilket mången redlig och sannfärdig man nogsamt var bekant med och veterligt är.

Angående klädernas rövande i prästgården sade Anna således, att efter hennes lilla sons halsduk kom bort, den hon återfick, bar hon sina kläder därifrån till hustru Karin Nilsdotter i Ramsgården. Då ska hustru Karin ha svarat: ”Det var ert bästa råd. Det brukar komma bort kläder där”, men därtill nekar hustru Karin alldeles och menar att hon aldrig har sagt de orden, och att Anna har lagt till allt detta. Karin nekar högeligen uppå sin ed och samvete, och menar att allt det är Annas egna ord och utsagor, som hon till ingen del kan bevisa, varmed herr pastorn påstår att hela hans hus var skymfat.

Den tredje punkten var om ordet slagskämpe, och Anna tillfrågades hur hon det kunde bevisa. Hon svarade att när hon av länsmannen blev arresterad, och han stod i förstugan medan pastorn gick på gården, skulle han ha sagt: ”Om era kläder var skurna som mina, skulle vi för sådana era gruvliga utspydda osanningar nappas”, varpå Anna svarade: ”Ja, ni har det lovat, ni är en slagskämpe, ni bröt halsen av klockaren, så torde ni väl göra med mig”, men länsmannen intygade på sin ed att hon kallade pastorn slagskämpe, vilket hon inte sade sig minnas, men det övriga tillstod hon. Därtill gav hon kyrkoherden gott beröm och lovord, att han aldrig talade till henne med ett enda ont ord, men modern själv skulle ha varit något svår emot henne, som inte var underligt för de svåra tillvitelser (anklagelser) hon påkastat henne, även om det alla veterligt är att pastorn är en förnäm lärare och som därför för ett fridsamt leverne, som alla hans åhörare nu intygade. Kronans befallningsman, välbetänkte Johan Hoffdahl, gav vid handen att när han träffade Anna i Skövde, brast hon ut med stor iver och med slående nävar, hur hon skulle gå till prästhustrun, eftersom hon inte hade betalt för det läkta barnet, trots att pastorn befallt att man skulle giva henne en skäppa råg. Mer hade parterna intet härvid att framföra, utan avträdde.

Så konfronterades prästhustrun och Anna. Då upprepades för pastorns hustru hela sakens sammanhang och hur svår beskyllning hon henne pålägger, vad till hon nu har att svara. Uppå sin salighet bedyrade hon sig inför Gud och människor att hon var oskyldig. Med gråtande tårar tillkän-

nagav hon sin oskyldighet till Gud. Då påstod hustru Anna yttermera och ännu svårare ”att hon skall aldrig överge innan hon skall få kroppen utur graven, nämligen Jonas Mikaelsson”. Då frågades vad hon menade med det. Hon sade: ”De säja att det ska givas tecken på kroppen och att den aldrig ruttnar, så länge den skyldige lever”. Bekände så prästhustrun att hon inte visste om det var Annas moder eller någon annan som hon var hos och frågade om ”brygget”, vilket hon likt många andra redliga kvinnor av enfaldighet hade gjort. Det var för 24 år sedan om hösten som hon frågat om ”brygget”, men Anna säger att det skedde i mitten av mars för 18 år sedan, vilket prästhustrun på sin själs salighet alldeles förnekar och att hon inte hos någon människa om detta fasliga ärende hade hemställt, samt att hon inte hade känt denna Anna förrän hon vid Jakobs tid anlände hit.

Resolution. Rätten tog Annas svåra beskyllningar uti noga överbäggande, men kunde inte pålägga prästhustrun något värfjomål (något att försvara) uppå hennes egna blotta utsagor, som inte med ringaste bevis bekräftades. Hur Rätten än hade frågat hustru Anna om hon i sina svåra uttalanden ville rätta något, så ville hon det inte alls göra, utan påstod envist att prästhustrun var brottslig i enlighet med hennes anklagelser, såväl att ha försökt som att ha förgjort sin förra man, salige Jonas Mikaelsson, men bevis för detta saknades alldeles. Angående den andra punkten, om klädernas rövande uti prästgården från främmande folk, är det också så grovt eftersom det dess hustrubarn och tjänstefolk berör. Den tredje punkten, där ordet slagskämpe angår pastorns ämbetes respekt, heder och ära. Hon kunde ingen del av detta bevisa. Så understod sig tingsrätten att inte gå ifrån den kungliga majestäts stadga och prästprivilegier punkt 22, som härom är tydlig och klar samt däruti uppkommer kapitel 31 i konungabalken, varefter Anna för dessa förgripligheter döms att mista liv och lösöre, vilket dock underdånigast överförs till kungliga Hovrättens nådiga behag och gottfinnande att besluta om.

Ett senare mål vid samma ting

Anklagade Kronans länsman vällärde Lars Gunnarsson en änkehustru Anna Nilsdotter, inhyses hos soldaten Anders Svart i Sandhems gäll, för signeri, det hon brukat i Ringagården i Hornborga hos Erik Larsson, vars dotter vid 14 eller 15 år var råkad i en sjukdom. Han sände bud efter henne och när hon kom dit, bad hon fadern gräva upp en ren (smal upphöjning) och ett håll i marken, men renen eller vallen hängde ihop ovan till. Därunder trädde hon flickan 3 gånger från väster till öster rättsols (alltså inte motsols) och lade sedan i gropen tre halvörer (mynt om $\frac{1}{2}$ öre) efter

henne innan den igenkastades. Två gånger läste hon över henne när hon låg i sängen, vilket var denna läsning:

”Här är ingen man på detta land,
som nya slags sjukdomar fördriva kan,
utan själva Jesus Kristus,
han ska dig så hårt binda,
så länge som jorden står och enebusken är grön,
ska du icke denna människa göra men,
han ska dig frändriva,
från den huvud och öga,
från din tunga och tänder,
från lår och länder,
från hand och fot,
och från var ditt ledamot,
så länge som jorden står och enebusken är grön,
ska du icke denna människa göra men,
i tre namn, i namnen Gud Faders, Sonens och den helige Andes”

Denna läsning hade hon lärt sig av sin moder och brukas för tandvärk och för den som har värk i hela sin kropp. Hon hade genom Guds makt hjälpt många människor, tagandes lin därtill och binder om där värken är medan hon läser. Hon medger att hon hade brukat samma läsning här i byn på Anders hustru i Sefastgården i Segerstad, som hade så illa ont i sitt knä att hon inte förmådde gå, som då blev bättre, vilket nämndeman Bengt Persson i Segerstad angående hennes sjukdom vittnade. Det skedde medan hon var i Segerstads prästgård.

2.) För den sjukdomen ”Träät” kallat, som ska komma av senornas för hårda sträckande, då gör hon således att först tager hon en halv skäppa och vänder upp och neder på i spisen, läggandes den sjuka handen på botten och ett eketrä ovanpå handen, ”huggandes med i väggen på trädet”. Då säger hon ”Jag hugger”, den sjuke frågar ”Vad hugger du?”, hon svarar ”Jag hugger träet”, den sjuke säger ”Åt vem, åt den som vidtar, i namnen Gud Fader, Sonen och den helige anden”. Sedan lyfter hon undan halvskäppan och säger ”Jag lyfter det som flytt är, och signar det som trätt är.”

3.) Att signa ”vred” berättar hon sig intet mera veta, än att det läggs halm på, men orden säger hon sig inte kunna.

4.) Medger hon, att när det i prästgården i Segerstad var bortstulet ett silverstop och en filt, så har hon uttalat sig för att få det att komma tillbaka. En lördag när hon var i prästgården, tog hon ett stycke bröd till varje person och lade salt på, det hon inbar i stora stugan där folket åt, frågan-

des dem om de torde äta var sitt stycke. Då båda drängarna, två pigor och en gammal kärring var sitt stycke uppätit, viljandes inte bekänna att hon däröver läst något, eller något ont därmed menade, utan tänkt skrämman dem därmed så att de bekände ifall de varit skyldiga.

5.) När hon stämmer blod, så brukar hon dessa formler: ”Stadt så hårt som den kvinnan står i helvetet, som varpar om måndagen och sätter upp om torsdagen”, men brukar inte Guds namn därtill, varav blodet ska stan-na.

6.) För ormhugg säger hon således: ”Du svan, som flög i Lunne, mötte hon vår Herre, vad vållar dig sade vår Herre, Canies (hunden) bet mig sade du svan, du flyger sade vår Herre, och han far, och det åter som före våren, i tre namn i namnen Gud Fader, Sonen och den helige anden”. Vid läsningen ger hon den ormhuggne en libbsticka (en blomväxt).

Åtgående saltet och brödet nekade prästhustrun alldeles att hon visste när Anna hade gjort detta, utan Anna bekände sig själv ha haft nyckeln till skåpet där brödet och saltet stod. Anna uppvisade några attester att hon på 2 à 3 ställen hade begått Herrens nattvard, varandes hon Anna som hon berättar 47 år gammal, har en pojke på 7 år, äger intet mer än sina elaka (fula) gångkläder, förutom vad hon med detta signieriet kan sig till föda förskaffa.

Resolution. All den stund hustru Anna själv tillstår, samt bekänner och uppläser huruledes hon vid sitt signeri den heliga trefaldighetens namn missbrukar, som är en gruvlig synd, och icke bör vara ostraffat, ty kunde inte häradsnämnden komma fram till något annat, än att den 9:e punkten i kungliga Maj:ts förnyade stadga om eder och sabbatsbrott af den 17 oktober 1687 ska tillämpas och döma henne att slita ris vid tingsdörren, som dock först höglovliga kungliga Hovrättens nådiga omprövande, underställs underdånigt.

Johan Perssons beröring med Karin Persdotters död (1698a)

1698 den 20 juni

Samma dag blev, med anledning av den rannsaking som var hållen i Vilske härad den 15 och 16 april över soldaten Johan Persson jämte flera andra soldaters begångna stöld. Benämnde soldat Johan Persson ställdes för Rätten och blev noga utfrågad, om sin hustru Karin Persdotters sot och sjukdom samt slutligen hennes därpå följande död, för vilken benämnde soldaten under ovanbenämnde rannsaking är befunnen misstänkt, i vilket

mål han nu av häradets länsman lagligen blivit sökt och blev nu tilltalad, förmenades denna soldat sig uti en sådan beskyllning och misstanke alldeles oskyldig vara. Han beropade sitt vittne, som var hans svärmoder, hustru Kerstin Jonsdotter, så att hans och dess hustrus sammanlevnad ska bli så mycket mer känd, för hon har bott stilla med dem i huset, vilket hon efter anbudnen edgång betygade att hon aldrig förnummit någon osämja mellan sin måg och dotter, som för 7 år sedan med döden avgått, mer än en enda gång, när han slog sin hustru tre munslag, vilket tilldrog sig i Gøjemånaden eller februari månad, varefter hon dock inte blev blå eller blodig, inte heller sig däröver klagade, men 8 dagar efter den då nästkommande Påskhelgen (påskdagen var 24 april), föll hon i skälvasjuka, och fick alltså feber, och på 9:e dygnet därefter blev hon död. Både hon och mannen gick Herrens heliga nattvard tillsammans under påskdagen och då var hon frisk och sund, men när hon sedan några dagar därefter sjuknade, dött och blivit begravnen, var inte mannen Johan Persson hemma, utan borta hos sin Rote (utskickad som soldat), utan att ha fått någon kunskap om sin hustru.

Soldat Johan Hål, som var syskonbarn med soldat Johan Perssons hustru, hölls som misstänkt för att detta rykte hade kommit ut och han berättade att Johans hustru kommit till honom åtta dagar efter Kyndelsmässan (2 febr, således den 10 febr) och klagade över att mannen för kort tid sedan hade slagit henne, jämväl med hugg hade hotat henne, av vilken orsak hon då tillika med deras lilla barn hade tagit sin tillflykt till soldat Johan Hål och blivit kvar där en natt, varefter han följde henne hem om morgonen till sin man, som ska ha legat i sängen och haft hos sig en oladdad bössa, därmed att skrämma, såväl hustrun som Johan Hål, till vilken han hade fått veta att hustrun gått. Dock ska han intet ord ha talat, varken till honom eller hustrun. Men eftersom Johan Persson, när hustrun en tid därefter blev sjuk och hade avrest och inte hade återkommit förrän hon var både död och begravnen, så håller Johan Hål det före att mannen Johan Persson borde ha svarat för hennes liv, allra helst när han inte heller hade tillskjutit något till sitt eget barns föda och underhåll, inte heller betalt Johan Hål för att han gjorde likkistan åt hustrun och haft försorg om hennes begravning.

Nämndeman Anders Olofsson i Sjøgerstad och bonden Erik Jonsson i Siggetorp berättade att de efter kyrkoherdens i Sjøgerstad befallning, samt med anledning av det utkomna talet och ryktet, synat och besiktigat soldaten Johan Perssons hustrus kropp strax efter sedan hon blivit död, men de fann inte det ringaste tecken på henne kropp att hon hugg eller slag undfått.

Resolution. Såsom intet bevisas gitter, att soldaten Johan Persson hamlat (misshandlat) sin hustru så hårt att hon därigenom döden tagit, då blir han av Rätten befriad från den misstanken och tillvitelsen (anklagelsen), uti sin benämnda hustrus död att ha varit vållande, dock sådant den höglövlige kungliga Hovrättens yttermera högrättvisa omprövande ödmjukligen att underställas.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten finner det i lika måtto skäligt, det som häradsrätten bekräftat, att soldaten Johan Persson ifrån det vitesmål (anklagelsen), att han ska ha varit vållande till sin hustrus Karin Persdotters död. Därför blir han alldeles befriad.

Jon Olofsson beröring med Anders Larssons död (1698b)

1698 den 22 juni

Samma dag trädde inför Rätten änkan Brita Andersdotter i Stora Boda, klagandes till drängen Jon Olofsson på Boskog, för det denna dräng illa ska ha slagit och hamlat (misshandlat) änkans salige man, adelsryttaren Anders Larsson, under sistlidne vinter vid Andersmässotiden (30 nov), varigenom han ska ha fått sin banesot (dödliga åkomma) och sist i februari månad ska ha avlidit, när de sår och åkommor som han av drängen Jon Olofssons otillbörliga hamlande ska ha fått, ännu inte var läkta. Så beropade sig änkan till sina vittnen, trädgårdsmästaren Jon Månsson vid Stora Dala, som efter erlagd ed bekände att ryttaren Anders Larsson kommit till trädgårdsmästaren tre dagar efter det att drängen slagit honom och bett att trädgårdsmästaren vill laga om (ta hand om) hans huvud, där han hade blivit slagen av drängen Jon Olofsson på Buskogen med ett värjefäste. Ryttaren ska ha haft ett djupt blodsår uppe på huvudet och två små sår vid tinningen, vilka trädgårdsmästaren förbundit, när han hade ryttaren hos sig i åtta dagar, under vilken tid han 2 gånger om dagen ska ha förbundit och plåstrat ryttaren, som dock däremellan hade gått och gjort sina sysslor och ryktat sin häst, varandes de två smärre sårerna läkta innan han skildes från trädgårdsmästaren, men det ena stora såret var oläkt, som dock begynte läka. Eftersom ryttaren nödvändigtvis ville från byn och hem till sin hustru, efter Julhelgen, så har då trädgårdsmästaren låtit honom få begiva sig därifrån, för trädgårdsmästaren kunde inte tycka och inte heller tro att denna skadan skulle kunna draga ryttaren till döden, eller varit vållande

till hans död, för inget stort hade blivit av detta, inte heller hade han legat till sängs någon timma, vare sig för sot eller sjukdom.

Bonden Hindrik Månsson i Skräckås och Dala, berättade på sin ed att ryttaren Anders Larsson kommit till honom om söndagen efter Sankt Andrae dag (30 nov) sägandes att fogden Daniel Jonsson hade sagt till honom att han skulle låta syna sig, hur han av drängen Jon i Buskogen hade blivit medfaren, när Hindrik ska ha sett att han var blodig på kläderna, men han såg inte såren på huvudet där han blivit slagen. Hindrik mindes inte om han hade haft kläde på huvudet eller inte. Men kronorättaren Björn i Havstena, som vid samma tillfälle ditkommit, synade honom mer noga, men då ska inte ryttaren ha klagat så mycket däröver eller sagt sig ha haft stor sveda och värk av detta hugg.

Kapten välborne herr Botvid Gyllensting (boende i Båltorp, Sätuna), berättade på sin ed att när denne ryttare, som tjänstgjorde åt honom och några fler personer som deras adelsryttare, några dagar före Jul hade kommit till herr kaptenens gård i Båltorp, hade han ett kläde om huvudet. När kaptenen frågade honom vad som hänt med hans huvud, sade han att han fallit och stött sitt huvud. Kaptenen såg ingen svaghet hos honom, utan han åt och drack samt gjorde sina sysslor, såsom han var van vid, varefter kaptenen inte såg honom mer.

Kronorättaren Björn Jönsson i Havstena berättade på sin ed att när han synade ryttaren Anders Larsson, vilket skett vid pass 2 dagar efter det att han blev slagen, såg han att ryttaren hade två små sår i ansiktet och ett sår uppe på huvudet, för vilken undfångna skada han sagt sig vilja söka förlikning med drängen som slagit honom. Han begärde av drängen, för sveda och värk samt två sårsmål, 2 daler silvermynt, men drängen nekade och ville inte ge honom några pengar. Åtta dagar därefter ska åter rättaren ha råkat ryttaren, när han mer än tidigare klagade över sina undfångna skador. Men kronorättaren uppfattade det inte som om han på grund av detta hugg hade legat till sängs eller var svag, för han förmådde ju både äta och dricka samt göra sina övriga sysslor.

Drängen Jon Olofsson kunde inte neka att han givit ryttaren en släng med hans egen värja, som stått i förstugan på Buskogen och det skedde när ryttaren inte ville betala drängen några penningar, som han var skyldig drängen. Dock ville han inte förmoda att det blev en orsak till hans död, även om sådant tal okristeligen blev anfört av den klagande änkan, varmed hon ska ha utsett en vinning på penningar när hon begärde att drängens oskyldighet häruti måste avvisas.

Ryttarens änka Brita Andersdotter sade att hennes man var fullt illa slagen av drängen, dock hade han av de undfångna huggen inte fått större

vank (lyte) än att han kunde både äta och dricka, samt göra sitt arbete, intill några dagar förrän han avled, som var vid pass 3 eller 4 veckor efter det att han blev slagen. Så om en söndag hade han gått till Härlunda kyrka och under gudstjänsten blivit så sjuk att han inte förmådde gå tillbaka hem, utan blev hemförd från kyrkan på sin grannes häst, varefter han beklagade sig mycket om huvudet och bröstet samt slutligen på sjätte dygnet avlidit. Under samma sjukdom talade han mycket i yrsel, varför hon inte kunde veta ifall det var huvudsjukan eller vad hans banesot varit. Så sade hon till drängen att hon ville förlikas för slagsmålet, ifall hon till sitt och sina barns underhåll kunde få något. Drängen erbjöd sig att förlikas med henne, med ett eller två värden för en ko till 9 daler silvermynt, men mer ville han inte giva, eftersom han menade han inte var vållande till ryttarens död.

Resolution. Med anledning av de hörda vittnena och den saksökande änkeustrun Brita Andersdotters egen berättelse, finner Rätten att drängen Jon Olofsson inte kan anklagas för att ha varit brottslig och vållande till ryttaren Anders Larssons död, eftersom ryttaren efter den tid när han blivit slagen aldrig legat till sängs av de undfångna slagen, utan varit frisk och gjort sina sysslor, fram till dess att han fick en annan sjukdom i vilken han dog. Eftersom den bjudna förlikningen i detta mål ingen annan angår än målsägande, så finner Rätten att drängen Jon Olofsson bör vara sakfälld, enligt det 10 kapitlet i såråmbalken till 3 gånger 6 mark silvermynt, för att han gav ryttaren Anders Larsson 3 blodsår, vilket ska omprövas under den höglovliga kungliga Hovrättens yttermera högrättvisa dom, såväl själva huvudsaken, som huruvida den bjudna förlikningen till målsägandens förnöjelse må lämnas och mottagas.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten finner domen skälig hos Gudhems häradsrätt över drängen Jon Olofsson, varför denna dräng inte bara ska fullgöra sin förlikning till målsäganden, den avlidne ryttaren Anders Larssons hustru, utan också plikta för 3 slag.

Sven Anderssons orsak till Per Torstenssons död (1707)

1707 den 15 jan

Samma dag inställde sig vid Rätten änkeustru Ingrid Olofsdotter i Bosgården i Segerstad, klagandes till kronorättaren Sven Andersson i Ramsgården i Segerstad för att han med en käpp hade slagit hennes son, pojken

Per Torstensson, en yngling om sina 18 eller 19 år, så att han därav måste gå till sängs och sedan efter några veckors förlopp tog döden, det den slagna ynglingen in till sista stund själv klagat över, vilket modern, nu med änkehustrun Sara Andersdotters i Segerstad vittnesmål tilltrorde sig kunna bevisa. Detta mål lämnar änkan till Rättens prövning.

Dessutom ska denna kronorättare ha tagit ifrån änkehustru Ingrid Olofsdotter ett lamm, utan ägarens vilja och vetskap, vilket hon påstår måste anses med plikt (vara skyldig till fällande dom).

Kronorättaren Sven Andersson i Ramsgården i Segerstad förklarade sig angående änkehustru Ingrid Olofsdotters käromål, att han hade varit anförare för alla Segerstads sockenmän rörande socknens arbete under den sistlidne sommaren vid byggandet på Segerstads prästgård och dess förfärdigande, så att detta arbete vann sin fortgång och jämväl var alla där för att fullgöra sina skyldigheter. När denna änkehustru Ingrid Olofsdotter i Bosgården i Segerstad, som sitter vid ett ansenligt gårdsbruk, och höll arbetsfolk som skulle till detta arbete, utsände till prästgården och till att förbättra murningen sin son, pojken Per Torstensson, som både av långvarig värk och sjukdom, såväl läkta som vanartade, var sönderbruten och fördärvad, så ska också rättaren åtskilliga gånger ha manat honom, som de flesta till pliktighet, att fullgöra sina skyldigheter, varutinnan denna pojke ska ha varit mycket försumlig och trög. Men då han sådant inte hade aktat, ska rättaren ha slagit denna pojke över hattens brätte och axlar med en liten käpp, som var en förtorkad pilekvist, som han hade i handen, så att spöet gått av. Då kastade sig pojken vanartat på backen och låtsades som om han hade dånat (svimmat), men steg dock strax upp och gjorde sitt arbete med mer flit. Om aftonen gick han hem och jämväl sedan hela tiden på 14 dagar förrättat sin moders arbete, med dyngokörsel och harvande, men sedan fallit uti sin förra långvariga sjukdom, varefter han sedan under 2 veckor hållits vid sängen och blev så avgången med döden, vilken händelse denna gamla änkehustru Ingrid Olofsdotter alldeles utan skäl och orsak, av blotta argheten och ondskan har beskyllt Sven Andersson för, som även så litet till pojken Per Torstenssons död ska ha varit vållande, som förmögen att giva honom liv och hälsa. Uppvisade så Sven Andersson en attest, utgiven av komminister i Segerstad, vördige herr Lars Granander, daterad i Segerstad den 14 januari, varuti denna prästman, som hade besökt den avlidna pojken Per Torstensson uti sin sjukdom med Herrens heliga nattvard på ämbetets vägnar, för full visshet och sanning berättar att det hade varken den sjuke eller någon annan, då eller tidigare, nämnt eller omtalat att han blev slagen av rättaren, varom predikanten inte heller ska ha frågat efter, ty han var okunnig därom, utan denna yng-

ling förrättade sitt skriftermål, som en annan sjuk och en rätt kristen människa, som sina ovänner förlåtit och jämväl förlåtelse åstundat av dem som han kunnat förtörna, men förutom detta inte talat om något hugg.

Dessutom framlade Sven Andersson en attest, utgiven av pastorn i Segerstad, såväl som en del av den församlingens ledamöter, särskild herr Svante Segervald, som där i församlingen har sin gård och hemvist, såväl som länsman Ragvald Holm, som där i socknen är boende, daterad den 13 januari, varuti tillstås att denna änkehustru Ingrid Olofsdotter på en allmän sockenstämma förledne sommar hade angivit att Sven rättare skulle ha lagt en så hård hand på hennes son Per Torstensson, när han var vid Segerstads prästgårds sommararbete, att han därav döden fått, men som såväl herr kyrkoherden som samtliga i socknen, vilka varit närvarande vid prästgårdsbyggandet, och med egna ögon sett vad som passerat, visste att berättä med visshet att Sven Andersson uti pojken Per Torstenssons sjukdom eller död inte hade varit någon orsak. De hade också avrått gumman från att göra något buller eller väsen därom, men inte desto mindre hade hon farit fram i sin envishet. Detta berättade även nämndeman Svenning Eriksson i Segerstad, såväl som bonden Per Andersson på samma ställe, vilka såsom vittnen är kallade av änkehustru Ingrid Olofsdotter. Men änkehustru Sara Andersdotter i Segerstad, som också är kallad som vittne av hustru Ingrid, berättade att hon hade hört den avlidne pojken Per Torstensson säga att Sven Rättare slagit honom över huvudet och klagat på att det var därför som han var svag i huvudet, dock tillstod hustru Sara att denna gosse även tidigare varit svag i huvudet och haft hjärnvarv (yrsel) och av samma värk flytande öron, förutom att han varit värkbruten i ryggen, så att han haltade illa och att sådan värk tidigare hade hållit honom vid sängen.

Vad lammet anbelangar berättade Sven Kronorättare, att föregående höst för ett år sedan tog han två får av denna hustru Ingrid Olofsdotter, med det avtalet att han skulle föda dem över vintern och sedan födan njuta hälften av ullen och hälften av avel. När nu dessa får förledne våras lammat och det ena fåret fått ett sö-lamm, men det andra ett bagg-lamm, ska Sven Rättare ha sagt till hustru Ingrid, som ägde fåren, att hon åstundade sö-lammet, eftersom bagg-lammet var större och bättre, vartill hustru Ingrid ska ha samtyckt, allra helst eftersom Rättaren efter gammalt bruk ska ha tage-lotten, varmed fåren släpptes tillsammans. När hustru Ingrid någon tid därefter försökte att tillägna sig sö-lammet, och det av ingen annan orsak än att därmed göra Sven Rättare förtret, har han en gång när fåren med lamm kom till hans ladugård, även intagit och behållit sölammet som om det tillhörde honom, varöver denna hustru Ingrid Olofsdot-

ter blev så förtörnad, att hon Sven Rättare anklagade för att ha dräpt hennes barn såväl som att otillåtet ha borttagit eller stulit hennes lamm. Sven Rättare säger sig vilja bli befriad och jämväl att få änkan laga anklagad för osann och ärerörig beskyllning.

Resolution. Såsom tingsrätten av den hållna rannsakingen inte kan finna att rättaren Sven Andersson varit någon orsak till pojken Per Torstenssons död och omkomst, som pojkens moder hustru Ingrid Olofsdotter anklagar honom för, inte heller att han har tillfogat benämnda hustru Ingrid något orätt i det att han efter avtal och ett allmänt bruk behållit ett lamm i vedergällning, för det han tvenne lamm framfött från hustru Ingrid får under vintern. Alltså kan tingsrätten icke annat än att befria benämnde rättare Sven Andersson uti bägge ovannämnda mål, från hustru Ingrid Olofsdotters käromål. Vad det första vidkommer, såsom en dråpmålssak så underställs ärendet av tingrätten ödmjukligen till högligen kungliga Hovrättens högrättvisa omprövning.

Vad det senare vidkommer har rättaren Sven Andersson anklagat änkehustru Ingrid Olofsdotter för ogrundad beskyllning och tillvitelse (anklagelse), vilket han lagligen får söka bäst han kan och gitter, ifall de inte kan förlikas och komma överens.

Göta Hovrätts dom

Häradsrättens dom godkänns och gillas, varmed Kronorättaren Sven Andersson befrias från änkan Ingrid Olofsdotters tillmälen att ha varit vållande till hennes avlidna sons död.

Per Perssons orsak till Ragnhild Torbjörnsdotters död (1708)

Stenstorps sockens kyrkobok för begravningar

Här står följande: ”5 Julij

Dito: [begrofs] Tienstepijgan Ragnela Torbiörnsd:r från Prästgården”.

1708 den 29 juni – extra ordinarie ting

Bonden Johan Gustavsson i Friggeråker gav klageligen tillkänna att det sig så illa tillburit, att hans systerdotter, pigan Ragnhild Torbjörnsdotter, som varit här i Stenstorps prästgård till tjänst hos kyrkoherden ärevördige herr Nils Breander, för någon tid sedan blev av sin medtjänare, prästdrängen Pelle Persson, antingen av ett förbittrat sinne eller genom en otjänlig rävellek (en av deltagarna har till uppgift att vara en räv som ska ta fast de and-

ra), med en käppända kastad och i huvudet råkad, så att hon fallit framstupa och således både av drängens kastande såväl som det därigenom tagna fallet, i det den slagna pigans ansikte tagit emot en sten, när hon fallit framstupa och sin dödsbane undfått. Så lämnades denna dråpmålssak under tingsrättens rannsaking och dom, med påståendet att dråparen Pelle Persson den plikt (straffet) för denna sin gärning icke måtte undgå, som Guds och världslig lag kan förmå och medgiva.

Prästdrängen Pelle Persson beklagade högeligen, att han retades av Ragnhild Torbjörnsdotters ovettiga skämt och skällsord, samt med henne begivit sig i rävlek, vilket således tillburit sig som så att när han tillika med pigan och det övriga tjänstefolket i prästgården, varit i aftonmåltid, ska hon under måltiden ha farit ut över denna dräng med oförskämda skällsord och kallade honom byatjur och horaridare. Det skedde vid det tillfället när han strax innan, med sin husbondes och matmoders lov och tillstånd varit borta några dagar, under vars bortavaro han ingen ond gärning på ett eller annat sätt utfört, så har dock denna piga inte avstått från hans närvaro sedan han återkom. Med oförskämda skällsord, varmed hon inte visste att avhålla sig, så ska drängen när de uppsteg från aftonmåltiden ha sprungit efter pigan på gården och tagit mössan från henne som hon hade på huvudet och satte den, utan pigans vetskap, på hundboden, varmed han följde sin kamrat, prästdrängen Erik Olofsson, till drängboden, i avsikt och mening att gå till sängs, men när denne prästdräng Pelle Persson klädde av sig och hans kamrat redan gått till sängs, ska åter denna piga ha kommit med sitt ohövlige tal, begärandes sin mössa igen. Hon nöjde sig inte med Pelles svar att han inte hade mössan längre, utan att han hade lämnat de ute. Då ville hon inte avstå från sina skällsord, men Pelle stängde boddörren om sig, men pigan som stod utanför tog ett stort bryggeved-träd, som låg vid boddörren och slog på dörren så den flög upp och ved-trädet for in på golvet i boden. Då sprang Pelle upp, där han satt och klädde av sig, vilket dock Ragnhild sett så hon sprang undan. När Pelle kom utanför boddörren såg han en käppända som låg framför fötterna, tjock och lång som en pinne uti ett ämbar, som nu inför Rätten framvisades, vilken han kastade efter Ragnhild som sprang undan och då redan var kommen 16 à 18 steg från Pelle. Med samma lilla käppända träffade han Ragnhild i nacken, vars slag fick Ragnhild att falla framstupa, men Pelle menade att hon i det samma hade snavat och således fallit, men Pelles käppkastande var inte orsaken till hennes fall, genom vilket fall hon tog sin största skada, när ansiktet fallit mot en sten, varav blodet strax forsat genom näsa och mun och hon strax i detsamma kastat sig på ryggen, varandes sedan oförmögen att utan andras hjälp stiga upp, vilket Pelle

menade icke orsakades av kastandet utan av hennes fall och skadan i ansiktet, vilken skada ingen utom hon själv som sprungit ovarsamt och i sitt springande fallit och blev vållande. Därför förmodade Pelle Persson att han inte kunde hållas som brottslig uti denna pigas död, med begäran om att få bli befriad från tillvitelse (anklagelse) av dråp, beropande sig på de närvarande vittnena, liksom pigans ord och åtbörd, vilket de sett och förnummit.

Prästdrängen i Stenstorp Erik Olofsson kallades till vittne och berättade efter avlagd ed att han med det andra folket hade gått in i sin husbonde herr kyrkoherdens kammare för att förnimma vad syssla och arbete som andra dagen (morgondagen) skulle företagas, varifrån han strax utkommit och då stod hans kamrat Pelle Persson på gården, vilken strax följde Erik till drängaboden för att gå till sängs, vilket Erik strax ska ha gjort, men Pelle som ändå inte till fyllest hade klätt av sig när Erik steg i sängen, satt kvar på stolen och gjorde sig jämväl färdig att gå till sängs, när Ragnhild kom till boddörren och sade till Pelle: "Få igen min mössa, din satans byatjur och horaridare", vartill Pelle ska ha svarat att han varken hade eller visade fram någon mössa, utan steg upp och stängde igen boddörren, men Ragnhild tog ett stort vedträd, som låg där på vedbacken bredvid boddörren och slog på dörren så att den flög upp och så haft samma sitt fula tal. Då svarade Pelle och bad henne "draga för tusend etc" och i det samma sprungit ut genom boddörren efter henne på backen, trots att han då redan klätt av sig både tröja och skor och gått i strumplästen, men kom strax tillbaka in i boden, varandes häpen och sagt till Erik: "Jag fruktar att jag nu gjort en farlig gärning." Men vad gärning som gjord var, eller hur det ena eller det andra tillburit sig sedan Pelle sprungit ut ur boden, ska Erik som då emellertid låg i sin säng, inte ha sett eller nu vet att berättat. Ska han och inte annat kunnat tro, än hade detta varit narr efter Pelle och Ragnhild tidigare plägade driva sig emellan skämt, dock ska Erik, så snart Pelle kommit tillbaka, strax stigit upp och gått ut och funnit Ragnhild liggandes på backen vidöppen, varandes blodig om ansiktet. När dessa drängar, sedan de denna händelse in uti stugan för sin matmoder berättat, tagit in henne i var sin arm och lyft upp henne, men hon föga bjudit fötterna under sig, utan bad dem låta bli, men de icke desto mindre hjälpte henne in. När de kommit till förstugudörren har Ragnhild sparkat emot, för hon ville inte gå in utan satte sig ner på tröskeln och där fått uppkastning, varigenom hon då gav ifrån sig vad hon förtärt om aftonmålet. Varav den uppkastningen förorsakades, kunde inte Erik Olofsson veta eller förstå. Därefter ska drängarna ha fått in henne, lagt henne ner på spiselhyllan och sedan vakat över henne hela natten, då hon harklat i

bröset och klagat över sin bröstvärk, begärandes att Erik skulle hjälpa henne att vända sig, så ofta hon behövde om natten, för hon förmådde inget av egna krafter. Andra dagen därefter gick Erik åter in till Ragnhild när hon låg i en annan stuga och frågat om hennes tillstånd. Då svarade hon: ”Gud vet varmed”. Erik gick då ut från henne och sedan talades han inte mer med henne. Inte heller vet han mer om denna saken.

Länsmän i Gudhems härad välaktade Ragvald Holm samt nämndeman Per Larsson i Brunnhem berättade, dock var för sig särskilt efter avlagd ed, att de så snart pastorn i Stenstorp, herr Nils Breander, angivit och kungjort denna sak, så tillkallades åsyningsvittnen strax efter Ragnhild Torbjörnsdotters död och innan hon blev svept eller kistelagd, varpå hennes kropp besiktades och de fann att hon var blå över näsan och vid högra ögat samt att huden var avskavd vid högra tinningen. Vid påseende var det som om huden var avskavd mot en sten eller sandgrus. Något svullen över ansiktet och uti själva nackegropen hade hon en blå fläck, stor som ett halvöre i koppar (27-29 mm). Ska vidare slem ha flutit genom näsan på henne, då de vänt något på hennes kropp. Mer visste inte länsmännen och nämndemannen att berätta.

Kyrkoherden i Stenstorp, ärevärdige herr Nils Breander, av tingsrätterns fordrad till vittne, berättade efter avlagd ed att han dagen efter, sedan dess tjänstepiga Ragnhild Torbjörnsdotter fått sin skada, frågat henne om sitt tillstånd och hur hon fått sin skada. Då ska hon ha sagt att vad hennes tillstånd vidkommer, så vet Gud det, och jämväl hur hon skadan fått, hon visste det inte själv. Dock klagade hon över att hon haft mycket ont i sitt bröst. Herr kyrkoherden frågade åter Ragnhild om hon beskyllde drängen Pelle för att ha varit vållande till skadan eller i hennes död, närhelst så Gud behagade kalla henne från världen. Hon svarade: ”Nej, alldeles inte.” Kyrkoherden frågade om inte Pelle hade kastat en käppända på henne som råkat träffa henne i huvudet, vilket även Pelle som stod där själv medgav. Hon svarade att hon inte alls kunde minnas. Kyrkoherden frågade om hon åstundade att få prästen till sig för att begå Herrens nattvard och hon svarade ja, varpå herr kyrkoherden sände efter sin komminister herr Nils Cleverin, som strax kom dit och efter föregånget skriftermål, där hon för honom någon särskild bekännelse om ett eller annat ska ha gjort, så lär han själv som är närvarande bäst kunna berätta och ”med handen giva”. Men herr kyrkoherden ska för sin del om denna händelse ingen ytterligare kunskap ha, än att dessa herr kyrkoherdens tjänsthjon alltid med varandra levt fredligt och aldrig haft sig emellan någon osämja, såvida herr kyrkoherden det förstår eller kunnat veta, fastän den avlidna pigan alltid, så emot en som annan, brukade fula och oanständiga skämt.

Kaplanen i Stenstorp vördige herr Nils Cleverin kallades till vittne och berättade efter avlagd ed att han av pastorn i Stenstorp blev hitkallad och besökte pigan Ragnhild Torbjörnsdotter med Herrens heliga nattvard, vilket var dagen efter sedan hon av någon händelse, den Gud är bekant med, uti någon olycka till sin hälsa råkat på varjehanda sätt. Han gav henne då följande frågor, dels hur det med henne tillstod och då svarade hon: ”Det vet Gud”. Han frågade om hon blev slagen av någon eller om drängen Pelle, som då stod hos henne, på något sätt hade gjort henne någon skada eller om hon ville lägga någon skuld i sin död, ifall hon nu uti denna sin svaghet genom döden skulle avgå. Hon svarade, att hur hon sin skada och fulla svaghet hade fått, det visste hon inte, utan Gud allena. Att drängen Pelle slagit henne, mindes hon inte alls. Inte heller lade hon någon skuld på honom för sin sjukdom och död, varpå hon efter föregånget skriftermål av Herrens nattvard blev delaktig, vilket hon med framvisad hängivelse och andakt undfick. Så ska herr Cleverin hos henne ha sett och förnummit de tecken till sjukdom och undfången skada att hon racklat (besvärats) i bröstet och dessutom haft en blånad i ansiktet vid högra tinningen, men något mer visste han inte att berätta.

Soldatänkan hustru Margareta Svensdotter i Stenstorp kallades till vittne och berättade efter avlagd ed, att när pigan Ragnhild Torbjörnsdotter tre dagar innan hon avled kom in i änkans stuga så hade hon strax när hon inkommit lagt sig ner på en kista i stugan och klagade mycket över sitt bröst. När hon hade legat där en stund, gick hon åter ut, varefter änkehustru Margareta aldrig mer ska ha talat med henne eller sett henne förrän hon såg hennes döda kropp när den var kistlagd. Då såg hon att Ragnhild var blå över näsan samt på högra kindbenet och tinningen, men ingen annan åkomma kunde hon se.

Rusthållaren Håkan Johansson i Ranstad kallades till vittne och berättade efter avlagd ed att han var i Stenstorps prästgård när pigan hade fått sin sista synliga skada, vilket var en torsdagsafton, nu för 8 à 10 dagar sedan ska ha skett, men hur denna skada ska ha uppkommit visste inte rusthållaren förrän en av prästens drängar kom in i stugan. Medan Håkan Johansson tillika med prästhustrun och barnen varit inne, berättade drängen med häpenhet vad som hade skett, när han såväl som flera andra strax hade sprungit ut och funnit pigan Ragnhild liggandes på backen vidöppen och blodig över ansiktet. Drängarna tog henne då under armarna och hjälpte henne in, men hon sparkade emot förstugudörren och ville inte gå in, bedjandes låta bli och utan tvivel fann hon en förändring hos sig, som hos henne förorsakade en uppkastning. Denna uppkastning fick hon medan hon satt ner på förstugans tröskel, men strax efter fördes hon in uti en

stuga och hjälptes till sängen. Rusthållaren har sedan den aftonen inte mer talat med henne. Dagen därefter, som var en fredag, gick Håkan Johansson åter till Ragnhild och då frågat om hennes tillstånd samt om prästdrängen Pelle Persson varit någon orsak uti hennes skada. Då klagade hon mycket över sitt bröst och hon harklade mycket, men Pelle ska hon uti sin skada alldeles ha frigjort, sägande sig inte visste hur hon fått skadan, samt att hon sådant inte kunde lägga på Pelle, varmed Håkan Johansson gått därifrån och sedan aldrig mer talat med henne.

Bonden Håkan Larsson i (Södra) Kyrketorp kallades till vittne och berättade efter avlagd ed att han vid något tillfälle kom till Stenstorps prästgård, vilket var dagen efter sedan pigan Ragnhild genom fall eller annat fått sin skada. Så snart han hörde vad som hade hänt med Ragnhild, gick han in till henne och frågade om hennes tillstånd samt om prästdrängen Pelle hade orsakat hennes svaghet på något sätt. Då klagade hon över bröstet men tillstod att Pelle ingen skada gjort, inte heller att hon ville lägga något sådant på honom, varefter Håkan Larsson inte talade med henne något mer.

Ragnhild Torbjörnsdotters morbroder, bonden Johan Gustavsson i Friggeråker, påstod att prästdrängen Pelle Persson var vållande i denna hans systerdotter pigan Ragnhild Torbjörnsdotters död. Därför lämnade han honom för en sådan gärning under den plikt (bestraffning) som Guds och världslig lag kräver. Men drängen Pelle Persson nekade alldeles och enständigt (ihärdigt) uti benämnda pigas timade fall och därav tagna skada samt menade att han varken var viljandes eller vållande till detta. Genom de redan avhörda edliga vittnena var det visat att han tilltrorde sig genom flera vittnen, om detta skulle fordras, kunna bevisa att han skulle bli frikänd från en sådan tillvitelse (anklagelse) och njuta sin oskuld till godo.

Eftersom tingsrätten behöver bli närmare underrättad om denna sak, då blev dess slutliga avhörande lämnad och utställd till annan tid. Emellertid påtager sig bonden Arvid Persson i Bosgården i Högstena, som är en bofast man och Pelle Perssons broder, att för sin broder gå i caution (försäkran), och underställer sig lag och rätt, vilket ska infinnas och inte undanhållas, vilket fordras för att hans broder må komma från sitt fängslande tills saken nått sitt ändliga slut och bli fri och entledigad (frisläppt).

1708 den 7 okt

Samma dag efterfrågades huruvida kyrkoherdens i Stenstorp Pelle Persson nu vid Rätten var tillstades, att göra laga ”envar” för det dråp som han är beskyldd för att ha begått på pigan Ragnhild Torbjörnsdotter. Men medan häradets länsman berättade att denna dräng antagit en dragontjänst för

kyrkoherden i Stenstorp, samt de flesta uti dragonshållet med honom för-
enats, så ska länsmannen på intet sätt uppsöka samma dräng, så att han
kan lagföra honom, ty detta mål är till ett extraordinarie ting utställt och
lämnat, så länsmannen som ingår i denna sak, äger ”inskafta”.

1708 den 15 okt – extra ordinarie ting

Samma dag inställde sig vid Rätten bonden Johan Gustavsson i Frigger-
åker, lämnandes till tingsrätten slutliga avhörande, det dråp som präst-
drängen Pelle Persson i Stenstorp på tjänstepigan och dennes bondes
systerdotter Ragnhild Torbjörnsdotter ska ha begått, beropande sig på det
som vid det förra härom hållna extraordinarie tinget den 29 juni är an-
draget.

Drängen Pelle Persson infann sig jämväl vid Rätten, ursäktade sitt ute-
blivande från senaste ordinarie tinget, om vilken han ingen kunskap har
haft, och således inte kunde inställa sig, med ödmjuk begäran att oskuld
uti pigan Ragnhild Torbjörnsdotters död måtte anses riktig och kan därför
inte med något straff beläggas, medan han däruti inte alls ska vara brottslig
eller vållande, förmenandes att dess oskyldighet häruti, av de under förra
rannsakingens edligen avhörda vittnens utsagor som var nogsamt av-
tagna.

Kyrkoherden i Sjøgerstad, ärevärdige herr Helge Ekeberg, infann vid
Rätten givandes tillkänna att han såväl som de flesta uti prästegårdens
dragonhåll, hade lejt denna Pelle Persson till dragon och honom jämväl
det lovord tillägnade att han sedan han denna tjänst antagit, hade skickat
sig ärligt och väl, och inte på något sätt visat någon arghet eller bitterhet
emot någon människa, av vilket herr kyrkoherden ville sluta att denna
dräng icke heller måtte ha haft vilja att göra den avlidna pigan Ragnhild
Torbjörnsdotter någon skada till liv eller lem, trots att hon efter åtskilliga
berättelser varit en liderlig och förarglig människa, genom sin otidliga och
fula rävlek samt ovarsamma springande tillfogat sig själv någon skada.

Anhållandes herr kyrkoherden det måtte drängens skickliga och ärliga
förhållande i denna måtto lända honom till hjälp och befrielse från det
hårda ansvar, som honom nu vill påbördas.

Häradets länsman såväl som de av nämnden, vilka kände pigan Ragn-
hild Torbjörnsdotter i livstiden, visste att berätta att denna piga alltid fört
ett ledsamt och förargligt leverne, ska hon av ett förbittrat sinne till faslig
svordom, samt fullt och otuktigt tal, varit mycket benägen.

Resolution. Såsom av de under förra rannsakingen edligen avhörda
vittnens utsago, såväl som drängen Pelle Perssons eget tillstående, så befin-
nes att benämnda dräng, föranledd av den förlupna osämja och rävlek

mellan honom och pigan Ragnhild Torbjörnsdotter, i vredesmod kastade en käppända på henne, genom vilket kastande och därvid sig tilldragna fall, som pigan fick sin dödsbane till vilken Pelle Persson varit en vållande orsak. Då tillstår denna Rätten att inte skona Pelle Perssons liv, utan han blir, till följd av det 2:a kapitlet i dråp med vilja, därför till döden dömd. Blir dock denna rannsaking och dom den högliga kungliga Hovrätten högrättvisa och omprövande ödmjukligen hänskjuten.

Göta Hovrätts dom

Huruval Tingsrätten har dömt drängen Pelle Persson till döden för begånget dråp på pigan Ragnhild, så överväger Hovrätten 1) att drängen Pelle Persson inte har haft uppsåt, varför gärningen inte bör anses ha tillfogat pigan Ragnhild skada till livet, utan 2) med en pinne av ett ämbar, kastat efter henne och träffat henne i nacken sedan hon under måltiden med oanständiga ord förfört sig på honom, och än ytterligare detta upprepat, när han uti drängboden klätt av sig och ville gå till sängs, har 3) någon ovänskap dem emellan icke varit, ej heller har någon hört den avlidna pigan uti sitt yttersta, när hon med Herrens Högvärdiga Nattvard besöktes, ha velat tillägga honom sin död. För dessa sakers skull finner den Kungliga Hovrätten att drängen Pelle Persson ska frikännas från livsstraffet, men eftersom han oträngd kastat en pinne efter den avlidna pigan och träffat henne i nackegropen, varefter hon föll emot en sten och tilldrog sig döden.

Alltså prövar Kungliga Hovrätten domen från Tingsrätten och förändrar den så att Pelle Persson befrias från dödsstraffet, men han ska istället erlägga halv mansbot, 50 daler silvermynt.

1709 den 16 okt

Samma dag blev dragonen Pelle Persson från Stenstorp, som för begånget dråp på en tjänstepiga i Stenstorp prästgård, vid höglovliga kungliga Hovrätten undfått sin dom och för sin begångne gärning till penningböter blev sakfälld, korporligt (kroppsstraff, såsom spöstraff) underställd eftersom han den ålagda penningplikten inte kunde betala.

(ANM. Bland de fem soldaterna som tillhörde Sjøgerstads socken, i Mönsterrullan för Livkompaniet år 1714, saknas Per Persson, vilket kan tolkas som att han hade dött i Kronans tjänst eller blivit förflyttad.)

Anders Pommers påstådda dråp på Sigrid Persdotter (1712)

Stenstorps sockens kyrkobok för begravningar

Här står följande: "16 Martij: (begrofs) h: Sigrid Perssdotter från Frälsegården, om 33 åhr"

1712 den 31 mars – extra ordinarie ting

Samma dag inställde sig vid Rätten kronobonden och åbon av den så kallade Frälsegården i Stenstorp (som vid den tiden uppenbarligen måste ha varit en kronogård), Anders Persson, som gav tillkänna att underofficeraren och rustmästaren Anders Pommer, vid herr överste Wittings regemente och Livkompaniet, hade orsakat hans hustru saliga Sigrid Persdotters död, när han anlände och hyste in sig i huset, under förevändning att det gällde hans ämbetes förrättning och att skaffa soldat till Roten, uti vilken detta hemman Frälsegården "interehserar släpkläder"(?), och bonden varit frånvarande och ute på en resa till Göteborg. Denna underofficer hade med hårda ord samt bannskap och skällsord slutligen med skuffande överfallit hustrun, varav hon blev så förskräckt att hon strax måste gå till sängs, vilket skedde om lördagen, varefter hon om tisdagen näst efter genom döden avgick. Mannen Anders Persson kom hem om måndagen, sedan denna våldsgärning var skedd, och då bekände hon såväl för mannen som sin kyrkoherde och själasörjare, att denne Anders Pommer och ingen annan var vållande för hennes död. Därför kan inte Anders Persson förtiga en sådan gärning, utan har angivit på vederbörlig ort och till laga rannsaking och dom befordrat rustmästaren Anders Pommer för Rätten, som fullt ut tillstår att han av ämbetets plikt anlant och hyst in sig på gården, i det uppsåtet att tillhandahålla rotens "interehsenter", att förse dess soldat med släpekläder. Då hade han även haft med sig furiren Anders Nyberg i sitt följe, när de råkade denna hustru Sigrid, som sedermera genom döden avgick. När de kom till henne i logen ska hon på deras tillfrågan i vilken stuga som soldatens mundering var och vem som hade omhändertagit dem samt ifall hon inte ville komma från logen för att visa dem detta, ha givit ifrån sig avoga och onda svar, sägandes att hon inte kunde ställa sig på landsvägen som en milpåle och ta emot dem, varmed de båda ska ha gått in i bondens stuga och sedan skickat bud efter denna hustru, som då hade inkommit. Anders Pommer tog henne då i handen och förde henne fram i stugan till en stol, där hon satte sig ner, när han såväl som den andra underofficeren Nyberg, som följde honom, ska ha sagt till henne vad som felade på soldatbeklädnaden och att hon såväl som

de flesta i roten borde vara förtänkta att strax göra den färdig, det som felade, varigenom hon varken blev tillfogad oförrätt med ord eller gärning, men båda sidorna beropade sig på vittnesmål. Särskilt kyrkoherden här i församlingen som ska ha hört och nogsamt vet vad bekännelse som hon på sin sotesäng själv gjorde om sitt tillstånd och övergång. Eftersom kyrkoherden i Stenstorp ärevördige herr Nils Breander nu tillstädes var och båda sidor beropade sig på hans vittnesbörd, då avlade han sin vittnesed med handen på boken, och därefter bekände han att han blev kallad om ombedd av denna sin grannhustru Sigrid samma dag som han med underofficerarna hade varit i samtal. Då hade hon legat till sängs och sagt sig frukta att hon av samma karlar undfått sin vissa död, varpå herr kyrkoherden ska ha frågat om hon föll eller om de slagit henne. Hon svarade nej, men sade dock att den som hade översett (granskat) soldatmunderingen hade skymfat henne och kallat henne trollpacka, vilket gick henne till sinnes. Dessutom ska rustmästare Pommer ha tagit henne om armen och fört henne fram i stugan och satt henne på en stol, varöver hon så ska ha blivit omskakad och känt en sådan förändring i hela sin kropp att alla hennes krafter förgick, förmenandes att dessa officerare genom någon djävulskonst hade tillfogat henne skadan och eftersom hon nyligen var kyrkogången efter barnsbörd, ska herr kyrkoherden frågat henne om hon över dessa officerares tilltal och åtbörd blev mycket förskräckt eller häpen eller förivrad, förmenandes att någon kvinnosvaghet, som moderna kallade det för, hade påkommit henne vid detta tillfälle. Då svarade hon nej, trots att hennes krafter alldeles strax hade försvunnit och hon strax kände ett farligt sting under bröstet, som satte åt mot hjärtat och plågade henne mycket, så att hon som oftast svimmade. När hon begärde att få bli tröstad av Guds ord och undfå Herrens heliga nattvard, vilket hon fick efter föregånget skriftermål, sedan hon skickat sig (uppträtt) med särskild andakt. Hon förklarade sin försonlighet mot sin nästa och särskilt mot dessa officerare, vilka hon höll för misstänkta för sin sjukdom, vilken tanke herr kyrkoherden ska ha fått henne att taga emot och hon lämnade till Gud. Eftersom herr kyrkoherden inte visste mer i denna sak, så gjorde han avträde från Rätten.

Bonden Nils Andersson i Frälsegården i Stenstorp kallades som vittne och han berättade efter avlagd ed att underofficerarna Pommer och Nyberg kom in i hennes stuga och frågade efter soldaten samt de boende i gården vilka var borta, vars hustru som var på logen blev en och annan gång budad (ombedd, uppmanad) att komma in. När hon omsider kommit in ska dessa underofficerare ha talat med henne om soldatbeklädnaden och särdeles rustmästare Pommer ska ha kallat henne ”rofferska” och

trollpacka, varöver hon då blev något omskakad och sagt att hon inte var någon trollpacka, varefter hon ville gå ut, men Pommer sprang efter henne till dörren och fattat henne vid vänstra armen och ryckt henne framåt i stugan så att hon farit mot sängen och där tagit sig med båda händerna om sängstolpen, varmed hon satt sig på en stol, på vilken hon blev sittande så länge som dessa underofficerare var därinne. Emellertid ska dessa officerare ha haft soldatens mundering och gevär framme och sagt till rotebönderna vad därpå som de skulle laga. Då sade rustmästaren till denna hustru när hon satt på stolen att om du vore karl istället för kona, så skulle jag piska dig så att du skulle bli ”vidhållandes i detsamma soldatens bajonett i handen”, dock utan att han varken skadat eller rört henne. Vad orsaken var till detta hot och hårda tilltal, det visste inte Nils Andersson, eftersom han inte hörde vad tal de hade haft med varandra innan dessa officerare kommit in i stugan. När de farit sin väg, gick hustru Sigrid tillbaka ut på logen och ”mätt något havre” och sedan gått till sängs i sin stuga, när hon åtskilliga gånger svimmat och domnat, av vilken orsak Nils och hans hustru blev ombedda att komma in i hustru Sigrids stuga, vilket de gjorde. När hon kvicknade till, ska hon ha bett Nils fara efter officerarna samt menade att de hade haft den konst, som de beskyllde henne för, genom vilken hon tänkte att de förgjort henne, när hon kände en så häftig och hastig förändring. Men Nils kunde inte efterkomma en sådan begäran, utan gick ut och skickade efter kyrkoherden som talade med henne och avrådde från sådana tankar.

Bonden Nils Anderssons hustru Kerstin Larsdotter och dess tjänstepiga Ingrid Eriksdotter bekände efter avlagd ed, var för sig särskilt, att den hade hört när rustmästare Pommer kallade hustru Sigrid för ”rofferska” och trollpacka, vartill hon ska ha svarat att sådant inte kunde bevisas. Förutom detta hade de inget att berätta.

Korpral Lars Lenbäck åberopades till vittne av underofficerarna och bekände efter avlagd ed, och utan att något undantag brukades mot honom, att när han med de andra officerarna anlände till gården, ska han ha talat med dem som var vid logen, nämligen hustru Sigrid och dess tjänstepiga, vilka han hörde tydligt när de talade men utan att se dem samt frågade dem i vilken stuga soldatmunderingen fanns. Då svarade de: ”Där”, men han visste inte ifall det var matmoder eller pigan som svarade, då han ingen av dem kunde se, än mindre känna igen. När han åter frågade detsamma, blev han svarad: ”Gå och se efter”, varmed han gick in. När de andra officerarna kommit in, ska de strax ha tagit sig för att granska soldatens gevär och beklädnad, när de även skickat bud efter hustru Sigrid, som omsider kommit, men när hon ville gå ut igen ska rustmästare Pom-

mer ha tagit henne i handen och fört henne fram och furir Nyberg ha undervisat henne, såväl som gårdsbonden, vad som felade på munderingen. Så lade benämnde Nyberg både byxor och bajonetten i knäet på henne och sade vad som var fel, vilket hon skulle laga. Medgav så denna korporal att rustmästare Pommer hade kallat henne för trollpacka, men ingen ska där- efter ha talat med henne, än mindre vare sig stött eller ”skäftat” henne.

Soldaten Christian Berglund kallades till vittne, vilket han tilläts vara, varpå han berättade efter avlagd ed att han, som också var tillstådes vid detta tillfälle, inte kunde förstå att någon ovilja eller ovänskap fanns mellan någon, utan då hustru Sigrid blev inkallad från logen, ska rustmästaren ha sagt: ”Det är denna hustru som svarar så vettigt, då folk kommer till byn. När hon så ville gå ut genom dörren igen, ska rustmästaren fattat henne i handen och bett henne bida (vänta), varmed hon gått fram och satt sig på en stol och furir Nyberg ska ha visat henne vad som både på gevär och byxor felade, vilka han då i handen hållit och lagt dem i hennes knä, medan hon satt på stolen, men inga skällsord ska ha hörts, inte heller blev han varse att benämnde hustru den ringaste oförrätt vederfors med ord eller gärningar.

Länsmannen såväl som en del av nämnden gav vid handen att dessa officerare med en otillbörlig sträng och våldsamhet, visat sig emot allmogen såväl som soldaten, både på möten såväl som annorstädes, så att allmogen av skräck och fruktan för deras överlopp (framfart) inte djärvades visa (vågade) sig, varken på möten eller andra ställen, därest (varhelst) de till kungens tjänst och soldatens förfordring borde visa sig. Uti denna tillvitelse (anklagelse) menade dessa underofficerare att de var obrottsliga (oskyldiga).

Resolution. Såsom tingsrätten, av de under denna rannsaking avhörda vittnenas utsago intet kan finna, att underofficeraren Anders Pommer på något sätt varit vållande uti den avlidna hustrun Sigrid Persdotters hastigt åkomna sjukdom och därpå följande död. Alltså kan tingsrätten honom inte annorlunda förklara än däruti obrottslig. Men såsom han befinnes ha påkastat henne tvenne skällsord, förutom att han mot hennes vilja ryckt och dragit, då finner Rätten att han till följd av det 43 kapitlet i tingsmålsbalken samt 13 kapitlet i såråmålsbalken vara sakfällid till sina 3 gånger 3 mark silvermynt, men allvarsam varning att hädanefter med skick och beskedlighet framfara, om det är honom kärt att undvika tillbörligt straff. Dock blir denna ranssakan och dom till den högeligas kungliga Hovrättens högrättvisa omprövning ödmjukligen överförd.

Göta Hovrätts dom

Av de edeliga vittnenas utsagor, så väl som den avlidna hustrun Sigrid Persdotters berättelse till kyrkoherden på sitt yttersta och vid Herrens Nattvard, att hon av rustmästaren Anders Pommer hade blivit så illa behandlad att hon känt förändring i hela sin kropp och alla hennes krafter gått ifrån henne, så kan den Kungliga Hovrätten inte finna annat än att den benämnda hustrun var svag efter sin barnsäng och efter hans förvållande ljöt döden.

Därför prövar Kungliga Hovrätten skäligen Tingsrättens dom och vill den förändra således, att rustmästare Anders Pommer är vållande till hustrun Sigrid Persdotters död och ska betala halv mansbot, 50 daler silvermynt, eller i brist av penningar löpa 5 gatlopp mellan 50 par spö.

BARNAMORD

Ingegerd Månsdotter (1619)

1619 den 15 juli

Så tingfördes Ingegerd Månsdotter i Dala, boendes på ett frälsehemman, som har mördat det barn som hon har avlat med drängen Jon Bengtsson i Kåkindis härad, men han har inte varit i råd med henne angående detta. Hon bekänner att hon ensam lät mörda barnet och inte beskyller honom för någonting. För denna hennes missgärning kan inte Rätten fria hennes liv. Dock finns här den gamla mannen Per Svensson som vill ha henne till hustru, sedan hon sin missgärning storligen ångrar samt lovar bot och bättring. Inte heller är hon belagd med någon last sedan tidigare.

Kerstin Håkansdotter (1629)

1629 den 22 april

Framfördes för tinget Anders Haraldsson i Jonstorp i Ljunghems socken, vilken bekände sig ha bedrivit hor med sin matmoder Kerstin Håkansdotter i Ljunghem, medan hans husbonde Hans Baltzarsson var med på krigståget i Pristin, samt med henne avlat barn, som hon utan hans vetskap har mördat. Nu är han bortrymd, så att ingen vet var han är. Därför dömdes hon för samma missgärning efter Guds lag till döden, dock är saken uppsänd till den lovliga kungliga Hovrättens gunstiga förklaring.

Rätten frågade om han var gift, vilket han inte var, utan han var hennes tjänstedräng.

Kerstin Larsdotter (1639)

1639 den 27 april – extra ordinarie ting

Dömdes barnamörderskan Kerstin Larsdotter i Ugglum, som har haft lägerskap med drängen Lars, som tidigare har tjänat hos välborne Anders Nilsson på Grimstorp.

1639 den 27 april – extra ordinarie ting (samma som föregående , men den fullvärdiga texten är endast återfunnen bland Göta Hovrätts protokoll)
Samma dag framfördes för Rätten den fängslade Kerstin Larsdotter, barnafödd i Essunga i Barne härad, vilken har tjänat på åtskilliga ställen under sina år men som vid tiden runt trettondagen kom i tjänst hos Bengt i Ugglum och nu den 19 april födde ett barn ute på Humlegården. Hon lade det i en askhög, dock var ingen människa nära henne när hon födde barnet, vilket skedde vid pass klockan 8 om morgonen. Då var hennes matmoder och gårdskvinna ute när deras män förde tiondet åt Göteborg. Sedan hon hade grävt ner barnet i askhögen, kom Anders hustru Ragnhild till stugan och mötte henne på Humlegården och sade till henne: ”Vad är det du dras med?”, varpå hon svarade att det låg där nere i askhögen, sådant det var. Hon gick sedan in och lade sig på ugnen, nu med långsam och flitig förmaning så bekände hon att hon tog barnet för munnen med handen och hörde att det knarrade och strax var det gjort, och grovt det nid som sagt är. Sedan blev hon flitigt examinerad (=förhörd) vem som var barnets fader, det hon bekände var en dräng som tjänade välborne Anders Nilsson på Grimstorp. Han hade belägrat henne förledne Bartolomei tid i Saleby hos dennes husbonde Arvid Larsson, och drängens namn var Lars, men fadernamnet kände hon inte till. Då blev hon tillfrågad om ingen annan var barnets fader, men därtill nekade hon alldeles och säger att hon ingen annan hade haft förutom denne Lars, som hon sedan aldrig såg mer. Ytterligare sanningar kunde man inte få från henne. Emedan hon sin synd bekänner, kunde inte Rätten befria henne från straff med execution (=avrättning) såsom anges i Högmålsbalken, efter den 17:e punkten i rättegångsordinationen.

Göta Hovrätts dom

Landshövdingen rättar sig efter den 17:e punkten i ordinationen.

Marit Olofsdotter och Olof Andersson (1641)

1641 den 22 maj – extra ordinarie ting

Marit Olofsdotter, ett löst kvinnfolk som var barnfödd i Gökheims gäll i Vilske härad, vilken hade varit i tjänst hos välborna fru Margareta Lilliehöök på Häggatorp sedan 14 dagar före Jul. Hon ställdes inför Rätten sedan hon frivilligen erkänt att hon förra måndagen, den 17 maj, födde ett oäkta barn och strax lät mörda det och gömma det i en halmhög i en lada där på Häggatorps gård.

Lägersmålet och mordet har sålunda skett. Föregående år, anno 1640, tjänstgjorde Marit i Dala prästgård och där har hon låtit sig bli lägrad av den gifte mannen Olof Andersson, som är barnfödd i Dala och som också tjänade på samma gård och utförde en kvinnas sysslor, men han är nu inte närvarande på tinget. Föregående höst kom Marit ifrån Dala och började tjäna tillsammans med ryttaren Bryngel i Sefastorp men skilde sig från honom i förtid när de blev osams och sedan kom hon till välborna fru Margareta i Häggatorp, när hon där en tid hade varit, började det ryktas om att hon var med barn, vilket hon aldrig ville bekänna. Vem som än tilltalade henne, gav hon spotska ord och sade att ingen kunde bevisa något sådant. När Påskhögtiden kom, sade frun till Marit: ”Du är med barn. Jag måste låta mjölka dig”. Då gav hon till ett läte och sade att hon inte alls var med barn, inte heller tänkte hon låta någon få mjölka henne. Någon tid därefter, som var den 17 maj, gick hon med det andra folket på gården ut på ett gärde. När det led mot middagen och hon märkte att födselstiden var för handen, gick hon ifrån sitt ök och bort till en lada. Till det andra folket sade hon att hon hade ont i huvudet och bad en annan piga, att om frun frågade när de kom till måltiden, skulle hon säga att Marit hade följt sin fader ner över gårdet. När hon varit en stund i ladan, så födde hon barnet. Strax det kommit till världen, fick hon det om halsen och kramade mot jorden, det mesta hon förmådde och höll stilla om strupen en god stund till dess hon trodde att det var dött. I början sprattlade barnet mycket, men fick inget tillfälle att gråta. När hon märkte att det inte levde längre, gick hon över två logebalkar, uti en annan lada och lade barnet i en halmhög. Sedan gick hon ut ur ladan och skulle gå in när hon mötte frun. Då sade frun: ”Var är nu den stora buken du är van att ha?”, men hon fick inget svar. Då tog frun henne avsides uti ett stall och skådade hur det stod till med henne och bad henne sedan gå in, vilket hon gjorde. När Marit hade kommit in, gick frun in i ladan och fann ett dött piltebarn i halmhögen. Genast skickade hon bud till Dala och bad dem att förvara henne i deras fängelse. Allt detta har Marit frivilligt bekänt. Hon erkänner också att Olof Andersson började ha lägerskap med henne för 2 år sedan, när han ännu var ogift. Jämväl bekände hon att hon alltid har haft i sinnet att dölja sitt foster, så att det inte skulle komma i dagsljuset, men hon friade Olof Andersson att han inte hade varit med på att mörda barnet. Sedan blev en annan gift karl beryktad att ha varit med henne, nämligen Sigge Andersson, som hade haft umgänge med henne, vilket skett på den tiden han tjänade på Prästgården tillsammans med henne, såväl som Olof. Nu tjänstgör hon hos välbenämnde frun, men härtill nekar Marit helt och

hållet och ger Olof hela skulden, men ingen av dessa karlar (Sigge och Olof) var nu närvarande.

Eftersom Marit frivilligt har erkänt mordet, blev hon dömd att brinna på bål. Hon blev den 8 juni avrättad och inför sin död stod hon för sin be-
kännelse, att Olof var den rätta barnafadern och inte Sigge.

Göta Hovrätts dom

Hon döms till döden, men när hon förs ut ska både Olof och Sigge stå henne till svars medan hennes be-
kännelse väl antecknas. Sedan ska män-
nen lagföras och dömas.

1641 den 15 juni

Olof Andersson i Dala, en gift karl som bor på ett kronohemman, erkände att han hade avlat barn med Marit Olofsdotter, ett löst kvinnfolk som var barnfödd i Vilske härad och som nu har dräpt sitt barn, men hon friade Olof som inte var delaktig i detta barnamord. Detta stod hon för såväl vid Rätten som på avrättningsplatsen, varefter Olof Andersson blev dömd till döden, men hans hustru beder för honom att hans liv må skonas.

Göta Hovrätts dom

Han ska böta 80 daler.

Marit Svensdotter (1649)

1649 den 7 maj – extra ordinarie ting

Marit Svensdotter, barnfödd i Skånings härad, har vid pass 11 ½ år tjänat här i Rådene by, och nu för några veckor sedan när hon var i tjänst hos Olof Larsson i Runnegården, sade om fredagen att hon hade fått ont i ryggen. Dock gjorde hon sina sysslor både på fredagen och lördagen, men om lördagen åt hon ingenting, utan mot aftonen gick hon bort till och lade sig. Den natten födde hon ett barn innan det blev dager om söndags morgonen. Likaså hade hon redan burit bort det innan någon människa kom ur sängen och lagt det i en fårkätte och i en mörk vrå, vilket barn där blev upplyft av hennes matmoder och en annan piga inom några timmars förlopp. Strax sammankallades grannarna och grannkvinnorna, för att detta ärende åse, varefter det efter deras berättelse befanns vara ett full-
komligt barn och väl framgånet. Dock nekade hon strax, vilket hon ännu gör, att det hade liv när det kom hit till världen, föregivandes att det dog i moderlivet 2 dagar innan det föddes fram, när hon malde malt och bar en

säck om 3,5 lispund (30 kg) malt, vid pass ett stenkast. Hur det än är med den saken, så har hon i varje fall dolt sitt barn för samtliga och inte det ringaste uppenbarat någonting, inte ens för sin moder eller matmoder. Inte heller för barnafadern, nämligen en ung dräng vid namn Lars Jönsson som var dräng på ett frälsehemman, som inte kunde förneka sitt faderskap. Vidare sade hon inget förrän barnet var funnet och inburet samt man bestämde sig för att skicka bud till Rätten och låta spärra in henne. Först då bad hon dem tåga och att de inget skulle säga något, vilket hon inte kunde förneka. Dock ville hon ingen beklännelse göra om mordet, hur mycket hon än uppmanades att säga sanningen.

Efter detta pålades häradsnämnden att antingen värja eller fälla henne, men när Rätten efter flitigt och noga betänkande fann att de inte kunde värja henne, så dömdes hon att brännas på bål.

Angående drängen Lars Jönsson som hade besovit denna kvinna, som var född av äkta säng och aldrig tidigare blivit anklagad för att ha blivit besoven, så dömdes han att böta 40 mark.

Göta Hovrätts dom

Landshövdingen ska föra ut Märith och ställa henne på bålet, där hon med all flit av prästerskapet och förtroget folk ska förmanas att bekänna sanningen, låtandes henne icke annat veta än att hon ska dö. Ifall hon bekänner, ska hon justificeras (avrättas), men bekänner hon inte, då ska hon föras bort därifrån.

Elin Jonsdotter (1650)

1650 den 20 juni

Elin Jonsdotter i Mårby, boendes på ett frälsehemman, förmodades ha mördat sitt barn och sedan gömt det, vilket blev uppenbart på Kristi Himmelfärdsdag, som var den 23 maj, när kyrkoherde vällärde herr Olof i Vilske-Kleva hade fått höra hur folk språkade om detta. Då tog han sin hustru med sig samt två andra hederliga kvinnor där i Mårby och gick för att rannsaka denna anklagelse. När de började undersöka Elin Jonsdotter, tvingades hon bekänna att hon hade fött ett barn, varpå hon gick med dem till sin faders ladugård och visade var hon hade grävt ner det. Där fann man ett fullkomligt och väl framgånget piltebarn, varefter hon berättade att det föddes om fredagen dessförinnan. Det var således sex dagar gammalt när det återfanns. Då blev det också känt att hon hade fött barnet inne i stugan, mitt på ljusa dag uppe på ugnen. Sedan utfrågades hon på

vilket sätt som barnet hade mist sitt liv, men på detta kunde hon inte svara för det visste hon inte. Däremot erkänner hon att när det var nyfött så lyfte sig bröstet några gånger, men mer liv hade det inte. Efter detta bekände hustru Karin Olofsdotter i Mårby, vilken hade gjort rent barnet när det väl hade grävts upp igen, att det var blått runt om halsen och utmed det vänstra örat. Då förmanades Elin allra flitigast att komma med sanningens beaktelse, vilket hon vägrade. Omsider, efter upprepade förmaningar, blev hon bragt till en beaktelse med dessa ord: ”Jag må så gärna beaktana, Gud bättre mig, ty jag har syndat mot min herre och Gud. Jag var rädd att barnet skulle gråta och röja mig. Därför tog jag min förklädes snipp och stoppade i barnets mun. Det lilla liv det hade, var snart borta.” Efter det att hon sin synd hade erkänt, dömdes hon till döden genom att brännas.

Göta Hovrätts dom

Elin kan inte benådas till livet, utan ska halshuggas utan uppskov och i jord grävas ner bortom kyrkogården, andra till sky och varning.

Per Eriksson (1658)

1658 den 3-4 dec

Så manade Rätten fram Gunvor Arvidsdotter, en tjänstepiga på Ubbatorp, som blev anklagad av Per Eriksson i Stavskullen för att hon hade låtit sprida ett rykte att han vid pass 15 år sedan skulle ha dränkt hennes oäkta barn, som då var 5 år gammalt, i Sigges brunn i Dala där det dog. Gunvor hävdade att hon hade hört detta av den gamla pigan Marit Jönsdotter, tjänstepiga i Bestorp, varefter Gunvor genast sprang fram och tog upp barnet ur brunnen, men det hade redan dött. Då utfrågades nämnda piga, som alldeles nekade till att hon hade sagt detta eller visste något om det, ännu mindre sagt något till Gunvor.

Rätten tog denna sak under noga övervägande och fann att barnet hade drunknat i brunnen, men ingen fanns som visste hur det hade kommit dit, utan menades ha stupat ner i brunnen alldeles själv. Utöver detta fick inte denna Gunvor några goda vitsord, ty hon är en lösaktig kvinna som har fött oäkta barn. Dessutom hade Gunvor tigit om detta ända sedan dess, men nu först, för 3 veckor sedan utspritt detta rykte. Eftersom hon inte kunde bevisa att denne Per Eriksson var skyldig till något, friades han av Rätten att ha utfört något dråp med vilja.

Jon Andersson mjölnare och Ingrid Andersdotter (1663)

1663 den 22 juni

Inför Rätten ställdes den ogifta kvinnan Ingrid Andersdotter, född i "Hulri" (Björkhålan?) i Holmestads socken i Kinne härad på ett frälsehemman, som fördes från Götala fängelse till Gudhems häradsting. Hon blev anklagad av länsman Lars Andersson att ha begått lägerskap med sin systers man Jon Andersson mjölnare i Hornborga, boendes på ett frälsehemman, vilket hon erkände. Detta hade skett i ett kvarnhus för 3 år sedan, medan hans hustru ännu levde och som ännu är i livet. Dock visste hon inget om deras handling. Den anklagade kvinnan hävdade att hon bara hade känt till barnet i 13 veckors tid, när hon födde det i kvarnhuset. Jon Mjölnare lät då genast bära bort det och ingen visste vart han hade kastat det. Denna Jon Mjölnare hängdes för en tid sedan i Skara för sitt tjuveri. Då hade han inför sin avrättning erkänt att han hade avlat barn med sin hustrus syster. Dock påstod han inte att barnet var dödfött eller vart det blivit av. När nu detta hade blivit uppenbart, gjorde Ingrid sin syster fri från anklagelsen att hon visste något, för denna syster hade själv inte fött något barn. Sedan kunde man inte få fram någon annan bekännelse om barnet än det som redan hade kommit fram. Således kunde inte Rätten fria henne, utan faller henne för hor och blodskam med sin systers man och för barnamord, varför hon dömdes till döden att brännas.

Göta Hovrätts dom

Ingrid ska utan uppskov halshuggas och brännas på bål.

Elin Jönsdotter (1668)

1668 den 7-8 aug

Elin Jönsdotter, barnfödd i torpet "Tillacka" i Gudhems socken, fördes från Götala fängelse till Gudhems häradsting där hon ställdes inför rätta, anklagad för att han mördat sitt barn. Hon var tidigare anklagad och dömd två gånger för lägersmål. Första gången för 18 år sedan här i häradet, vilket hon straffats för, och andra gången i Vänersborg, varom ingen kunde ge säkrare uppgifter. Nu bekänner hon sig för tredje gången, att hon under Kyndermässotid hade fött ett oäkta barn, sedan hon hade lägrats av den ogifte drängen Sven Månsson, barnfödd i Frökinds härad

och Vårkumla gäll, som nu erkände att han var den rätta barnafadern. Sedan de haft sin sammangång, har han tjänat som mjölnare på Gudhems herrgård, medan kvinnan har hållit till hos sin syster Ingrid Jönsdotter i det nämnda torpet. Den 10 mars, fann man ett barn som var lagd i Gudhems kloster, vilket var framdraget av hundar och osjäligen kreatur vilka hade ätit upp huvudet, benen och halsen. Så bekände kvinnan att det var hennes foster, men nekar ihärdigt till att hon har mördat det, utan menar att det inte var fullgånget och dött när det föddes, ty hon hade fallit på isen när hon var på herrgården, men ingen kunde vittna om att de hade sett detta. När hon strax senare hade begett sig till torpet, hade hon efter middagen gått till klostret och födde sitt barn. Hon bekänner att hon lämnade kvar barnet och lade stenar på det. Fram emot aftonen kom hon hem, men vid förfrågan om var hon varit, svarade hon att hon varit på Forentorp, vilket inte var sant. Systemen Ingrid Jönsdotter, där hon varit, bedyrade med höga eder att hon inte visste om att systemen Elin varit havande eller märkt något. Inte heller när Elin kom hem, så hörde hon att Elin påstått sig ha varit i Forentorp, utan hörde allenast att hon beklagade sig för att hon var sjuk efter sitt fall. Redan dagen efter, så började hon gå uppe och har sedan varit i kyrkan två gånger. Dagen efter det att barnet påträffades, vilket skedde den 10 mars, gick hon till Bjällum, men sade att hon skulle gå till Valle härad. Om morgonen gick hon iväg, men den andra natten kom hon hem, samtidigt som det noga rannsakades vems barn det var. Palmsöndagen tillkännagavs detta ärende från predikstolen, med förmaning att allmogen skulle söka efter banemannen. Efter gudstjänstens förrättande och folket fått sig mat, gavs tecken via klockan, att allmogen skulle komma tillsammans vid kyrkan. Då började de fråga varandra härom, varpå misstankarna föll på Elin att det var hon som gjort det, eftersom hon hade hållit sig undan rannsakingen. Drängen Jöns i Källegården i Östra Tunhem, berättade att han hade sett henne samma dag sittandes i en lund vid Båltorp, när folket ärnade sig till torpet. Elin erkände att hon hade varit hemma, trots att dörren varit stängd. Sedan gick hon fram mot herrgårdsdammen och mötte folket, fullt medveten om att det var henne de sökte efter. Då frågades hon av befallningsmannen Sven Andersson på Gudhem var hon hade varit när rannsakingen hade hållits, varpå hon svarade: "I Valle härad". Då sade han: "Är du fri från det barnet, så måste du säga det nu", varpå hon svarade: "Nog är jag fri". Då sade befallningsmannen: "Så är här de hustrur, som sådant på dig ska undersöka", vilket de sedan gjorde och fann mjölk i hennes bröst. Då sade de: "Du må så gärna stå för det du har gjort. Du ser väl hur det är?" Hon svarade med dessa ord: "Det är väl ni, som har fått densamma glädjen".

Sedan erkände hon att det var hennes barn, och att Sven Mjöltnare var barnets fader, men honom har hon både då och nu friat att han inget visste. Hon hade inte ens sett honom sedan föregående Mikaeli tid (29 sept), vilket befanns vara sant att han under en lång tid inte hade träffat Elin Jönsdotter, varefter hon allvarligt uppmanades att bekänna hela den rätta sanningen, men det ville hon inte. Inte heller i fängelset bekände hon det ringaste, utan hävdade att barnet varit halvgånget, en månad efter Mikaeli tid. Hela församlingen vittnade om att de inget annat kunde se, än att det barn som återfunnits var fullgånget, trots att hon nekar till det och fortsätter att påstå att det var dödfött. Hon kunde inte besvara frågan varför hon hade sökt sig bort för att få vara ensam och även varför hon hade dolt barnet vid klostret bland stenarna. Hon bekände dock att hon flera gånger, både före födseln och efter, inte hade berättat för någon att hon var havande eller fött sitt barn.

Efter detta förhör fördes hon tillbaka till Häradsrätten dagen därpå och utfrågades på nytt samt uppmanades att bekänna sin stora synd och grova gärning. Men hon hävdade att fostret var ofärdigt och dött utan att hon var vållande till det. Hon erkände dock att hon sökt enskildhet vid födseln och dolt fostret därefter, varför Rätten inte kunde fria henne från dödsstraffet enligt det kungliga plakatet om barnamord, och dömde henne att brännas på bål.

Göta Hovrätts dom

Såsom icke görligen av Häradsrättens rannsaking har prövats, att Elin Jönsdotter har lagt någon mordisk hand å sitt foster, därför blir Häradsrättens dom så tillvida ändrad att Elin allenast ska halshuggas och vid rättarplatsen (avrättningsplatsen) nedgrävas.

Ingeborg Björnsdotter (1689)

1689 den 22-23 jan

Så ställdes inför Rätten bonden Olof Andersson i Lilla Kvarngården i Rådene, en gift man som av Kronans befallningsman anklagades för att ha bedrivit hor med sin tjänstepiga Ingeborg Björnsdotter, som hitfördes till Häradsrätten från Lidköpings Kronofängelse. Hon påstods han mördat sitt foster, varför de två nämndemännen Anders i Sjogerstad och Lars i Hökeberg, tillsammans med två kvinnor, den 4 jan har låtit syna och mjölka henne. Då kom mjölken fram som tvenne vita ärtor ur vartdera bröstet. Båda de anklagade erkände lägersmålet och att det hade skett strax efter

senaste midsommartid. Första gången i stugan, sedan en gång på en loge, därefter i en kvarn vid gården och slutligen ute på Lilla Borgundas ängar, när de var där för att bryta löv runt Olofsmässotid (slutet av juli) eller något därefter. Trots detta hade han tidigare sagt att han inte hade besovit henne förrän vid Mikaelsmässotid (29 sept), så sade han att han numera inte kunde neka till sanningen. Då frågades hon var fostret var, vilket hon hävdade hade förgått på nyårsaftonen och var inget annat än en blodklump som hon bortsköljde i en ”byckesåd”. Sedan berättade frälserättaren Lars i Våmb att han kom dit dagen före Julaftonen, på grund av det rykte som spreds, och såg då att hon var havande. Fördenskull förmanade han henne att väl bära fram barnet, vilket hon lovade att göra. Rätten fann det skäligt att bringa henne till bekännelse med handklovarna på, och då erkände hon strax att fostret fanns under en bods tiljor (golvrädor), men ska ha varit dödfött varför hon inte ville bära fram det såsom hon hade lovat. Då frågades Rätten henne var hon hade fött barnet, varpå hon svarade: ”Vid spisen, när matfader och matmoder låg och sov om ottan.” Då frågades hon varför det inte fanns märken efter blod på golvet, varpå hon svarade att det var inte mer än hon hade hos sig i sina egna kläder. Efter detta svar skickades hon iväg med två av nämndemännen, Sven i Valtorp och Måns i Jättene samt länsmannen för att besiktiga fostret.

Bondens hustru Gertrud Månsdotter var också där och hon beklagade sin mans missgärning. Hon hade inte, sedan detta röjdes, gått i säng eller säte med honom. Hon nekade också till att hon hade märkt att kvinnan varit havande.

Den 23 januari fortsatte detta ärende vid häradstinget. Länsmannen med de två nämndemännen, som dagen innan hade sänts bort för att syna det bortlagda fostret, kom tillbaka och berättade att de inte hade funnit något foster på den plats hon angett dagen innan, men att länsmannen hade plågat henne tills hon visade dem en annan plats, vartill de gick över en å till en mosse och en öppen källa. Djupt därnere hade hon lagt fostret, vilket de fann när de använde stavar och en hustru sträckte ner armen i dyn ända till axeln. Så upptog hon det och bar hem det för att tvätta det. Då såg de att fostret var fullgånget och fullkomligt med 3 ½ kvarters längd (c:a 52 cm). Hon bekände att hon hade haft umgänge med sin husbonde föregående jul för ett år sedan och att barnet var fullgånget, samt att hon hade mördat det strax efter födseln. Innan det började gråta, lade hon handen för munnen och ansiktet, varefter hon bar ut barnet i sin kjortel och ut till bodetiljan den natten som var näst före Nyårsafton. Där fick det ligga i två nätter innan hon bar det till dyhålan. Hon var nu glad att hon kommit fram till sin syndabekännelse, och tillstod att hennes matfader vid

pass 8 dagar före Jul talade med henne och frågade om hon var tjock. Då sade hon: ”Det må ni veta, såväl som jag”, varpå han svarade: ”Du skulle ha sagt mig sådant förr, så skulle jag rest till Jönköping och hjälpt dig av med det, eller skulle du hoppat från det ena taket till det andra, att du det hade mist, men nu är det för sent.” Dessutom sedan frälserättaren från Våmb varit där och förmanat henne, när detta kommit i rykte och blev uppenbart, så har han bett henne att ärligt bära fram det, men båda två nekade till hans samråd eller vetskap om barnmordet. Därpå ville hon gärna dö.

Beslutet från Rätten, det grundades på att Ingeborg Björnsdotter äntligen omsider har befunnits 1.) fött ett barn i lönnedom, 2.) dolt barnet 3.) som var fullgånget, och hon 4.) själv erkänner att hon strax därefter har förkvävt och mördat. Alltså dömdes hon att mista sitt liv, halshuggas och brännas på bål, men barnet ska få begravas på kyrkogården.

Angående bonden Olof Andersson, som kränkt sin äkta säng och haft olovlig beblandning och avlat barn med sin tjänstepiga Ingeborg Björnsdotter, vilket nu är uppenbart och känt, sakfällades att böta 80 daler silvermynt och ska även underställas kyrkoplikt. Anders Olofsson i Lilla Borgunda, Jon Svensson i Stora Kvarngården, Olof Månsson i Humlegården och Lars på Stommen lämnade säkerhet för böterna.

1689 den 21 mars

Göta Hovrätten har den 18 mars beslutat att rannsaking ska fortsätta angående barnamörderskan Ingeborg Björnsdotters tal och bekännelse, som hon haft när hon skulle möta döden, huruvida bonden Olof Andersson i Lilla Kvarngården i Rådene med henne varit i råd och således några missgärningar har begått. Därför är även Kronans befallningsman och häradsnämnden närvarande samt bonden Olof Andersson och barnamörderskan som vistades hos häradsprofossen Jon Värre i Högstena. Då företogs samma rannsaking igen.

Så frågades hon varför hon inte hade bekänt allting tidigare, det hon hade att säga nu, medan Rätten då hade använt alla tjänliga medel att bringa henne till bekännelse. Hon svarade att hennes matfader hade förbjudit henne och bett henne att inget bekänna. I annat fall skulle de båda dö, hade han sagt till henne.

Så frågades ifall hon hade något mer att bekänna, än det hon bekänt för befallningsmannen, men på detta svarade hon nej.

Så frågades ifall hon hade mördat något barn tidigare, och att bonden varit i råd med henne därom, men på detta svarade hon nej.

Så frågades ifall bonden Olof Andersson hade varit i råd med henne angående mordet, men hon svarade att han visste inget förrän gärningen var utförd, utan han hade tidigare sagt: ”Om du kan göra det själv, så gör det.”

Så frågades hon ifall de talade om detta även tidigare, men på detta svarade hon nej.

Slutligen frågades om han hade rådgivit henne därom, men hon svarade att det hade de inte gjort efter söndagen före nyårsdagen. Då frågades hon av både bonden och hans hustru hur det ska bli med henne, nu när hon var i allas mun. Hon svarade: ”Det må Gud veta, hon ville gärna tjäna i 10 år om hon visste råd hur hon kunde bli av med barnet.” De svarade: ”Det är nu för sent, kan du göra det själv, så gör det. Vi kan intet göra, eftersom det nu är i var mans mun. Hade hon sagt det förr, kunde det ha blivit något råd”, varefter de tog halte-Björns styvdotter Kerstin i Loringa som exempel, som blev beskylld för två barnamord, som hon klarade sig ifrån.

I övrigt hade hennes matmoder varit mycket vred på henne vid Annandag Jul och velat slå henne, eftersom bonden om Juldagen hade bekänt allt för henne, men omsider rått henne att gå bort till sin moder som höll till i Sjøgerstad, men hon vågade inte gå hem till sin moder, ty hon var också styvsint, så hon visste inget råd.

Så frågades hur länge lägersmålen med bonden hade pågått, varpå hon svarade i 7 års tid, allt sedan hans styvson Olof Svensson kom bort från huset.

Dessutom berättade hon att föregående Jul för ett år sedan, när hennes moder hade lite av sitt bästa öl och bjöd in bonden Olof Andersson från kyrkan, tillika med två av sina söner och gav dem sitt bästa, blev Olof drucken. Då sade han, medan de drack: ”Ingen skiljer Ingeborg och mig, förutom döden.” Då bad hon honom be till Gud att skilja honom från sådana tankar.

Så frågades ifall hon hade något mer att bekänna, men hon svarade nej. Likväl berättade hon att bonden ska ha sagt, när hon blev undersökt och mjölkad, att om han hade vetat att de skulle göra så, hade han hållit henne undan tills det djävulskapet hade gått ur bröstet.

Så frågades hon ifall bonden eller hans hustru visste att hon hade mördat, när hon blev mjölkad den 2 januari, men hon svarade nej, utan istället hade bonden frågat henne efter fostret. Då sade hon till honom att: ”Det är allt sin kos” (Det har försvunnit sin väg), men hon visste inte ifall det var fullgånget och hade liv, vilket hon inte bekände för någon människa förrän hon kom till tinget.

Sedan sade hon att när bonden och hon for till Mariestad den 13 mars, bekände han för henne att han hade räknat ut i almanackan när hon skulle föda, men likväl sade hon i Rätten att fostret var litet och inte hade liv när det föddes. När han sedan frågade vad hon hade gjort med fostret, ville hon inte svara.

Bonden Olof Andersson kallades fram inför häradsnämnden för att besvara följande:

1.) Varför hade han bett och även befallt henne att förtiga sanningen? Han svarade att det hade han aldrig gjort, men hon fortsatte att påstå detta, liksom att han hade lovat henne mat och kläder i fängelset, men han sände henne ingenting. Då svarade han att hon bara påstod sådant av avund.

2.) Han nekade alldeles till beskyllningen ”Kan du göra det, så gör det”, utan menade att hon hade sprungit omkring helt galen med en kniv och ville skära ut fostret Annandag Jul. Då tog han kniven ifrån henne och sade åt henne att vända sig till Gud och be Gud bevara henne samt att väl och riktigt bära fram fostret. Detta kunde hon inte neka till, att han tog kniven från henne, men hon hävdar att hon inte hade för uppsåt att skära sig.

3.) Halte-Björns styvdotter kände han inte, ännu mindre hade han någonsin nämnt hennes barnamord. Så frågade häradsnämnden om de någonsin hört ett sådant rykte om Halte-Björns styvdotter, men de svarade nej, utan bara att hon hade fått ett barn med sin friare, som emellertid är död.

4.) Han nekade till att han hade hävdat henne i 7 års tid, utan att det istället var så att hon hade sprungit efter honom från Kvarngården när han var drucken en gång för 2 år sedan, vilket han knappt mindes om det egentligen skulle ha varit för 5 år sedan.

5.) Han nekade till sitt uttalande hos hennes moder, men han bekände att han hade varit där.

6.) Han nekade alldeles till att han hade sagt han ville hålla henne ur vägen, tills mjölken hade försvunnit från bröstet.

7.) Samma nekande gällde att han hade räknat ut i almanackan när hon skulle föda, utan att han övertygat henne. Hon hade istället sagt att det hon födde fram var inte mer än att hon kunde tvätta bort det.

Kronans befallningsman berättade då att det mesta av hans böter var betalade, varpå han frågade hur det gick med bondens kyrkoplikt och fick då till svar att det hade han redan genomfört och blev införd i kyrkan 8 dagar före Vita Söndagen. Hon hade inte mer att säga, utan ville gärna dö, som hon länge ska ha längtat efter. Så frågades hon ifall hon ville förlåta

denne Olof Andersson, varpå hon svarade: ”Ja, gärna” och räckte honom handen. Sedan lovade han att försörja henne fram till avrättningen.

Häradsrätten fann att böterna mestadels är betalda, att bonden har gjort sin kyrkoplikt samt att han nekar till alla anklagelser, med undantag av hur länge han har hävdat henne. Dessutom var hon förtretad på honom för underhållets skull, som han hade lovat men inte hållit, varför ärendet förs tillbaka till Göta Hovrätt.

Fortsättning dagen efter, den 22 mars 1689

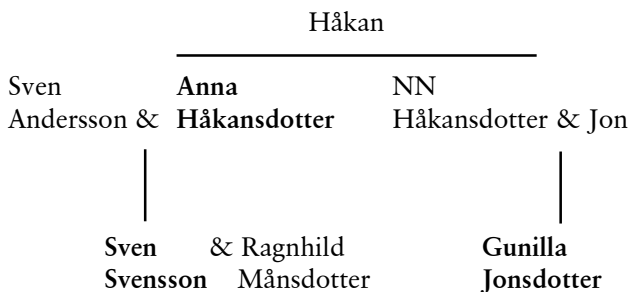
Efter det att Ingeborg Björnsdotter under gårdagen har blivit förhörd, så framfördes även ett rykte att hon för några år sedan hade bedrivit en skändlig gärning mellan en pojke och en liten flicka, på så sätt att hon ska ha bundit flickan på ett säte och lagt pojken ovanpå för att bedriva otukt, för att Ingeborg själv med flit ska ha sett hur pojken ”kommit där an”. Alltså blev hon åter förhörd och utfrågad, med förmaning att eftersom hon ändå skulle dö, kunde hon lika gärna erkänna denna gärning också, eftersom inte heller detta var en ringa synd. Då svarade Ingeborg, att för ungefär 13 år sedan och långt innan hon kom i lägersmål med sin matfader Olof Andersson, när bonden och hans hustru var bortresta på gästabud, så kom pojken och flickan till hennes matfaders stuga. Eftersom flickans moder hade beskyllt gossen för en kniv som han hade stulit, så ville gossen hämnas på flickan. Han slog omkull henne, rev upp henne kläder och låg en stund mellan benen på flickan, och Ingeborg Björnsdotter som då var äldst inne i stugan, satt och såg på och log däråt. Sedan låg flickan sjuk och det bads för henne. Då gav Ingeborgs moder och moster en halv skäppa korn (c:a 15 liter) i förlikning, eftersom flickan farit illa av samma rävlek (fräcka tilltag). Denna pojke är nu en Kronans karl och har värvats till Göteborg, Något mer om detta ville inte Ingeborg bekänna, alltså lät Rätten skicka efter flickan Johanna Nilsdotter i Hökeberg, som då var sju år, samt hennes moder soldatänkan Elin Larsdotter i Råvekullen. Då bekände Johanna Nilsdotter att gossen Arvid Olofsson ville slå henne med ris, men Ingeborg tog ifrån honom riset och sade: ”Nej, du ska göra annat med henne, nämligen att ligga hos henne.” Därefter slog gossen henne ner på golvet och utförde sin otukt, men hon slet sig lös och skrek illa, eftersom hon for illa av stötandet i huvudet och lösa tänder, varav en tand lossnade. Ingeborg hade bett henne tiga, sägandes: ”Akta så du inte blir med barn.” Sedan lät de flickan vara om aftonen, men i ottan om morgonen därpå, medan matfader och matmoder fortfarande var borta, och barnen var kvar över natten, viskade Ingeborg till gossen och såg till så att han tog ett rep och band flickan vid ett säte, över

båda hennes armar. Därpå rev han upp flickans kjortel och särk samt löste sina egna byxor och lade sig på henne så benen hängde ner på vardera sidan av fårsätet. Således bedrev han sin otukt, vilket Ingeborg som anstiftare log åt när hon tog en sticka och lyste för att se hur det gick an med hemligheternas sammankommande. Härigenom blev flickan sönderbruten och ofärdig över sina lår och höftleder, som hon denna dag ännu är och har ganska ont när hon går. Allt detta medgav modern, men att det inte var mer än 8-9 år sedan och att när flickan kom hem, efter att olovandes ha begett sig bort från gården, så klagade hon på att det gjorde ont och likaså var hon blodig i ansiktet, men hon ville inte säga vad som vållat denna skada förrän långt efteråt när ryktet spreds därom. Då kom Ingeborgs moster och gav henne en halv skäppa spannmål och lite salt i förlikning, men änkan lät Jon Rättare i Rådene stämma Ingeborg inför tinget, men ärendet blev nedlagt och Johanna låg sjuk i 9 veckors tid för samma elaka gärnings skull.

När Ingeborg nu fick höra anklagelserna, nekade hon alldeles, men övertygades om flickans långa sjukdom efter denna rävlek och att hon hade blivit ofärdig på grund av det. Omsider bad hon Johanna om förlåtelse, så sant som hon ville ha Guds förlåtelse, och erkände sig ha gjort detta mot Johanna. Då räckte hon henne sin hand, och det skedde av hjärtat.

Sven Svensson och Brita Andersdotter (1702)

Släktskapsförhållandet mellan viktiga personer i detta ärende, med de äldsta personerna överst.

Gunilla Jonsdotter var tjänstepiga hos Sven Svenssons föräldrar, och kallade Anna Håkansdotter såväl matmoder som moster.

1702 den 4 febr

Häradsprofossen Sven Svensson i Hånger ställde kvinnfolket Brita Andersdotter inför rätta. Hon var född av äkta säng av ärliga ehuruväl fattiga föräldrar, av vilka allenast modern ännu är i livet och sitter inhyst i Bergsgäll. Inför Rätten är hon anklagad för begånget hor och jämväl barnamord, vilket hon med bittra tårar medgav att hon i två år hade varit hos sin husbonde Sven Svensson i Kartberga i Ugglums socken, en gift karl och blivit rådd med barn med honom, sedan han föregående vår, vid Vårfrutiden (omkring 25 mars), tre gånger haft köttslig beblandelse med henne, varefter varken han eller någon annan har haft med henne att göra. Senaste Andersmässodagen (30 nov), som var en lördag, blev hon befalld av sin husbonde att torka malt i en kölna vid hemmanet Näs (i Ugglums socken), där denna bondes föräldrar är boende och båda ännu är i livet. Detta eftersom bondens egen kölna var förfallen. När bonden själv förde maltet på kölnan, vid vilken syssla husbonden Sven Svensson och pigan Brita Andersdotter förblev ända in söndags afton, då födslopinan kom över Brita när de båda var ensamma. Denna plåga nämnde hon och anförtrodde för sin husbonde, men han bad henne tåga, men när hon en halv timma eller något mindre under födsloöden stillatigande uthärdat, föddes barnet med lite liv. Detta kunde hon skönja eftersom barnet hade gråtit och pipit, varefter han som barnafader tog fostret strax efter det att det kommit från hennes liv och lagt det i sin rockskört, och därefter gått ut ur kölnan och varit ute en stund, varvid Brita trodde att han hade gått till sin moder för att visa det, eftersom hon bodde där i gården. Men när han kom tillbaka till kölnan, frågade Brita var han hade gjort av fostret, varpå han sagt: ”Det gör dig lika gott”, varefter Brita inte frågade mer och inte heller sade han vart det hade tagit vägen. Brita medgav att hon inte under hela sin barnsbörd hade uppgett sitt tillstånd för någon annan än sin husbonde Sven Svensson, som henne hade belägrat, ehuru matmodern hade frågat henne några gånger, men Brita hade då liksom annars förnekat sitt tillstånd, men nu när hon var kvitt sin börda, och folket i grannlaget talade om detta och det blev känt att en piga i Näs, som heter Gunilla Jonsdotter, hade kommit in i kölnan strax då barnet var fött, men innan det blev bortburet, och jämväl innan det alldeles var skilt från moderns liv, medan navelsträngen ännu satt kvar och fostret låg mellan hennes fötter på golvet där det nedfallit. Då hade barnet med detsamma givit ifrån sig ett litet läte. Brita märkte att pigan Gunilla, som är bonden Sven Svenssons moders syskonbarn och i tjänst hos hans föräldrar, nogsamta ska ha sett allting, ehuru hon då för stunden ingenting sade till hans föräldrar, utan frågade

bara om maltet hade börjat torka, varefter hon gick och sedan inte kommit in fler gånger i kölnan.

När pigan hade gått ut och Brita var skild från fostret och efterbörden, tog bonden fostret i rockskörtet. Då hade barnet liv, när han gick ut ur kölnan och var ute en stund. När han kom tillbaka frågade Brita honom var han hade gjort av fostret. Så sade han: ”Blir det väl, så ska du fullt ut få veta det.” Sedan sade han inget mer om detta, utan gav henne bara den förtröstan att det skulle gå väl.

Häradsprofossen Sven Svensson såväl som gamla nämndemannen Per Andersson i Ugglum gav tillkänna i Rätten att de föregående onsdag, som var den 29 januari, gått till denne Sven Svensson och Brita Andersdotter för att förnimma på vilken grund det kommit ut ett rykte. Efter att ha talat med dem, då Brita från början inte ville erkänna att hon varit med barn, men bonden till slut medgivit detta, efter det att hans hustru hade viskat något i hans öra, och jämväl bitterligen började gråta, när han berättade att han med denna Brita hade haft sådant umgänge och att hon var skild från sitt foster, som inte var fullgånget eller hade liv. När profossen såväl som gamle nämndemannen hade talat med Sven Svensson, både innan i hans stuga och ute på gården, där de begärde att han och Brita skulle inställa sig i Rätten och där förklara sig över det som var hänt. Då begav han sig i all hast iväg på flykt genom att ta sin häst ur stallen och därmed farit sin väg, utan sadel eller betsel och han hade inte mer på sig än en liten skinnpäls och en gammal vadmalsjacka samt strumpor som hängde under skorna, varefter ingen har hört något från honom.

Brita Andersdotter förmanades av Rätten att bekänna var och på vad sätt hon hade tagit sitt foster av daga, men hon betygade vid sin salighet och himmelska själ att hon sitt foster aldrig sett, eller någonsin rört sedan det fallit från hennes kropp och inte heller vet om det var ett pgebarn eller ett piltebarn, eftersom bonden Sven Svensson strax hade tagit det i sin jackskört och burit ut det, men var han hade lagt det eller hur han hade hanterat det, hade Brita Andersdotter ingen aning om. Därefter fördes hon ut från Rätten och lämnades i profossens förvar.

1702 den 5 febr

Denna dag infann sig bonden Lars Jonson i Ljustorp i Rätten, och gav tillkänna det som hans hustru velat framföra, för hon är syster till bonden Sven Svenssons hustru, och hon skickade honom eftersom hon visste att det foster som bonden Sven Svensson avlat i hordom med Brita Andersdotter, är igenfunnet, dött och nästan förmulnat i Sven Svenssons foderlada och det var ett piltebarn, vilket igenfanns av folket som tog hand om

fodret i ladan. De begärde att Rätten skulle besluta hur man skulle förhålla sig till denna lilla människokropp, eftersom det måste tas ut ur huset. Sedan bonden Lars Jonsson avträtt från Rätten, utsändes två av nämnden, nämligen Anders Hansson i Bjärka och Ambjörn Nilsson i Håkantorp tillika med häradsprofossen Sven Svensson, vilka begav sig till Kartberga för att med egna ögon se det frambringade fostret för att se ifall dess kropp hade några tecken som visade hur det dött. När den var tvättad och rengjord av två hustrur, måtte den på bekostnad av Sven Svenssons hus och egendom få svepas och läggas i kista.

Så uppmanades pigorna Gunilla Jonsson i Näs och Ingegärd Persdotter i Kartberga att strax infinna sig i Rätten. Nämndemännen var borta en timmas tid och när de återkom kunde de berätta att när de frågade Sven Svenssons hustru angående fostret, låtsades hon inte veta något därom, förutom att det låg i ladan, varefter nämndemännen och bondens folk gick till ladan. Uppå ett ränne där sammanbunden halm hade legat, hade man kastat ner halmen och då blev omsider fostret funnet, vars kropp då mestadels var förmultnad, ansiktet förfallet, den ena armen och den andra handen skild från kroppen, men på vilket sätt det skett kunde man inte veta. Inte heller kunde de återfinnas bland halmen i samma kammare. Det som återstod av kroppen var nästan svart, men av de synliga lemmarna visade att det var ett piltebarn och att det var fullgånget. Eftersom kroppen var så förmultnad, att den inte tålde att bli tvättad, men är nu insvept i linnekläder av två hustrur som sett till att kistan ska förfärdigas. Bonden Sven Svenssons hustru ska över denna olyckliga händelse sig högeligen med skrik och gråt beklagat, sägandes sig aldrig har hört något från sin man sedan han för 8 dagar sedan for iväg.

Pigan Gunilla Jonsson i Näs, som efter Rättens tillsägelse infann sig här, berättade efter en förmaning att bekänna sanningen, att när Sven Svensson i Kartberga, som är denna pigas syskonbarn (vilket är fel, rätteligen var hon bondens syskonbarn), om Andersmässoaftonen (30 nov) kommit till Näs, tillika med sin tjänstepiga Brita Andersdotter, för att torka malt, så har denna piga Gunilla Jonsdotter en och annan gång gått till dem, utan att ha haft någon kännedom om Britas tillstånd, förutom att det ryktades om att hon var havande, men Gunilla visste inte om det var sant eller osant. Dagen efter Andersmässodagen, som var en söndag, gick Gunilla ut till kölnan vid skymningen och hade då med sig några äpplen, som hon tänkte ge Brita som torkade malt och som då var i kölnan med sin husbonde. När hon kom innanför kölans dörr, hörde hon ett spätt barn skrika, som dock strax tystnade, varöver Gunilla blev mycket förskräckt och häpen. Strax och utan att märka något, gick hon till kölne-

laven (ugnen) och kände på maltet och frågade hur det gick med torkningen och i detsamma bitit i ett äpple, men Brita stod i mörkret på andra sidan ugnen, så Gunilla såg henne inte, inte heller vågade hon fråga efter henne i sin förskräckelse. Istället var det Sven Svensson som frågade henne när hon var på väg ut, vad hon hade i förklädet, eftersom hon sagt sig ha några äpplen vilka hon ärnade ge Brita, vilka äpplen Sven Svensson begärde och tog emot, varefter Gunilla ska ha gått ut ur kölnan, som ett stycke från de andra husen är belägen. Hon var så förskräckt och häpen över det hon hört i kölnan att hon inget tordes göra. Om aftonen kunde hon inte tala ett enda ord. Om morgonen bittida kom Brita in i stugan på Näs och bar med sig nyckeln till kölnan och bad dem gå i kölnan och se till maltet, eftersom hon ville gå hem till Kartberga, som allenast är 2 eller 3 musköt-skott från Näs, vilket hon gjorde. Då gick Gunilla och hennes matmoder, som är Sven Svenssons moder, gått till kölnan och när de båda hade kommit in, berättade Gunilla för sin matmoder som är hennes moster vad hon om aftonen varseblivit i kölnan, när det båda tänt en sticka och lyst på det stället där Gunilla om aftonen hört det späda barnljudet, men de såg då ingenting, varken blod eller annat kunde de upptäcka. Vid detta tillfälle ska Gunilla ha bett sin matmoder att hon skulle berätta det för sin man, som är Sven Svenssons fader och Gunillas mosterman, men gumman bad att Gud skulle bevara henne, för hon fruktade att han i så fall skulle bli galen. En vecka eller något längre därefter följdes de åt, Gunilla Jonsdotter och inhysespigan Ingegerd Persdotter i Kartberga, på sin väg från Gudhems kyrka. Då frågade Ingegerd hur Brita hade burit sig åt i kölnan när hon torkade malt, varpå Gunilla svarade att det visste hon inte närmare än att Gunilla om aftonen kommit ut i kölnan och hörde ett spätt barnaläte, men om det var barn eller Hin Ondes spökeri, det visste hon inte. Men Ingegerd berättade inte varför hon frågat, eller på vilket sätt hon hade fått någon kunskap härom, varefter de skildes åt. Gunilla har varken hört eller talat om detta fler gånger. Inte heller hade hon den ringaste kunskapen om detta i övrigt, varmed hon fördes ut från Rätten.

Inhysespigan Ingegerd Persdotter i Kartberga kallas så inför Rätten och uppmanades att bekänna sanningen, varpå hon gjorde denna berättelse, att när hon och pigan Gunilla Jonsdotter i Näs hade gått från kyrkan hade de talat om Brita. Hon hade då frågat Gunilla hur Brita hade burit sig åt i kölnan, när hon torkade malt, varpå Gunilla ska ha anförtrött Ingegerd att hon om aftonen när hon kom in i kölnan hörde ett spätt barnskrik, vilket hade fått Ingegerd att förstå varför Brita tidigare hade fått ett så elakt omdöme och jämväl för den orsakens skull, att sedan måndag morgon i ottan när Brita kommit hem från kölnan, har hon gått till Back-

en och lortvättat en säck. Så kallar det gemena folket sin tvättning som sker utan föregående byk, vilket Ingegerd visste att Brita inte hade haft något särskilt behov av, såvida inte någon särskild händelse hade tilldragit sig runt henne, eftersom Gunilla visste att Brita hade rena säckar då hon for till kölnan för att torka malt. Mer än så visste inte Ingegerd och därför fördes hon ut ur Rätten.

Häradsnämnden antog att Sven Svensson inte hade kommit så långt, utan att han höll sig gömd i grannlaget, eftersom han inte hade släkt och svågerskap bara i Kartberga och Näs, utan även på åtskilliga ställen här i häradet och i Vilske härad. Här någonstans antog man att han var, trots att varken hans gärning eller hans vistande lär ha varit okänt för hans anhöriga.

Brita Andersdotter kallades inför Rätten och hon fick då höra att hennes framburna foster var återfunnet och att det visade sig att det var fullt framgången och att en mordisk hand därpå är lagd på det. När Brita gav sitt bifall, att det kunde ha varit framgången, men att hon inte hade sett det med egna ögon, ännu mindre varit vållande till dess död eller ens visste hur det hade gått till, vilket hon på sin himmelsdel och själs salighet antagit att Sven Svensson hade tagit upp fostret från kölans golv och burit ut medan det levde, men hur han hade hanterat det eller var han lagt det, var hon alldeles okunnig om.

Tingsrätten fann att de inte kunde komma längre med denna rannsaking, vilket får fortsätta vid annat tillfälle. Horkvinnan Brita Andersdotter lämnades till fängsligt förvar, varefter samtliga i tingsallmogen förmanades och varnades att inte hysa och härbärgera missdåderen Sven Svensson, eller på något sätt underlätta för honom på hans flykt, utan istället så fort han blir sedd eller funnen, genast ge det tillkänna och genom de närboendes hjälp försöka återfinna och ta fast honom, så att de varken genom stillatigande eller ännu mindre genom hjälp på flykten själva blir delaktiga i det straff som tillkommer missdåderens missgärning. Dessutom ska en offentlig publikation, på nästa predikodag uti alla kyrkor i detta och omliggande härader, denna missdåderes utseende och klädesbonad bli känd och kungjord.

1702 den 6-7 juni – extra ordinarie ting

Denna dag fortsatte Rätten sin rannsaking av det barnamord som var begånget av Sven Svensson i Kartberga och hans horkvinna Brita Andersdotter, men missdåderen Sven Svensson är fortfarande på flykt så att man inte visste var han har befunnit sig sedan föregående ting. Då ställdes Brita Andersdotter inför Rätten och med många ord manades hon att frivilligt

bekänna hur och på vad sätt som hennes foster blev mördad, och Rätten lät henne förstå att hennes nekande till gärningen samt nu framburna ursäkt inte lär skilja henne från det straff, som en så grym och okristelig gärning är bestämt uti Guds ord och vår världsliga lag, varpå Brita Andersdotter bekände, nu liksom tidigare, att hon i ett enskilt rum och Sven Svenssons närvaro hade fött sitt framgångna foster som då levde, vilket strax efter födseln togs om hand av Sven Svensson och bars ut, men var han lagt det eller hur han hade hanterat det, visste hon ingenting om, eftersom hon inte ens fick se sitt foster, ej heller kunde hon förstå annat än att han ämnade bära hem fostret till sin hustru, men under vägen hade det späda fostret dött, men var han sedan lade det döda fostret fick hon inte veta.

Missdådarken Sven Svenssons hustru Ragnhild Månsdotter kallades inför Rätten, och frågades om var hennes man vistades och om hans begångna missgärning före hans flykt, varpå hon förmanades bekänna sanningen, såvida hon inte ville bli delaktig i den begångna missgärningen och det påföljande straffet. Då sade hustru Ragnhild med bittra tårar att det var henne inte känt var hennes man numera vistades, lika lite vilken synd han hade bedrivit med Brita Andersdotter. Hon hade aldrig kommit på Brita med någon odygd eller lättfärdighet på de tre åren som hon hade varit i deras tjänst. Inte heller hade hon förstått att Brita varit med barn, eller att mannen hade haft odygdig tillgång till henne, eftersom han gentemot sin hustru alltid hade varit en from och god man. Vid Mikaelsmässotiden (29 sept) kom en främmande kvinna till Ragnhilds stuga i Kartberga för att tiggja. Hon härstammade från Lappland och sade att det i stugan fanns två hustrur, trots att det inte fanns några andra kvinnopersoner därinne än hustru Ragnhild och pigan Brita. Av det talet fattade Ragnhild misstankar och frågade Brita om hennes tillstånd och om hon var med barn, men Brita nekade alldeles till detta, varmed även Sven Svensson hade försvarat pigan och sagt att denna tiggerska hade ljugit om Brita, varefter Ragnhild inte tänker mer på detta eller ställt fler frågor. Tolv eller tio dagar efter det att Brita födde sitt barn, kom skogvaktaren vid Bjurum, Sylvester Enander, till Kartberga och sade till hustru Ragnhild att hennes piga antingen varit med barn eller på annat sätt blivit barnbörden kvitt. Detta påstående återgav Ragnhild för Brita och frågade om det låg någon sanning i detta, men återigen nekade hon alldeles och sade att hon skulle finna sig i om kvinnor ville mjölka henne för att undersöka hennes tillstånd. Dessutom berättade hustru Ragnhild att samma dag, när denna syndiga gärning blev utförd, som var den första Adventssöndagen (inföll 1 dec detta år), då ska Sven Svensson ha kommit hem från Näs strax efter skymningen och tagit upp ett stycke tobak och gett sin svåger Anders

Månsson, som då i deras stuga var inkommen, sägandes sig ha suttit och pratat med sin broder i Näs, eftersom hans fader Sven Andersson hade fått besök av kaplanen och hans hustru. Medan Sven Svensson satt hemma i sin stuga och pratade om en skjutsresa till Göteborg, som bönderna under Bjurum var befallda att utföra, sade Sven Svensson som också tillhörde Bjurums gods att han ville tala med sin fader i Näs, som också tillhörde samma godslag, angående denna resa. Sedan gick han ut, men kom strax tillbaka och gick då till sängs som han alltid brukade göra, varför Ragnhild inte märkte något särskilt hos sin man, eftersom han inte uppvisade någon ängslan eller var mer bekymrad än annars, för han var sig alldeles lik. Rätten frågade hustru Ragnhild hur hon allra först blev varse fostret, och varför hon till nämndekarlarna nekade till all kännedom. Hon svarade att hon visste ingenting om fostret förrän mannen hade rymt och Brita blivit fasttagen samt förts hit till tinget. Då först ska Brita ha berättat för sin matmoder hustru Ragnhild att Sven Svensson ska ha burit fostret till Kartberga, var än han sedan lade det. När hustru Ragnhild dagen därefter skulle gå på sin logeränna för att ta ner halmfoder, såg hon huvudet på barnet, varöver hon blev mycket förskräckt och häpen. Strax visade hon det för sin svåger, bonden Lars Jonsson i Ljustorp, som på hennes begäran har berättat om detta. Därför nekade hon till nämndemännens fråga om hon visste var fostret var någonstans, vilket även skedde för den stora sorg och ängslan som kom över henne.

Brita kallades inför Rätten och frågades vid vilken stund och timma hon förlössades från barnsörden. Hon svarade att det skedde vid skymningen och efter det att hon en lång stund i sin födslonöd hade haft stor plåga. Då bad hon sin husbonde och barnafader, som var hos henne i kölnan, att han skulle be sin moder som var där i Näs att komma till henne, varefter han på Britas enträgna böner gick ut tre gånger men åter kommit in, varefter han sade att han hade varit hos sin moder och bett henne komma, vilket hon lovat att göra så snart hennes främmande hade gått. Dock visste inte Brita ifall han verkligen hade sagt detta eller inte.

Rätten frågade Brita varför hon inte sade något om sitt tillstånd till pigan Gunilla, när hon kom in i kölnan och hörde barnaskriket, eftersom hon ville ha hjälp med sitt ankommande barn. Hon svarade att hon inte hade några krafter kvar och var så försvagad av barnafödelsen att hon inte klarade av det. Nu beklagar sig Brita av hela sitt hjärta att pigan Gunilla, som var hennes "du-syster" och bästa vän i världen, gick till henne och frågade om hennes tillstånd.

Pigan Gunilla Jonsdotter kallades inför Rätten och frågades hurudan och vid vilken timma hon kommit till kölnan, när hon hörde barnaskriket.

Hon svarade att det var om aftonen, när hon var hos Brita i kölnan, strax efter det att folket kom från kyrkan. Då klagade Brita på att hon hade ont i huvudet och sett illa och sjuklig ut. Gunilla frågades varför hon inte hade frågat Brita och gjorde sig kunnig om hennes tillstånd när hon kom på besök, hon som var hennes goda vän och dusyster. Rätten frågade vad som fått henne att avhålla sig från att fråga Brita, och fick till svar att Gunilla inte förstod vad för en synd som Brita hade begått när hon hörde det spända barnaljudet, så hon gjorde sig inte kunnig därom var ljudet kom ifrån, eller frågade Brita, som då i sin födslonöd var, det Gunilla borde ha tänkt eftersom hon kände till rykten att hon var med barn. Jämväl, samma dag, då hon var hos henne i kölnan, hörde hon hur Brita klagade över att hon hade ont och sett illa ut, varigenom Gunilla blev en orsak till att det menlösa fostret omkom och att jämväl flera liv nu är i fara av denna orsak. Gunilla beklagade att hon i en sådan olycklig stund råkade gå in i kölnan, eftersom hon inget ont kunde tro eller förstått, ty hon hade intet hört av Brita, varken litet eller mycket.

Brita berättade att hon under födslopinan ska ha stånkat och låtit: ”Aj, aj”, även när pigan Gunilla varit därinne, vilket sedan Sven Svensson ska ha berättat för henne, eftersom hon under sin födslopina inte kunde skönja eller uppfattat vem som gått in eller ut, till eller ifrån.

Missdådaren Sven Svenssons fader gamle Sven Andersson i Näs, en man om 78 år, kallades inför Rätten och frågades om han kände till denna farliga gärning. Han svarade att han inte hade haft den ringaste kunskap härom förrän pigan Gunilla Jonsdotter vid det senaste tinget blev efterskickad av profossen, när hon berättade för honom vad som hade skett och att denna piga då medgivit att hon hade hört tre barnaskrik i kölnan, eftersom hon kom in i kölnan just under födslostunden. Gunilla medgav att hon då sagt och jämväl hört tre skrik av ett spätt och nyfött barn, vilket hon inte förrän om ottan därefter berättat för sin matmoder och moster, hustru Anna Håkansdotter, som är Sven Svenssons moder, när de om morgon bittida gick in i kölnan för att se till maltet, eftersom Brita då hade gått hem till Kartberga och lämnat kvar nyckeln till kölnan, varvid Gunilla även bad sin moster och matmoder att hon skulle berätta detta för sin man, som är Sven Svenssons fader, men fick till svar att detta varken ville eller tordes matmodern alls göra.

Gamle Sven Andersson berättade vidare för Rätten, att sedan det kom ett rykte att hans sons piga var med barn, ville sonen aldrig komma och tala med honom, utan det hade bara hänt en enda gång när de efter Jul hade gått från Gudhems kyrka. Då hindrade fadern sin son på kyrkovägen, och frågade sin son hur det var beskaffat med hans tjänstepiga, ifall hon

var med barn eller inte samt vem som var barnets fader. Då steg sonen snabbt undan och ville inte tala mer med fadern, utan sade att han inte visste hur det var fatt med hennes tillstånd. När fadern inte fick något besked, ska han inte ha talat mer med sonen.

Hustru Anna Håkansdotter i Näs, som är missdådarkonsten Svenssons moder, av hög ålder och drabbad av sjukdom, till sinnet såväl som kroppskrafterna mycket svag, kallades inför Rätten och frågades om hon inte visste om att sonens tjänstepiga Brita var havande. Hon svarade att detta hade hon aldrig vetat, inte heller fått den ringaste kunskap härom, förrän om morgonen efter det att barnet var fött, när hennes tjänstepiga Gunilla Jonsdotter, hade berättat allt för henne när de gick till kölnan för att se till maltet, men efter den tiden har hon inte berättat det för någon, inte heller talat med sin son om hennes tillstånd.

Skogvaktaren under Bjurum, Sylvester Enander, som uppgavs ha kunskap om denna händelse, kallades inför Rätten och medgav att han efter det att ryktena spridits hade förnummit att pigan hos Sven Svensson i Kartberga var med barn och att även drängen Anders Månsson i Kartberga hävdade detta, vilket en dräng i Ugglum hade sagt till honom, dock inte mer än 10-12 dagar efter det att barnet var fött och dött, vilket tal Sylvester då inte uppfattade som något annat än skvaller och därför inte tänkt så mycket mer på det. En tid därefter, när samma rykte åter spreds, kom herr Sylvester till Kartberga i ett helt annat ärende. Då blev han varse att pigan Brita sett illa ut, varpå han tänkte på det rykte som spridits tidigare om henne och då äntligen sagt till Sven Svensson såväl som till matmodern, att eftersom det fanns ett sådant rykte om henne, vilket tycktes vara sant, så uppmanade han dem som var hennes husbonde och matmoder att ta henne under förhör och jämväl att hålla henne under uppsikt så att hon inte tog sig något oråd, eftersom hon antingen hade ett barn att försörja eller på annat sätt bli kvitt bördan. Två gånger hade Sylvester sagt detta där i gården, och likafullt varnat Sven Svensson att han skulle ta hand om pigan så att hon inte utförde någon ond gärning, vilket husbonden lovade. Men de talade ingenting om någon barnafader, inte heller ska Sven Svensson ha bekänt att det var han som var fadern. Två eller tre veckor därefter, har Sylvester återkommit till Kartberga, och efter att ha blivit inbjuden med gråtande tårar av Sven Svensson hustru och stigit in i stugan, då beklagade hon sig högeligen att det som Sylvester tidigare hade sagt om deras piga, det var alldeles sant och kommit i dagsljuset sedan hon fått barn, varpå Sylvester frågade var barnet var någonstans och vem som var barnafader. Då befann sig Sven Svensson inne i stugan, och han medgav att han var barnets fader, men vad gällde fostret, så var det inget annat än en blod-

klump, eftersom det föll från henne när hon stått och vändats. Dessutom hade hon bara varit med barn i 7 eller 8 veckor. Däremot talade aldrig Sylvester med pigan Brita, utan han gick sin väg. Någon tid därefter, 2 eller 3 veckor vilket Sylvester inte så noga kan minnas, kom bonden Sven Svensson till Sylvester och bad honom framföra ett budskap till grevinnan (på Bjurum), att straffet måtte bli lindrigt, vilket Sylvester gjorde, men fick till svar av grevinnan att emedan det inte torde bevisas att fostret mördats av en våldsam hand, så skulle hon försöka hjälpa honom tillrätta, eftersom han var Fru grevinnans frälsebonde, men om det bevisades att han varit vållande till barnets död, fanns ingen hjälp att få. Detta berättade Sylvester för Sven Svensson om aftonen innan bonden begav sig iväg på flykt, och Sven Svensson svarade då: "Ehuru med konan (kvinnan) bliva lärer(?), så vet jag min dom, ty jag tog ifrån henne ett levande barn, och mente att bära det fram till min hustru, men när jag kom på vägen i den starka vintern, blev barnet dödt", varpå Sylvester frågade var det då var. Han svarade: "I Kartberga", varmed de skildes åt, och Sylvester for till sitt torp och Sven Svensson hem till Kartberga, då Sylvester strax om aftonen gav häradsprefossen tillkänna, hur Sven Svensson själv medgivit brottet och att profossen borde försäkra sig om deras brottslighet, men profossen sade att han skulle söka upp länsmanen först och fundera på hur han skulle bära sig åt. Dagen därpå, vid pass klockan 10 på förmiddagen, kom åter Sven Svensson till Sylvester, ridandes barbacka på sin häst och var då sinnad att bege sig på flykt, vars uppsåt blev upptäckt av Sylvester, varför han bad bonden att resa tillbaka hem, sägandes sig vilja gå i Caution (försvar, en slags rättshjälp) till tinget, varmed Sven Svensson reste hem, men eftersom Sylvester inte kunde få med sig någon av Sven Svenssons svågrar på samma Caution, ville inte han heller ta det på sig. Sedan såg inte Sylvester ifall Sven Svensson for österut eller västerut.

Nämndemannen Per Andersson i Ugglum berättade att när denna syndiga gärning blev känd uti församlingen, har han tillsammans med kyrkovården i Gudhems församling, Sven Jonsson i Ugglum, gått till Kartberga för att förstå på vilken grund som ryktet kom från. När de kom till Kartberga och fann Sven Svensson och hans hustru såväl som Brita därinne, talade de först med Brita och frågade henne om hon gjort något brottsligt, med tanke på det rykte som spreds. Då nekade hon ständigt och sade sig vilja göra sig fri från anklagelserna genom en trovärdig hustrus vittnesbörd. Ju mer de frågade, desto mer började Sven Svenssons hustru att gråta bitterligen. Sedan viskade hustrun något i sin mans öron, varefter han bekände att han hade haft med Brita att göra, men att hon genom ett missfall hade blivit kvitt bördan, efter att allenast i 7-8 veckor ha varit

med barn, innan det fallit ifrån henne när hon var i ladan. Sedan gick nämndemannen och kyrkovärden därifrån. Dagen därefter återkom den gamle nämndemannen Per Andersson tillika med profossen Sven Andersson, till Kartberga för att få en försäkran av Sven Svensson och Brita Andersdotter, antingen genom personlig arrestering eller säkert löfte att komma till domstolen, men de boende där i gården förväntades vara deras löftesmän, så har Sven Svensson sig i all hast undanflytt och är på flykt varefter man om honom ingen kunskap har fått, annat än att prosten ska ha träffat honom på hans väg till Norge eller den norska gränsen, varom ingen har någon kunskap.

År 1702 den 7 juni

Pigan Ingegerd Persdotter som nu tjänar i Näs, kallades för Rätten och frågades om hon hade något mer att berätta, än vad hon uppgivit vid det senaste tinget, vartill hon nekade. Men häradsprofossen berättade att denna piga ska ha sagt att Sylvester Enander ska ha försökt att nedtysta denna gärning, och detta för sin egen vinnings skull, så nu blev hon tillfrågad om hon detta hade sagt och vilka skäl hon hade därtill. Då svarade hon att hon bara hade sett att Sylvester åtskilliga gånger hade kommit till Kartberga, men hon visste inte varför, bara att den då ryktbara missgärningen inte borde ha nedtystats, men att Sylvester ska ha fått ett eller annat för sitt stillatigande. Pigan Ingegerd har intet vetat, förutom det hon har sagt.

Resolution. Kvinnan Brita Andersdotter, som låtit sig bli belägrad av en gift karl, har inte bekänt eller gjort det känt, varken sitt havande tillstånd eller sin barnbörd innan födslotiden inföll, utan istället försökt hålla sig undan. Jämväl efteråt när hon först förnekade sin barnbörd, ända tills lägersmannen och horkarlen Sven Svensson råkade bekänna detta. Då kan tingsrätten inte göra annat än att följa den kungliga förordningen från 1684 för barnamord, som gör Brita Andersdotter delaktig i dråpet på hennes fullgångna foster, samt andra till varning emedan brottet leder till dödsstraff. Missdådaren och barnamördaren Sven Svensson ska eftersökas och ställas inför Rätten så även han kan få sitt välförtjänta straff.

Angående pigan Gunilla Jonsdotter, som av en händelse inkommit i det rummet där hon genom själva födsilonöden kom på Brita Andersdotter när hon hörde tre barnskrik, men dock gått därifrån utan att fråga efter Britas tillstånd, och inte heller att välkomna det späda fostret, som genom sitt späda låte begärde Gunilla Jonsdotters hjälp och undsättning, varigenom hon har eftersatt sin kristna plikt och således gjort sig delaktig i det utförda barnamordet. Så finner Rätten att till straff och andra till varning,

blir hon avstraffad med ”sex par ris” (12 slag med ris över ryggen) vid tingstugans dörr och ska sedan undergå kyrkoplikt.

Angående missdådaren Sven Svenssons moder, hustru Anna Håkansdotter i Näs, som dagen efter det begångna barnamordet fick kunskap därom, men som sedan förteg det och inte berättade vidare till någon, varigenom hon gjort en brottslig gärning enligt den kungliga förordningen, på samma sätt som pigan Gunilla Andersdotters stillatigande, så att missdådaren Sven Svensson kunde fly. Ändå kunde Rätten inte annorlunda se saken än att hustru Anna Håkansdotter visat en naturlig och moderlig kärlek för sitt barn. Såväl därför, som för hennes höga ålders skull och sjukliga tillstånd, beläggs hon inte med något straff.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten finner vid noga övervägande av denna saks beskaffenhet och befintliga omständigheter, skäligt och rättvist, att härigenom sålunda förändra Häradsrättens dom. Därav blir konan Brita Andersdotter befriad från det på dömda dödsstraffet. Dock ska hon istället få ett välförtjänt straff, andra till sky och varnagel, och skarpt slita ris vid tingstugans dörr. Pigan Gunilla Jonsdotter, som av Häradsrätten dömdes att få slita ris, blir befriad från detta straff. Horkarlen Sven Svensson i Karteberg ska med flit eftersläs (efterlysas och eftersökas) för att få sin dom.

Lars Persson och Astrid Svensdotter (1706)

1706 den 28 aug – extra ordinarie ting

Så ställdes inför Rätten tjänstedrängen Lars Persson ”i Hof” i Hångers socken, en gift karl, samt Astrid Svensdotter, ett löst kvinnfolk, vilka båda hade tjänstgjort under några år hos den gamle frälsebonden Per Gunnarsson i Hånger, där deras syndiga gärning skedde och de med varandra har bedrivit köttslig beblandelse och barn sammanavlat, som föddes med liv till världen, men genom föräldrarnas vållande fick sitt liv avbräckt.

Tjänstedrängen Lars Persson bekände att han hade haft köttsligt umgänge med pigan Astrid Svensdotter några dagar efter den senaste helgmässan, ute i husbondens stuga, samt pigans säng där de en natt legat tillsammans, varvid de då beblandade sig köttsligt, men på detta sätt hade han aldrig mer umgänge med henne, varefter Astrid Svensdotter inte berättade för honom att hon blivit havande. Under våren, när de en gång gick och ”körde krog” och satte sig för att vila, beklagade hon sig för honom att hennes mage hade blivit så hård, men hon kunde inte förstå

vad detta betydde. Då kände Lars Persson på hennes mage, vilket hon bad honom om, och funnit den hård, men inte så att man kunde känna något liv eller rörelse av barn och foster eller något som liknade barnsbörd, ehuru hon långt tidigare hade sagt till honom att hennes tid (månadsrening) en månad före Jul hade stannat. Eftersom ingen av dem förstod vad svullnaden och hårdheten berodde på, varnade han henne och bad henne att inte göra något dumt, ifall hon var med barn, varefter hon åtskilliga gånger därefter beklagade sig att hon var besvärad av en hård mage. Hon medgav, vilket även Lars Persson kunde skönja, att magen växte och blev tjockare. Likväl förstod de inte riktigt att hon var med barn, för angående detta hade de tivelaktiga tankar. När denna svullnad över magen inte ville ändras eller gå bort, gick Astrid Svensdotter med Lars Perssons vetskap och samråd åstad för att få hjälp genom åderlätning, både för sin tjocka mage och för en värk och svullnad som hon fått på benet. Dagen efter den 13 aug följde Lars Persson henne till en torpare under Gudhem, benämnd Johan Andersson, som lät åderlåta henne på högra armen. För att Lars Persson inte skulle hållas misstänkt för något, följde han henne först hem till sin hustru Elin Olofsdotter, som sitter inhyst strax jämte detta torp där återlåtaren Johan Andersson bor, där han befallt henne att följa Astrid till torparen. När detta var skett, följdes de båda åt till Hånger igen, eftersom Astrid tyckte att hon kände sig lättare i kroppen efter åderlåtningen. Men plågorna försvann inte, utan hon gick på nytt för att åderlåta sig, vilket också skedde med Lars Perssons vetskap vid tiden för Pingst, när en gammal hustru i Skara öppnade hennes ådror på ena foten, men hon fick inte mer lindring än vid föregående tillfället. Trots att hon var så besvärad av denna plåga, så försummade hon aldrig sitt arbete, förutom att hon ofta låg till sängs, ända fram till dess att hon 8 dagar före midsommar blev kvitt sin börda, då hon inte ska ha gått till sängs utan själv ha tagit upp barnet från golvet sedan det fallit ifrån hennes liv. Barnet var fullgånget men jämväl dödfött, så hon lade det i ett linnekläde som hon knöt, vilket Lars Persson tog emot av henne om morgonen därefter och bar det till Gudhems kyrkogård, där han stack in det under en griftehäll, men han visste inget mer om barnet eller hur det hade dött. Dock bekände han inte sin gärning utan förnekade den fullständigt, intill dess att det utkom ett rykte vilket medförde att han såväl som hon blev strängeligen utfrågade av länsman Holm och sedan förda till kronofängelse sedan de hade bekänt.

Lars Persson medgav att han vid helgemässotiden föregående år hade kommit till hennes säng och lagt sig en natt. Två gånger hade han haft köttsligt beblandelse med henne, varefter hon funnit att hennes tid hade

stannat, 14 dagar före Jul, vilket hon borde ha förstått vad det innebar. Eftersom hon därefter kände sig tung och hade en hård mage, gick hon med Lars Perssons vetskap och samtycke till åderlåtaren och torparen Johan Andersson, som öppnade hennes åder på höger arm, varav hon fick föga lindring. Under våren bekände och beklagade hon sitt tillstånd för sin lägersman, som på hennes begäran kände på hennes mage och funnit den hård, men inte några andra tecken på barnsbörd, varför hon bar sin börda i stillhet och tysthet, utan att berätta det för någon, för hon visste inte vad det berodde på. Dock medgav hon att hon kunde skönja att magen växte och långsamt blev allt större, men hon visade det inte för sin matmoder, hustru Karin Svenningsdotter i ”Hoogården” (Hagagården?) i Hånger, som är hennes köttsliga moster. Inte heller hade denna kvinna märkt något ovanligt hos pigan. Dessutom medgav Astrid att hon hade begärt att få lov av sin husbonde och matmoder att under veckan före Pingsthelgen få resa hem till sin gamle fader, bonden Sven Svensson i Grästorp. Vid samma tillfälle reste hon till Skara och lät åderlåta sig på foten, vilket både Lars Persson och hennes gamle fader fick höra att hon hade gjort det för att hon hade en svullnad på benet. När hon sedan hemkommit och hennes husbonde och matmoder av andra hade fått vetskap om att hon varit i Skara och åderlätit foten, har Astrid medgivit att hon varit där, men att det skedde för svullnaden i benen, varefter mostern inte frågade mer. Åtta dagar före midsommar blev Astrid Svensdotter ansatt av sin barnafödsl strax efter middagen. Då var hon ensam i sin husbondes stuga och fick liksom ett hastigt ryggskott, varefter hon strax därefter medan hon stod vid sängen, födde ett barn som föll ifrån henne, likt en klump som inte hade något liv, varken vid själva födseln eller tidigare. Dock trodde hon att det var ett pıgebarn, trots att dess lemmar inte var fullkomliga. Hon ville inte bekänna att hon hade haft uppsåt att bringa livet ur sitt foster, som enligt vad hon själv hade förstått varken hade liv eller rörelse när hon bar det under sitt hjärta, och därför alldeles själv tagit upp det från golvet och sedan svepte in det i ett litet fyrkantigt linkläde, och lagt ner det i sin sänghalm där hon förvarades tills hon visade det för sin lägersman Lars Persson, som sedan om morgonen därefter bar bort det. Hon påstår envist att varken hon eller lägersmannen hade varit vållande till barnets död, utan de hade velat bära fram fostret, vilket hon hade gjort ifall inte missfödseln hade gett anledning till tysthet och stillatigande. Tingsrätten frågade Astrid Svensdotter om hon inte hade hört när barnamordsplakatet hade blivit uppläst och därav förstått vilket straff som en lönnlig barnafödsl förorsakar. Med gråtande tårar svarade hon ja. För att tingsrätten ska få mer vetskap om själva sanningen, lät man beskåda det avsides lagda fost-

ret. Då skickade Rätten iväg två av nämndemännen samt lägersmannen Lars Persson och kronorättaren Sven Andersson, för att beskåda fostret. Efter en stund kom de tillbaka och berättade att de under ett hörn till en gravsten på Gudhems kyrkogård, fann de barnet på det ställe där Lars Persson hade lagt det ifrån sig och där han själv tog fram det. Barnet var inlindat i ett litet linkläde och hörnen var korsvis sammanbundet med två knutar. När det upplyftes återfanns det förmultnade fostret däri. De längsta benen var synliga och till längden ungefär som en tvärhands bredd. Själva huvudskålen var öppnad och sönderfallen, men hade lite hår som ännu kunde ses omkring kanten. Av de synliga delarna kunde de utskickade personerna inte förstå annat än att detta foster, om inte vid själva födseln, men strax innan måste det ha haft liv eftersom det var fullgånget. Rätten uppgav hur brottsligt det var att inte bekänna sanningen och berätta hur barnet hade dött, med tanke på att det måste ha levt i moderlivet, för i annat fall skulle det inte ha växt. Men de fick ingen annan beaktelse än att de inte visste hur det hade skett, ifall inte fostret tagit skada i moderlivet när Astrid Svensdotter utförde ett svårt och tungt arbete under våren när hon vävde hos sin matmoder, hustru Karin Svenningsdotter, som otvunget bekände att pigan i år hade vävt över 60 alnar. Dessutom hade hon i allt annat arbete varit en snäll och flitig arbetspiga som aldrig försummat något eller någon dag legat till sängs under den tid som hon förmenas ha varit havande. Inte heller har hustru Karin i sitt äktenskap fått några egna barn, så hon kunde inte märka eller förstå Astrids tillstånd, i synnerhet när hon inte funnit någon odygd hos henne. Därför ska hon inte heller ha misstänkt henne för något ont, och således inte tänkt annat än väl angående hennes tillstånd, allra helst när hon alltid med stilla flit och trohet utförde sina sysslor. Jämväl och utan åtskillnad, nyttjade hon den spisning (=tillagade maten) som hon tidigare var van vid, varvid hon inte försummade ett enda mål.

Lars Perssons hustru, Elin Olofsdotter, kallades inför Rätten. Hon tillfrågades ifall hon visste något om sin mans fel och förseelse, men detta förnekade hon trots att folk under sommaren hade börjat tala om detta. Av den anledningen hade hon talat med Astrid, men hon nekade till en sådan gärning och svor högeligen. Så hustru Elin lät tanken fara och tänkte att ryktet var osant, eftersom hon varit till stor hjälp med försörjningen till deras två barn. Dock medgav hustru Elin att hon blev mycket misstänksam när hennes man i vintras vid Trettondagen följde Astrid till en åderlåtare och nästan emot hustru Elins vilja nödgade Astrid honom att följa henne till åderlåtaren, men lade inte detta på minnet.

Torparen under Gudhem, Johan Andersson, kallades fram till Rätten och tillfrågades, om han under vintern hade öppnat ådran på Astrid Svensson, varpå han svarade ja. Han medgav att hon ville öppna ådran på foten, vilket Johan dock vägrade. Dessutom berättade han, vilket Astrid bekände var sant, att Astrid hade varit besvärad av spenböld på sitt ena bröst, vilken plåga hon både före och efter barnafödseln har haft. Omsider blev hon botad av en soldathustru, som varken frågade Astrid om hennes fördolda tillstånd eller ens märkte det, för hon sade till pigan att vilken piga och hustru som helst kunde bli drabbad av spenböld.

Tingsrätten kunde sedan inte få reda på så mycket mer om detta brott, utom en ständig och flitig bön och begäran om förskoning från dödsstraffet, eftersom de menade sig vara oskyldiga till fostrets död. Inte heller fanns någon av den närvarande allmogen som visste någonting mer. Då beslöt Rätten följande angående denna syndiga gärning.

Såsom horkarlen Lars Persson och horkvinnan Astrid Svendsdotter själva medger, att de med varandra har haft köttslig beblandelse varigenom Astrid Svendsdotter blivit havande. Hon berättade sedan om sitt tillstånd för Lars Persson innan födseln blev känd, men hon menar att fostret dött före födseln, varefter hon lagt det i lönn, vartill horkarlen Lars Persson genom sitt stillatigande har gjort sig delaktig. Då kunde tingsrätten, med anledning av plakatet om barnamord inget annat göra än att döma horkarlen Lars Persson och kvinnan Astrid Svendsdotter för detta barnamord och det straff som det leder till.

Göta Hovrätts dom

I mangel (avsaknad) av fullkomliga skäl och bevis, till övertygande av att horkarlen Lars Persson samt horkonan Astrid Svendsdotter utfört det barnamord de anklagas för, så prövar Kungliga Rätten istället Häradsrättens dom och vill den sålunda förändra, att dessa två personer befrias från det ådömda livsstraffet, men de ska istället till välförtjänt näpst, och andra till skräck och varning, han till gatulopp igenom femtio par spö, och hon skarpt risas (pryglas med ris).

Sigrid Hagbardsdotter (1708)

1708 den 29 juni – extra ordinarie ting

Länsman Ragvald Holm uppgav för Rätten att det gick rykten om Sigrid Hagbardsdotter, hustru till bonden Anders Persson i Lilla Borgunda. Det påstods att hon med berätt mod hade kvävt sitt eget nyfödda äkta barn, vilket rykte kom från korpral Anders Flink, för den natten som den onda gärningen skedde, hade han sovit i bonden Anders Perssons stuga och då med egna ögon sett hur hustrun gjorde när den onda gärningen utfördes, varför hon blev misstänkt för detta vilket lär ha skett under föregående år, men hon har redan tilldelats kyrkoplikt eftersom detta ansågs ha skett av våda. Därför bemödade sig tingsrätten, genom enskilda förhör, att få fram sanningen av vad som verkligen hade skett. Sigrid Hagbardsdotter gjorde ingen annan bekännelse än att barnets död var obrottsligt och att hon aldrig med vilja skulle ha gjort något sådant. Med klagan och tårar medgav hon att denna sorg och olycka hade uppkommit på grund av hennes djupa sömn, för vilket hon gärna vill plikta, men för alla övriga anklagelser hävdar hon sin oskuld.

Korpral Anders Flink, som anser sig ha kunskap om denna händelse, är inte närvarande för tillfället utan är hindrad av sitt kompanimöte, varför detta ärende skjuts upp.

1708 den 6 okt

Så kom bonden Anders Persson i Lilla Borgunda och hans hustru Sigrid Hagbardsdotter inför Rätten och klagade högeligen över femmännings korpralen Anders Flink, som hade bragt denna hustru i dåligt rykte, att hon med vett och vilja samt berätt mod hade förkvävt sitt eget äkta barn, vilken grova missgärning hon nekar till och hävdar sig vara oskyldig, men medger med tårar att hon denna olycka råkat utföra att hon tagit sitt späda barn till sig i sitt sköte och räckt det bröstet, men i detsamma fallit i djup sömn så att barnet blev förkvävt. Denna sorg och olycka, blev desto större för Sigrid och hennes man, eftersom hon även under föregående år olyckligen har förkvävt sitt foster och fick då undergå kyrkoplikt.

Denna gång var korpral Anders Flink närvarande och han berättade följande om den berörda händelsen. Förra sommaren i juni månad, 10-12 dagar efter det att hustru Sigrid Hagbardsdotter låg i barnsäng, kom denna korpral dit till hennes och maken Anders Perssons stuga för att stanna över natten, eftersom han var deras soldat. När hustru Sigrid fick honom att klappa barnet, frågade hon ifall han trodde att det skulle bli gammalt, varpå korpral Flink ska ha svarat: ”Jag tycker det är ett friskt barn, så nog

lär det bli en karl av den pojken.” Så snart det blev sängdags, lade sig bonden och korpralen tillsammans på en bänk, sedan de skjutit en kista in mot bänken och där bäddat under sig. Hustrun lade sig inte i sin säng, utan på samma bänk, läggandes sitt huvud på karlarnas huvudgård, men barnet ska ha legat i ett tråg som stod vid hustruns fötter på bänken, uppå ett skrin som var där. Sedan tystnade de allesammans och insomnade, med undantag av korpralen själv, som hela den natten inte kunde få någon sömn i ögonen. En stund därefter, sedan de lagt sig, började barnet att gråta. Då satte sig hustru Sigrid upp och skakade på tråget, men barnet tystnade ändå inte, varför hon stiger upp på bänken, då det visar sig att hon är fullt påklädd, och tar tråget som det späda barnet låg i och sätter det på golvet och sig själv intill, vilket korpralen själv sett med öppna ögon. Men när hon satte sig på golvet, kunde inte korpralen se vad som skedde, eftersom hon låg invid väggen och bonden utanför, medan kistan som hustrun satt intill på golvet med barnet, var så hög att den skymde så att korpralen inte kunde se vad som skedde på golvet. Då hörde korpralen att barnet skrek med ett klart ljud, men fick i detsamma ett sådant läte, liksom om en hand var tryckt mot dess mun och näsa, varefter ljudet sakta avtystnade. Detta gjorde korpralen så förskräckt och häpen att han inte vågade röra sig eller tala ett enda ord. Om morgonen, bittida i själva gryningen, steg hustrun upp från golvet och började riva sig i huvudet, som om hon förstod att barnet var dött, varpå hon började ropa på sin karl såväl som korpralen, sägandes att hon fruktade att deras lille gosse var död. De frågade om hon skulle tända ljus, vilket hon gjorde. På korpralens begäran satte hon ett ljus i barnets hand, vilket hos det enfaldiga folket är i bruk när någon befinner sig nära döden. Hustrun menar att barnet kan ha varit drabbat av någon sjukdom, men att hon själv inte varit vållande till dess död. Men eftersom korpralen inte bara menade att hustru Sigrid varit vållande till barnets död, utan även att hon hade gjort det med vilja, så gick han strax till häradets länsman och angav denna händelse, varefter han följde med tillbaka där detta hade skett och kom dit med många andra som fann att barnet var blått över näsa och mun, såväl som hals och bröst, vilket länsmannen medgav stående inför Rätten, men om modern detta foster med vilja hade förkvävt, ska Gud allenast veta. Hustru Sigrid nekade ihärdigt och med dyra eder att hon inte varit vållande till detta barns omkomst med vilja, utan att det skett på grund av hennes tunga sömn.

De hustrur, som kommit till tinget från Lilla Borgunda by och grannlag, berättade att de inte visste eller kunde säga hur det låg till med miss-tankarna att hustru Sigrid hade dödat sitt foster med vilja.

Så beslutade tingsrätten att de inte kunde finna att hustru Sigrid Hagbardsdotter hade förkvävt sitt eget barn med vilja. Därmed blev hon friad från denna grova anklagelse. Dock har hennes vårdslöshet, även om den skett mot hennes vilja, blivit känd. Därför bör hon å det allvarligaste straffas för detta, i synnerhet eftersom det nu är andra gången som det inträffar.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Hovrätten har prövat Tingsrättens dom och den gillat, varefter hustru Sigrid Hagbardsdotter bör stå kyrkoplikt och under skriftermålet förmanas så mycket alvarsammare, eftersom hon nu är funnen brottslig för andra gången.

SJÄLVMORD

Johan Andersson – oviss dödsorsak (1682)

1682 den 10 aug

Så rannsakades Johan Andersson, som vid vårtiden på Rådene bys ägor, strax nedanför Billingen återfanns död, men ingen vet orsaken härtill. Somliga antog att detta var ett dulgadråp, vars gärningsman var fullständigt okänd.

Anders Månsson i Lillegården i Rådene berättade att Johan en lång tid hade hållit sig undan och varit på flykt, efter att ha stulit några hästar, vilket var bevisat men inte lagvunnet och dömt. Därefter har ingen fått fatt i honom, trots att kronans befallningsman anmodat fogden i Rådene och hans grannar i byn att de skulle ta fast honom, men nu är det ingen som har sett honom sedan Bartolomei tid fram till 3 veckor före Vårfrudagen i fastan, när hustru Lisbeth Andersdotter i Rännagården, som letade efter getter en tidig morgon, blev honom varse vid ett ödehus. Då sade han till henne: ”Kära Lisbeth, säg intet om mig för någon.” Hon gick genast in i Anders Månssons stuga och berättade allting, varefter han med största hast klädde på sig sina kläder. När han kom till förstugudörren mötte han Johan som med uppräckta händer bad honom tåga och inte röja honom. Anders svarade att han skulle tåga och gick till herrgården som ligger i samma by, i avsikt att få hjälp att gripa honom. Då var överstelöjtnantens tjänare Jöns där med några hästar. Anders, Jöns och en bonde vid namn Sven i Herregården, skyndade sig dit där Anders hade mött Johan och trodde att de skulle få honom fast. När de kom dit var han borta, men de såg spår efter honom, för han hade krupit från ett ränne till ett annat för att komma genom en lada och ut genom logedörren, utåt mot en annan gård, och inte dristat sig till att gå genom dörren, eftersom han var rädd att folket skulle ta fast honom. När de nu letade efter honom, fick de inte syn på honom förrän vid Rännagårdens hage, då han såg att han var förföljd, men då lämnade han den väg som han hade tänkt gå och fortsatte över några gårdsgårdar. Då först vände han sig bort för att rusa in i skogen, och när han hade kommit över den tredje gårdsgården såg han att de andra var så nära bakom honom att han kastade skorna ifrån sig och en liten läderväska. Däruti fanns en ”grijsaböste” och några små skolappar. När de inte hann ifatt honom, gick de tillbaka till byn och hämtade fler

som kunde söka efter honom, men de såg honom inget mer. Inte heller fann de några spår.

Av skorna att döma som de upptog efter honom, var det uppenbart att han måste ha uppehållit sig i något hus under några dagar, eftersom skoläddret som låg under hälarne var slitna så de sken. Johans hustru Karin Månsdotter, förmanades å det allvarligaste att säga sanningen, som högeli-gen bedyrade att hon intet hade sett eller talat med honom sedan han försvann. Senaste gången han hade varit hemma var 3 veckor före Jul, när han var en liten stund hos sin styvson Måns i Skattegården. Måns hävdade att han kom om aftonen och strax gick bort igen, sedan Johan hade fått en ren skjorta av sin hustru. Därefter är det ingen som har sett honom i livet, förutom den gången han sprang ifrån grannarna i byn. Inte heller kunde de få hustrun att erkänna att hon hade någon kunskap om honom, var han vistades eller uppehöll sig. Vidare frågade Rätten ifall hon hade åtnjutit något av det som kom från hans tjuvnad, vilket hon fullständigt förnekade. Inte heller fanns det någon tillstädes som ville anklaga henne för något sådant.

Johan har stulit en ryttarhäst i Landa, som sedan såldes i Borås. När den var såld, gick han till Landa och påstod att hästen var såld i Borås av en annan man, varpå han begärde 2 riksdaler för att återskaffa den åt dem. Landaborna fick sin häst tillbaka, men efter sina undersökningar fann de att det var Johan som hade stulit den. En annan häst stals vid samma tid när ryttarhästen såldes i Borås, men den stals i Borås och såldes i Gudhem, men boråsbon tog tillbaka den. Ett sto stal han i Landa, när han gick därifrån. Korpralen i Finnestorp Lars Kafle hjälpte honom över en mosse med hästen eftersom den låg nere i dyn, men han visste inte att hästen var stulen. Åtskilliga andra misstankar fanns om honom, eftersom både hästar och får stals vid ett flertal tillfällen, men ingen annan tjuv fanns som kunde ertappas.

Elin Mårtensdotter, en inhyseskvinna, berättade att hon hade sett honom vid Lickorne ungefär 5 veckor från den tiden när han rymde från Rådene, liksom vid en annan tid vid Träbacken i skogen, då hon sade till honom: ”Johan, varför går ni icke hem?”, varpå han svarade: ”Jag har ont, jag har ont och törs inte gå hem.”, varefter hon inte har sett honom och intygade att hon aldrig hade hyst honom eller haft någon vetskap var han har uppehållit sig.

Lars Mjöltnare i Råska Kvarn såg honom vid pass 3 dagar efter det att Elin Mårtensdotter såg honom, när han var i skogen ovan Rådene ängar. Han bad Johan följa med tillbaka, men det ville han inte. Istället bad han Lars Mjöltnare att han inte skulle tala om att de sett varandra, men då såg

Lars att Johan hade skor på fötterna. Efter detta var det ingen som såg Johan förrän vid helig torsdag när han blev funnen död av Lars gosse ute i skogen, strax intill vägen som går över Billingen, med fötterna intill ett ingårds hägn.

När detta blev känt om hans död, gick samtliga grannar i markerna med Johans hustru dit men ingen kunde se den ringaste åkomma på honom, utan han låg framstupa med ansiktet mot jorden. Nässnibben var något förmörkad på honom, men bröstet var rätt och han hade en päls på sig samt en jacka som var utbredd på fötterna, samt en över kroppen, på vilken han hade skurit av ärmarna och dragit på benen. Han hade en ren skjorta på sig, och rent halskläde i byxesäcken med band omkring. Efter detta lät hans hustru göra en kista och hon lade honom själv däri, ståendes nu utan jord i skorna, överhuggen med små buskar. Inte heller kunde samma goda män se de ringaste spår efter att han hade tagit sig själv av daga. Hans hustru är utfattig, sitter inhyses och måste söka sin föda från goda människors händer.

Häradsnämnden kunde inte annat finna, än att Johan Anderssons död skett genom köld, hunger och någon naturlig sjukdom, men på grund av hans begångna felaktigheter förs hans ärende vidare till kyrkorådet för att avgöra ifall han ska begravas eller inte, i det att grannarna enhälligt påstå att han måste tas bort från deras fämarker. Ska också noggrant undersökas ifall någon kan avslöjas ha gett honom föda, eller under hela den tiden hyst och dolt honom.

Margareta Nilsson – oviss dödsorsak (1685)

1685 den 12 dec – extra ordinarie ting

Detta extra ordinarie häradssting hölls i Stenstorp hos kyrkoherden ärevördige och vällärde herr Jonas Marchander, angående hans framlidne svägerska som oförmodat och ynkligt omkom den 8 december.

Kyrkoherde Jonas i Stenstorp beklagade att han var orsak till att häradshövdingen och Häradsrätten tvingats ut i det elaka väglaget, men han var tvingad av nöden och den kärlek han hyser till sin avlidna svägerska Margareta Nilsson. Hon hade bott hos honom i 12 år och varken med ord eller handling varit emot honom. Samtidigt gav han tillkänna att hon inte varit vid sina fem sinnen, eller att skruvarna var fasta hos henne, utan hon var något småfånig eller vettvillig. Därtill var hon något svag eller maktlös i sina fötter och knän, skevandes något med fötterna utåt när hon gick, varför hon ofta snubblade framstupa. Inte heller förstod hon sig på

att självmant ta på sig rena linkläder, vilket hon dock nyligen hade lärt sig, ty den 12 november blev hon trolovad med en hederlig prästman kaplan värdig och vällärde herr Anders i Vilske-Kleva gäll. Vittnen kunde intyga att när prästen hon bodde hos var borta, hade hon sagt: ”Jag måste fuller tvätta om mig till herr svåger kommer hem”. Likaså har en huva hittats i ån efter henne, som hon inte hade på sig när hon gick ut, och att det saknas ett ”snippkläde”, som måste ha fastnat i leran på åns botten. Tidigt om morgonen den 8 december, lite före dagningen men i klart månsken, så gick hon till ån som ligger strax intill gården, för att tvätta. Men när hon efter en liten stund eftersöktes, fann man henne ligga drunknad i ån. Då kunde kyrkoherden Jonas i Stenstorp inte tänka och tro annat än att det skett utom hennes vilja. När de kom till ån, var det mycket brant nedför vid åkanten. Därtill var leran för tillfället mycket slipprig och hal, varför hon tycktes ha halkat eller snubblat utför branten så att hon inte kunde hjälpa sig själv. Detta bevisades av att dem som upptog henne, säger att hon hade hållit emot framför sig med händerna i leran, ty händerna var fulla med lera och hon befanns ligga framstupa i ån. Eftersom vattnets mängd ökade, var kyrkoherden orolig att kroppen skulle flyta bort och inte heller hade han bräder till hands för att tillverka en kista i all hast, samtidigt som de fann att hon redan hade flutit bort ett kort stycke, varför han lät lyfta upp henne och lägga hennes kropp i kyrkohärbäret strax intill. Inga svårmodiga tankar eller samvetskval, eller någon annan nöd ska ha drabbat henne så att hon förgrep sig på sig själv, utan att hon på det sättet som angetts ska ha omkommit. Därefter begärde kyrkoherde Jonas att Häradsrätten allt detta ville höra, skärskåda och sedan förklara att hans avlidna svägerska ska undfå en kristlig begravning.

Kaplan herr Jöns i Södra Kyrketorp, gjorde ed å bok och vittnade först och främst om denna avlidna människas gudfruktighet och huru hon alltid var framme bland ungdomarna, och läste mycket klart och riktigt sina kristendomsstycken, dock uti största enfaldighet och blygsamhet. Han berättade även att hennes maktlöshet eller felaktighet i fötterna, att hon var mycket snar till att snava och falla omkull. Likaså hade han märkt att hon hade något särdeles felaktigt i sitt förstånd, samt att hon här i församlingen och prästgården är född och uppvuxen. Hon har alltid varit blygsamt tyst och enfaldig, och aldrig har något annat funnits hos henne än ära och dygd. På en fråga från Rätten ifall det hade funnits någon missämja mellan henne och kyrkoherden eller hans hustru, så svarade han: ”Aldrig annat än vackert och väl.” och att de henne med foglighet och beskedlighet hanterat och hos sig haft uti 12 års tid. Dessutom trodde han att allt

det som kyrkoherde Jonas hade sagt var alldeles sant, för han kunde inte tro att det fanns någon annan orsak bakom hennes död.

Fänriken, ädle och manhaftige Mårten Bernholtz, boende uti Stenstorp från år 1646, intygade att han mycket väl kände denna Margareta, och att hon var stilla och tyst samt blygsam och något fånig, och aldrig så vettig eller kvick utav sig, såsom andra kunde vara. Dock var hon alltid gudfruktig och bad böner för sällskapet i huset, när fadern och modern var bortresta. Han visste också om att hon hade en felaktighet i sin gång och sett henne snava både inom och utom kyrkan samt på kyrkovägen. Slutligen berättade han hur han hade sett ett litet vitt kläde i ån, vid östra sidan, det var dagen efter det att Margareta var upptagen ur ån. Detta sade han till kyrkoherdens piga Ebba, varpå hon tog upp den och såg att det var Margaretas huva. Han hade aldrig hört henne fälla några svårmodiga tankar, eller heller om någon oförlikning, ”bannor eller snubber” i huset, utan alltid förhållit sig stilla och saktmodigt väl med sin svåger och syster, liksom de har varit mot henne, varför han inte kunde känna till något om hennes dödsorsak, såvida hon inte oviljandes hade hamnat i ån. Att det var halt och slipprigt samt att ån var full av lera, var honom väl bekant.

Anders Larsson i Piltegården i Stenstorp, en redlig och bofast man som var född och uppvuxen i samma gård, berättade att han hade känt Margareta ända sedan barndomen och att hon var stilla, blygsam och gudfruktig. Hon älskades av alla grannarna, svor aldrig, inte heller talade hon såvida inte någon tilltalade henne först, varefter hon med största enfald och blyghet svarade. Ej heller ville hon gärna se någon i ögonen, utan tittade ner. Det märktes att hon inte hade sitt fulla vett, utan hade en dragning åt att vara fånig. Utöver detta berättade han att hon var vek i fötterna eller benen och att hon ofta föll när hon skulle skynda sig att gå. Aldrig gick hon väl i ett par skor, utan vred dem på sned utåt. Dessutom höll hon sig aldrig ren, utan var alltid smutsig runt kjortel och fötter. Angående händelsen runt ån ansåg han att det var sant det som de andra trodde, trots att det är som grundast vid boskapsvattnet, så är likväl den likväl bred och slipprig, i synnerhet när det har regnat vilket det hade gjort så att jorden var alldeles full av vatten. Det har varit kyrkoherdens flit att hålla henne väl och ha henne med, på både gästbud och annorstädes. Därför trodde han inte alls på någon annan orsak till hennes död, utan att hon på grund av sin orkeslöshet och fåkunnighet inte förmått akta sig. Slutligen sade han att alla hans grannar skulle hålla med honom om detta.

Kyrkoherden, vördige och vällärde herr Anders i Segerstad, kom fram och berättade att han ända från barndomen här uti det intilliggande gället (Segerstads gäll) varit bekant med Margareta, uti umgänge och beteslag

med hennes saliga föräldrar, varför han var beredd att hålla med alla tidigare vittnen.

Grannarna i Stenstorps by, Per i Tomten, Johan Persson i Polacksgården och Per i Skräddaregården, intygade att allt vad de föregående vittnena hade sagt var sant. Detta visste de att samtliga i församlingen skulle kunna vittna om, men också att man har ansett henne vara tokigare än vad man låtit kyrkoherden märka, men väl kunnat le åt henne under tiden för hennes tokighets skull, såvida de inte dragit försyn för kyrkoherden som alltid haft henne med sig till heder och ära.

Tjänstepigan Gunvor Eriksdotter i Prästgården vittnade att på måndagen vid middagstid, när Margareta kom ut från matboden och Gunvor stod vid brygghusdörren, såg hon att Margareta var smutsig omkring sin kjortel och fötter, när kyrkoherden var borta. Då sade Gunvor: ”Kära moster, se till så att ni inte ser så orenlig ut när far kommer hem.” Hon svarade att hon skulle tvätta sig och frågade om de snart skulle laka, men hon menade byka. Gunvor svarade nej, varpå Margareta sade: ”Nå, så må jag fuller tvätta lite om mig”, varefter hon frågade efter sitt snippekläde, då svarade Gunvor att det ena låg framme på kammarens bord och det andra inne i bollådan. Kyrkoherden kom hem om aftonen, och Margareta stod upp om tisdagsottan för att sätta sig att spinna, sedan gick hon ut. Drängarna ville ha mer ljus i logen, Margareta var då borta och matmodern låg sjuk. Gunvor bad drängarna vänta, och sade: ”Stackars moster, hon är inte klok, hon lär ha lagt sig i gårdskammaren”. När det gått en stund gick Gunvor dit, men fann inte moster. Omsider berättade hon för kyrkoherden att moster var borta. Då befallde han Gunvor och drängarna att leta efter henne, vilket de gjorde tills de fann Margareta liggandes i ån och blev mycket illa till freds. När Margareta hade gått ut, hade hon inget på huvudet. Den ena handen har hon hållit under förklädet, men nu saknades hennes snippekläde, men hennes huva återfanns i ån intill en sten, varför de trodde att hon hade haft huvan och snippeklädet i handen under förklädet när hon gick ut och må ha velat tvätta. Gunvor påminde sig om att hon hade varit med och tvättat vid ån några gånger tidigare, men då hade hon inte kunnat stå på stenarna eller aktat sig för ån, eftersom de andra pigorna stått ute i vattnet och dyn, att hon smutsat ner allt runt kjortel och fötter. Visades nu fram henne huva som låg i ån och Margaretas namn som var sydd på huvan. De såg att hon låg på munnen, vid de stenar där man brukar tvätta små linkläder och dem som tog upp henne berättade att hon hade lera i händerna.

Pigan Ebba var inte över 15 år, varför hon inte fick göra en edlig beaktelse. Eljest kunde hon berätta att hon hade känt igen huvan som fän-

riken hade visat henne, samt att Margareta hade gått ut barhuvad och haft den ena handen under förklädet när hon gått till ån, samt att Margareta alltid hade orena kläder och att far och mor ville att hon skulle hålla sig väl.

Kronans länsman, vällärde Lars Andersson i Brunnhem, återgav att så snart han fick veta att Margareta Nilsdotter hade omkommit i ån, och innan han fick veta något om beskaffenheten, så sade han att hon måste ha velat gå dit för att tvätta sig och har väl ramlat oförmodandes. Detta hörde nämndemannen Jon Assarsson i Hornborga honom säga.

Samtliga i häradsnämnden påminde sig om att när det varit ordinarie ting, så har de alla ansett att denna Margareta var en aning tokig.

Beslutades så att på grund av föreliggande skäl och omständigheter i rannsakingen finner Rätten att Margareta Nilsdotter inte har sin fullkomliga vett och förnuft, vilket man bland annat kan sluta sig till eftersom hon 1.) inte har talat med andra förrän hon har blivit tilltalad 2.) inte sett folk i ögonen utan alltid blickat nedåt 3.) häradsnämnden har vid ordinarie ting ansett att hon var tokig 4.) varit svag och vankelaktig utav sig, att hon inte kunde gå ordentligt och styrt sina fötter rätt. Dessutom, ifall hon hade velat ta självmord, skulle hon ha valt ett djupare ställe av ån och gått ut där. Således kunde inte Rätten komma fram till något annat än att hon dött av våda och inte av vilja, samt att det skett på grund av sin svaghet och oaktsamhet när hon försökte tvätta några linkläder i ån som rinner genom Stenstorp. På grund av hennes gudfruktighet ville Rätten att hon skulle få åtnjuta en tillbörlig svepning och kristelig begravning, såsom människor av hennes stånd brukar ha.

Tormod Carlsson (1690)

1690 den 7 aug – extra ordinarie ting

På platsen för detta extra ordinarie ting, i Övre Nolgården i Bestorp i Falcköpings gäll, har pojken Tormod Carlsson tagit sig själv av daga och på en loge sig upphängt. Därom berättar åbon Jon Jonsson, som är pojakens morbroder och husbonde, att samma grymma gärning ska ha skett om fredagens morgon, som var den 1 augusti, då han själv var bortrest på ärenden. Han sade att denna pojke hade han fött upp som om det var hans eget barn, allt ifrån han var 1½ år gammal, när han blev fader- och moderlös, men nu var han inne på sitt 15:e år. Angående pojakens avgång visste han inget annat än att när handlingen utfördes var han inte där.

Hans gårdsbor kom då fram och berättade att de var allena hemma på gården, när denna gärning passerade, men ingen var där av Tormods husbondes folk, för de var ute på gårdet och skar säd. Nämnden fann inget jäv hos dessa hemmavarande gårdsbor.

Därefter avhördes hustru Ingrid Månsdotter, som intygade att om natten mellan tisdagen och onsdagen, närmast före fredagen när Tormod dräpte sig, gick hon ut om midnattstid för att se efter ifall deras kreatur hade kommit in på sädesåkrarna. Då fann hon Tormod och Jon Svensson från Övre Nolgården, såväl som vallgossen Anders, vilka stod tillsammans ute på sädesgårdet om natten och hade stoppat en säck full med färska ärterevor och dess skidor eller bjällror, och med ett rep om säcken. När hon frågade dem om det var hö däri, svarade Tormod något vrängt och starkt att så var det. Han förde sedan hem ärtesäcken på en häst till en lada. Därefter skildes de åt. Hon visste också att Tormod, varken för detta eller något annat, blev slagen eller illa hanterad av sitt husbondefolk.

Därnäst inkallades hennes äldste son, Anders Andersson, en vuxen dräng som vittnade om hur hans moder berättade tidigt en morgon, att hon funnit Tormod och de andra gossarna med en ärtesäck om natten ute i Måns ärtåker i Kaplansgården i samma by. Sedan om onsdagens morgon reste denna dräng samt hans halvbroder, tillsammans med Tormod och Jon, vilka bägge om natten hade tagit ärtorna, till Redberga herrgård för att arbeta. Då frågade han och hans halvbror de båda andra om ärtorna som de hade tagit under natten, varpå de förmanade dem att inte ta sig för vana under ungdomen att stjäla och varnade dem för en känd tjuvs levnad och avgång här i livet, ty han blev hängd. Denna förmaning och varning gjorde de i välmening, inte för att göra deras egen stöld av ärtorna till något stort, utan för att de visste att Tormod även tidigare hade stulit en del småsaker och tänkte nu avskräcka honom från att fortsätta med detta, men ingen av de två andra svarade dem. Om fredagsmorgonen därefter, när Tormod tog sig av daga, vittnade Anders Andersson att Tormods husbondesfolk var ute på sädesgårdet och självaste matfadern Jon Jonsson var bortrest, men hans vuxne son Jon Jonsson med samma namn, hade befallt Tormod att vara hemma och sopa ihop gödsel och dynga i ladugården. Medan han höll på med det, gick drängen och hans moder samt alla de andra in i stugan och fick sig lite mat, varefter en så tung sömn föll över dem att de lade sig för att sova en stund. Emellertid vaknade modern upp före de andra och gick ut, men kom strax tillbaka och väckte dem, sägandes att Jon Jonsson bett henne att de skulle gå med henne och se på Tormod som hade hängt sig på logen.

Modern Ingrid Månsdotter inkallades då på nytt, varpå hon berättade att när hon stod upp och gick ut ur stugan, ärnade hon gå till fähuset för att göra det rent. Då kom drängen Jon Jonsson gåendes från gårdet genom grinden och frågade ifall hon hade sett Tormod, varefter de letade efter honom, först i fähuset och fårhuset, men när han fick se kvasten som Tormod hade sopat med ståendes utanför logeskjulets dörr, gick han in där. Strax ropade han häftigt och häpet till henne att hon skulle komma och se hur Tormod hade hängt sig på logen, vilket skedde vid pass mellan klockan 9 och 10 om morgonen. Därefter kom Jons halvbroder Bengt Jonsson in, vars avhörda berättelse överensstämmer helt med vad föregående vittnen berättat, med undantag av att när han om fredagens morgon tänkte gå till kyrkan, stod Tormod i ladugården och hade en sopkvast i handen, sägandes till Tormod att det är något sent att gå till kyrkan, för nu ringer det andra gången, och att han får inte bli stående ifall han ska hinna sopa ladugården under dagen. Då såg Tormod mer molen och trumpen ut än tidigare.

Pigan Ingrid Börjesdotter, som var syskonbarn med föregående vittne och uti dess tjänst, visste inget mer att berätta än de andra, men hon hade inte lagt sig för att sova inne i stugan med de andra, utan hade gått ut till förstugan för att mala på en hemkvarn, på vilken hon lagt armarna under sig och stod och sov när hennes matmoder gick ut, så hon hörde ingenting förrän de väckte henne.

Dessa edliga vittnen intygade allesammans att alltifrån de fick se den färska gärningen att Tormod hade hängt sig själv, så stod han med båda fötterna på logen, ned på golvet så krokad med knäna och ben som han nu står. Armarna var lösa och lediga. De vittnade alla att de inte hade hört eller förnummit att någon människa hade talat ett enda ont ord till Tormod, varken hans husfolk eller andra, mycket mindre att någon har slagit honom.

Drängen Jon Jonsson, som letade efter Tormod och fann honom, hade i Rätten berättat att han när han omsider gick hem från åkern, ville han se vad Tormod gjorde, eftersom han inte kom till dem ute på åkern när han hade sopat färdigt. Då fann han Tormod hängandes med kläder och allt, men hatten låg bredvid honom intill en liten låg stol, som han hade stigit upp på när den ställts under rännestocken i logen och med en rännesnara om halsen sedan sig själv upphängt. Han återopade grannarna som själva såg när han gick hem från gårdet. Gårdbokkvinnan som stod ute på gården, såg när han kom.

Pojkarna Jon Svensson, som var äldre än Tormod, tillika med den lilla vallgossen Anders, som bäge var med Tormod när de stulit ärtor, kom

fram inför Rätten och erkände det som vittnet hustru Ingrid Månsdotter berättat om, efter att ha funnit dem ute om natten på Måns åker på Kaplansgården. Angående detta hade ingen mer talat med dem, än det som Anders Andersson sade för att förmana Tormod och Jon Svensson när de var på väg till Redberga herrgård för att arbeta. Men likväl blev ingen av de skyldiga rädda.

Måns Svensson, från vars åker ärtorna stals, var tillstädes och även grannarna i byn, Sven Jonsson, Håkan Jonsson, Lars Persson i Kaplansgården, Nils Månsson och den mer avlägset boende grannen Andor Håkansson i Dotorp. Alla dessa var bofasta män och de intygade att Måns Svensson aldrig hade talat med Tormod och de andra pojkarne efter det att de stulit ärtorna från honom. De varken visste eller trodde att Jon Jonsson hade gjort honom någon skada, men de hade sett honom ute på åkern under fredagen fram till vid pass 2 timmar före middagen, när han gick hem. Inte heller såg de någon annan människa, utan Tormod måste genom djävulens onda ingivelse ha tagit det elaka rådet, eftersom ingen annan människa är känd som kan ha orsakat hans död.

Den dödes närmaste släkt, såsom äldste brodern soldat Anders Carlsson i Karleby, hade fått i uppdrag att vara ombud för sina andra syskon, men ingen av dem hade kommit till tinget. Dock var det känt att Tormods yngre broder och hans systrar hade varit på plats och sett honom om söndagen, vilka jämrat sig mycket över att Tormod hade förgjort sig själv. De kunde inte finna någon orsak till hans död, utan att han själv var vållande till sin död, varför de inte heller hade kommit till tinget.

Tormods husbondesfolk bad med gråtande tårar, ödmjukeligen om möjligheten att Tormod skulle få gravläggas på kyrkogården, eftersom han ännu inte är 15 år utan inne på sitt 15:e år, varför han inte kunde räknas som annat än omyndig. De lovade att de ville ge kyrkan och de fattiga för kyrkogården, så mycket som det fattiga folket kunde drägligen påläggas, eftersom de hade fött upp honom som om han vore deras eget barn. Nämnden betänkte att Tormod, ståendes på logegolvet med fötterna såsom de fann honom skulle ha kunnat göra en sådan sak, att han stupat framlänges, så ingen annan ska ha dödat honom, utan att han måste ha gjort det själv.

Rätten beslöt att eftersom Tormod Carlsson inte var fyllda 15 år, men likafullt har med berått mod förgjort sig själv, så dömdes han såsom en självpillning som skulle föras till skogs och brännas på bål. Hans husbonde ber om mildhet och lindring när ärendet hänförs till Göta Hovrätt.

Jon Svensson (1696)

1696 den 9 dec – extra ordinarie ting

Kyrkoherden i Segerstad, ärevördige herr Anders Viktorin, gav klageligen tillkänna att hans tjänstedräng sedan Mikaelsmässotid, Jon Svensson, född här i häradet av oberyktade föräldrar, som ännu lever, nu vid sina några och tjugo år, har igenom den Ondes ingivelse och hjälp tagit sig det orådet att avhända sig sitt eget liv. Denna fasliga gärning gick till så att söndagen den 6 december gick kyrkoherden till kyrkan tidigt om morgonen för att förrätta gudstjänst och förmanade då sitt tjänstefolk att komma till kyrkan, i synnerhet befallde han båda sina drängar, varav denna självspillning var den ena, eftersom de skulle hjälpa kyrkofolket att öppna en grav för en fattig krympling, som då skulle begravas, men det var bara den andra drängen, Lars Larsson, som kom. När den fattige var begraven, stannade denne dräng på gudstjänsten, men drängen Jon Svensson hjälpte varken till vid begravningen eller kom till kyrkan under gudstjänsten. Så snart kyrkoherden och kyrkofolket kom hem från kyrkan, syntes inte Jon Svensson till någonstans i Prästgården. Inte heller infann han sig till måltiden, varför man antog att han hade gett sig iväg någonstans, under den ledighet som rådde vid denna helg. Därför var det ingen som frågade efter honom. På måndagsmorgonen när tjänstefolket skulle gå ut och tröska, blev de varse så snart de kom in på logen att självspillningen Jon Svensson hade hängt sig själv med ett rep under ladutaket som var över logen och logerännnet (övervåningen). Denna fasliga gärning hade självspillningen ställt i verket genom den Ondes hjälp, genom att han först klivit upp på rännnet och bundit fast repet om en stock och sedan satt rännesnaran om halsen, varefter han har sparkat undan de lösa stänger som han stod på.

Rätten frågade såväl kyrkoherden som tjänstefolket och husfolket ifall man funnit någon svårmodighet eller annat som ansatt den döde, vartill kyrkoherden svarade att han inte hade saknat förstånd eller snille, men vad som legat honom om hjärtat, det vet bara Gud. Under den tid som han varit i tjänst hos kyrkoherden, har ingen annan sett och erfarit än att han med flit gjort sitt arbete som han blivit anbefalld att utföra, då han visat sig vara mycket idog och hågsen. Dock fruktade man att han var ganska ringa i sin kristendom och bara lite förfaren, samt har visat sig vara mycket trög att förrätta sin morgonbön och aftonbön, varvid han alltid föll i en så djup sömn att han omöjligen kunde hålla sig vaken medan bönen i huset gjordes, trots att man stötte och väckte honom. Men när bönen var avklarad, var han inte längre sömnig.

Dessutom ska han ha blivit påkommen när han stal en rem ur ett betsel för en främmande man som för någon tid sedan kom till Prästgården, vilken han själv allvarsamt lämnade ifrån sig sedan han med otvungna och dyra eder hade försökt hävda sin oskyldighet i denna stöld.

Kyrkoherden ville då att denna sak skulle få ett hastigt slut och att självspillningens kropp fördes bort från hans gård innan den stundande Julehögtiden, i synnerhet eftersom folket inte kunde få sin bärgning och uppehälle förrän de kunde få tröska sin säd.

Rätten fann att självspillningen Jon Svensson inte hade några brister i naturligt vett och förstånd, så att han all våda kunde undvika, utan att han av den Ondes ingivelse frivilligt och med berått mod sig själv har avhänt sig livet. Därmed ska han föras till skogs och brännas på bål.

Göta Hovrätts dom

Emedan drängen Jon Svensson har varit vid sitt fulla förstånd, hos vilken inga svärmodiga tankar förmärktes innan han ogärningen företog, alltså blir häradsdomen i förmåga av 4 kapitlet i högmålsbalken över honom godkänd och gillad.

Kungliga Rätten finner Gudhems härads tingsrätts dom rättvis över självspillingen Jon Svensson. Härmed ska hans döda kropp av bödeln nedtagas och till skogs föras och där nedgrävas.

Håkan Andersson – oviss dödsorsak (1697)

1697 – den 12 juli

Så angav klageligen länsmannen välaktade Lars Gunnarsson, såväl som kaplanen i Dala, vällärde herr Lars Afzelius, huruledes gamle nämndemannen Håkan Andersson i Borgunda, en man om sina några och 50 år, sistledne Onsdag [den 7 juli] blev funnen liggande i Iglesjön, nedan vid Ljusningsbackens ("Ljusbackens") ägor. Ingen kunde med visshet veta hur han hade hamnat i vattnet. Dock berättade manhaftige korpral Per Jons-son på Skinnaretorpet, vars syskonbarn Håkan Andersson är, att Håkan Andersson kommit till honom på Persmässodagen, som var om tisdagen eller den 29 juni [Anm. Håkan måste ha besökt korpralen tisdagen den 6 juli]. Då beklagade han mycket sin fattigdom, liksom sin övriga motgång, i det han hade mist sina kreatur i boskapssjukan. Jämväl har han haft den olyckan att han råkat i rättslig process med trumpetaren i Ebbetorp, Niclas Leij, som nu hade stämt honom hit till tinget för några skällsord. För dessa orsaker tröstade korpralen Håkan Andersson och bad honom giva sig till

freds samt frågade om han ville ha lite mat. Då svarade Håkan: ”Jo men, giv mig en bit, ty du ger mig aldrig mer.” Då sade korpralen: ”Gud bevare oss för annat. Jag vill inte hoppas annat än att vi få äta och dricka ihop med varandra.” När Håkan hade suttit en liten stund, gick han ut vid pass klockan 5 eller 6 efter middag samt sade att han skulle gå hem. Fram på aftonen, när solen var nedgången, kom korpralens tjänstegosse och berättade att Håkan låg nere i sjön. Då blev korpralen förskräckt när han mindes det tal som kommit från Håkan, när han en timma eller två tidigare hade suttit där hos honom. Av ren förskräckelse kunde han inte gå ner till honom, men dagen därefter fick korpralen förnimma att Håkan om aftonen, sedan han en stund hade legat på ”Backen” (Ljusningsbacken), hade gått hemåt.

Håkan Anderssons änka berättade med mycket gråt och klagan, att Håkan sistledne lördag, som var den 3 juli, sagt till henne att hon skulle bereda sig att gå till Herrens Nattvard om söndagen, ty han hade en särskild åstundan att begå den höga Måltiden. Fastän hustrun ska ha bett honom att skjuta upp den till Bönesöndagen, som var den 9 juli, så kunde han inte övertalas, utan sade att ifall hon inte ville gå med honom, så skulle han gå allena, varpå de båda gick Herrens Nattvard om söndagen, vilket även kaplan herr Lars Afzelius kunde berätta om. Därefter sade Håkan att han blivit så lättad i sitt bröst. Sedan satte han sig ner för att äta. När aftonen kom gick han som vanligt till sängs. Om måndags morgon [den 5 juli] när barnen hade gått ut till sitt arbete på ängen och Håkan ännu satt kvar hemma, ska hustrun ha sagt till honom, eftersom hon såg att han var sorgsen och bedrövad: ”Håkan, ni skulle gå ut till barnen och se vad de taga sig för, varvid ni också ’kunnen eder roga’ (koppla av och få ro?)”. Då svarade han: Jag har ingen ro, icke heller gör jag någon gagn här i världen mer.” Därefter gick han sakteligen ut, varvid hustrun trodde att han hade gått ut till barnen på ängen, vilket han inte alls gjorde. Ingen visste vart han hade gått. Inte heller kom han hem om måndagen eller tisdagen. Först på onsdagen blev det känt att han låg i sjön, vilken olycklig händelse syntes ha skett med vilja, eftersom han hade gått ut på en liten tvättbro, som med den ena sidan var landfast, och därifrån hoppat i vattnet. Dock ska han under det senaste året ha varit så svag i huvudet, att somliga tider fanns varken minne, vett eller snille hos honom, vilket både nämnden såväl som en stor del av allmogen vittnade om. Särskilt skickade han sig illa i dryckesmål och det var vid ett sådant tillfälle som han råkade i träta med trumpetaren Niclas Leij och i sitt fylleri gav honom några skällsord, för vilket Håkan nu till tinget var instämd av trumpetaren. Dessutom kom änkan med en underskriven attest, av en frälsfogde, Lars

Andersson Norman, jämte åtskilliga grannar, varigenom hon ville bevisa att hennes man Håkan Andersson, under det senaste året hade varit så svag, att han inte har skött sig. Detta var en infödd och ärftlig sjuka, ty även tre av deras barn är fåkunniga och ”afwita” (saknar förnuft och måste ha förmyndare). Detta kunde nämnden och tingsallmogen bekräfta. De begärde därför att änkans sorg och olycka inte skulle utökas genom att hennes mans kropp skulle hanteras av bödeln när den drages upp ur vattnet och således inte få [gravläggas och] njuta kyrkogården, vilket hon fruktade. I så fall skulle hon och hennes mans anhöriga, som är hederligt bondefolk, bli försmådda och föraktade, eller att någon vill ”förwija” (anklaga) dem för denna olycka, allra helst med tanke på att han hade varit Kronans rättare och sedan suttit i Nämnden.

Resolution (beslut)

Såväl Nämnden som tingsallmogen bevittnade nogsam och klart att Håkan Andersson i Borgunda, till sina sinnen var svag, i synnerhet under det föregående året när han har haft stora svårigheter. Dock understår sig inte denna Häradsrätt att se denna händelse annorlunda än att det är ett viljeverk och förklarar saken som ett självspillningsmål, även om det inte kan bevisas att den olyckligt avlidne så ”afwita” (förnuftslös) har varit, att han inte har vejt för faran. Detta må därför den höglövlige och högrättvisa Kungliga Hovrätten ödmjukeligen ompröva, varvid Häradsrätten vill framföra en ödmjuk och oförgräplig förbön för änkan, att hon uti sin sorg måtte njuta den nåd, att inte bödeln, till hennes egen och hennes anhörigas vanheder, den olyckligt omkomnes kropp ska hantera. Varandes Gud allena bekant ifall denna händelse, igenom någon förtvivlan hos den olyckligt omkomne, eller eljest en hastigt kommen naturlig svaghet, har skett och timad var.

1697 – den 12 juli

Sedan beklagade sig trumpetaren Niclas Leij inför Rätten, att han av gamle nämndemannen Håkan Andersson i Borgunda med ”ohemule” (orättvisa) beskyllningar och ärevördiga skällsord blivit angripen och överfallen medan han levde. Med Håkan Anderssons olyckliga avgång kunde han inte förklara sin oskyldighet emot trumpetaren. Därför anhåller trumpetaren nu att Håkan Anderssons hustru, som trumpetaren menar är en stor orsak till denna oreda, ska förmanas av Rätten, samt avhålla sig från alla förolämpningar. Trumpetaren vill också bli befriad från hennes och hennes barns ”överlopp” (angrepp).

Genom detta beslöts att trumpetaren Niclas Leij är helt oskyldig i det mål där han själv har instämt gamle Håkan Andersson i Borgunda till tinget. Därför blev trumpetaren Niclas Leij frisagd från alla anklagelser från änkan och hennes anhöriga.

Göta Hovrätts dom

Av alla dessa skäl ska Håkan Anderssons i Borgunda döda kropp av bödeln ur sjön upptagas och föras till skogs och där nedgrävas.

Jon Andersson – oviss dödsorsak (1699a)

1699 den 25 maj – extra ordinarie ting

Ingegerd Larsdotter, änkehustru efter bonden Jon Andersson i Stora Berg i Torbjörntorp, steg fram och berättade hur hennes man Jon Andersson strax efter Jul ansatts av en svår sjukdom som visat sig som en frossa. Somliga dagar drabbades han av köld och strax därpå besvärades han av en hetsig feber med svettningar, medan han andra dagar kände sig bättre och gått upp ur sängen och satt sig vid spisen. För jämnan hade han dock en smärta i bröstet, men efter åtskilliga råd blev han övertalad att söka hjälp på annan ort mot denna dagliga plåga. I synnerhet fick han förslaget att gå till en klok gumma i Blidsberg i Redvägs härad, samt en gammal man i Borås, som båda var kunniga och erfarna uti läkekonsten, vilket han blev sinnad att fullfölja. Därför valde han att resa dit själv, vilket skedde om Vårfrudagen den 25 mars när han begav sig hemifrån, eftersom han då kände sig bättre i den första sjukdomen, men värken i bröstet plågade honom lika mycket och väderleken började bli lite lindrigare. Då i dessa dagar inföll, till hans och hans anhörigas olycka, vårfloden och islossningen. Efter mannens begäran fick han en matsäck av sin hustru, vilken bestod av ett stycke kött, ett stycke ost samt två kakor, som alltihopa lagts i en skinnpåse, vilken han tog med sig under armen. Om morgonen, vid dagemålstiden eller klockan 8, begav han sig hemifrån till fots, för han ville inte ta med sig någon häst, eftersom de befann sig i den svåra foder tiden och inte trodde att han skulle kunna sörja för hästens föda, särskilt eftersom han inte riktigt visste vart han skulle bege sig, antingen till Blixtorp (Blidsberg?) eller Borås. Däremot såg han till att hans son, om sina 20 eller 24 år, skulle möta honom med en häst på den fjärde dagen efter hans avresa, antingen i Karleby i Vartofta härad eller Vårskäl i Frökinds härad, vid vilka ställen han senare skulle anlända när han återkom, varför sonen på den angivna tiden, först på det ena stället och sedan på det andra, hade

sökt efter honom i 2-3 dagar. Under tiden hade fadern bestämt sig för att gå till Borås och således tagit över Vilske härad, där han även hade sin släkting och anförvanter, och gick över en mosse där det rann en bäck om 2 alnars djup och bredd (c:a 1,2 meter), som om sommaren mestadels var uttorkad, men om höst och vår och särskilt vid tiden för islossningen överflödade av vatten, varför han gick över en smal och rundad samt löst liggande stång som låg över bäcken, varpå han föll i vattnet. Således omkom han samma dag som han lämnade sitt hem, nämligen den 25 mars.

Denna olycka tryckte hans änka och anhöriga så mycket mer när ryktet spreds av en hop illvilliga att detta var ett viljeverk och ett självspillningsmål. De menade att han hade orsakat denna olyckliga avgång alldeles själv, under förevändning att Jon Andersson av fruktan för sitt ansvar av förvaltningen som gårdsfogde eller rättare hos välborne herr Axel Kafles gård Berga, vilken anklagelse dock inte innehåller någon sanning. Hans ställning, liksom all annan vandel och gott företagande han vinnlagt sig om, med högsta tro och redlighet, så att herrskapet alltid varit nöjda med honom, vilket bland annat kan skönjas genom att han under en lång tid varit i sin herres tjänst och då fått, först 1/4 hemman och sedan när han sökte avsked 1/2 gård utöver sin lön. I övrigt var han känd av var man, nära och fjärran, för sin rätta kristna levnad och som brukat sina salighetsmedel, vilket änkan och kyrkoherden i Falköping ärevördige herr Anders Hodelius intygar med sin attest daterad den 23 maj.

Åberopande sina grannars vittnesbörd, som både uti hennes mans välmakt som under hans sjukdom liksom kort tid före denna olycka, honom hade umgåtts med i välsämja, så begärde hon att hennes mans kropp, som återfanns den 20 maj i Göteve i Vilske härad, måtte få bli begravd och inte låta detta få hindras av det falska rykte som hans ovänner och missgynnare har spridit.

Då kallade Rätten fram frälsefogden välaktade Lars Hindriksson i Balltorp, som betygade att han länge och väl känt denna Jon Andersson i Berg och att han själv aldrig förstått eller hört annat än att han, både i sitt eget hus och utanför, hade förhållit sig som en ärlig man och levt ett vackert liv. Därför kunde han ingalunda tro att den olycka som drabbat honom var skedd med vilja. Dock hade de inte talat med varandra när Jon Andersson var sjuk.

Bengt Larsson i Balltorp kallades fram som vittne och han berättade att han hade känt denne Jon Andersson under lång tid, och aldrig annat än gott varit liksom allt han hade hört om honom. Likaså hade han inget annat förstått än att han alltid varit i gunst hos sin herre och att han hade gjort gott ifrån sig i sitt fögderi till sin herres nöje. Detta visades av att

hans herre först hade gjort honom till rättare och gårdsfogde vid Berga, samt givit honom en fjärdedels hemman till lön, men sedan när Jon sökte avsked så hade han fått ett halvt hemman, sedan hans herre hade prövat hans flit och trohet. Under Jons sjukdom har Bengt besökt honom åtskilliga gånger, när han alltid visade sig vara tålmodig när han klagade över värken i bröstet, som gick genom skuldrorna, för vilket han sade sig vilja söka bot hos en klok hustru i Blidsberg. Därtill visste Bengt att berätta att Jon skickade sig som en ärlig man mot alla och levte i sämja och kärlek med sin hustru, varför han inte förstår annat än att denna olycka aldrig kan ha skett med vilja. I så fall hade han inte valt den gropen där han satte livet till, utan innan dess hade han gått över stora vatten och haft åtskilliga tillfällen ifall han hade haft sådant uppsåt.

Gästgivaren Lars Månsson i Torbjörntorp berättade sedan om Jon Anderssons leverne och hans sjukdom, men det var samma som Bengt Larsson i Balltorp.

Per Larsson i Brogården i Torbjörntorp kallades fram som vittne och berättade att han hade känt Jon Andersson sedan barndomen och de hade varit vänner sedan dess. Åtta dagar före olyckan, skickade Jon Andersson bud efter Per Larsson, för då var Jon uppe och började känna sig friskare, dock klagade han över sin värk i bröstet. Då hade han bett Per Larsson att gå igenom hans papper och kvittenser, så att han visste vad han skulle svara ifall hans herre på något sätt ville göra efterräkning, vilket också Per Larsson gjorde genom att ordna och sammanställa de skrifter som Jon visade honom, varvid Jon Andersson inte på något sätt visade att han fruktade för en sådan efterräkning, utan var glad till sinnes. Av det skälet kunde inte Per Larsson tro annat än att den olycka som inträffat inte hade skett med vilja, utan uppkommit genom våda, allra helst med tanke på att den lilla spången som Jon Andersson skulle gå över, var rund och trind, vilket Per Larsson själv hade sett. Där fanns varken något att hålla sig i och spången var föga större än en stav, samt var dessutom förmodligen slipprig eller isbelagd, så att olyckan lätt kunde uppstå, från vilken Jon Andersson inte kunde hjälpa eller rädda sig själv eftersom han var utmattad människa efter sin sjukdom, i synnerhet med tanke på att han syntes ha hamnat under isen och farit vidare med strömmen och slutligen kommit att stanna nere i bäcken vid en videbuske, där bäcken nu för stunden inte var mer än 2 alnar i bredd och djup, men då var vattnet mycket högre.

Ånkan kom fram med en attest, skriven den 21 maj av nämndemanen Lars Olofsson i Göteve i Vilske härad. Det var han som fann Jon Anderssons kropp den 20 maj och som på sitt samvete betygar att den man som där omkommit ingalunda kan ha råkat i den våndan med vilja.

Häradets länsman, välaktade Lars Gunnarsson, såväl som häradsnämnden betygade att de länge hade känt denne Jon Andersson och aldrig annat hade hört om honom än sådant som var ärligt och anständigt. Särskilt märkt detta, genom att han vid varjehanda tillfälle varit på ting och stämmor på sin herres vägnar och då alltid hade visat fog och beskedlighet i sitt värv och sina ärenden. Aldrig hade han varit till någon last eller förtret. Dessutom ska länsmannen ha kommit till honom medan han var sjuk och frågat efter några kronoräntor (skatter) som han tidigare varit van att betala på sin herres vägnar, men då svarade han: ”Gud ske lov. Jag har nu därmed intet mer att göra, eftersom jag har fått avsked och en annan därtill är förordnad”. Sedan beklagade han sig över värken i bröstet och sade sig vilja söka bot hos en hustru i Blidsberg.

Eftersom Rätten inte kunde finna några fler upplysningar, ifall Jon Andersson har avhänt sig sitt eget liv eller om det hände en olycka som varit vållande till hans död, har tingsrätten kommit fram till att han är oskyldig till den vanheder som en självspillnings påläggs, varför det således lämnas fritt till änkan och anhöriga att föra den döda kroppen till sitt vilorum med kristna ceremonier och genomföra en anständig begravning.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten finner Gudhems härads tingsrätts dom varande på laga skäl grundad, så att denna dom godkänns och gillas. Jon Anderssons döda kropp bör få åtnjuta en kristelig begravning.

Kerstin Andersdotter (1699b)

1699 den 19 aug – extra ordinarie ting

Angående pigan Kerstin Andersdotter, född av äkta säng av ärliga föräldrar, om sina 40 år, hon har för några dagar sedan av Hin Ondes och ett ont samvetes eggelse tagit sig oråd att här i Backgården och Sjogerstads by, sig själv upphängt i ett vedskjul. Detta skedde inte på grund av bristande vett eller förstånd, varken i tal eller gärningar, utan av sin onda ingivelse. Över denna beklagliga händelse ställde sig kyrkoherden i Sjogerstad, ärevördige herr Håkan Hassellöv, och berättade att denna piga, som var född i församlingen och här bott det mesta av sitt liv, alltid hade fört ett stilla och gudfruktigt och ärligt liv. Såsom ett församlings lamm, har hon brukat sina salighets medel och under sin tid mestadels uppehållit sig hos sin styvfader, nämndeman Anders Olsson i Sjogerstad, såväl som hos sin syster inhyses-hustru Bengta Andersdotter i samma gård. Med arbete, såväl hos

dem som andra, har hon försörjt sig och förtjänat sin föda. En kortare tid var hon i tjänst hos en bonde i Brunnhem, där hon stannade fram tills några dagar efter midsommar, när hon fick lämna sin tjänst. Detta lär ha skett eftersom nämnda bonde inte längre behövde hennes tjänster. Inte heller hade han haft så mycket nytta av henne, för pigan är uti sina sysslor och arbete liksom måltidernas förrättande mycket långsam, så ingen syssla har visat sig passa för henne. Sedan hon kom därifrån, har hon uppehållit sig hos sin syster Bengta Andersdotter, ända fram till för en kort tid sedan när hon inför sin styvfader Anders Olofsson beklagade sig att hon var mycket bekymrad i sitt sinne och sina tankar, både över sin fattigdom och brist på livsuppehälle, såväl som något annat som legat henne om hjärtat, vilket hon befarade skulle hindra hennes själs salighet, dock utan att säga vad det var till sin styvfader. Efter detta uttalande bad styvfadern henne att ge sig till freds och tro Gud om gott, som henne såväl till kropp som själ vill försörja, varefter han på hennes egen begäran följde henne till herr kyrkoherden och för honom berättade om samma brist, samt begärde att han hennes tal och tänkande vidare ville förnimma och trösta henne med Guds ord, samt ge henne Herrens nattvard som hon åstundade. När kyrkoherden hört hennes beklagan om sin fattigdom, samt att hon fann hos sig en orolighet i sitt samvete och sina tankar, befarades att Hin Onde ansatt henne, dock utan att någon annan visste varför hennes samvete drabbats. Hon tröstades då av Guds ord och uppmanades att stilla sig och ge sig till freds samt försäkrades att rörande hennes uppehälle och försörjning, så fanns ingen nöd, för det var inte bara herr kyrkoherden själv som ville skjuta till vad som behövdes, utan han ville förmana hela församlingen att ställa upp både för henne och andra fattiga som bodde där. Sedan påminde han henne om att hon var en frisk och för människa, som med sina händer och sitt arbete kunde förtjäna sin försörjning. Vad hennes tankequal angick, så uppmanades hon att inte ge Hin Onde någon plats, utan göra djävulen motstånd genom en innerlig bön till Gud, så att hon lättare kunde mottaga Guds nåd. Slutligen lovade han henne Herrens nattvard, som hon längtade efter, men eftersom klockaren inte var där för stunden, kunde inte kyrkoherden få vin och oblat till kyrkan, så sköt kyrkoherden upp hennes bikt och eftergift till den efterföljande dagen. Under tiden bad han sin hustru att hon skulle ge pigan mat, vilket också skedde, men pigan åt inte mycket utan bara suttit djupt försjunket i sina tankar. Inför kyrkoherdens hustru berättade hon att det som låg henne närmast om hjärtat var att hon sig själv "försvurit". Detta berättade hustrun för kyrkoherden, som kom och frågade henne om detta, men då svarade hon inte utan satt och teg stilla. Då sade kyrkoherden att hon skulle vara till

freds med Guds ord, även om hon i sin svaghet hade syndat, för då skulle Gud vara mild och nådig, ty en ångerfull och botfärdig syndare skulle inte förskjutats, på vars nåd och barmhärtighet hon inte skulle misströsta, var-med hon gav sig till freds och gått sin väg. Då gick hon till sin syster där hon stannade över natten, men dagen därpå gick hon till bonden och kronorättaren Olof Olofsson i Backgården, men hon gick inte tillbaka till herr kyrkoherden innan hon denna beklagliga missgärning ställde i verket.

Kronorättaren Olof Olofsson i Backgården berättade att denna piga Kerstin Andersdotter tre dagar innan olyckan inträffade, hade kommit till honom och begärt att få hjälpa honom att skära på hans åkrar, emot föda och försörjning, varpå han på hennes enträgna begäran samtyckte, trots att han inte blev betjänt av hennes arbete, emedan hon var både mycket långsam i sitt arbete och föga nyttig eftersom det var kvalsam och våtaktig väderlek ute. När bondens hustru vid ett tillfälle hade gått hem före de andra, för att tillreda mat, och denna bonde var ensam ute på åkern med pigan, hade hon givit sig i tal med bonden och frågat honom ifall en människa som hade försvurit sig skulle bli salig. På detta svarade bonden ja, att den synden skulle förlåtas såväl genom nåd som Kristi förtjänst samt syndarens ånger och bättring. Då frågade bonden pigan tillbaka ifall hon hade försvurit sig, varpå hon på ett sakta och förtvivlat ljud hade svarat nej. Åter frågade pigan bonden ifall en människa som gör sig av med sig själv kunde bli salig. Då svarade bonden tvärt av nej och att den människan aldrig blev salig utan kom i djävulens våld, både till kropp och själ, var-eftter bonden upptäckte en fasa och rädsla hos pigan. Sedan ville han inte längre ha henne i sin tjänst. Dock ska hon om aftonen ha gått hem med bonden och fått mat och legat i hans stuga under natten, men om morgonen, när bonden och hans hustru gick till sina sysslor, ska bondehustrun ha gett pigan en kaka och bett henne gå till något annat ställe, eftersom de inte längre behövde hennes arbete. Pigan tog emot kakan, men stannade ändå kvar i stugan hos barnen när bonden och hustrun gick ut. Strax där-eftter gick pigan ut och fullbordade sin onda gärning.

Så beslutade Rätten att pigan Kerstin Andersdotter av Hin Ondes ingivelse fattat orådet att ta sitt eget liv, med uppsåt och egen vilja. Därför finner Rätten att henne kropp, andra ogudaktiga till skräck och varning, ska tas ner av bödeln samt till skogs föras och brännas på bål.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten finner det skäligt att självspillingen Kerstin Andersdotters döda kropp, i enlighet med häradsrättens dom, av bödeln ska föras till skogs och där i jorden nedgrävas.

Ingrid Jonsdotter (1705a)

1705 den 25 maj – extra ordinarie ting

Den gamla hustrun Ingrid Jonsdotter i Ramstorp i Dala gäll, om sina 70 år och något däröver, som varit änka i 35 år, har tagit det oråd att hon Kristi Himmelsfärdsdag tog sitt eget liv medan folket var i kyrkan. Denna fasliga gärning uppkom på följande sätt, att när folket gick till kyrkan stannade hon kvar med två små barn, som var den fattiga kvinnans sons barn.

Medan hon höll på med matberedning och passning av barnen, har hon gått ut ur sin stuga och tvärs över förstugan till ett litet bryggghus, där hon lyckades avhända sig livet med en garngrimma. Hur hennes död gått till och om denna olyckliga människa ska få en begravning, avgörs efter länsmannens och tingsrättens rannsaking.

Till denna prövning kom även den olyckliges barn och anhöriga samt tjänstefolk. Om denna olyckliga människa hade man aldrig annat förstått än att hon alltid fört ett gudeligt och ärbart liv samt alltid visat sin kärlek för Guds ord, och aldrig gärna försummat kyrkan och predikan. Trots det fick hon en olycklig avgång, vilket man vill mena berodde på en naturlig sjukdom och melankoli, med vilken dess förfader liksom hon själv, var fast besvärad av. Såväl herr prosten som dess komminister, liksom samtliga här närvarande kunde berätta att hon hade börjat visa sig mycket sorgsen och bekymrad över varje tänkbar motgång, i synnerhet för hennes sons barn med vilka hon nu levde och var delaktig i gårdsbruket, sedan han blev soldat och till kungliga armén i Polen blev bortsänd. Likaså för vantrivsel av dess avel och boskap, vilket mycket ska ha fallit henne på tankarna. Allra mest sörjde hon att hennes son genom sin soldattjänst kom ifrån henne. Dock lät hon sig bli tröstad av andra och även av Guds ord, men det var ändå såsom ett medfött bekymmer och ängslighet följde henne. Hon var så melankolisk att varje motgång, hur ringa den än var, lade sig på henne sinne. Så förlusten över ett kreatur, medförde att hon 2-3 dagar måste hålla sig vid sängen medan hon sörjde.

Samma dag som hon företog denna olyckliga gärning, ska också hennes häst ha dött, vilket man menar mycket fallit på hennes tankar. Således skedde den onda gärningen, utifrån omständigheter och hennes närvarande barns berättelser, att sedan hon hade sysslat och städad i sin stuga, samt gjort upp eld och satt på mat, hade hon fallit ner på knä och gjort bön. Detta berättade Anders Jonsson, som var henne sons barn om 8 år och som då var inne i stugan, vars föräldrar bodde i samma stuga. Sedan hade hon gått bort till bryggghuset och där upphängt sig själv, men detta hade den lilla gossen inte ha hört eller förstått vart hon tog vägen när hon gick

ut ur stugan. När kyrkofolket kom hem och inte fann henne i stugan, sökte de i ladugården och lite varstans. Omsider hittade de henne i brygg-
huset, sittandes på en tunna som var ställd mitt på golvet, vilken hon hade
använt sig av för att ha kunna fullborda denna onda gärning. När man rör-
de vid henne, föll hon omkull och var då redan död med sin grimma som
hon lagt över huvudet. Ståendes på tunnans hade hon stuckit repet över en
sparre under taket och hållit med handen i den andra änden av det upp-
trädde repet, var med den onda gärningen blev fullkomnad.

Samtliga av hennes barn och anhöriga, som är hederligt bondefolk,
anhåller om att få ge den döde en kristelig begravning, eftersom man vill
tro och tänka att denna olyckliga död var skedd på grund av melankoli
och naturlig sjukdom. Däremot kunde ingen säga, och ännu mindre be-
visa, att hon var kommen från vett och förstånd.

Så beslutade tingsrätten att den gamla hustrun Ingrid Jonsdotter, av
sitt eget fattade oråd och Hin ondes ingivna förtvivlan, har omkommit.
Därför kan tingsrätten inte annorlunda förklara detta än ett viljeverk och
en självspilling. Således är kroppen ovärdig en kristelig begravning, utan
istället ska den föras till skogs och brännas på bål.

Göta Hovrätts dom

Kungliga Rätten godkänner och gillar häradsrättens dom, att Ingrid Jons-
dotters döda lekamen ska nedtagas av skarprättaren och föras till skogs
och där nedgrävas.

Kerstin Nilsdotter (1705b)

1705 den 23 juni – extra ordinarie ting

Den gamla pigan Kerstin Nilsdotter om 78 år, som bott i Lilla Borgunda
och suttit som inhyses hos sin släkt, har tagit det orådet att hon den 17
juni tog livet av sig genom att hänga sig i en asp, vilket hon utfört alldeles
själv.

De släktingar som hade inhyst henne i Lilla Borgunda i mer än 20 år,
kunde inget annat säga än att hon var gudfruktig, stillsam och saktmodig,
men var fattig och alltmer sjuk, i synnerhet sedan i påskas. Sedan dess har
hon klagat mycket över sin huvudvärk, men hon har alltid varit vid sitt
fulla förstånd och likaså tillkallade hon prästen för att få nattvard bara 14
dagar innan hon dräpte sig själv. Samma dag som hon tog livet av sig, så
blev hon hembjuden till en granne boendes i Intakan 1/2 fjärdingsväg (2,5
km) från Lilla Borgunda by, vilka ville att hon skulle bo hos dem och bli

både omskött och undfägnad. Samma bonde erbjöd henne att få åka på en gödselvagn, som han hade där i Borgunda för att kunna köra ut gödsel, men hon sade bara att hon gärna kom till Intakan men att hon inte ville åka på vagnen utan sakta gå. När hon gav sig av, ville hon inte tillåta en annan gammal piga, som också var inhyst i samma stuga, att följa henne till Intakan, utan hon ville gå själv. Så fort hon kom utom sikhåll, gick hon några muskötskotts längd (à 225 meter) avsides från vägen och fram till en asp, som stod intill en gårdesgård. Där klev hon upp och band fast ett linrep i aspen. Detta rep hade hon gjort själv och dolt i sin kista, men ingen visste när det skett. Inte heller visste den andra gamla pigan något, hon som suttit i stugan med henne under några år.

Beslutet blev att kvinnfolket Kerstin med berätt mod och med fullt förstånd har tagit livet av sig själv. Därför bör hennes kropp föras till skogs av skarprättaren och brännas på bål.

Göta Hovrätts dom

Häradsrättens dom godkänns och gillas, att Kerstin Nilsdotters döda lekamen ska föras till skogs av skarprättaren och där nedgrävas.

Karin Svendsdotter – oviss dödsorsak (1707)

Sjogerstads sockens kyrkobok för begravningar

Här står följande: ”Anno 1707 d 17 Julii drucknade Böntes Karin”

1707 den 22 juli – extra ordinarie ting

Rannsakades pigan Karin Svendsdotter i Sjogerstad, som är funnen död i en brunn där hon drunknat. Först framträdde hustru Berta Nilsdotter i Humlegården i Sjogerstad, som gav tillkänna att hon under många år sorgligen sett sin ömkliga dotter Karin Svendsdotter, som nu var 28 eller 29 år, att hon för sitt fallandesot (epilepsi) varit gruvligen plågad och besvärad, vilken har tilltagit med åren. Inte bara hennes kroppskrafter är alldeles betagna, så hon intet har kunnat uträtta under 2-3 veckor, varken vända eller röra någon lem utan andras hjälp, utan också att det förståndet så förstörde att hon föga visste om någonting. Ja, inte ens kläda på eller av sin egen kropp, eftersom hon i händerna varit illa därän att hon dem föga kunde röra. Dock var hon under somliga tider inte hårdare ansatt av sjukdomen än att hon utan större besvär, men med andras hjälp, kunnat komma till kyrkan, som allenast låg ett stenkast från moderns stuga, där hon var arbetsam med spinnande, men nu på några år har varit försörd av

modern eftersom hon inte har förmått att försörja sig själv med någon syssla, utan likt ett spädbarn har blivit omskött av modern. Emellertid har hon inte varit så svårt besvärad av sjukdomen och har då någorlunda haft sitt förstånd. Då har hon alltid visat sig vara gudfruktig samt läst sina böner, både afton och morgon och bätt Gud om tålmod under sitt kors. När hon har förmått röra sig, har hon gått till en annan inhyseskvinna, Elin Eriksdotter, som har sin stuga 20-30 steg från moderns stuga. Dit gick hon om tisdagen, som var den 16 juli, tidigt om morgonen vid pass 6 eller 7, när de släppte boskapen i byn ut på vall, sedan modern klätt på henne kläderna och hon läst sin morgonbön. Då ska det för henne så illa ha tillburit, att när hon gick förbi brunnen, som är belägen mitt emot Elin Eriksdotters förstugudörr, där vägen går fram, så har hon fallit ner i brunnen som var full med vatten och försedd med brunnskar, på vilken själva det fyrkantiga brunnshållet var närmare en aln i bredd och längd, vilken då stått öppen och utan brunnslock. Men hur hennes olycka ska ha inträffat, antingen att hon av sin fallandesjuka blivit betagen, eller om hon av sin krafftlöshet i både händer och fötter såväl som huvud, har snavat och fallit ner i brunnen, är bara känt för Gud, varför modern vill att dotterns kropp inte ska förvägras en kristelig begravning.

Så inkallades inhysesustru Elin Eriksdotter och frågades vad hon visste om denna händelse, varpå hon sade att hon alls inget visste, för denna morgon satt hon vid sin spinnrock och spann, så hon hörde varken buller eller något läte. Inte heller visste hon vad som hade hänt förrän bonden Nils Larssons hustru Ingrid Månsdotter i Humlegården i Sjogerstad blev varse vad som tilldragit sig när hon om morgonen skulle hämta vatten. Då såg hon att det låg en människa i brunnen, vilket hon genast berättade för Elin Eriksson och sin man, vilket han sedan berättade för alla grannarna sedan han sammankallat dem genom att blåsa i sin lur.

Nils Larssons hustru Ingrid Månsdotter i Humlegården i Sjogerstad kallades fram inför Rätten, varpå hon berättade att hon ingenting visste hur denna olycka hade gått till, men när hon om morgonen gick för att hämta vatten i brunnen, fann hon att en människa hade fallit ner där, varöver hon blev förskräckt och berättade om detta med häpnad både för inhysesustrun Elin Eriksdotter och sin man. Då hade också den döda pigans moder kommit dit, med ett ämbar i handen för att hämta vatten, utan att veta vad som hade hänt. De intygade att den nedfallne inte rörde sig eller var vid liv, även om hon flöt på vattnet, för hon vände bröstet och ansiktet ner mot vattnet, vilket flera i byn har sett. Men ingen vågade röra henne, eftersom de inte visste någonting om orsaken till denna händelse, förrän de frågat kyrkoherden som till allas olycka inte var hemma utan

bortrest på ett prästmöte. Det var först när han kom hem igen som detta berättades för häradshövdingen, att denna piga genom sin svaghet och fallandesot fallit framstupa på bröstet och ansiktet, när hon ansatts av sin sjukdom, varför hon legat tyst och stilla som en stock och aldrig, så att hon inte utan hjälp har kunnat komma upp, vilket tidigare skett åtskilliga gånger. Kyrkoherden i Sjögerstad, ärevördige herr Helge Ekeberg berättade för Rätten att de som bodde där hade ofta med stor glädje förnummit den döda pigans stora gudsfruktan och tålmod, medan hon var i livet, varför han inte kunde tänka sig att pigan hade gjort detta med vilja och själv orsakat olyckan, utan att det måste ha varit på grund av hennes svaghet. Detta omdöme lämnade kyrkoherden tillsammans med sin komminister vördige herr Jon Kinnerus, samt att hon aldrig hade försummat någon predikan när hon varit stark nog att orka gå till kyrkan, men att hon de senaste 2-3 åren varit så svag att hon inte ens förmådde gå fram i kyrkogången utan hjälp, för hon hade inte heller några krafter i händerna. Han nämnde också att en liknande olycka redan skett när hon fallit omkull ute i markerna, tills folk kunde hjälpa henne. Därpå frågade Rätten vem som ägde brunnen och vem som undlåtit att lägga på locket. De fick till svar att den tillhörde Humlegården på vars tomt den är belägen, men att den nyttjas av många i byn, så ingen kunde veta vem som glömt att lägga på locket.

Beslutades då att den olyckligt omkomna pigan Karin Svendsdotter som fått gott lovord av alla de närvarande för sin gudsfruktan och sitt tålmod, samt att Rätten inte misstänker att hon har gjort det med vilja, därför kan inte Rätten förvägra hennes kropp en kristelig begravning.

Göta Hovrätts dom

Av de skäl och omständigheter som finns i rannsakingen blir tingsrättens utslag härmed gillad, varefter pigan Karin Svendsdotters döda kropp bör få en kristlig begravning.

DÖMDA TILL DÖDEN FÖR OTUKT

Nils Vass (1619a)

1619 den 1 dec

Nils Vass i Broarås, för enfalt hor och mökränkan med den oskuldna konan (ogifta kvinnan) Ragnhild Olofsdotter. Han bekänner sin missgärning och förnekar den inte. Han är nu sedan horet bedrivits skild från sin lagligen gifta hustru. Har också denna Ragnhild Olofsdotter tidigare för några år sedan varit inför rätta, och denna sin sak försonat. Denna Nils Vass var inte tillstädes, men har inte tidigare blivit beslagen med någon hordoms last. För denna hans missgärning, kan denna Rätten inte värja hans liv, utan han var fallen till det straff som både Guds och Sveriges lag förmåler. Dock i all underdånighet, allas vår nådige konung och herre, till nådigt betänkande och högre förklaring hemställs ödmjukeligen till kungliga Hovrättens omprövning och slutliga dom.

Per Andersson och Ingrid Hansdotter (1619b)

Göta Hovrätts dom år 1641(saknas i häradsprotokollen)

En dom från Gudhems härad över Per Andersson i Bökebo, vilken för 22 år sedan (1619) har bedrivit blodskam med sin hustrus syster Ingrid Hansdotter och han allt sedan dess har varit på flykt. Hon är också förrymd och ingen vet om hon lever eller ej.

Resolution. Eftersom denna synd är begången för 22 år sedan och han har varit på flykt sedan dess, därför benådas han livet och ska vara fri.

Lars Håkansson och Astrid Olofsdotter (1620)

1620 den 17 juli

Lars Håkansson i Sjogerstad, som tjänar hos herr Gabriel i Sjogerstad, bekänner sig ha gjort enfalt hor med den oskyldne konan (ogifta kvinnan) Astrid Olofsdotter. Han är en fattig karl som inte har vedervåga (tagit risker) och har tre små barn. Han är inte heller tidigare med någon sådan eller annan last beslagen, och lovar bot och bättring. Hans hustru beder

för honom. Dock för denna missgärning samt konan som tidigare har bedrivit enfalt hor med Olof frost, vilket hon har bötat för, kan denna Rätten inte värja deras liv, ut i all underdånighet, allas vår nådige konung och herre, till nådigt betänkande och högre förklaring hemställs ödmjukeligen till Hovrättens omprövning och slutliga dom.

Jon Andersson och Margareta Larsdotter (1621a)

1621 den 18 juli

Samma tid kom för Rätten välbördige Harald Erikssons förläningsbonde (arrendator) i Björstorp, Jon Andersson, som har gjort enfalt hor med oskyldne (ogifta) och tidigare okränkta Margareta Larsdotter i Rådene, denna deras missgärning de inte kunde förneka. Därför kan Rätten, efter Guds lag och världslig lag, inte värja deras liv, utan i all underdånighet allas vår nådige konung och herre, till nådigt betänkande och högre förklaring hemställs ödmjukeligen till Hovrättens omprövning och slutliga dom. De är inte tidigare beslagna med någon sådan eller annan last, och mannens hustru beder för honom.

Lars Andersson samt Karin och Elin Björnsdöttrar (1621b)

1621 den 8 okt

Samma dag tingfördes Karin Björnsdotter, tjänstepiga hos hertig Karl Filips landbo (arrendator) Anders Björnsson i Backagården i Sjogestad, där även drängen Anders Larsson tjänade och henne har belägrat, vilket ingen kände till utom de båda. Emellertid har denna drängen gått och trolovat sig med hennes syster, Elin Björnsdotter, och rådt (gjort) henne med barn. Sedan har han åter gått till Karin Björnsdotter och även gjort henne med barn, vilket Elin inte visste om förrän det så illa var skett. Drängen är nu rymd sin kos. För denna deras bedrivna missgärning som de bekänner, kan Rätten inte värja deras liv, utan i all underdånighet vår nådige höga överhet till hög och nådig förklaring ödmjukeligen hemställs, inte heller är de tidigare med någon last beslagna, men tycker att det är ganska illa, att de är så bedragna av honom.

Lars Jakobsson (1628a)

1628 den 30 juni

Framfördes för Rätten Lars Jakobsson i Hornborga, vilken bekände sig ha gjort hor med soldatänkan Kerstin Torkelsdotter i Hornborga. Denna Lars Jakobsson har även tidigare på samma sätt besmittat sin äkta säng. Därför blev nu Lars Jakobsson efter Guds lag dömd till döden, men inte desto mindre har saken gunstligen uppskjutits till den höglovliga kungliga Hovrättens förklaring.

1630 den 4 maj

Blev Lars Jakobsson i Hornborga med flit examinerad (grundligt rannsakar och förhörd) om han har haft lägerskap med sin förra horkona, Kerstin, men härtill nekade han alldeles och inte heller var någon här vid tinget som kunde bevisa det.

Björn (1628b)

1628 den 14 okt

Vid samma tid blev Björn i Stämmestorp framställd inför Rätten, vilket bekände sig ha gjort hor med änkan Anna Jakobsdotter i Brunnhem och med henne avlat barn. Så nu när denna bedrivna synd är uppenbarad och bekänd, blev han efter Guds lag dömd till döden. Dock blev saken uppskjuten och uppsänd till den höglovliga kungliga Hovrättens gunstiga förklaring.

Anders Svensson och Ingegerd Andersdotter (1631a)

1631 den 13 juni

Samma dag frammanades inför Rätten Anders Svensson på Knölen, vilken offentligt bekände att han hade bedrivit hor med änkan Ingegerd Andersdotter, vilken en liten tid hade haft sitt tillhåll hos denna Anders Svensson, som med henne har avlat barn. Så snart detta blev uppenbarat rymde han sin kos, så ingen säger sig veta var han är. Nu blev denna Anders Svensson, för den bedrivna missgärningen dömd till döden.

ANM. Han återfinns även under rubriken otukt, se 1643a.

Anders Larsson och Kerstin Nilsson (1631b)

1631 den 13 juni

Jämväl sändes Anders Larsson i Ljunghem fram inför Rätten, vilken frivilligt bekände sig ha bedrivit hor med sin legopiga Kerstin Nilsson i Ljunghem, men de har dock inte avlat barn tillsammans. De dömdes nu i lika måtto, både horkarlen och horkonan efter Guds lag till döden.

Håkan Svensson och Ingeborg Månsdotter (1635a)

1635 den 16 juli – Högmålsbrott

Vid tinget framställde sig för Rätten Håkan Svensson i Nygård, som bekände sig ha haft hor med en ogift kvinna, Ingeborg Månsdotter i Kåringebo, som också stod här inför Rätten, och de dömdes båda efter Guds lag till döden. Dock sköts saken till den kungliga Hovrätten i Jönköping.

Göta Hovrätts dom

Håkan ska böta 80 daler, Ingeborg 40 daler.

Gunnar Olofsson och Sigrid Persdotter (1635b)

1635 den 16 juli

Jämväl framfördes för tinget en änka, Sigrid Persdotter i Holmängen, som bekände att ha gjort hor med en gift man, Gunnar Olofsson i Forentorp, som rymde när saken blev uppenbar. Så dömdes hon efter Guds lag till döden, men denna sak är överförd till den kungliga Hovrätten i Jönköping.

Göta Hovrätts dom

Sigrid ska böta 40 daler, medan man ska försöka fånga Gunnar, för att tingföras och dömas.

Anders Jönsson och Malin Andersdotter (1635c)

1635 den 18 juli

Vid tinget framställdes för Rätten välbornde Bengt Ribbings gårdsfogde, Anders Jönsson, som har varit lagligen trolovad med pigan Ingeborg Svendsdotter i Blekhult i Redvägs härad i 8 år, men nu har han besovit pigan Malin Andersdotter på välborne Bengt Ribbings sätesgård Dala, och han dömdes för enfalt hor. Dock är saken uppskjuten till den kungliga Hovrättens förklaring och vidare rannsaking.

Göta Hovrätts första dom

Landshövdingen ska kräva av häradsrättens lagläsare att han ger tillkänna

- 1) Vad orsaken har varit att trolovningen så länge har stått dem emellan och ej är fullbordad,
- 2) Om präster har varit över trolovningen och vem mer (alltså vilka som har bevittnat trolovningen). Den rannsakingen ska levereras till den kungliga Hovrätten innan den 1 nov.

1635 den 19 okt

Vid tinget blev efter befallning från den kungliga Rätten i Jönköping rannsakat om Anders Jönsson, gårdsfogde på välborne Bengt Ribbings sätesgård Dala, vad som har varit orsaken till att trolovningen mellan honom och hans fästepiga har stått så länge och inte blivit fullbordad. Då befanns att orsaken var hos honom, eftersom hon har varit hos honom några gånger och tillbjudit att de måtte vigas samman, men han har hållit sig ifrån henne, under föregivandet att han inte kunde medan hans husbonde var frånvarande, ty han var i Tyskland. Men husbonden har inte förbjudit honom något, inte heller försökt förhindra.

Till den andra punkten rannsakades ifall någon präst hade varit närvarande vid trolovningen, då befanns att herr Christoffer, som nu är kyrkoherde i Böne, varit med när han var kaplan.

Göta Hovrätts andra dom

Efter en rannsaking från Kåkindes härad över Anders Jönsson, som var gårdsfogde på välbördige Bengt Ribbings gård Dala, kan Hovrätten besluta att Anders ska böta 80 daler och horkonan 40 daler.

Håkan Persson och Brita Hansdotter (1637)

1637 den 16 juni – Högmålsbrott

Vid tinget i Jettene den 16 Juni dömdes frälsebonden Håkan Persson i Rearstorp, vilken har besovit (=legat tillsammans med) legopigan (tjänstepigan) Brita Hansdotter som är barnfödd i Dala.

Göta Hovrätts dom

Håkan ska böta 80 daler. Horkonan som intet har att böta med, ska slita ris vid Håkan och förvisas från häradet där de är boende.

Nils Jonsson och Ingeborg Andersdotter (1638a)

1638 den 24 sept – Högmålsbrott

Vid tinget dömdes soldathustrun Ingeborg Andersdotter i Håkantorps, vilken den ogifte ryttaren Nils Jonsson i Äspås hade belägrat.

1638 den 24 sept (endast bland Göta Hovrätts protokoll)

Framfördes för Rätten soldathustrun Ingeborg Andersdotter i Håkantorps, vars man nu är i Tyskland. Medan han har varit borta på krigståg, har den ogifte ryttaren Nils Jonsson i Äspås, som nu är på krigståg besovit (=legat tillsammans med) henne och med henne avlat barn. Hon har bedrivit hor och dömdes efter Guds lag till döden, dock ska saken tjänstvilligen uppskjutas till den höglovliga kungliga Hovrättens i Jönköping över Göta rike gunstige förklaring.

Göta Hovrätts dom

Ingeborg ska böta 80 daler, men Nils ska tingföras och dömas (när han påträffas, eftersom han uppenbarligen hade rymt).

Anders Nilsson och Brita Larsdotter (1638b)

1638 den 24 sept – Högmålsbrott

Jämväl dömdes en horkarl, Anders Nilsson i Regumatorps benämnd, vilken har belägrat sin husbondes legopiga (tjänstepiga) Britta Larsdotter.

1638 den 24 sept (endast bland Göta Hovrätts protokoll)

Framställdes för Rätten Anders Nilsson i Regumatorp, välborne Knut Jöranssons landbo, som på hans sätesgård var boende. Frivilligen bekände han sig ha gjort hor med sin husbondes legopiga Brita Larsdotter, och med henne avlat barn. Stod nu samma piga Brita Larsdotter här inför Rätten och bekände sin bedrivna synd, varför både horkarlen och horkonan dömdes efter Guds lag till döden, dock icke desto mindre ska saken tjänstligen uppskjutas till den höglövlige kungliga Hovrätten i Jönköping.

Göta Hovrätts dom

Anders ska böta 80 daler och Brita 40 daler.

Per Jonsson och Anna Larsdotter (1638c)

1638 den 27 okt – extra ordinarie ting

Jämväl dömdes horkarlen Per Jonsson, gårdsskomakare på Dala, vilken hade belägrat sin grannes, Per i Högården, legopiga (tjänstepiga) Anna Larsdotter benämnd.

1638 den 27 okt (endast bland Göta Hovrätts protokoll)

Jämväl framställdes för Rätten Per Jonsson, en landbo och gårdsskomakare hos välborne Bengt Ribbing till Dala, vilken bekände sig ha belägrat sin grannes, Per i Högården, legopiga Anna Larsdotter och med henne avlat barn. Hon stod också här inför Rätten jämte honom och sin synd bekände. Dömdes så både horkarlen och horkonan efter Guds lag till döden, dock inte desto mindre hemställdes saken tjänstvilligen till den lovliga kungliga Hovrättens i Jönköping gunstiga resolution.

Göta Hovrätts dom

Per ska böta 80 daler och Anna 40 daler.

Jakob Eriksson och Karin Arvidsdotter (1638d)

1638 den 27 okt – extra ordinarie ting

Jämväl framställdes Jakob Eriksson, en ogift person och välborne Ribbings arbetsdräng, vilken har belägrat Karin Arvidsdotter som var Ribbings landbopiga (tjänstgjorde vid en av hans gårdar). Nu befinner man dem vara skyldiga till ”tredje och 4, som till 3 och som till 4”, varefter de tillfråga-

des om de av konsistoriet (=styret över kyrkan) var tillåtna att äkta varandra, samt om de var sinnade därtill. Då svarade han Ja och hon var också tillfreds, men hennes moder och släktingar begärde att få betänka detta till nästa ting. Under tiden skulle de söka upp konsistoriet i Skara.

Anders Svensson och Marit Andersdotter (1643a)

1643 den 12 april

Samma dag ställdes för Rätten den gifte mannen å frälse (frälsebonden) Anders Svensson i Knölen, vilken har gjort hor och avlat barn med ett löst kvinnfolk, Marit Andersdotter, så att hon nu bekänner sig vara havande. Hon erkände att hon vid pass 7 år sedan har avlat barn med denne Anders Svenssons son Carl Andersson, när han var en lös (ogift) dräng, varefter han enligt lag har pliktat för mökränkningen. Alltifrån denna tid och intill nu, har hans fader Anders Svensson haft detta oäkta barn i sin gård hos sig. Nu bekänner både konan Marit såväl som Anders att hon mer än en månad mer än halvgången med hans barn. Eftersom de båda bekänner sin begångna synd, då kunde denna ringa Rätt inte fria deras liv, utan för den begångna synden och uppenbara beklännelse dömdes både horkarlen och horkonan från livet, efter Guds lag. Nåden hemställs ödmjukeligen den högliga kungliga Göta Hovrätt. Denna Anders har tidigare vid pass 16 år sedan, vilket han bekänner, gjort enfalt hor och för detta pliktat och bötat.

Göta Hovrätts dom

Hovrätten beslöt den 17-18 maj 1643 att Anders skulle böta 80 daler och Marit 40 daler, men detta ändrades senare (se nedan).

1643 den 26 juni – extra ordinarie ting

Upplästes Göta Hovrätts dom, daterad den 7 juni, men även landshövdingens postskriptum daterad i Jönköping 20 juni, vilka rannsakat det kättereri som Anders Svensson har begått med sin sons frilla Marit Andersdotter. De erkände sin otuktiga handling men förnekade att de på något sätt var släkt med varandra, varefter de båda dömdes till döden.

1643 den 17 juli – extra ordinarie ting

Var så Marit Andersdotter åter inför Rätten, som låtit sig bli belägrad av sin husbonde Anders i Knölen, och som tidigare var lägrad och hade avlat barn med hans son Carl Andersson. Han är nu näst förledne 15 juli, för sin begångna och bekända hordom, kättereri och synd justificerad (avrättad).

Så tillspordes (frågades) nu Marit om hon sitt kätteri och sin synd kände, vartill hon svarade ja och att hon grant visste att hon både med sonen och fadern hade inlåtit sig i lägerskap. Då dömdes hon efter kätteriet efter Guds lag ifrån livet. Denna dom lät välborne landshövdingen strax ställa i execution (verkställande). Marit blev utförd till avrättningsplatsen till att justificeras (avrättas) och hon stod vid samma bekännelse intill döden.

Anders Andersson och Karin Nilsdotter (1643b)

1643 den 12 april

Ställdes så Karin Nilsdotter, som har sitt tillhåll vid Hornborga, som själv är född av oäkta säng (föräldrarna var inte gifta) och är nu mökränkt av soldat Anders Andersson, som är i fiendeland och har med honom avlat barn, som alla redan är född till världen. Denna Anders Andersson är sedan tidigare lagligen trolovad med ett annat kvinnfolk, Ingrid Jonsdotter, som också blivit havande med honom och har framfött två barn som han är fader till, ett före trolovningen och det andra därefter. Så eftersom denna Karin Nilsdotter har bekänt sin synd och att hon inte var ovetandes om att denna soldat Anders Andersson var lagligen trolovad med Ingrid, så blev hon dömd efter Guds lag ifrån livet. Nåden hemställs den högliga kungliga Göta Hovrätten. Karin har alls intet att böta med (vilket innebar att dödsdomen inte gärna kunde omvandlas till böter).

(ANM. Ifall Anders Andersson överlevde kriget, borde han också ha blivit lagförd och dömd till döden, men eftersom han saknas på de efterföljande tingen, innebär det sannolikt att han dog i kriget eller rymde när hennes dom blev känd.)

Göta Hovrätts dom

Karin ska böta 40 daler. När Anders återkommer från kriget, ska han lagföras och dömas.

Jon Bengtsson och Kerstin Andersdotter (1645a)

1645 den 26-27 mars

Jon Bengtsson i Loringa, en gift man å frälse (frälsebonde), kom inför Rätten och med gråtande tårar erkände han sig han på djävulens ingivelse och sitt köotts onda begärelse har låtit sig bedra och trätt ifrån sin äkta säng

och inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med soldatänkan Kerstin Andersdotter, som det senaste året har bott hos honom. Jon Bengtssons hustru har själv bett denna Kerstin Andersdotter bo hos dem så att änkan kunde sköta om Jons hustru uti sin sjukdom, ty hon har i 12 års tid varit en sjuklig kvinna och intet förmått, varken koka eller baka åt sin man. Denna änka Kerstin blev havande på grund av deras olovliga umgänge och har nu för tre dagar sedan fött barnet, varför hon inte kunde komma till tinget. Utifrån detta erkännande dömdes Jon Bengtsson efter Guds lag ifrån livet. Jon har ganska ringa att böta med.

Göta Hovrätts dom

Detta ärende ska rannsakas bättre samt skäligen bevisas angående Jons hustrus svaghet och om hon så sjuk varit att hon sin äktenskapsplikt inte har kunnat bevisa sin man. Denna sak ska var hos Göta Hovrätt innan den 6 juni.

1645 den 5 juni – extra ordinarie ting

Denna dag rannsakades om Jon Bengtssons hustru i Loringa, enligt Göta Hovrätts begäran den 23 maj, var så svag och sjuk såsom påstods och att hon för dens skull inte kunde fullgöra sina äktenskapliga plikter. Det visade sig då att hon varit gift tidigare och med sin förra man avlat sex barn. Efter hans död var hon änka i 3 år, men nu är det 44 år sedan som hon gifte sig med Jon Bengtsson. De två nämndemännen Lars Olofsson i Borgunda och Måns Björnsson i Sjogerstad kunde vittna om att när de gifte sig, så var det många som förundrade sig över att han som var så ung ville gifta sig med henne som var så gammal. Inte heller har de några barn ihop. På Rättens uppmaning bekände han att hon de senaste sju åren inte hade förmått utföra sina äktenskapliga plikter. Nämndemännen vittnade också om att hustrun varit så svag de senaste åren att när hon skulle sätta sig en liten stund vid spisen, orkade hon inte själv gå ur sängen, utan andra behövde hjälpa henne. Under dessa sex eller sju år har även prästen bett för henne i prediksstolen. Det berättas att hon är så svag att hon ser ut som ett uttorkat trä, för hon är mestadels skinn och ben.

(ANM. Jon Bengtsson hustru måste ha varit minst 72 år vid detta tillfälle, men förmodligen var hon närmare 80 år. Han själv bör ha varit runt 60 år eller något mer.)

Göta Hovrätts dom

Den nya rannsakingen visar att Jon Bengtssons hustru i 7 år har varit så sjuk att hon inte har kunnat bevisa honom sina äktenskapsplikter. Därför blir han benådad med 40 dalers böter och Kerstin får böta 20 daler.

Sigge Andersson och Elin Bengtsdotter (1645b)

1645 den 13-14 okt

Elin Bengtsdotter i Dala, en gift kvinna boendes på ett frälsehemman, bekände sig ha blivit belägrad av en gift karl, Sigge Andersson, tjänstedräng på landshövdingen Bengt Ribbings gård i Dala. Hon hade avlat barn med honom, men när detta blev uppenbart rymde han, så ingen vet vart han tagit vägen. Rymningen är nu skedd för ett år sedan. Eftersom Elin bekände sin synd dömdes hon efter Guds lag ifrån livet.

Göta Hovrätts dom

Han var inte tillstädes, men hon var här och bekände synden. Elin ska böta 40 daler. Sigge ska lagföras och dömas.

Olof Jonsson och Gunnila Andersdotter - första gången (1646a)

1646 den 7 april

Gunilla Andersdotter i Loringa, en gift soldatkona som bodde på ett kro-nohemman, vars man korpral Töris Hansson är på krigståg i Tyskland och har nu varit där i 12 år. Han finns omnämnd uti 1645 år mönsterrullor över dem som är hemskickade. Denna Gunilla bekände att hon under föregående år vid vårfrutiden (slutet av mars) under fastan, hade trätt ifrån sin äkta säng och inlåtit sig uti hordoms last med sin legodräng (tjänstedräng) Olof Jonsson, barnfödd i Ale härad, och med honom ha avlat barn, vilket han inte kunde förneka. Eftersom de båda bekände sin synd, dömdes de efter Guds lag ifrån livet.

Göta Hovrätts dom

För makens 12 års bortvaro, förskonas Gunnila med 40 dalers böter. Olof ska böta 40 daler.

Håkan Persson och Karin Bengtsdotter (1646b)

1646 den 29-30 okt

Så fördes inför Rätten Håkan Persson i Reastorp, numera en gift man boendes på ett frälsehemman, vilken under föregående år har trätt ifrån sin äkta säng och inlåtit sig i hordoms last med sin ogifta legokona (tjänstepiga) Karin Bengtsdotter, som har sitt tillhåll i Åsle uti Vartofta härad, men var nu inte tillstädes. Denna Håkan har även tidigare begått hor med sin förra legokona, för vilket han har blivit tingsförd och dömd för vid pass tio år sedan. Allt detta bekände han och kunde inte förneka, varför han dömdes efter Guds lag ifrån livet.

Göta Hovrätts dom

Håkan ska böta 160 daler. Karin ska lagföras och dömas.

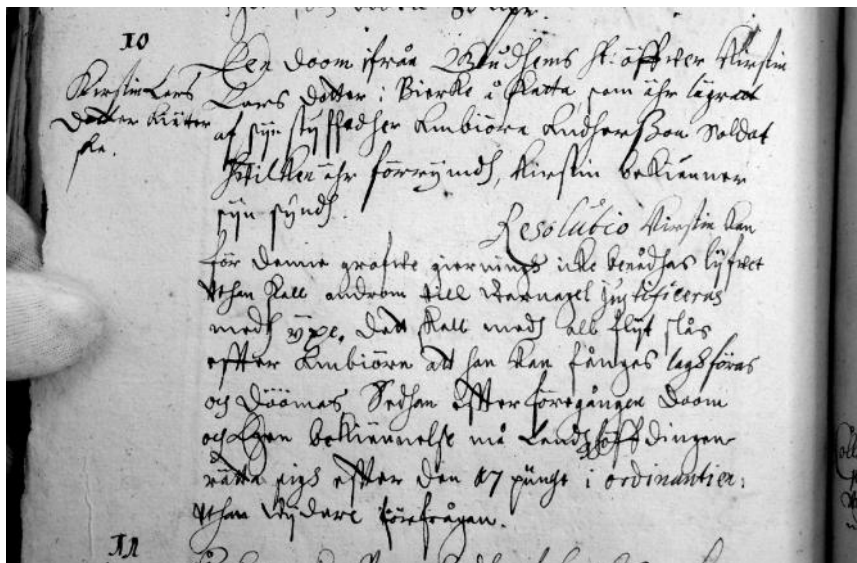
Ambjörn Andersson och Kerstin Larsdotter (1647a)

1647 den 24 maj

Så ställdes inför Rätten Kerstin Larsson i Bjärka, boendes på ett skattehemman, erkände att hon föregående år har inlåtit sig i lägerskap med sin styvfader Ambjörn Andersson i Bjärka. Han var soldat i välborne Kapten Lars Perssons kompani samt med honom avlat barn, som nu vid pass 14 dagar sedan föddes hit till världen. Strax rymde Ambjörn, så att igen nu vet varest han uppehåller sig. Denna Kerstin har också hållit detta så hemligt att ingen har kunnat förnimma att hon var havande förrän vid den näst förledne Påskdagen, då hon det efter hårt tilltal bekände det inför sin moder, dock utan att bekänna någon viss barnafader förrän i samma stund som hon födde barnet och då tog han strax till flykten, som sagt är. Eftersom hon erkänner sin synd, dömdes hon efter Guds lag ifrån livet.

Göta Hovrätts dom

Kerstin kan för denna grova gärning inte benådas livet, utan skall andra till varnagel avrättas med yxa. Ambjörn ska infångas för att lagföras och dömas.

1647a – Ambjörn Andersson & Kerstin Larsdotter

Göta Hovrätts dom rörande kätterskan Kerstin Larsdotter som låtit sig bli lägrad av sin styvfader Ambjörn Andersson.

10 Kirstin Lars dotter kiätterska.

Een doom ifrån Gudhems ht: (=häradsting) öffwer Kirstin Lars dotter i Bierke å skatta, som ähr lägratt af sijn styffadher Ambiörn Andherrsון soldat hwilken ähr förrymdh, Kirstin bekiänner sijn syndh.

Resolutio Kirstin kan för denne grofwe gierningh icke benådhas lijfwet vthan skall androm till warnagel Justificers (=avrättas) medh yxe, Dett skall medh all flijt slås effter Ambiörn att han kan fångas laghföras och döomas, Sedhan effter föregängen doom och Egen bekiännelse må Landshöffdingen rätta sigh effter den 17 puncth i ordinantien: vthan wijdare förfrågan (=genom punkt skulle landshövdingen avrätta Ambjörn Andersson utan ytterligare prövning av Hovrätten).

Olof Jonsson och Gunnila Andersdotter - andra gången (1647b)

1647 den 17 aug

Soldathustrun Gunilla Larsdotter i Loringa ställdes åter inför rätta, sedan hon för andra gången hade inlåtit sig i olovligt umgänge och lägerskap med sin förre karl Olof Jonsson, och med honom avlat barn, det hon nu på armen hade. Men Olof var inte tillstädes, utan har hållit sig undan ända sedan Julhelgen, när denna sak yppades. En del tror att han befinner sig nere vid gränsen där han är född, medan andra tror att han är i Vadsbo härad. Han vill inte komma hit förrän han får besked om ifall han få ingå äktenskap med denna Gunilla, vilket ingalunda kan tillåtas, i enlighet med den skrivelse som kommer från kyrkan i Skara, som kräver att han fängslad förs hit. Detta andra lägersmål skedde mellan den sista Juli 1646 och dagen när hennes man kom hem från Tyskland, fem dagar före Matthei mässan om hösten (5 dagar före 21 sept = 16 sept). Den lagliga åtskillnaden mellan Gunilla och hennes man skedde näst förleden Trettondag Jul, alltså kunde inte denna enfaldiga Häradsrätt förnimma annat än att hon för andra gången har gjort sig skyldig till enfalt hor, varför hon dömdes efter Guds lag ifrån livet. Gunilla har alls inget att böta med, ty när hennes man kom hem tog han ifrån henne allt hon hade.

Göta Hovrätts dom

Gunilla ska böta 160 daler. Horkarlen Jon ska uppsökas och dömas.

Sven Jönsson och Berta Carlsdotter (1648)

1648 den 22 juni

Sven Jönsson i Bronäs, en gift man som var boende på ett frälsehemman, erkände att han hade trätt ifrån sin äkta säng och inlåtit sig i lägerskap med soldatänkan Berta Carlsdotter, som var hans inhyseskvinna och nu går havandes med hans barn. Eftersom de båda bekänner sin synd dömdes de efter Guds lag ifrån livet. Hans hustru faller för honom i förbön.

Göta Hovrätts dom

Sven Jönsson ska böta 80 daler och Berta Carlsdotter 40 daler.

Jon Andersson och Ingrid (1652a)

1652 den 10-11 mars

Jon Andersson, en gift man som nu är i tjänst hos vällärde herr Jöns i Södra Kyrketorp, men som under föregående år tjänade på prästgården i Stenstorp, där han inlät sig i hordoms last och lägersmål med ett ogift kvinnfolk, Ingrid benämnd, som också tjänade på denna prästgård, men som nu har blivit avviken (bortrymd) och inte är tillstädes. Denna Jon Andersson är för ungefär 5 år sedan kommen i äktenskap med sin nuvarande hustru Marit Eriksdotter, vilka först begynte ha lösaktigt umgänge före sitt äktenskap. Därigenom blev han sedan lockad att ta henne till äkta, allra helst eftersom hon inget hade att böta med. Men från den tiden när de gifte sig och fram till nu, har han inte alls haft något umgänge med henne, eller ens det ringaste vistats hos henne, utan han har tjänat på ett ställe och hon på ett annat, och detta för hennes lättfärdiga sätt, ty hon har haft åtskilliga karlar, vilket Hans Grevliga Nåd, greve Fredrik Stenbocks fogde, vällärde Jöns Persson, kunde vittna om efter avlagd ed. Eftersom Jon Andersson erkände sin synd, dömdes han efter Guds lag ifrån livet. Denna Jon är en fattig tjänstedräng, alltså har han ganska ringa att vedervåga (ta fram), och plikta (böta) med.

Göta Hovrätts dom

Jon Andersson ska böta 80 daler. Horkonan Ingrid ska uppsökas, lagföras och dömas.

Nils Arvidsson och Ingrid Andersdotter (1652b)

1652 den 14-15 okt

Så ställdes inför Rätten Nils Arvidsson i Ugglum, gift och boendes på ett frälsehemman, samt rättare hos välborne Fru Margareta Soop till Korsegården, vilken bekände sig ha trätt ifrån sin äkta säng och inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med ogifta Ingrid Andersdotter i samma by, som tidigare också har varit i tjänst hos välborne Fru Margareta Soop, och med henne avlat barn som hon ännu går havandes med. Eftersom de båda bekänner sin synd, dömdes de efter Guds lag ifrån livet.

Göta Hovrätts dom

Nils ska böta 80 daler och Ingrid 40 daler.

Bengt Engelbrektsson och Karin Persdotter (1652c)

1652 den 14-15 okt

Karin Persdotter i Ståltorp, ett ogift kvinnfolk boendes på ett kronohemman, bekände med gråtande tårar inför Rätten att hon hade inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med förridaren (furiren) Bengt Engelbrektsson, som var gift och tillika hennes styvbroder, och med honom avlat barn, det hon nu inför Rätten hade i sina armar. Denna Bengt Engelbrektsson var inte tillstädes utan höll sig motvilligt undan, men Karin anger att han hade sagt till henne att hans hustru blev död i Tyskland, vilket dock inte var sant, för hans hustru kom hit i våras från Tyskland och vistas nu hos honom, men då var synden med Karin redan begången. Eftersom Karin bekänner sin synd, dömdes hon efter Guds lag ifrån livet. Karin är en fattig änkedotter och har inget att böta med.

Göta Hovrätts dom

Karin ska böta 40 daler. Bengt ska lagföras och dömas.

1653 den 6-7 juni

Så kom inför Rätten Bengt Engelbrektsson i Fridene i Vartofta härad, förridaren i Överste Johan Stakes kompani, en gift man boendes på ett kronohemman. Han fogade sig och bekände att han genom djävulens tillskyndan hade inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med Karin Persdotter i Ståltorp, ogift och boendes på ett kronohemman, och med henne avlat barn. Men hon hade redan ställts inför Rätten i oktober 1652 och anammat sin dom i saken, vars dom redan har behandlats av Göta Hovrätt. Men Bengt, som var boendes utom häradet, har inte tidigare än nu kunnat bli prövad och förhörd inför Rätten. Han bekänner sin synd och beder om nåd och inte rätt. Icke desto mindre kunde inte Häradsrätten befria honom från det straff som förmäles av Guds lag och dömer honom ifrån livet.

Denne Bengt ger tillkänna att han utan uppehåll har varit nere i det tyska kriget i 17 år och under den tiden ingått äktenskap med en tysk kvinna i Stettin och varit med henne i sju år. När han så tillsammans med många andra blev ledig och fick åka hem till Sverige, ville inte hans hustru följa med utan blev kvar. När han kom hem skrev han till henne att hon skulle komma till honom, men hon kom inte. Då reste han ner till henne och tänkte att han skulle få henne med tillbaka, vilket dock inte skedde. Därefter försökte han få bli hemförlovat från sitt regemente vid den efterkommande generalmönstring, för att han skulle kunna få vara hos sin

hustru, vilket han nekades. Efter allt detta råkade han så komma i denna olycka, varför han tänker sig att han för sin stora fattigdoms skull kunna få åtnjuta någon förskoning på böterna, när ärendet nu går vidare till Göta Hovrätt.

(ANM. Trots att han dömdes till döden försöker han förhandla om bötesbeloppet storlek, som om det var en självklarhet att dödsdomen skulle förvandlas till böter.)

Göta Hovrätts dom

För de skäl som finns i domen och vittnesskrifterna, blir Bengt förskonad med 40 dalers böter.

Per Björnsson och Berta Persdotter (1653)

1653 den 6-7 juni

Per Björnsson i Brunnhem, en gift man boendes på ett frälsehemman, har föregående år trätt ifrån sin äkta säng och inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med ogifta Berta Persdotter i Högstena, som var boende på ett frälsehemman, och med henne avlat barn. Detta kunde de inte förneka, trots att Per hävdar att han bara en enda gång har haft olovligt umgänge med henne, varför han vill påstå att han inte kan vara den rätta barnafadern, dock kunde han ingen annan anklaga. Så eftersom de sin synd bekänner, dömdes de efter Guds lag ifrån livet. Berta har alls inget att böta med, men Pers hustru faller för honom en ödmjuk förbön.

Göta Hovrätts dom

Per ska böta 80 daler och Berta 40 daler.

Per Björnsson och Ingeborg Persdotter (1656)

1656 den 10 nov – extra ordinarie ting

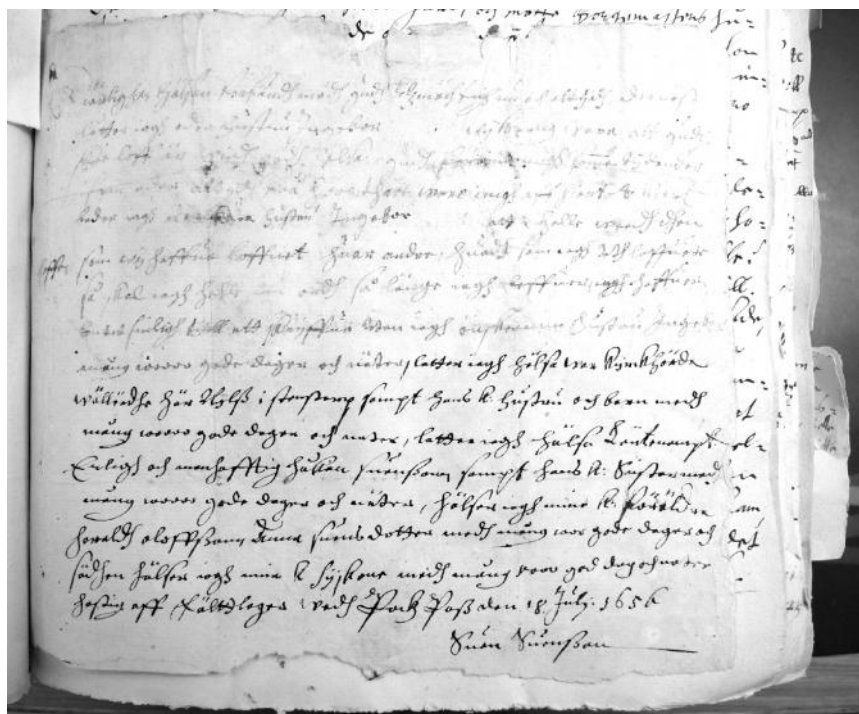
Samma dag ställdes för Rätten Per Björnsson i Brunnhem, boende på ett frälsehemman, numera änklings, vars hustru avsomnade den 18 oktober 1656. Denna Per Björnsson bekände att han i näst förledne vår, om korsmässotid (3 maj), hade avträtt från sin äkta säng (=brutit mot sina äktenkapliga plikter) och inlåtit sig i lägerskap och hordoms last med Ingeborg Persdotter i Brunnhem. Hon var tidigare en ryttaränka, men blev dock i

näst förledne år (1655) lagligen trolovad med ryttdaren Sven Svensson, under ryttmästaren välborne Nils Dräffenskölds kompani, men strax efter trolovningen reste han på krigståg till Polen. Det är ovisst om han lever nu, liksom när lägerskapet skedde. Till Rätten inlades ett litet brev, som Sven Svensson förmenas ha skickat till henne från Polen, men det leder till en stor misstanke, ty i det brevet har han inte nämnt hennes tillnamn Persdotter en enda gång trots att hennes förnamn Ingeborg är nämnt i samma brev 3 gånger. Av den orsaken kan inte häradsnämnden väl understå (=tillåta, våga) sig att döma i denna sak, utan vill först förfråga den högliga kungliga Hovrätten hur man ska förhålla sig i detta fall, till dess man kan få bättre underrättelse i saken. Synden är fullt bekänd på båda sidor. Hela häradsallmogen, som av en annan orsak var hitstämd till tinget, faller en ödmjuk förbön för Per Björnsson, att han denna missgärning måtte få plikta med penningar, i synnerhet hans egen fader och svärfolk (=hustruns släktingar) och alla hans svågrar, vilka alla föregiva att han ärligt och väl har levt med sin saliga hustru och deras syster, oansett att han år 1652 var full och fallen i hordomslast med ett ogift kvinnfolk, Berta Persdotter benämnd, varefter han efter den kungliga Hovrättens resolution och dom har pliktat 80 daler silvermynt. Till mera visso är denna sak andragen på tinget, skärskådad, rannsakah och vittnad samt befunnen förlikt och avdömd.

Bifogat brev från Sven Svensson (osammanhängande och svårtytt)

Kärligen hälsan försänd med Gud allsmäktig, nu och alltid. Därnäst låter jag eder hustru Ingeborg [lucka i texten där hennes faders namn, alltså Persdotter, borde ha stått] veterligt vara att, Gud ske lov, är vid god hälsa. Dock förkunnar samma tidender (=nyheter) från er alltid att få höra, det vore mig av hjärtat kärt, ber jag eder kära hustru Ingeborg [stor lucka] att hålla det löfte som har lovat varandra. Det som jag har utlovat, det ska jag hålla så länge jag lever. Jag är inte skicklig till att skriva, utan jag önskar nu hustru Ingeborg många 100000 goda dagar och nätter, låter jag hälsa vår kyrkoherde vällärde herr Nils i Stenstorp samt hans kära hustru och barn med många 100000 goda dagar och nätter, låter jag hälsa "länternampt"(?) ärlig och manhaftig Håkan Svensson samt hans kära syster med många 100000 goda dagar och nätter, hälsar jag mina kära föräldrar Harald Olofsson och Anna Svendsdotter med många 100000 goda dagar, och sedan hälsar jag mina kära syskon med många 1000 goda dagar och nätter, "hastigt av fältläger vid Packs Pass", den 18 juli 1656.

Sven Svensson

1656 – Per Björnsson & Ingeborg Persdotter

Sven Svenssons brev från militärlägre i Polen, skrivet till sin trolovade den 18 juli 1656. På eftermiddagen denna dag, inleddes tredagarsslaget vid Warsawa, där Sven Svensson sannolikt var med, vilket kan förklara brevet tillkomst. Då var han helt ovetande om att hans trolovade, änkehustru Ingeborg Persdotter, skulle använda brevet inför tinget för att bortförklara sin otrohet mot honom.

Kiärlighen hälsan försändh mädh gudh Alzmächtigh nu och altiijdh, dernäst låtter iagh eder hustru Ingebor [stor lucka i texten] witterlig wara att gudh skee loff är widh godh hälsa, dugh förkunnar migh samma tijdender ifrån eder altid få höra, thätt wore migh aff hiertat kiert beder iagh eder kära hustru Ingebor [stor lucka] att i holle weedh dhen loffe som wij haffue loffuet huar andre, huadh som iagh Wth loffuate så skal iagh hålle min ordh så länge iagh leffuer, iagh haffuer intet sicklich tijll att skrijffue Vtan iagh önsker nu hustru Ingebor mång 100000 gode dager och näter, latter iagh hälsa war kyrkhärde wällärdhe här Nijlss i stenstorp sampt hans k: hustru och barn medh mång 100000 gode dager och näter, latter iagh hälsa Läntenampt. Erligh och manhafftig håkan suenssonn sampt hans k: Sister medh mång 100000 gode dager och näter, hälsar iagh min k: föräldra haraldh oloffssohn Anna suensdotter medh mång 1000 gode dager och sädhan hälsar iagh min k syskone medh mång 1000 god dag och näter hastig aff fälttlager wedh Packz Pass den 18 Julij: 1656

Suen Suensson

Text på brevet utsida

Detta brev till sin kära hustru Elin Ingemarsdotter, boendes i Gudhems härad i Stenstorps gäll och socken, detta käriligen kom tillhanda.

Göta Hovrätts första dom

Ärendet ska på nytt rannsakas, om Ingeborg är lagligen trolovad med Sven Svensson eller ej, liksom vem det är som har hemfört Sven Svenssons brev. När den rannsakingen är inkommen, vill kungliga Rätten förklara sig vidare.

1657 den 26 jan (Häradsrättens protokoll saknas för detta år. Texten nedan kommer från Göta Hovrätts kopia)

Samma dag blev efter den högliga kungliga Göta Hovrätts resolution, daterad i Jönköping den 24 nov 1656, fortsatte rannsakingen om Ingeborg Persdotters i Brunnhem trolovning med ryttaren Sven Svensson. De fann att kyrkoherden, vällärde herr Nils Andreae i Stenstorp, med två ryttare, nämligen Anders Jonsson i Tunhem och Per Jonsson i Stenstorp, vilka bägge nu är i fiendeland, därtill Sven Svenssons broder Per Svensson, var tillstådes vid denna trolovning.

Angående den person som hade hemfört Sven Svenssons brev, så var det korporalen Nils Persson i Vartofta, som nu med avlagd ed på bok bekände att Sven Svensson var i livet vid midsommartid, men nu den 12 januari hade Ingeborg fött sitt barn. Därtill har sedan dess hemkommit brev från Preussen, skrivet av fältpredikanten Anders Brink, till hans fader, monsieur Sven Brink, som var ovannämnda ryttares husbonde, vilket var daterat 13 december 1656. Här nämns efterföljande formalia och underrettelser om denna ryttare, nämligen att han var vid god hälsa, men nu är han alldeles dismunterad (=avsutten från hästen). Hästen har jag skänkt honom och pistolerna vill jag se till att han får. Den hästen köptes av en kornett (officer vid kavalleriet) för 8 riksdaler.

Medan Rätten inhämtade detta brev, avvek horkarlen Per Björnsson, trots att han jämte horkvinnan godvilligen hade inställt sig, med nöjaktig borgen och lysning, vilket den välborne landshövdingen hade blivit försäkrad.

Detta ärende överlade Rätten och fann att de efter såväl Guds som världslig lag inte kunde värja dem från döden. Detta kunde inte publiceras, eftersom horkarlen var avviken, varför man ville locka fram honom och åter bringa honom till Rätten.

Därtill gjorde samtliga närvarande häradsbor samma sak nu som tidigare, nämligen bad en underdånig förbön för dem, i betänkande att Per

Björnsson var änklings med några små barn, och själv tjänar Kronan med 2 hästar (= att användas fritt i kriget). Ingeborg Persdotter hade likaså några små barn och i synnerhet nu med det sista som är 2 veckor gammalt. Även hon håller en rustning i Kronans tjänst och kan inte förnimma att hon har haft någon köttlig sammanblandning med Sven Svensson. För allt detta vill även häradsnämnden ödmjukeligen be för dem.

Detta hemställs till den kungliga Hovrättens nådiga resolution.

Göta Hovrätts andra dom, den 27 febr 1657

Efter kungliga Hovrättens befallning är det på nytt rannsakat om en laglig trolovning har skett mellan Ingeborg Persdotter i Brunnhem och rytturen Sven Svensson. Samma rannsaking förklarar att denna trolovning inte är laglig, såsom ock att Sven var levande den 13 december 1656. Denne Sven har inte haft någon köttlig beblandning med Ingeborg Persdotter. Per Björnsson, som nu är avviken (=har rymt) men är i livet, blir tillika med Ingeborg för sin begångna hordomslast, så efter Guds som världslig lag, dömda till döden. Häradsnämnden beder ödmjukeligen om att bägge deras liv förskonas.

Resolution: Per Björnsson blir livet benådad, men ska böta 160 daler silvermynt eftersom han nu för andra gången har bedrivit hor. Ingeborg Persdotter ska böta 40 daler. Har de intet att böta med, så rättar sig vederbörande efter straffordningen (= böter ersattes av kroppsstraff).

Måns Larsson och Elin Olofsdotter (1658a)

1658 den 6-7 juli

Kom för Rätten Måns Larsson, en gift ryttere på Stommen i Östra Tunhem, boendes på ett kronohemman, och bekänner att han under det senaste året har begått dubbelt hor med soldathustrun Elin Olofsdotter i Östra Tunhem, vars man är i Polen. Denne Måns har hållit sig undan tills han erhölet ett lejdebrev av högvälborne generalmajoren Harald Stake, daterat den 17 februari 1658, vilket upplästes och som lät meddela att han har fått nåd i så måtto, att han som straff istället ska få tjäna Kronan med en mundering och rusttjänst, förutom den rusttjänst han redan har för egen del. Alltså bekände han att han ska upprätthålla två rustningar (fullt rustade soldater), samt att han hade varit i det danska kriget efter det att han fick sitt lejdebrev. Horkvinnan var dock inte närvarande, för hon hade rymt till Danmark så fort som hennes tillstånd blev känt. Trots att denne

Måns Larsson har förbrutit och förverkat sitt liv enligt lagen, förs detta ärende vidare till Göta Hovrätt tillsammans med lejdebrevet.

Göta Hovrätts dom den 3 mars 1663

Efter fem år togs detta ärende upp av Hovrätten, eftersom Måns Larsson har gjort militärtjänst med rustning och därför åtnjuter dåvarande generallöjtnanten herr Harald Stakes lejd att få komma inför Rätten och bli dömd i saken. Därför beslöt Hovrätten att eftersom Måns Andersson har sig i ofredstiden begivit sig uti Kronans krigstjänst och således fått konungens fred, så ska han endast böta det belopp som tillkommer Häradsrätten, vilket i detta fall är en tredjedel av 160 daler, varefter han sedan i detta åtal om hor ska lämnas fri och otilltalad. Horkvinnan Elin ska med flit efterspanas så att hon kan infångas och dömas.

Sigge Siggesson och Kerstin Andersdotter (1658b)

1658 den 3-4 dec

Så tingställdes Kerstin Andersdotter i Dala, å krono (boendes på ett kronohemman), barnfödd i Dala by, och blev anklagad av länsman Jöns Inge-marsson i Öja, att hon vid pass 8 år sedan har begått enfalt hor och avlat barn med en gift man, Sigge Siggesson i Dala, barnfödd i Bragnum i Lekåsa gäll och Barne härad, som har sin hustru i Bälinge socken i Södermanland. Strax innan lägersmålet uppenbarades, avvek Sigge, vilket kvinnan frivilligt erkände men hävdade att hon inte alls kände till att han var gift när lägersmålet skedde. Så framlades en skrift av den värdige prosten mäster Erik i Dala, och flera dalabors underskrift, daterad den 2 december 1658, vilka vittnade om att ingen människa där i bygden visste att denne Sigge Siggesson var gift i Södermanland förrän ett halvt år efter det att han hade avvikit, samt att Sigge år 1645 blev soldat till Säms herrgård i Gäsene härad och således förd från sin hustru, och vidare år 1647 i tjänst hos värdige mäster Erik i Dala, när Sigge för första gången kom i umgänge med denna kvinna i Dala. Sedan bekände Kerstin att hon vid pass fem år sedan hade fött ett oäkta barn, var fader var den ogifte lösdrivaren Anders Andersson, född i Stenstorp, men ingen vet var han befinner sig. Dock ville befallningsmannen på Kungslena, välborne Gabriel Nilsson, svara för hans sak inför Rätten. Vidare erkände Kerstin att hon hade fött oäkta barn för tre år sedan med Bo Andersson i Kungslena, en ogift man boendes på ett frälsehemman. Denne Bo Andersson var närvarande inför Rätten och bekände detta, men det var bara det första barnet som ännu levde. De två

andra barnen var döda. Alltså fälldes Anders Andersson och Bo Andersson till böter, 3 mark vardera. Kerstin Andersdotter däremot, som dömdes för lägersmålen och enfalt hor att betala 40 daler silvermynt i böter eller att hudstrykas vid tingsstugans dörr, eftersom hon inte har något att böta med. Ärendet förs vidare till Göta Hovrätt, med önskan om viss benådning, eftersom hon inte visste att horkarlen Sigge var gift. Förmantes också länsmanen att med flit eftersöka Sigge och föra honom till tinget så han kunde sona sitt brott.

(ANM. Detta är det första ärendet av detta slag som inte medförde en dödsdom för parterna, utan bara böter eller kroppsstraff, vilket skulle bli den allmänna domen därefter för denna typ av brott. Alltså skedde det en förändring under hösten 1658. Därefter fördes bara svårare mål vidare till Hovrätten, såsom blomskam.)

Göta Hovrätts dom

Hon ska böta 100 daler silvermynt, men eftersom hon intet har att böta med, ska hon hudstrykas (piskas) vid tingstugans dörr.

Olof Jonssons och Kerstin Larsdotters blodskam (1671)

1671 den 26 juli (återgivet efter kopian som insändes till Hovrätten)

Infördes för Rätten, från Götala fängelse, ryttaren Olof Jonsson i Stora Brestorp i Bjärka socken, en gift karl, som bedrivit enfalt hor med Kerstin Larsdotter boendes där sammastädes, vilken var hans hustrus brodersdotter. Båda bekänner att denna gärning skedde om midsommartid föregående år, uppå vägen från Skara, när ryttaren var hos sin husbonde Jakob Larsson och kvinnan bar fisk, för hon var sänd av välbornde fru Märta Kafle på Bjärka till kyrkoherden i Skara, där hon fått något att dricka och de båda blev druckna. Ryttaren bekände att han även hade haft olovligt umgänge med samma kvinna en annan gång, ute i skogen, vilket strax blev uppenbarat och de berättade allt för sina släktingar, varpå de ångrade sina synder och missgärningar. Ryttarens hustru har inför Rätten, med gråt ropat och tiggat om att hennes man ska benådas livet. Kvinnans fader, som har barnet hos sig, beklagar sin fattigdom, varför han inte kan försörja barnet.

Eftersom ryttaren Olof Jonsson har gått ifrån sin äkta säng och bedrivit enfalt hor med sin hustrus brodersdotter Kerstin Larsdotter, vilket både

Guds och Sveriges lag strängeligen förbjuder, så kunde häradsnämnden inte befria dem från livsstraffet.

Sedan domen publicerats, kom ryttarens hustru fram och liksom tidigare bad högeligen för sin man, att han skulle benådas livet.

Göta Hovrätts dom

Både ryttaren Olof Jonsson och Kerstin Larsdotter benådas till livet, men Olof ska böta 160 daler silvermynt, eller i brist på böter avstraffas med gatlopp. Kvinnan Kerstin ska böta 80 daler silvermynt och sedan 3 söndagar i rad stå med bara axlar och ris i handen. Om hon inget har att böta med, ska hon slita ris för böterna, vid tingstugans dörr.

Abraham Falkengreens och Ingeborg Gyllenstings blodskam (1675)

1675 den 7 okt

Inställde sig regementskvartermästaren under Skånska dragonerna, välborne herr Abraham Falkengreen, vilken uti ett allmänt rop och rykte har kommit, att han har avlat barn med sin hustrus halvsystem Ingeborg Gyllensting. För denna grova tillvitelse (anklagelse), nekar han och har vänt sig i sin djupa underdånighet till konungen och har den 18 febr 1675 blivit benådad (fått lejd), för att kunna komma till Rätten, så att denna sak kan utredas ordentligt. Därför fick även hon, Ingeborg Gyllensting, den kungliga Hovrättens lejd, utfärdad den 12 juni 1675. Trots detta har hon inte infunnit sig i Rätten, varför han flitigt anhöll om att få framföra sin förklaring, varpå han inlade en skift till Rätten med vederbörliga attester med ett innehåll som följer.

Herr Falkengreen berättar att vid sin hemfärd från Skåne den 28 december 1673, fann han sin hustru [Märta Johansdotter Gyllensting] i sjukligt tillstånd. Något senare, efter den 6 och 10 februari 1674, ”har Gud kallat hans saliga svärfolk” (avser endast hustruns styvmoder Mariana Matsdotter Store, som dog 1674), om vems begravning hennes äldste son, välborne Johan Gyllensting, skulle ta hand om.

En gång var Abraham Falkengreen själv bortrest och sade till sin välbetrodde svåger, att han skulle resa till Valtorp och där något nödvändigt skulle förrätta. Vid sitt ditländande (framkomst dit) den 28 februari 1673, har han efter sitt ärendes förrättande druckit något brännvin för den starka köldens skull, och därefter har låtit sig bli bespisad med några öl. Mot nattens tillskyndan, lade han sig uti den säng han satt på, emedan de alla

var i en liten kammare för köldens skull. Då sade välborne jungfru Brita Gyllensting till honom, herr Falkengreen, att det var bäddat under honom på en kista. Han svarade att han tog den säng han fick, eftersom han redan var avklädd. När han skulle somna, kom Ingeborg Gyllensting och lade sig vid hans rygg. Strax därefter kom den andra system, jungfru Anna Gyllensting, och lade sig vid väggen. När han om natten vaknade i den trånga sängen, fann han kvinnfolket liggandes nära sig, men vilka båda vände honom ryggen. Halvt sovande, ovetande om de var vakna eller inte, eller vilka de var, så förnam han att hans nattliga säd, både ovetandes och oviljandes, var av honom förskjuten mot hennes rygg (alltså mot Ingeborg Gyllenstings rygg). Av detta blev han först mycket häpen, omsider besinnade han sig, ty många manspersoner kan sådant i sömnen vederfaras, men hävdar inför sin Gud, sin skapare, på sitt samvete, att hans "Virilia" icke med hans vetskap var så när eller rörde vid hennes "Genitalia", såsom när det ena könet med det andra omgås. Inte heller har han haft någon beblandelse med henne. Inte heller visste han att hon ville beskylla honom för något sådant, innan det blev känt för honom genom en skrivelse till Skåne, varefter han uti hastigt fattat beslut sökte konungens lejd, för att med bättre säkerhet kunna utföra sin förmente oskyldighet, men han fann att hennes bröder och anförvanter gärna traktade på varjehanda sätt att bringa honom på fall och obestånd, varför han av följande skäl vill emot Ingeborg Gyllenstings ogrundade beskyllning protestera. Såsom att herr Falkenberg vill påföra henne tvetalan (självmotsägelse), angående en uppvisad attest från välborne fru Kerstin Store, daterad den 22 augusti 1675, lydandes att Ingeborg Gyllensting påstått och bekänt för sin broder som följde henne från Stockholm, men som nu är i Tyskland, och något sådant hade påfört Falkengreen.

Då uppvisade herr Falkengreen de kvinnors attest, daterad i Lida den 17 augusti, vilka födslen bevistade, som var Elin Svendsdotter, Karin Jönsdotter, Elsa Jönsdotter, Elin Månsdotter och Ingeborg Månsdotter, vilka uti sin skrift betygar att Ingeborg Gyllensting, både för välborne fru Kerstin Store, som för en annan hustru på Stommen, Ingeborg benämnd men som strax senare dog, bekände att den rätta barnafadern var i Tyskland och följt folket som förra sommaren blev bortresta. Då blev hon av Elin Svensson tillfrågad och förmanad att bekänna vem som var barnafadern, för i annat fall skulle hon inte bli förlöst. Dock gav hon inget annat svar än: "Gud lönar väl honom, som det har gjort". Men hon sade ringa innan hon blev förlöst, vilket skedde på Lida den 14 december 1674, men utan att ha gjort någon bekännelse för dem. Däremot, den 18 december, när barnet skulle döpas av kaplanen i Tranemo, vällärde herr Måns Haquini

(Håkansson), och fick namnet Elisabeth, skulle hon för honom som var hennes svåger ha namngivit Falkengreen som den rätta barnafadern, som hemligen sedan sades till hennes moders syster fru Kerstin Store, och sedan blev det utspjutt bland folket, varför Falkengreen stod emot hennes släkt och särdeles mot hennes moders syster fru Kerstin som högeligen protesterar, eftersom hon på en sådan bekännelse uppå honom på varje-handa sätt hade lockat och förlett. När Ingeborg Gyllensting efter födseln, hade varit i Lida i 8 veckor, avreste hon den 6 februari till Halland, men barnet dog strax därefter, vilket det finns många vittnen på.

Uti herr Falkengreens skrift och dess fjärde punkt, vill han återge tidslängden, från den natt de låg i säng tillsammans och fram till födsel-tiden, som var överskjuten med 10 dagar. Han hävdar att ingen sådan överskjutande tid kan tillåtas, och särdeles inte för dem som föder sitt första barn, varav Falkengreen menar att hon 4 eller 5 veckor efter deras sängläge har blivit med barn, alltså vid den tiden när hennes bröder kom hem från Stockholm den 20 mars 1674.

Uti Falkengreens femte punkt, beropar han sig uppå husfolket, som kände till hennes ostadiga och lösaktiga leverne. Pigan Karin Persdotter, som på den tiden tjänade på Båltorp, hade vittnat att hon såg Ingeborg Gyllensting både i mörkret och i ljuset ha varit allena tillsammans med fänrik herr Carl Silfverswärd, som skulle ha stannat där i 3 veckor och 2 dagar. Något innan dess skulle en ryttare, som hon inte kände eller visste namnet på, ha varit där på gården tillsammans med herr Carl Hårdh samt herr Gustav Papegoia som hon suttit hos en afton i förstugan. Samma natt låg hon ute någonstans, men ingen visste var. När hon om morgonen blev tillfrågad var hon varit, har hon svarat: "Det kommer eder intet vid."

Slutligen framvisade herr Falkengreen sin hustrus, välborden fru Märta Gyllenstings skrift daterad den 6 oktober 1675, med lydelsen hur Ingeborg Gyllensting svarat henne i herr Falkengreens frånvaro när fru Gyllensting frågade ifall hon var havande, samt vem som var barnafadern. Men detta ville hon inte bekänna. Då frågade frun henne ifall hon nyligen hade lidit av sin kvinnliga krankhet (alltså fått sin månadsreglering), men hon svarade, att hon sig den efter vanligheten hade haft intill efter Påsken. Något mer frågade inte frun, men ryktet spreds att hon beskyllt herr Falkengreen för att vara barnafadern. Då kunde frun dra sig till minnes att hon lidit sin krankhett två eller tre gånger sedan hon med herr Falkengreen skulle ha sammanlegat i sängen. Dessutom berättade frun att det kärliga äktenskapliga umgänge som hon hade haft med sin man i 12 års tid, så hade hon aldrig förnummit att han var benägen till okyskhet eller lösaktighet med någon kvinna. Mycket mindre kunde hon tro att han varit

begiven uti lättfärdighet med hennes halvsyster. Därför vill hon befria honom från sådana anklagelser och begär att Rätten vill ta hänsyn till hennes och deras kära små barns bedrövliga tillstånd såväl som hans oskylldighet.

Slutligen beklagar herr Falkengreen högeligen denna sin stora olycka, att han oförskyldt hade råkat i en osannfärdig beskyllning, varpå han hänvisade till Gud och alla ärliga och rättsinneliga människor, såväl militärer som civila betjänster, vilka han har levt tillsammans med, att de alla kan intyga att han levt ärligt och ärbart under hela sin livstid, vilket nämnden och alla närvarande medgav var sant. Han var en drucken mogen man, som av en händelse och icke med uppsåt hade legat i en säng med två av sina ryggvändig svägerskor, och hade nu i sin ålderdom beskyllts så grovt för att vara en brottsling. Därför vill han avvakta den kungliga Hovrättens prövning av målet (vilket var nödvändigt, eftersom en fällande dom innebar dödsstraff för dem båda).

Rätten fann att Ingeborg Gyllensting, mot all förmodan, hade ankommit till Båltorp (i Sätuna socken), förmedelst Hovrättens nådigste förunnade lejd, vilket hon uppvisade i Rätten. Först krävde Rätten att hon skulle hålla sig till sanningen och inte avvika från den, varefter hon tillfrågades om hon vill påstå och beskylla herr Falkengreen för att vara den rätta barnafadern, men till detta nekade hon alldeles och menade att hon varken nu eller tidigare hade sagt något sådant. Då upplästes välborne fru Christina Stores attest, som återgivits ovan, varpå Ingeborg Gyllensting svarade att detta hade uppkommit på så vis att frun hade sagt sig veta vem som hade legat i säng med henne, och frun namngav Falkengreen. Då nekade Ingeborg Gyllensting, vilket hon även vill göra inför Rätten, att han inte har haft en olovlig mangång med henne, men att hon tillika med system en enda gång låg tillsammans i en säng, vilket hon bekänner. Så tillfrågades hon yttermera varför hon bekant för prästen herr Måns Haquini (Håkansson) att svågern (herr Falkengreen) var barnafadern, varpå hon svarade att hon bara hade framfört det som hennes moders syster, ovanbenämnde fru Kerstin Store, hade hävdad, vilket hon nu högeligen beklagar. Hon hade till detta påstående blivit retad och eggad av frun, vilket visas i de kvinnors attest vilka bevistade barnets förlossning, hur hon över detta suckade och varefter ryktet om Falkengreen sedan tilltog mer och mer, men som berodde på fru Kerstin Stores ovänskap, hat och avund till herr Falkengreen för sina systerbarns arvs skull, ty de hade blivit oense med sin sväger herr Falkengreen. Därför ville frun gärna se att herr Falkengreen hamnade uti någon olägenhet, vilket Ingeborg Gyllensting själv

medger enligt hennes moders systems ord, när hon sade: ”Det var lagom åt honom.”

Sedan hade Rätten ett ensligt förhör med Ingeborg Gyllensting, där hon med fogeliga ord och varningar blev allvarligt förhållen att bekänna sanningen. Då berättade hon samma sak som herr Falkengreen, och nekad alldeles till att hon hade vänt sig om mot honom. Dock säger hon sig ha varit vaken när hans naturliga säd utkom, varpå hon frågade honom ifall han sov. Han svarade då: ”Jag sover intet, jag ligger så och kastar mig”. Hon står fast vid att Falkengreen aldrig har gjort något olovligt med henne. Då tillfrågades hon om vem som var den rätta barnafadern. Då namngav hon en ryttare, vid namn Petter Berg i Hjulsberg i Kåkindis härad, vilken nu var i Halmstad under ryttmästare Hans von Roos kompani. Det skedde sålunda, att vid pass 14 dagar före vårfrudagen (som var den 25 mars, alltså runt 11 mars) år 1674, kom efterskrivna herrar till Båltorp, nämligen välbornde herr Carl Hårdh, herr Gustav Papegoia, herr Axel Stork och överstelöjtnant herr Gustav Fleetwood. Då hade herr Papegoia med sig denna ryttare, och när de stannat där under två nätter, tog Ingeborg Gyllensting och ryttaren sina sovplatser och lade dem tredje natten uti en kammare tvärs över gården, där de låg tillsammans allena hela den natten. Trots att både hon och ryttaren samt de föreskrivna herrarna stannade kvar i 8 dagar, säger hon sig inte ha befattat sig med honom fler gånger. Då var hennes broder Per Gyllensting hemma, men vid sin hemresa så träffade hon ryttaren och barnafadern i Halmstad, så berättade hon för honom om sitt tillstånd samt sade att han måtte stå för sin gärning, vilket han sade att han inte ville dra sig undan. Jämväl, genom löjtnant Lars Faneskölds tillskyndan, så erbjöd han henne äktenskap. Hon lovade att komma tillbaka, varefter han följde henne ett stycke på vägen. Då frågade Rätten vilket som kom först, hennes umgänge med ryttaren eller när hon låg i sängen med Falkengreen, varpå hon svarade att hon inte kunde minnas det. Då tillfrågades hon varför hon hade bekänt för prästen att Falkengreen var barnafadern, ifall han var oskyldig, varpå hon svarade att hon var för blyg för att nämna ryttaren. Därför namngav hon Falkengreen, men menar att det berodde på hennes fåkunnighet och oförstånd. Detta sade hon eftersom han redan ägde (var äktad med) hennes halvsystem, menandes att det inte kunde göra mer skada, samt att modern hade krävt det av henne. Sedan utkom talet att de sammanlegat, men de båda betygar att de är oskyldiga. Herr Falkengreen menade att han visste när ryttaren hade varit där, vilket skett först i mars månad, men han var där den 28 februari.

Den bekännelse som ovanbenämnde Karin Persdotter har gjort, medgav Ingeborg Gyllensting var alldeles sann, vilket friade såväl herr Carl Silfwerswård som herr Falkengreen.

Kvinnorna som var med vid förlossningen, har inlämnat en skriven attest, som Ingeborg Gyllensting medger är alldeles sann. Då frågades hon varför hon mestadels hade tigit om detta, men hon kunde inte svara på annat sätt än att hon hänvisade till sin blödiga enfaldighet. Eftersom hon envist bekände att ryttaren var barnafadern och Rätten ingen annan bekännelse kunde frambringa, hemställs detta ärende till den kungliga Hovrätten.

Göta Hovrätts dom den 26 okt 1675

Huruvel kvartermästaren herr Falkengreen stadigt har nekat till att han har haft något olovligt umgänge med Ingeborg Gyllensting, så är dock oförnekligen 1./ att hon ett oäkta barn har bekommit. 2./ Falkengreen med henne legat tillsammans i en säng, och 3./ hans säd då flutit ifrån honom emot hennes rygg. 4./ Tvivelaktig om hans Virilia något skulle ha rört hennes Genitalia. 5./ Från den tiden han med Ingeborg Gyllensting legat i säng, och till födslotiden allenast överstigit 10 dagar. 6./ Har Ingeborg Gyllensting från början, både till fru Kerstin Store och kaplan, när han barnet döpte, bekänt att Falkengreen var dess fader, vilket 7./ hon samma sin bekännelse ångrat och istället sagt att en ryttare var barnets fader. Lagens 23 kapitel i Tingsbalken tvingar henne att bli vid sin första utsaga, vilken 8./ så mycket mer synes vara sann, som de båda sedan dess har hållit sig undan och framkommit först när de fick lejd. Vill regementets kvartermästare, välborne Abraham Falkengreen, fria sig, så måste han svära en 12-manna ed, att han inte har haft något olovligt umgänge med sin hustrus halvsyster Ingeborg Gyllensting.

(ANM. Kapten Abraham Falkengreen friade sig med en 12-manna ed, men dog knappt två år senare i slaget vid Landskrona den 25 juli 1677. Ingeborg Gyllensting dog i Häggum år 1722 och begravdes där.)

DÖDSDOMAR AV ANDRA SKÄL

Tore Carlsson – tjuveri (1629)

1629 den 4 maj

Tore Carlsson, en tjuv från Brunnhem, som blev fångad när gärningen var färsk. Först hade han stulit från hustru Kerstin Olofsdotter i Brunnhem, kläde 2 stycken varav ett nytt och ett halvslitet, 20 alnar vadmal, 15 alnar treskafts blågarn, 2 stycken blågarns skjortor, 8 par skor, en ny kopparkitet om 15 marks vikt, en klövsadel och han har även stulit från Assar i Brunnhem en häst, god för 9 daler, som han förde tjuvgodset på när han blev fångad. Jämväl har han stulit 17 alnar lärft från Margit, Jons hustru i Brunnhem. Så dömdes han för detta tjuveri till galgen. Tjuven har rymt från fängelset i Höjentorp och är nu på flyende fot undkommen.

Olof Birgersson – bråk (1641)

1641 den 4 sept – extra ordinarie ting

Olof Birgersson (kallad Börjesson, eller snarare Böresson), boende i Falköping, anklagades av Elin, Börjes hustru i Mörkagården i Friggeråker, som var hans styvmoder, att han hade slagit henne illa, även om han nekar till detta, ty han verkar vara en slätt förhärdad människa. Likväl överbevisades han, för om Påsken 1640, när Elins sonhustru dog, vars man Anders Börjesson två år tidigare blev landsflyktig för ett manslags (mord) skull, så ansåg hustru Elin att hon var närmast till arv efter sin sonhustru och såg till att kyrkoherden och fogden kom för att skriva upp och anteckna vad som fanns där. Olof Börjesson, som var halvbroder till den landsflyktige Anders Börjesson, ville också vara närmast till arv efter henne och ville driva sin styvmoder därifrån. Samma dag som hustru Elins sonhustru blev begraven, red Olof Börjesson till fogden i sällskap med två karlar och framförde sina anspråk, medan hustru Elin gav deras hästar lite hö i en säck. Därtill tog hon lite korn i en skål för att ge till hästarna, men på vägen dit kom Olof emot henne vid en hög med stockar och tog ifrån henne skålen, som han kastade mot stockarna. Lutande tog han henne vid nacken och böjde henne ner mellan stockarna och stötte hennes ”kindbacke” (kindben) sönder, som många människor har sett. Då kom hennes

dräng Helge Björnsson till hennes hjälp och han grep tag i Olofs armar och höll honom medan Olof fick fram en kniv ur byxorna. När Helge fick se den övergav han Olof och sprang till byn. Sedan kom Helges moder, som nu är död, med en annan kvinna, Ingegerd hustru till Töris och boendes i samma by, och räddade hustru Elin så hon slapp ifrån honom när de kom fram till förstugudörren. De fann då att han hade slagit henne illa, varhelst han hade kommit åt, men hustrurna och några pigor kom till hennes hjälp. Somliga tog hand om hustru Elin och andra förde ut Olof genom dörren. Detta intygade Töris Jönsson, som var granne med hustru Elin och vars hustru hade varit med. En tid därefter kom Olof ifrån staden till Friggeråker och ville ta en vagn från gården. Då gick två drängar, Helge Björnsson och Anders Persson, till Olof och bad honom låta bli vagnen. I detsamma tog Olof en skapel och slog till Anders i pannan så att blodet rann fram. Då kom hustru Elin och bad drängen Anders gå in och komma från Olof, men då sade Olof till henne: ”Nu kommer åter du och sätter onda råd i öronen på honom”, varpå han tog tag i hennes armar och slog omkull henne. Sedan förde han henne till förstugudörren och höll henne så hårt att det blånade efter vart finger och ville tvinga henne att låsa upp en kista så kan kunde ta en kåpa, vilket han inte kan neka till. Hustru Elin har klagat högeligen över detta, särdeles inför kyrkoherden herr Jakob i Falköping, det han både muntligen och skriftligen har framfört till Rätten samt fjärdingsmannen Jon Andersson i Torbjörntorp, eftersom hon för sin rädsas skull inte vill framföra det till länsmannen. Olof har också sagt att han tänker göra dem skada, varhelst han kan, varför alla de som bor i Friggeråkers socken, såväl de som är boendes i Falköping, anser att Olof är en stor fara om han slipper ut ur fängelset.

På samma sätt klagade Arvid Jonsson i Bestorp att Olof för 2 ½ år sedan, vid Kyndelsmässotid (2 febr), hade hemsökt och överfallit honom och hans hustru om natten i deras egen säng. Olof hade då slagit efter honom med en kniv, så att han var tvungen att fly både från sängen och stugan för Olofs skull. Hustrun som var kvar, blev illa skadad i huvudet med kniven, in på själva huvudskålen. Sedan blev hon hårdragen av honom, så att hon dånade några gånger och trodde att hon skulle dö före dagningen, men Arvid flydde från stugan och låg i sitt fähus där fåren är. Härtill nekar Olof, men han är en slätt förhårdad människa som säger nej emot själva sanningen. Arvids grannar, såväl som många andra närvarande och frånvarande, vittnade om detta. Då tillfrågades Arvid av Rätten varför han inte hade klagat över detta tidigare, varpå han svarade att han aldrig tidigare hade velat klaga förrän nu när Olof var fängslad. Om han hade klagat tidigare, skulle han aldrig ha vågat visa sig för Olof, ty dagen efter

detta var skett, återkom Olof till Arvids gård. Då hade Arvid bestämt sig för att gå till länsmannen och klaga, men då sade Olof till honom: ”Om du klagar, så ska jag slå kniven i dig där du sitter. Jag ska bränna upp, era djävlar”. Sedan erbjöd Olof en tunna korn till Arvid i förlikning, vilket Olof bekände att han aldrig gav Arvid. När så Olof förstod att Arvid skulle framföra sin klagan, gick han hem till Arvid och så fort han kom dit slog han till Arvid över armen med en liten gaffel, så att armen domnade, vilket Olof inte kunde förneka.

Olof beskyldes också för att ha stulit och slagit ut 2 ½ tunnor råg på åkern i Friggeråker, på välborne Måns Kylles åker. Denna natt stals rågen och natten därpå lät Måns Kyle sina drängar få ligga där på åkern för att vakta. Då kom Olof om natten och lade sig intill dem en stund, vilket han inte nekar till men han förnekar att han tog rågen och sade sig vilja hjälpa drängarna att vakta, men han är inte betrodd. Kyrkoherden herr Jacob i Falköping berättar att Olof inte har besökt Herrens nattvard de senaste två åren, och ganska få gånger infunnit sig i kyrkan. Det berättas också att Olof sällan sover om natten, utan är ute längs vägarna. Olof är förd inför Rätten i Falköping anklagad för hordom.

Häradsrätten kunde därför inte värja Olofs liv, utan han blev dömd till döden. Han har inget att böta med, men hans hustru ber för honom.

Göta Hovrätts dom – angående slagsmål med styvmodern

Av vittnesskrifterna framgår att Olof är en förhårdad och ogudaktig karl, samt har ofta och åtskilliga gånger slagit sin styvmoder. Dessutom har många sagt att de begär att få bli av med honom. Så eftersom ingen bättring är att förmoda hos denna Olof, därför kan han inte benådas, utan ska andra till sky och varning justifieras (avrättas). När han förs ut ska han förmanas bekänna sanningen om det hor han vites (anklagas) ha begått. Därefter ska borgmästare och råd i Falköping värja eller fälla horkvinnan Karin.

Göta Hovrätts dom – angående hor

Så mottogs en ofullkomlig rannsaking ifrån Falköpings stads rådhus, efter Karin Persdotter, som vites (anklagas) ha haft lägerskap med Olof Birgersson. Men deras redogörelse är så uselt dålig att den måste göras om, samtidigt som de ombedes ha med någon lagkunnig person nästa gång.

En annan rannsaking är kommen från Falköpings stad över ogifta Anna Welamsdotter, som är beskyldd för att ha haft lägersmål med den avrättade Olof Birgersson, men hon har med 6 beskedliga kvinnor svurit en

ed att hon inte har gjort det, och därmed är hon fri från fortsatta beskyllningar.

Jon Persson – tjuveri (1642a)

1642 den 10-11 maj

Jon Persson i Skräddarehemmet i Fröjereds gäll i Vartofta härad, ställdes inför rätta eftersom han år 1641 om sommaren hade gått in i välborna fru Ingeborg Gyltas fatabur på Rådene. Han tog sig in genom ett fönster på väggen och brutit undan ett järn som satt islagen i fönstret. Där stal han 2 åklåde värderade till 3 daler silvermynt, en kvinnfolks mössa god för 3 riksdaler, en kvinnfolks tröja god om 1 daler, en säteväv ”huende” god om 1 daler. Detta bekänner Jon. Vid samma tillfälle försvann en flamländsk ”hyende” om 1 riksdaler, en tekanna om 3 daler, men detta förnekar Jon. Denna Jon har tidigare tjänat på Rådene gård och har varit i deras trädgård en tid därefter, som var om vintern 1641. Då blev detta bortstulet från en bod hos välborna fru Ingeborg Gylta, nämligen 10 stycken fläsk, kött efter 5 får, gåskött efter 9 stycken gäss, en kittel om 2 lispund (9 kg). Nu hävdar fru Ingeborg Gylta att det är Jon som även begått denna tjuvnad. Eftersom tjuven som stulit allt detta har gått samma väg, så var det uppenbart att denne Jon har begått den första stölden också. Under tiden har det blivit känt var han har sålt sitt tjuvgods. När fru Ingeborg fick veta detta, lät hon strax fängsla honom och satte honom i hennes fängelse där han bara satt en enda natt, för dagen därpå som var Vårfrudagen i fastan, så bröt han sig ut medan folket var i kyrkan, trots att han satt bakom fyra lås. Jon är inte tidigare dömd för tjuveri, men hela tjuvgodset som han har bekänt är värderat till 9 ½ daler silvermynt, varför Häradsrätten inte kunde värja hans liv, utan dömde honom till galge och gren samt att han ligger ogill för sin gärning.

Göta Hovrätts dom

Eftersom målsäganden har fått sitt igen, så ska Jon böta tredubbelt så mycket som värdet på det stulna. Tjuvar som inte har något att böta med, ska slås i järn och arbeta för sin brott.

Måns klockare – tjuveri (1642b)

1642 den 11 okt

Lars Hansson i Dala tilltalade Måns Klockare i Borgunda, angående ett får som Lars under föregående år hade köpt av Måns. Nu var fåret borta, men samma får återfanns i Borgunda. Måns hävdade att han hade ett långt band som höll igen hans stalldörr, där hans får befann sig, så att det främmande fåret hade stuckit in huvudet i dörrspringan och inte fått ut det igen, utan återfanns där om morgonen men var då redan död. Då tog han det och bar in i sitt hus. Efter middagen slog och högg sönder fåret och saltade det. Samma dag kom Lars Hansson och frågade efter sitt får, men då svarade han att han inte hade sett det, varefter Lars Hansson gick hem. Därefter fick Lars Hansson reda på hur det låg till och tilltalade Måns hustru, som också nekade till att fåret var där. Omsider gick Måns hustru till Lars Hansson i Dala och bekände att fåret var hos dem. Eftersom Måns inte var villig att erkänna att samma får hade återkommit på en tjus vis, sköts saken till häradsnämnden att avgöra ifall de honom skulle värja eller fälla. Då beslöt nämnden att han de inte kunde värja honom och att han på grund av sitt tjuveri dömdes till galge och gren.

Göta Hovrätts dom

Måns klockare ska giva målsägaren sitt igen, och böta tredubbelt så mycket som tjuvnaden är värd. Tjuvar som intet har att böta med, ska slå i järn och arbeta för sitt brott, först hos målsäganden, sedan hos Kronan där de boendes är.

Nils Olofsson – tjuveri (1650)

1650 den 3 maj

Samma dag ställdes Nils Olofsson i Borgunda inför Rätten, boendes på ett frälsehemman. Han hade näst förledne Påskdag om aftonen anammat det högvärdige Herrens Sakramente, men om dagen stal han åtskilligt ifrån Östen i Östtorp, nämligen 2 tunnor smör värderat till 4 daler silvermynt, 2 tunnor fläsk för 3 daler, Nötkött $\frac{1}{2}$ tunnor för 2 daler, 1 tunna korn för 4 daler 15 öre, 2 skäppor miöl för 2 daler, 2 skäppor råg för 2 daler, $\frac{1}{2}$ skäppa ärtor för 1 daler, bröd som var gjort på 1 skäppa för 1 daler, 2 stycken nya säcker för 1 daler, allt tillsammans för 19 daler silvermynt. Av detta är en del igenfunnet uti hans hus och en del var förvarat uti 2 gömmor i skogen, det han inte kunde förneka.

Jämväl hade Måns hustru i Smedsgården i Borgunda 3 veckor före näst förledne Michaelsmässan tappat bort sina vistnycklar (nycklar till visthusboden), men Nils son hade funnit dem och gett till sin fader, vilken hade gömt dem och "dält över all vintern" (behållit över vintern), trots att det lystes och spanades efter dem och likafullt saknades. Både ett och annat hade kommit bort ur deras bod. Nu näst förledne Palmsöndag om natten försvann 2 skäppor mjöl värderat till 2 daler silvermynt samt 1 skäppa ärtor för 2 daler, 4 mark smör för 24 öre, fyra kast små sill för 2 öre, allt värderat till 5 daler 10 öre, vilket Nils bekände sig ha bortstulit.

Jämväl hade han uti Februari och Mars månader stulit ifrån Lars Olofsson i Vådagården 4 skäppor stritt korn och 5 ½ skäppor blandkorn, allt värderat till 8 daler 4 öre, det han också bekände.

Jämväl hade han strax därefter stulit ifrån änkehustru Ingeborg i Galsbo, 1 skäppa ärtor för 2 daler samt 1 ½ skäppa korn för 1 daler 16 öre. Det kunde han ej heller förneka.

Jämväl hade han stulit ifrån Per Jönsson i Lilla Borgunda 2 stycken dukar à 30 alnar för 7 ½ daler, samt en kvinnfolkssärk för 1 daler. Detta bekände Nils och förnekade inte, såsom och att han på alla ställen hade haft sin son med sig, som är en övermage (omyndigt barn) om sina 8 ¼ år. Nu har full fattigdom först trängt honom till detta tjuveri och sedan när han begynte att stjäla, kunde han inte sluta och återvända förrän hans gärning blev uppenbar, ej heller har man förr hört talas om att han har ägnat sig åt tjuveri, än under detta år. Då kunde hans grannar ingen förbön fälla för honom, utan önskade hellre att de måtte bli av med honom, varför han dömdes efter det 6:e kapitlet i tjuvabalken till galge och gren samt ogill ligger för sina gärningar, vilket dock ödmjukeligen hemställs till den Högliga Kongliga Göta Hovrätten. Nils har alls intet att böta med.

Göta Hovrätts dom

Eftersom Nils inte har stulit tidigare samt av hunger är trängd att stjäla matvaror och spannmål, därför blir Nils för denna gången sitt liv benådad, men ska giva målsägarna sitt igen och böta tredubbelt så mycket som tjuvnaden är värd. Om han inte förmår att böta, då ska han slås i järn och arbeta för sina brott. Nils son som var med honom vid stölderna ska näfsas skäligen med ris, dock inte av bödeln.

Sven Persson – rån (1651)

1651 den 20 juni

Samma dag kallades inför Rätten en soldat under kapten Jon Svensson i Heigde, Sven Persson benämnd, boende på gårdet i Brismene, vilken år 1640 hade uti fiendeland lånat ut 1 ½ riksdaler till Asmund Larsson i Segerstad och skulle här i Sverige ha igen 3 riksdaler. Nu i förledna år och sommar, kom Sven Persson hem från Tyskland, men Asmund som hade lånat pengarna, hade i några år varit hemma för sin sjukdoms skull. Några dagar efter det att Sven var hemkommen, reste han till Asmund och krävde att omgående få de 3 riksdalerna, som varit utlånade i så många år. Då lovade Asmund och hans hustru att vilja skaffa fram pengarna inom 8 dagars förlopp, varför de ville sätta sitt löfte på det, men Sven Persson ville inte höra, utan han krävde att få sina pengar innan han reste från gården. Då gick Asmunds hustru till byn och gick runt för att skaffa pengar. När hon omsider hade fått pengarna och skulle gå hem med dem, mötte hon Sven på gatan som frågade ifall han fick pengarna, men han hade allaredan med våld tagit Asmunds endaste ko utur gården, vilken hans broder ledde ut en annan väg från byn. Hustrun hade då skaffat 2 riksdaler och hade dem i handen, och den tredje riksdalern kom en dräng med som skulle låna ut den till henne. Sven Persson ville inte ta emot dem, utan sade: ”Jag ska därtill ta kjorteln av dig.” Därmed fattade han i kjorteln och rev sönder den och drog den av henne, släpande henne samt behandlade henne illa med hästen varpå han red sin kos och hade då kjorteln med sig. Emellertid kom drängen fram, som hade lånat ut den tredje riksdalern, liksom hennes man Asmund som tog de riksdalerna i sin hand och ville lösa tillbaka sin ko. Därmed sprang han efter Sven och hann ikapp honom långt bort på gårdet där han bjöd honom de 3 riksdalerna, men Sven ville inte ta emot dem, utan bjöd Asmund hugg och sade: ”Om jag icke gjorde mer för min äras skull, än för din, så skulle jag hugga ner dig som en hund”. Då måste Asmund med gråtande tårar gå därifrån, medan de andra for sin väg med kjortel och ko. Sedan tillfrågades häradsnämnden om de kunde värja (försvara) honom, nu när han hade uppträtt som en full rånsmän. Efter flitigt omröstande svarade nämnden att de inte kunde värja honom, varför han dömdes under svärd, i enlighet med Edsöresbalken. Nåden hemställdes ödmjukeligen till den högliga kungliga Göta Hovrätt. Sven Persson har två gånger uppmanats att komma till tinget, men har motvilligt hållit sig undan, men är nu gripen vid Falköpings marknad och hitförd. Han har varit i fiendeland i många år och var en ung dräng när han avreste och visste då intet om Sverige.

Göta Hovrätts dom

(ANM. Efter Hovrättens sammanfattning av ärendet, saknas den efterföljande anteckningen om deras beslut och dom.)

Wilhelm och Jacob Merser – bråk (1681)

Ett mycket omfattande mål inleddes den 28 april 1681 i Gudhems Häradsrätt, när bröderna Wilhelm och Jacob Merser anklagades för att ha slagit sina föräldrar. Fadern Jacob Merser, som ytterst sällan nämns vid namn utan bara kallas herr Majoren, var en inflyttad skotsk adelsman. Hans första hustru, tillika mor till sönerna, var fru Beaton. Denne Jacob Mersers fader samt en av sönerna hette också Jacob.

1681 den 28 april

Inkom en svår klagoskrift utfärdad av herr Majoren, ställd till landshövdingen, över dennes söner, fänriken Wilhelm och sergeanten Jacob Merser, hur de överfallit sin fader och styvmoder Kerstin Andersdotter med hugg och slag. Nu var Jacob Merser tillstädes vid Rätten, med gråtande tårar har han förhållit sig allvarlig. Wilhelm berättade då att deras fader var så svårt sjuk i Göteborg att han inte kunde närvara.

Då frågade Rätten varför de hade hanterat sina föräldrar så hårt, varpå de svarade att herr Excellenten (deras fader) ville byta deras logement (sovplats) och transportera (fösa ut) dem från kökskammaren och till en stuga över gården, den han tillrett för dem, eftersom Herr Majoren (deras fader) med sin hustru själva ville ligga i kökskammaren, på grund av sönernas sorl och buller om nätterna. Därefter inleddes slagsmålet, där fänrik Wilhelm inte hade slagit sin fader så svårt, men hans hustru, som höll en skovel över axlarna, fick ett och annat slag samtidigt som han gav henne skällsord.

Klagoskriften innehåller flera punkter som sammanfattar vad som skedde, nämligen

1./ Fänrik Wilhelm frågade sina föräldrar ifall de ville göra dem till horungar. När fadern ville slå honom, sade Wilhelm att han inte kunde få en bättre bödel, men uti detta deltog inte Jacob.

2./ (av oklara skäl fattas detta nummer)

3./ Bekände sergeant Jacob att han tagit fadern om halsen och fört honom mot dörren, sägandes: ”Jag är en karl vuxen”, men han visste inte om att kjorteln gick sönder trots att den blivit sönderriven vid halslin-

ningen. Enligt fru Majorskan gick den sönder när båda sönerna höll sin fader på var sin sida, när han förvägrade dem att få sova i frustugan.

Bland vittnena fanns drängen Olof Siggesson, som gått och lagt sig när sönerna kom hem [till Seltorp] från Äspås, varför han inte hörde allt. Likaså vittnade drängen Sven Larsson. Båda dessa drängar hade gått in först när allt tumuldet var över. Sönerna satt då i köket och Majoren hade gått och lagt sig. Pigan Elin, som tjänar i Äspås, hade sagt till honom att det blir ont av detta, när de fått sönerna ut ur kammaren. Hon berättade också att fru Majorskan om morgonen därefter hade ridit bort till befallningsmannen.

Rätten beslöt att Arvid Jonsson i Äspås med sitt folk skulle komma inför Rätten, vilka berättade att sönerna var druckna. Även hustru Karin Andersdotter från Åsle, som befann sig i Seltorp den natten när detta hände, kunde intyga detta. Hon berättade att hon varit i Äspås om natten den 5 december och sovit i Seltorp, när Majorens söner vid midnattstid kom hem, helt obeskedliga och ropade på fru Majorskan som är deras styvmoder med flera otillbörliga och vanvördiga ord, såsom ”sakramentska futsa”. Då frågade Majoren vad de ville, när han stigit upp ur sin nattsäng, varpå de svarade honom på samma sätt. Av det skälet försökte han styra dem till sängs i en annan stuga, men de angrep honom och hade sönder hans kjortel och kramade sönder hans arm mot dörren. När frun försökte skilja dem åt, fick hon åtskilliga slag, men ett över sin vänstra axel, som blev blå och uppsvullen. Hustru Karin berättade också att fru Majorskan var så åtgången att hon aldrig trodde att frun skulle klara livet.

Arvid Jonsson i Äspås, hans hustru och folk, berättade att sönerna kom om söndagen, ty fänrik Wilhelm hade köpt en häst av honom och något av betalningen återstod, vilket han nu betalade om 8 riksdaler. Arvid visste inte var sönerna kom ifrån, ifall de inte kom från Vilske härad, då de vid pass 14 dagar hade varit borta. Han intygade också att han den gången inte hade haft öl i sitt hus, utan allenast gav dem två små bågare brännvin samt lite tobak. Under tiden talade de inte ett ord om sina föräldrar. De stannade vid pass 2 timmar, och även om Arvid bad dem stanna ville de inte bli kvar.

Margareta Andersdotter, som var Arvid Jonssons hustru, berättade detsamma som sin man, men lade till att när sönerns salige moder låg för döden [för en tid sedan] så hörde hon henne säga till sin man Majoren att han inte skulle förbanna sina barn, vilket han tidigare hade gjort och krävde att de skulle vara hörsamma och lydiga sin fader. Däremot visste varken hon eller hennes man att de skulle ha varit oense om något.

Elin Persdotter, en gammal piga i Äspås, vilken hade tjänat i Seltorp i 8 år, berättade att hon under de åren inte hade hört att det fanns någon träta mellan dem eller att sönerna fört något elakt leverne, med undantag av att de trätte och slogs när herr Majoren skulle gifta om sig. Hon sade även att 14 dagar innan sönerna kom till Äspås, när fänrik Wilhelm köpte hästen, så sade fänriken: ”Far och mor vill taga vår kammare ifrån oss”. Då svarade hustru Margareta: ”Ni få hus ändå att ligga uti. Låt dem göra som dem behagar.” Sedan hörde hon inget mer om detta. Inte heller när de kom tillbaka för att betala hästen. Hon berättade dock att hon mötte herr Majoren samma dag om aftonen, när hon varit i Seltorp och ”lånat en tunna”.

Hustru Margareta Andersdotter sade vidare att sönerna inte hade klagat för henne om kammaren, utan det var något hon råkat höra i stugan, när hon frågade sönerna varför han, Jacob Merser, om aftonen grät. Då svarade Jacob klagande att han hade mist sin moder. Hon hörde även om natten att han grät. Vidare berättade Arvid Jonsson och hans hustru Margareta att de var där hos dem på Julaftonen och Juledagen och Annandagen, men därefter har de inte talat med dem, men sönerna klagade då över att deras kammare var tagen ifrån dem.

Kerstin Persdotter, som var herr Majorens piga, berättade att när de om natten kom hem något druckna bad de pigorna stå upp och tända upp ljus, men hon hörde aldrig att de kallades horor, vilket klagoskriften påstår. Men hon menar att detta kan ha skett innan hon vaknade, för hon låg länge i spisen innan ljuset ville brinna, och när det var tänt, slocknade det 3 eller 4 gånger. De begärde att få nyckeln till kammaren, men pigan bad dem tiga, sägandes att Far och Mor ligger där, varpå Jacob sade: ”Det kan fuller då bliva väl”. Sedan gick han strax in i kammaren och frågade herr Majoren om de var horungar, och deras kläder utbäras, som för kattungar. Majoren sade då åt dem: ”Gå och lägg er, era hundsvottar”. Men hon såg inte när de stod tillsammans eller när de nappades, men hon såg när Majoren gav dem båda var sin örfil så att de föll baklänges i bänkarna, samt hörde Majoren bad Jacob tiga, vilket han svarade sig gärna vilja göra. Hon menade att alla skällsorden kom från fänrik Wilhelm. Inte heller såg hon när de var tillsammans vid den andra stugdörren, eftersom hon försökte tända ljuset. Hon hörde att fänrik Wilhelm beskyllde fru Majorskan för att ha varit orsak till grälet, vilket hon högeligen förnekade. Majoren gick då strax och lade sig. Sedan sönerna hade rökt var sin pipa tobak gick de ut i sängastugan. Strax om morgonen for de bort, men allt sedan dess har de inte återkommit. Hon säger också att fru Majorskan var blå på vänstra axeln.

Karin Nilsdotter, som var herr Majorens andra piga, berättade att när sönerna kom om natten och själva öppnat dörrklinken, bad de pigorna tända upp ljus, men hörde inte att de kallades horor, men de begärde att få kammarnyckeln. Pigorna bad dem tåga, men Jacob gick in i kammaren och frågade varför de hade kastat ut dem och deras kläder, som horungar och kattungar. Fänrik Wilhelm beskyllde sin styvmoder, att hon var vållande till grälet, vilket hon nekade till. Hon såg när Majoren gav dem örfilar, men inte när Jacob tog tag i Majoren, eftersom han strax sprang ut av rädsla, när Majoren blev ivrig. Inte heller såg hon när de i andra förstugan nappades, men hörde när fänrik Wilhelm gav fru Majorskan skällsord, men för denna anklagelse var sergeant Jacob oskyldig.

Pigorna Kerstin och Karin bekände att stugan som de skulle ligga uti var klädd med boningar, men Jacob Merser svarade att före dess hade det legat svin därinne. Vidare sade de att pigan Elin Persdotter kommit till Seltorp för att låna en tunna. Hon hade då gått ut till den lilla kammaren sägandes: ”Här är nu omvänt och upp amelarat (oklar innebörd, möjligen avses ameliorate = lindra, förbättra), de lär komma snart hem”, men Elin nekade och sade att sönerna inte var i Äspås när hon gick dit bort. Härav kan ofelbart slutas att pigan Elin hade sagt till sönerna att herr Majoren hade flyttat in i kammaren, där föräldrarna dock inte hade legat mer än en natt.

Sergeant Jacob Merser bekände att allt det som pigorna hade sagt var sant, men nekar till att de sagt något om att kammaren var tagen ifrån dem innan de kom hem. Nekar också till att han talade med pigan Elin den aftonen han var i Äspås, men bekänner att han tog sin fader om halsen och sagt de orden: ”Jag är en karl vuxen”, när linningen eller kragen i kjorteln gick sönder, men av vilken orsak han gjort detta kan han alls inte minnas. Han bekänner också att han fick en örfil så att näsan blödde.

Sergeant Jacob tillfrågades varför han inte om morgonen därefter bad sin fader om ursäkt, men han svarade att det berodde på hans oförstånd. Han bekände att han vid Juletiden velat det avbedja genom vice pastorn i Segerstad, vållarde herr Anders Victorin, men fadern var då inte benägen.

Resolution.

Rätten övervägde nogsammt denna gruvliga och påbördade beskyllning av föräldrarna på sina barn. Ärendet uppskjuts till nästa ting.

1681 den 10 sept

Ställdes för Rätten nu som på senaste ting sergeant Jacob Merser, som fliteligen framhöll att han sanningen ville bekänna. Förutom det som sagts

tidigare, men nu sade han att han bara hade angripit sin fader för att skjuta honom ifrån sig eftersom fadern hade en värja i handen, så han visste inte om även brodern Wilhelm hade hållit i fadern, ty det skedde i mörkret då styvmodern slagit till honom i huvudet. Han bekände även att fadern och brodern Wilhelm stått vid dörren och båda höll i "låsetrycket", för sonen ville in i stugan och fadern försökte förhindra honom därtill. Han berättade yttermera att brodern fällt alla de nämnda skällsorden, men det var orsakat av styvmodern, eftersom hon kallade brodern Wilhelm tjuv och skälm, men uti Majorens klagoskrift står det att orden från styvmodern blev sagda när de hanterade fadern så illa.

Rätten sade då att de dagen innan hade skickat bud till Majorens gård och begärde att han skulle komma till tinget med sin hustru och sitt gårdsfolk, men han var bortrest och Fru Majorskan vägrade att infinna sig, eftersom gårdsfolket skulle resa till Göteborg, vilket sergeanten beklagade, att föräldrarna fick avvika på detta sätt och inte ville stå till ansvar för vad de gjort.

Sedan inkallades fänrik Welam (Wilhelm) Merseur (som inte var med på föregående ting), som fick höra klagoskriften bli uppläst. Han berättade då att den natten när de kom ifrån Äspås var de "fuller druckna" och kom in i stugan och bad pigorna tända upp ljus /: men de kallade dem inte för horor :/ men pigorna sade att Far och Mor ligger i kammaren, varpå han svarade: "Hur kommer det till?" och gick strax till kammaren, hälsade och sade: "Gud bevara mig Far, huru kommer det till att ni våra saker utkastat?" Majoren svarade: "Draga tre galger i store, så tusende djävlar", och sprang strax upp ur sängen, fattade sin värja på väggen och drog ut den. Sedan kom han in i köket, men då tog sergeanten Jacob emot honom och stötte honom ifrån sig, men fänrik Wilhelm nekar alldeles att brodern Jacob inte rörde sin fader. När han, fänrik Wilhelm, ville gå uti Frustugan och lägga sig, hindrade fadern honom, fattade båda tag i "dörretrycket", när Jacob stod nära intill. I detsamma kom styvmodern och slog Jacob i huvudet. Då fattade fänrik Wilhelm skoveln ifrån henne och gick in i köket. Han nekade till anklagelsen att han hade slagit styvmodern, utan menade att hon hade fått den blånaden då hans broder Jacob skjutit henne ifrån sig sedan hon slagit brodern. Vidare nekar han till att han rört sin fader det ringaste, utan att han istället hade fått två kindpustar (smäll i ansiktet) och hans broder hade fått en, så att han föll baklänges, sägandes: "Draga Edre galge-ristare och sök ut edert möderne dit jag er förordnat det den och den tager er". Detta beklagade fänrik Wilhelm, att de sitt arv efter modern ännu inte blivit klart i Göteborg, utan efter en lång process så hade Majoren en skuld att utkräva om 220 Specie Riksdaler, till alla

fyra bröderna. Uppå frågan ifall ingen i Äspås hade sagt att kammaren var tagen ifrån dem, så nekade han och sade att de hade nyckeln med sig, men det var en kistabänksnyckel som styvmodern använde för att låsa upp dörren.

Därefter inkallades Jacob Merseur som bara hade att tillägga att styvmodern tog tag i sängpallen och annat, jämväl ”knäcke-kniven” som hon ville hugga i broderns huvud.

Så inställdes båda bröderna inför Rätten, men då nekade fänrik Wilhelm att han varken hade rört fadern eller slagit styvmodern. I lika måtto förnekade Jacob att han hade gjort det, utan att de allenast hade skjutit dem ifrån sig när fadern ansatte dem med dragen värja och styvmodern slog honom i huvudet. De medger att de 14 dagar tidigare hade varit i Äspås och, såsom pigan Elin berättat, fått reda på att föräldrarna ville ta ifrån dem kammaren, men när det sedan kom tillbaka till Äspås, sade de sig intet veta om detta.

Då berättade vice pastorn i Segerstad, vällärde herr Anders Victorin, att han varit hos herr Majoren på sönernas vägnar, för att avbedja deras fel, då han lovade med handräckning att han aldrig vidare skulle detta omtala, men det blev inte efterkommet.

Sedan nytt bud skickats till herr Majoren, att de begärdes inställa sig inför Rätten, så kom både herr Majoren och fru Majorskan, för att ställas mot sina söner. De ville inte gå ett enda ord ifrån sin inlagda klagoskrift, samt menade att fänrik Wilhelm inte hade rört fadern det ringaste, utan att det bara var sonen Jacob som detta måste bekänna. Sedan bekände fru Majorskan att fänrik Wilhelm hade slagit henne med skoveln, vilket han fortfarande förnekade. Herr Majoren berättade att fänriken då hade slagit sönder skoveln i köket, vilket han inte kunde neka till. Sedan medgav fru Majorskan att sergeanten Jacob bara hade slängt henne åt sidan, när hon hade slagit honom och dragit honom i håret när han höll om faderns hals. Det var då som hon fick ett slag över axeln av fänriken. Då menade herr Majoren att fänriken av dryckenskap inte kunde minnas att han först slog henne och träffade på kindbenet och andra gången på axeln, varpå hon svimmade gick in. Sedan sade herr Majoren att han inte hade stigit upp ur sin nattsäng om inte fänrik Jacob hade skällt så mycket mot fru Majorskan, vilket även hon besvärades av.

Karin, en ärlig änkehustru i Åsle, som av en händelse var i Majorens gård samma natt, var inte närvarande på senaste tinget, utan gjorde sin berättelse för Kronans befallningsman. Nu vittnade hon och sade att hon hörde när sönerna kom hem, vilka begärde att pigorna skulle tända upp ljus, men hon hörde inte att de kallat pigorna för horor. Då var hon

mycket förskräckt av deras hastiga inträde och de gick mot kammaren, när sönerna förnam av pigorna att föräldrarna låg där. Strax därpå började ord att kastas, vilket hon inte hörde eftersom hon låg främst utåt, en vrå i stugan. Likväl hörde hon orden "Futza, Kofza, lissa" som fänriken gav åt fru Majorskan. När han det hade sagt, fattade Majorskan kål-yxan, sägandes att hon därför vill hugga av honom "krogsbuget", alltså näsan. Hon såg inte när sonen Jacob nepsades med fadern, eftersom det skedde i förstugan, men hon såg när han kom in att kjorteln var på ena sidan utur byxorna, och att fru Majorskan hade ett stort slag, rött och blått, och på vänstra axeln och armen. Hon medger också att de var druckna.

Sedan inkallades föräldrarna och barnen, varpå de frågades om de hade något mer att berätta, men båda sidorna nekade. Eftersom de inte hade något mer att säga, återstod för Rätten att ta saken uti övervägande.

Herr Majoren och fru Majorskan kom inför Rätten och fällde en förbön för sina barn, om de kunde bli förskonade.

Rationes.

1./ Att fänrik Wilhelm har slagit sin styvmoder, kan inte Rätten värja honom för 1.) efter egen bekännelse att han har tagit skoveln ifrån henne, sedan hon slagit brodern, sägandes: "Du slog min broder, som en lättfärdig". 2.) Han själv slog sönder det stycket 3.) ingen annan än han och Majorskan har hållt skoveln i handen, och 4.) fru Majorskan gör sergeant Jacob alldeles fri i detta, vilket visar att det oundvikligen måste ha varit han som slog.

2./ Såsom fänrik Wilhelm bekänner och som av vittnen är bekräftat, har han givit sin styvmoder åtskilliga skällsord, som Rätten bedömer som bannor och föreslår det straff som Guds lag därom uttrycker.

3./ Sonen Jacob kan inte befrias från det straff som lagen kräver, eftersom han har gjort våldsamt motstånd och tillade orden: "Jag är en karl vuxen", vilket uttalades av ondska, arghet och ett olydigt hjärta, varefter han efter egen bekännelse tog sin fader om halsen, varav skjortkragen gick sönder när han nappade fadern hårt.

4./ Föräldrarnas utgivna hugg mot barnen kan inte läggas till saken, på grund av barnens stora förseelsers skull och de stora privilegier som Gud har benådat föräldrar med.

Guds lag befaller uttryckligen i sådana mål att den som Fader och Moder bannar, ska döden dö. En självvärdig och ohörsam son ska stenas ihjäl. Av dessa skäl kan denna Häradsrätt icke annat sluta, än att bägge bröderna fänrik Wilhelm och sergeant Jacob Merser för sina grova förövalade handlingar mot sina föräldrar, ska döden dö. Domen hemställs den

höglovlige kungliga Hovrättens högvisa omprövning, ifall de kunna ge dem någon förskoning.

Göta Hovrätts dom den 11 och 19 nov 1681

(Under ärende nummer 14 i Göta Hovrätts protokoll för detta år, upptogs och behandlas hela det ovannämnda fallet mycket ingående på nytt, vilket inte är medtaget här. Eftersom Göta Hovrätts ledamöter inte var eniga i sitt beslut, ledde det fram till en votering.)

Göta Hovrätts voteringslista

Gabriel Gyllengrip	att den yngre brodern Jacob bör mista livet och Wilhelm relegerad på 6 års tid.
Gustav Örnewinge	att Jacob bör mista livet och Wilhelm relegeras "in perpetuum" (för alltid).
Gustav Zwekfeldt	att Jacob bör mista livet och Wilhelm relegeras "qvoad dies vita patris" (så länge han lever).
Harald Strömfeldt	dömer dem bägge till exil på 6 års tid, dock ska de först här hemma sitta i fängelse, på vatten och bröd, en månad.
Nicolaus Sparrman	att de bägge relegeras och inte får återkomma till riket så länge som fadern lever, samt mister all arvsrätt efter honom, som istället går till de andra barnen som sin fader med vörndnad har gått tillhanda.
Lars Torpad	dömer dem bägge "in perpetuum exilium" (till evig landsförvisning).
övriga 5 personer gemensamt	att de bägge är värda att mista sina liv och de till döden döms, men att saken hemställs till konungen.

Göta Hovrätts dom, efter rannsakingen den 11 och 19 nov 1681, presenterades och upplästes den 2 jan 1682

En dom från Gudhems härad, över fänrik Wilhelm och sergeant Jacob Merse, vilka med ord och gärningar överdådigt har överfallit sin köttslige fader och herr Majoren Jacob Merse och styvmoder hustru Kerstin Andersdotter, och därför av tingsrätten dömts till döden.

Resolution. Wilhelm och Jacob Merser döms till ett välförtjänt straff, andra överdådiga och vanartiga barn till sky och varning, varför de ska halshuggas.

Kungligt brev, från Karl XI, daterat den 24 dec 1681

CARL medh Guds nåd Sveriges, Götes och Vendes konung, Storfurste till Finland, hertig uti Skåne, Estland, Livland, Karelen, Bremen, Verden, Stettin, Pommern, Kassuben och Venden, furste till Rügen, herre över Ingermanland och Wismar, så och pfalzgreve vid Rhen i Bayern, samt till Jülich, Kleve och Berg hertig.

Vår synnerliga ynnet och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig, har vi vår troman och tjänare herr Riksdrots, president och samtliga assessorer i vår Göta Rikes Hovrätt, funnit fänrik Wilhelm och sergeant Jacob Mersers otillbörliga förhållande emot deras fader Major Jacob Merser, så grovt att det inte utan livsstraff bör beläggas, eller kunna försonas, och allenast föräldrarnas förbön kan skänka dem livet. Dock på sådant sätt att de först ska föras ut till rättsplatsen och där få höra sin dom uppläsas och göra sig alldeles beredda till döden, såsom de och ingalunda måste göra och räcka dem halsen, men att de denna nåd vederfars blott och allena för föräldrarnas förböns skull, men på grund av den förargelse de förorsakat måtte de få ett offentligt straff så att alla ser hur vi så grova synder vill avstraffa och att vi endast för föräldrarnas skull benådar dem livet.

Sedan de undergått uppenbar och exemplarisk kyrkostraff, ska de antingen förvisas riket i tre års tid, eller utföra arbete vid Marstrands fästning, vilket deras föräldrar får vara med att besluta om, men inte de själva.

Datum Kungsör den 24 dec år 1681.

Carolus

Olof Nilsson – tidelag (1685)

1685 den 24 febr

Frammanades drängen Olof Nilsson vid Dagsnäs, som är beskylld av fägårdspigan Elin Persdotter för att ha bedrivit tidelag med en röd ko på Dagsnäs åtta dagar före Mikaelsmässan år 1683. Pigan berättade att när gärningen var gjord, ska kokerskan hustru Brita, som numera håller till i Härlunda i Skånings härad, strax ha mött fägårdspigan och frågat var drängen Olof befann sig. Elin svarade då att han var i köfåhuset och inte hos oxarna, varpå hon började gråta. Då frågade kokerskan vilken av dem som han var tillsammans med, och då svarade hon Bekela, för hon var en

van piga som mjölkade henne, varpå kokerskan sade: ”Om du visste så mycket som jag, skulle du köpa dig ett lås hos smeden i Hästhagen, om den så kostade 10 daler och sätta för din mun.” Alltså valde pigan att tiga ända fram till Juletid, då hon var i Bjärka kyrka och fått höra när mästern Sven Brodd predikade om syndare. Då blev hon förskräckt och började gråta. Hon blev så rädd att hon skulle komma till helvetet, om hon denna synd förteg, eftersom prästen hotade alla syndare. Sedan berättade hon allt om denna grova synd för gårdsfogden Claes Olofsson på Dagsnäs, som sedan gick vidare till länsman.

Pigan berättar vidare hur gärningen gick till, att när han hade mjölkat och burit in mjölken, gick han tillbaka till fähuset och satte sig i ett tomt bås, där en slaktad ko var förvarad i det tredje båset på höger hand. Pigan hade bommat igen fähusdörren efter sig och satt sig i båset och borstade på ett vitt kläde som hon hade i sitt knä i mörkret, dock kom det in lite ljus genom två gluggar vid kalvarnas bås. Då kom drängen och steg in genom fähusdörren och ropade: ”Fäsulla, är du här?”, vilket namn missbehagade pigan, varför hon inte ville svara. Då ställde han dörren lite på glänt och satte en stake eller ett yxskaft mellan tröskeln och dörren. Sedan steg han på vänster hand till den röda kon som stod i tredje båset, upplyfte (*Salva reverentia* = rädda vördnaden) svansen och satte den under sin vänstra arm, medan han fick ut sin hemliga tingest och verkställde den fula gärningen, varvid pigan blev så livrädd att han skulle upptäcka henne, att hon svepte sin svarta kjortel över det vita klädet i knäet, så att hon inte skulle kunna bli sedd. Där satt hon alldeles stilla gentemot hans rygg, medan han den leda gärningen utförde, men det var inte mer än vid pass två breda taljor mellan henne och honom över fähusgolvet. Sedan gick han bort och lämnade dörren efter sig i sitt förra skick, varefter även pigan gick ut därifrån, men det var då som hon träffade kokerskan på fägården. Därefter gick hon in i barnkammaren och satte sig för att gråta, då allt folket frågade varför hon grät, men kokerskan bad henne att tiga. Hon grät eftersom hon hade kon mycket kär och för syndens skull. Pigan berättade att kon under tiden hade råmat och drönat efter honom, som om den ville riva ner båset.

Denna piga kom därifrån vid Mikaelsmässotid år 1683, då saken bara var känd av henne och kokerskan, men kom tillbaka till herrgården näst förledne Mikaelsmässotid 1684. Då fick inte folket, utan bara kalvar och katter, njuta av kons mjölk, sedan pigan återkom för andra gången. Under tiden hade även Olofs syster Karin Nilsdotter ha lärt känna Olofs gärning, och hon gav då pigan Elin en halsduk och en ”niupa” ull samt bad henne tiga, för då skulle hon även få en knöpplad huva och ett blågarnsförkläde.

Olof Nilsson som tidigare hade varit anklagad för lönskaläge, och pliktat därför, nekade alldeles inför denna grova anklagelse. Han menade att hon ljög för att komma åt honom, ty hans salige herre hade befallt honom att slå fägårdspigan, vilket han också hade gjort, eftersom hon hade låtit boskapen få skada höet ute på ängen anno 1683, när det var höskörd. Då lovade hon honom att betala igen och hämnas sin harm på honom. Således vittnade hon av avund, vilket folket på gården kunde intyga. Pigan nekade inte till att hon sagt detta, att han skulle få lön för det han gjorde, för hon visste inte att det skett på deras salige herres befallning, men att hon aldrig skulle kunna tänka sig att ljuga så om drängen. Rätten såg då att drängen vek undan och flackade med blicken, medan pigan grät och på inget sätt vek undan med blicken och hade en sannfärdig hållning. Dessutom var hennes berättelse sammanhängande och saknade brister. Detta övertygade häradsnämnden att drängen hade burit sig åt på detta sätt med kon, likt en fargalt på en sugga. Därför fann Rätten det skäligt att slå drängens båda händer i handklovar, och hänga honom på vägen där profossen började slå på honom. Då bad han dem hålla upp och erkände att han hade gjort det, varmed de förde in honom till Rätten igen. Då erkände han att han hade närmat sig kon, men eftersom den inte stått stilla, hade han inte kunnat genomföra sin gärning. Då återfördes han till profossen, men skyndade sig att erkänna att han hade gjort det en enda gång.

Kyrkoherden värdige och vällärde herr Jon i Stenstorp, så väl som kaplanen värdige och vällärde herr Anders Falk, tog honom i ensligt förhör, varefter de berättade för Rätten att han hade bekänt att han hade haft umgänge med en ko vid namn Rödblecka, vid tre tillfällen. Detta erkände han också inför Rätten.

Beslutet från Rätten blev att drängen Olof Nilsson har bekänt sig ha bedrivit tidelag tre gånger med en ko. Då dömde Rätten honom, tillika med kon, att mista livet och i eld brännas.

Nils Larsson – tjuveri (1697a)

1697 den 12 juli

Denna dag ställde länsmannen vällärde Lars Gunnarsson samt bonden Lars Andersson i Holmängen i Gudhems gäll, inför Rätten soldaten under Generalmajorens och Överstens Högvälborne herr Nils Strömbergs kompani, Nils Larsson benämnd, tjänande för Nolgården i Ugglums rote. De anklagande honom för stöld hos ovannämnde bonde Lars Andersson i

Holmängen, vilken stöld tjuven erkände, och av nämnden blev värderad såsom följer, nämligen

3 stycken ostar ungefär om 16 mark, à 2 öre silvermynt,	
Ett stycke fläsk till 1 #,	1 daler 13 1/3 öre
4 stycken gåsfläsk à 4 öre,	16 öre
Fårkött torkat 1 # - 26 2/3 öre silvermynt	
20 stycken kakor à 1 öre silvermynt	20 öre
4 stycken julkakor à 1 1/5 -	5 1/3 öre
Kokmjöl 3/4 skäppa	24 öre

(# = tecknet har använts för att markera skålpund à 0,425 kg)

Allt detta bekände soldaten och beklagade att han av "Hin Onda" (djävulen) blivit förförd till denna synd och gärning, vilket han nu så mycket mer beklagar eftersom han en gång tidigare har begått en slik (liknande) synd och därför blivit lagligen avstraffad, vilken nämnden kunde bekräfta.

Bonden Anders Larsson i Holmängen medgav att han hade fått tillbaka sina bortstulna matsaker, som värderats till 5 daler 9 öre silvermynt, undantagandes 3 eller 4 kakor. Så ställdes till Rättens prövande vad straff som soldaten kan ha förtjänat för denna sin gärning. Rustmästaren under Generalmajor Strömbergs kompani, manhaftige Björn Esping och korpral välborne Christopher Lilliehöök berättade, att denna soldat åtskilliga gånger tidigare, både för stöld och annan vanart blivit dömd och avstraffad vid Krigsrätten. Särdeles ska han för 3 à 4 år sedan, vid Generalmönstringen på Höjentorp, blivit straffad för att han hade stulit en matsäck från sin korpral, men han ska också ha stulit en galt från bonden Erik i Forentorp. Jämväl blev han anklagad att ha stulit från kaplanen i Vilske-Kleva, herr Anders Lindelius, all hans sommarföda, till vilket, såväl som det förra, soldaten nekade till.

Sylvester Enander på Stora Bjurum berättade, att denna soldat ska jämväl ha velat stjäla säd hos bonden Anders Larsson i Korsgården i Ugglum, där han hade varit och arbetat. Om natten steg han upp och löste upp en säck som stått i bänken, men pigan vaknade därvid och fann honom där ståendes, havandes med sig sin klädsäck, uti vilken han hade tänkt lägga säden, men pigan slog honom i skallen med en kavel, så att han föll till golvet. Jämväl ska han ha stulit en slipsten på Islanda, så också ett par jul-ringar i Ljustorp, förutom mycket annat smått, som han ska ha rappat med sig varhelst han har vistats. Även hans hustru, som var lik honom, var med i dessa gärningar, men hon är nu inte tillstädes och tjuven kan inte heller bringas till bekännelse av de stölder som han nu beskylls för. Därför kunde saken inte avslutas denna gång.

Som det berättas, att han nu för tredje gången har begått stöld, och man därom icke så fullkomligen är förvissad, då blev tjuven Nils Larsson, under Kronorättarens förvar, skickad till Kronofängelset till dess att yttermera rannsaking häröver kan genomföras.

1697 den 22 okt

Soldaten Nils Larsson i Nolgården i Ugglum rannsakades angående den stöld som utförts vid åtskilliga tillfällen, men han hävdade att han inte hade stulit mer än vad han hade bekänt vid det föregående tinget, förutom den stöld som han var skyldig till på Stora Bjurum, vilken skedde 3 eller 4 år tidigare. För detta är han redan straffad, liksom den stöld han gjorde vid Kungliga Mon vid Höjentorp, då han stal en matsäck från sin kamrat. För detta har han redan blivit dömd och bestraffad vid regementsrätten.

Den före detta mönsterskrivaren samt åtskilliga närvarande underofficerare berättade att denne Nils Larsson hade blivit straffad vid regementsrätten många gånger på grund av sin odygd, förutom den gången som han stal en matsäck av sin kamrat, men han ville inte vidkännas något av detta, med undantag av något som han stulit av bonden Jöns Håkansson i Islanda, vilket bonden återfått och som var värderat till 4 öre silvermynt.

Därtill har han stulit ett par fingerhandskar av bonden Bengt Olofsson i Haketorp, vilka har påträffats hos tjuven och är nu återlämnade till ägaren, vilka värderas till 6 öre silvermynt. Soldaten Nils Larssons hustru, som vid det senaste tinget anklagades tillsammans med honom och visade sig ha varit delaktig, kunde inte närvara eftersom hon en tid har varit mycket sjuk, men Nils menade att hon aldrig hade varit med honom och stulit något. Hon ska ha jämrat sig högeligen över den stöld som Nils Larsson i Holmängen har gjort, då det blev känt för henne och Nils kom hem med tjuvgodset.

Nämnden såväl som tingsallmogen, gav Nils Larsson det omdömet att han omöjligen kan vistas någonstans, utan att han något måste stjäla. Hos honom är det medfött så att inget straff kan ändra på detta och medföra någon förbättring. Då berättade kronorättaren Bryngel Larsson, som förde hit tjuven från kronofängelset, att när de var på väg med fången och anlände till kocken mästare Gabriel i Högetomt i Valle härad, för att de skulle få fångskjuts, så har både rättsaren såväl som fången fått sin förplägnad där. Trots att fången hela tiden hade sina handklovar på sig, så lyckades han med en hand, medan han satt på en kista och fick mat, att stjäla en huva som tillhörde kockens tjänstepiga, ett armkläde, och lite tråd och en nål som låg tillhoppa på kistan, vilket blev återfunnet här på tinget hos tjuven. Innan dess hade tjuven med fasliga eder bedyrat sin oskuld. Tjuven erkän-

de att denna berättelse var sann och beklagade att han hade gjort så. Sedan bad han om att få bli förskonad från dödsstraffet, för sina barns skull, eftersom de ännu är unga och späda. Han har fyra barn, varav den äldsta är 12 år, den senare 10 år samt det tredje 8 år, men det yngsta är lite mer än 1 år. Allmogen och nämnden berättade att barnen är lika sina föräldrar, nämndandes åtskilliga tjuvstycken, som äldsta sonen och dottern har begått. Genom detta påvisade Rätten för tjuven hur oviktig han var för sina barn, i det han lärt dem sitt syndiga och förargeliga leverne, till vanart och odygd och ingen gudsfruktan eller ärbarhet. Därför skulle det vara så mycket nyttigare för dem ifall han kom ur deras väg och fick sitt välförtjänta straff.

Rättens beslut är att döma honom till galgen.

Göta Hovrätts dom via konungens beslut

Alldenstund tjuven Nils Larssons egen bekännelse finns, det han tidigare en gång pliktat för, efter Tingsrättens dom för stöld, samt åtskilliga gånger, både för stöld samt sin vanart och odygd, blivit dömd och avstraffad vid Krigsrätten. Därav har han inte alls bättrat sig, utan framhärdat i samma odygd och stulit på åtskilliga ställen. Denna tjuv är så vanartig och odygdig att allmogen och Nämnden utlätit sig att han aldrig lär kunna hålla sig från stjälandet, det han nogsam visat. Därmed blir Tingsrättens dom godkänd och gillad, varmed han döms till döden.

Men eftersom Hans Kungliga Majestäts allernådigaste vilja och befallning är, att slika mål, som angå tjuvar som ska straffas till livet, ska Hans Kungliga Majestäts i underdånighet refereras (informerar), alltså blir denna sak nådigt underställd Konungens behag och gottfinnande.

Göta Hovrätt

Anno 1698 den 18 Januari.

Efter den Kungliga Majestäts allernådigaste beslut av den 11 januari, över detta kriminalmål.

Resolution Regia (kungligt beslut) över tjuven Nils Larsson att han för sin grova synd och odygd, androm till skräck och varnagel, samt sig själv till välförtjänt straff, ska upphängas.

Jacob Svensson – tjuveri (1697b)

1697 den 18 okt

Så ställde länsmanen, vällärde Lars Gunnarsson, soldaten under Majorrens, Högvälborne Greve Caspar Sporlings kompani, Jacob Svensson vid namn, inför Rätten och anklagandes honom för åtskilliga stölder här i häradet, till vilken ”tillwitelse” (anklagelse) tjuven till största delen nekade. Dock medgav Jacob Svensson att han, tillsammans med soldaten Mats Svensson, under ovannämnda kompani, bortstulit efterskrivna saker från bonden Måns Persson i Backgården (det står Bäckagården i Hovrättens kopia) i Rådene, vars värden blev fastlagda av nämnden, nämligen:

En röd klädeströja	2 –
En röd klädeskjortel	4 –
En grön dito	4 –
2 par bohandskar	1 –
1 st förkläde av ”rask” (tunt, kyprat ylle)	1 –
6 st fällberedda skinn à 16 öre	3 –
5 mark* ull à 5 öre silvermynt	– 25
4 mark* lin à 5 öre	– 20
1 förkläde av lärft	– 8
1 st lärftsskjorta	1 –
2 st lärftshalsdukar	– 8
2 st huvudkläden	– 24
1 st snörliv av rött ”överkif”	– 24
1 st liten tennbägare	– 6

*(1 mark = 210 gram)

Därtill medgav Jacob Svensson att han tillsammans med den unge soldaten Börje Gustavsson, på Hornborga gårde, hade bortstulit 28 nekar råg, av vilka Jacob behöll 14 och Börje 14 av nekarna, blivandes samma 14 nekar av nämnden värderade till

– 24

Därtill medgav Jacob att han hos sin rotebonde Hindrik Nilsson i Bäl-taregården i Bolum bortstulit 15 stycken rågkakor à 1 öre silvermynt.

– 15

Ett stycke av en ”Jstra”

– 4

Dessutom medgav soldaten Jacob Svensson att han, tillika med soldaten Mats Svensson hade stulit en gammal järngryta från gästgivaren i Bo-

lum, vilken de strax lämnade tillbaka till ägaren, men denna gryta blev värderad till 12 öre.

Därtill anklagades tjuven Jacob Svensson för åtskilliga stölder, men han nekade alldeles att han hade begått någon mer stöld, förutom att han för 4 år sedan i Kåkindes härad hade stulit ett får från en torpare under Ryd, för vilken stöld han är lagligen dömd och avstraffad.

Därtill för 2 år sedan har han stulit ett får i Valle härad, från åbon i Simatorpet (Såntorp i Eggby socken ?), för vilken stöld han jämväl är lagsökt och kroppsligen avstraffad.

Jacob Svensson ställdes på nytt inför Rätten och förmanades till sanningens bekännelse, särskilt att han måtte bekänna den stöld som bonden Jon i Ballkälla (nuvarande Bankälla i Värings socken) anklagade honom för. Denna bonde blev bestulen för något mer än ett år sedan, varvid han miste både kläder och matsaker, övertygades soldaten Jacob av bonden, att han tidigare hade stulit ett par järnskodda hjul i Hunnekulla i Vadsbo härad och något bröd i Greby i Vadsbo härad, vilket Jacob Svensson erkände, men sade sig ha blivit förlikt med dem som hjulen och brödet mist, eftersom de hade återfått det stulna.

Till den övriga stölden i Ballkälle nekade Jacob alldeles, vilken icke heller på något sätt Jacob Svensson kunde överbevisas.

Resolution.

Såsom soldaten Jacob Svensson är lagsökt och avstraffad två gånger för stöld och sådant straff inte har medfört någon bättring hos honom, utan han nu för tredje gången kommit inför Rätten, förutom den stöld som han dessutom begått, för vilken han icke är lagsökt, än mindre avstraffad, då anstår det inte denna Häradsrätt att förskona Jacob Svenssons liv, utan att utdela dödsstraff i enlighet med den kungliga straffordningen samt döma honom till Galge och Gren. Men denna rannsaking och dom underställs ödmjukeligen den Kungliga Hovrättens yttermera högrättvisa omprövning.

1697 den 7 dec – Göta Hovrätts sammandrag från flera härader

Trenne rannsakingar, från Gudhems och Vassbo härader samt en dom från Gudhems härad, över soldaten Jacob Svensson, som frivilligen tillstått att han har stulit allt sedan barndomen. Uti Valle härad år 1687, dömdes han till penningböter, för ett par nya järnskodda hjul som han stal. Målsäganden har fått tillbaka dem samt sin andel av böterna. Sedermera har benämnde Jacob Svensson, efter egen bekännelse, för 4 år sedan i Kåkindes härad och i Valle härad för 2 år sedan blivit avstraffad för stöld, dock har

han inte låtit påskina någon bättring. Tvärtom har han tillsammans med soldaten Mats Svensson stulit åtskilliga slags kläder från Måns Persson i Bäckgården i Rådene, till ett värde av 19 daler 15 öre silvermynt, samt tillika med soldaten Börje Gustavsson stulit 28 nekar (kärvar) råg av åkern på Hornborga gårde, därav behållit 14 stycken värderade till 24 öre silvermynt samt från sin rotebonde (den bonde som ansvarade för den rote i bygden, vilken bekostade soldatens uppehälle) 15 stycken råg-nekar, samt ett stycke av en ”Jstra”(?), till ett värde av 19 öre silvermynt. Tillsammans med ovannämnde Mats Svensson, stal han en gammal järngryta från gästgivaren i Bolum, värderad till 12 öre silvermynt, så att allt detta tillhopa blir 21 daler 12 öre silvermynt. Av detta skäl dömdes han till döden av Gudhems Häradsrätt, i enlighet med den kungliga straffordningen, men saken har underställts den Kungliga Hovrätten.

Göta Hovrätts dom via konungens beslut

Tingsrätten har dömt honom till döden enligt 1653 års straffordning, eftersom den som 3:e gången beträdes med tjuveri ska dömas till döden. Men Hans Kungliga Majestäts allernådigaste vilja är att de mål som berör tjuvars straffande till livet, ska prövas av Hans Kungliga Majestät, varför denna sak hemställs Eders Kungliga Majestät.

Göta Hovrätt

Anno 1698 den 18 Januari.

Efter den Kungliga Majestäts allernådigaste beslut av den 11 januari, över detta kriminalmål.

Resolution Regia (kungligt beslut) över tjuven Jacob Svensson att han ska för detta sitt grova och framhärdeliga tjuveri, andra vanartiga personer till skräck och varnagel, och sig själv till välförtjänt straff upphängas.

* * * * *

* * *

*

REGISTER över ortnamnen

Ortnamnen har sorterats häradsvis, men städerna har samlats för sig. Gårdsnamn inom byarna har inte medtagit, utan registret omfattar byar och ensamliggande gårdar. Efter årtalet anges vilken typ av brott som berörs, vilka är indelade i grupperna:

M&D	Mord och Dråp
BA	Barnamord
SJ	Själv mord
OT	Otukt
ÖV	Övrigt

Socken   *By, Gård*   *Årtal och typ av brott*

GUDHEMS härad

Bjurum (se Hånger och Mårby)

Bjärka	Bjärka	1647a OT, 1671 OT, 1702 BA
Bjärka	Stora Brestorp	1671 OT
Borgunda	Assartorp	1665M&D
Borgunda	Borgunda	1642b ÖV, 1643a M&D, 1654a M&D, 1665 M&D, 1681 M&D, 1697 SJ
Borgunda	Knölen	1631a OT, 1643a OT
Borgunda	Lilla Borgunda	1681 M&D, 1689 BA, 1705b SJ, 1708 BA
Borgunda	Ljusuningsbacken	1697 SJ
Borgunda	Ubbatorp	1650a M&D, 1658 BA
Borgunda	Östtorp	1650 ÖV
Broddeatorp	Åketorp	1632 M&D
Brunnhem	Brunnhem	1628b OT, 1629 ÖV, 1653 OT, 1656 OT, 1681 M&D, 1685 SJ, 1699b SJ, 1708 M&D
Brunnhem	Käringebo	1635a OT
Brunnhem	Nygård	1635a OT
Brunnhem	Skålsbo	1632 M&D
Brunnhem	Stämmestorp	1628b OT

Dala	Borgatorp	1652a M&D
Dala	Boskog	1698b M&D
Dala	Dala	1604a M&D, 1619 BA, 1621 M&D, 1635c OT, 1637 , 1638c OT, 1638d OT, 1641 BA, 1642b ÖV, 1645b OT, 1658 BA, 1658b OT, 1665 M&D, 1681 M&D, 1692 M&D, 1697 SJ, 1698b M&D
Dala ?	Hålan	1614 M&D
Dala	Häggatorp	1641 BA
Dala gäll	Ramstorp	1705a SJ
Edåsa ?	Sefasttorp (Sevatorp?)	1641 BA
Friggeråker	Dotorp	1681 M&D, 1690 SJ
Friggeråker	Friggeråker	1621b M&D, 1641 ÖV, 1642 M&D, 1708 M&D
Friggeråker	Jättene	1681 M&D, 1689 BA, 1691a M&D
Friggeråker	Marjarp	1621b M&D
Friggeråker	Tåstorp	1681 M&D
Friggeråker (Falköpings västra)	Bestorp	1641 ÖV, 1658 BA, 1681 M&D, 1690 SJ
Friggeråker eller	Östra Tunhem	
	Tåstorp	1614 M&D
Gudhem	Forentorp	1635b OT, 1697a ÖV
Gudhem	Gudhem	1614 M&D, 1668 BA, 1681 M&D, 1682 SJ, 1702 BA, 1706 BA
Gudhem	Holmängen	1614 M&D, 1635b OT, 1697a ÖV, 1650b M&D
Gudhem	Ingatorp	1635 M&D
Gudhem	Lilla Hällestorp	1650a M&D
Gudhem	Stora Hällestorp	1650a M&D
Gudhem	”Tillacka” (?)	1668 BA
Hornborga	Fjällåkra	1632 M&D
Hornborga	Hornborga	1628a OT, 1632 M&D, 1643b OT, 1663 BA, 1681 M&D, 1685 SJ, 1692 M&D, 1697b ÖV
Hornborga	Kåxtorp	1632 M&D
Håkantorp	Håkantorp	1638a OT, 1691b M&D, 1702 BA
Håkantorp	Högen	1624 M&D, 1691b M&D
Håkantorp	Ullstorp	1652a M&D
Håkantorp	Äspås	1638a OT, 1681 ÖV

Hånger	-	1706 BA
Hånger	Bogstena	1650b M&D
Hånger	Hånger	1702 BA
Hånger	Jutatorpet	1650b M&D, 1691b M&D
Hånger	Ljustorp	1650b M&D, 1697a ÖV, 1702 BA
Hånger	Stora Bjurum	1691b M&D, 1697a ÖV, 1702 BA
Högstena eller Vilske-Kleva	Anfasttorp	1643b M&D
Högstena	Högstena	1653 OT, 1654b M&D, 1662 M&D, 1689 BA, 1708 M&D
Högstena	Rearstorp	1637 OT, 1646b OT, 1649b M&D, 1654b M&D
Ljunghem	Jonstorp	1629 BA
Ljunghem	Ljunghem	1631b OT, 1634 M&D, 1638 M&D
Mårby	Bronäs	1648 OT
Mårby	Dagsnäs	1685 ÖV
Mårby	Mårby	1650 BA
Rådene	Hökeberg	1672 M&D, 1675 M&D, 1689 BA
Rådene	Kivenäbben	1675 M&D
Rådene	Rådene	1621a OT, 1642a ÖV, 1649 BA, 1672 M&D, 1675 M&D, 1682 SJ, 1689 BA, 1697b ÖV
Rådene	Rävekullen	1689 BA
Segerstad	Segerstad	1630 M&D, 1632 M&D, 1651 ÖV, 1681 M&D, 1681 ÖV, 1685 SJ, 1692 M&D, 1696 SJ, 1707 M&D
Segerstad	Seltorp	1681 ÖV
Segerstad	Torpa	1681 M&D
Sjogerstad	Loringa	1645a OT, 1646a OT, 1647b OT, 1689 BA
Sjogerstad	Regumatorp	1638b OT, 1652b M&D, 1675 M&D
Sjogerstad	Sjogerstad	1620 OT, 1621b OT, 1665 M&D, 1672 M&D, 1689 BA, 1698a M&D, 1699b SJ, 1707 SJ, 1708 M&D
Stenstorp	-	1656 OT
Stenstorp	Ranstad	1665 M&D, 1681 M&D, 1708 M&D
Stenstorp	Stenstorp	1652a OT, 1656 OT, 1658b OT, 1667M&D, 1685 SJ, 1685 ÖV, 1708 M&D, 1712 M&D

Sätuna	Båltorp	1668 BA, 1675 OT, 1691b M&D, 1692 M&D
Sätuna	Sätuna	1632 M&D, 1691b M&D, 1692 M&D
Sätuna	Veka	1691b M&D
Södra Kyrketorp	Kyrketorp	1652a OT, 1685 SJ, 1708 &D
Torbjörntorp ?	Bökebo (Backabo?)	1619b OT
Torbjörntorp	Balltorp	1621b M&D, 1691b M&D, 1699a SJ
Torbjörntorp	Berga	1699a SJ
Torbjörntorp	Stora Berg	1699a SJ
Torbjörntorp	Torbjörntorp	1621b M&D, 1641 ÖV, 1681 M&D, 1691b M&D, 1699a SJ
Ugglum	Haketorp	1697a ÖV
Ugglum	Islanda	1697a ÖV
Ugglum ?	Karlstorp	1643b M&D
Ugglum	Kartberga	1702 BA
Ugglum	Näs	1702 BA
Ugglum	Rödesten	1643b M&D
Ugglum	Ståltorp	1635 M&D, 1643b M&D, 1652c OT
Ugglum	Ugglum	1639 BA, 1652b OT, 1697a ÖV, 1702 BA
Valtorp	Rössberga	1691b M&D
Valtorp	Svartesjö	1654b M&D
Valtorp	Valtorp	1621b M&D, 1652a M&D, 1675 OT, 1689 BA
Valtorp	Åkarp	1621b M&D
Valtorp	Åstorp	1621b M&D, 1654b M&D
Öja	Öja	1658b OT
Östra Tunhem	Tunhem	1604b M&D, 1656 OT, 1658a OT, 1668 BA
?	Bortem(?)	1632 M&D
?	Hästholmen	1638 M&D
?	Råska kvarn	1682 SJ
?	Siggetorp	1698a M&D
?	Stora Boda	1698b M&D

BARNE härad

Essunga	Essunga	1639 BA
Lekåsa	Bragnum	1658 OT

FRÖKINDS härad

Brismene	Brismene	1651 ÖV
Värkumla	Vårskäl	1699a SJ

GÄSENE härad

Säm	Säm	1658 OT
-----	-----	---------

KINNE härad

Holmestads	”Hulri” (Björkhålan?)	1663 OT
------------	-----------------------	---------

KÅKINDS härad

Kyrketorp, Norra

	Skultorp	1630 M&D, 1675 M&D
Ryd	Ryd	1697b ÖV
Skövde	Havstena	1698b M&D
Sventorp ?	Björstorp	1621a OT
Varola	Varola	1634 M&D
Våmb	Våmb	1689 BA
?	Hjulsberg	1675 OT

LASKE härad

Larv eller Ullene (Laske eller Vilske hd)

Finnestorp	1682 SJ
------------	---------

REDVÄGS härad

Blidsberg	Blidsberg	1699a SJ
Böne	Böne	1635c OT
Liared	Blekhult	1635c OT

SKÅNINGSS härad

Härlunda	Härlunda	1685 ÖV
Härlunda	Skrelunda	1642 M&D
Kvänum	Kvänum	1650b M&D
Skara	Göotala	1663 BA, 1668 BA, 1671 OT
Slöta eller Saleby (Vartofta eller Skånings hd)		
	Saleby	1712 M&D
Synnerby	Holmetorp	1692 M&D
Vinköl ?	Solaberg (Solberga?)	1643b M&D

VALLE härad

Bolum	Bolum	1697b ÖV
Bolum	Bjällum	1621 M&D, 1668 BA, 1692 M&D
Bolum	Hov	1632 M&D
Broddetorp	Broddetorp	1692 M&D
Eggby	Höjentorp	1629 ÖV, 1681 M&D, 1691b M&D, 1697a ÖV
Eggby	Simatorp (Såntorp?)	1697b ÖV
Eggby	Torp	1675 M&D
Skärv	Skärv	1621b M&D, 1681 M&D
Stenum	Högetomt	1697a ÖV
Ölanda	Istrum	1652b M&D

VADSBO härad

Götlunda	Greby	1697b ÖV
Hunnekulla	Hunnekulla	1697b ÖV
Väring	Bankälla	1697b ÖV

VARTOFTA härad

Brandstorp(?)	Skinnaretorpet	1697 SJ
Falköpings Östra	Snösbäck	1691b M&D
Fridene	Fridene	1652c OT
Fröjereds gäll	Skräddarehemmet	1642a ÖV
Hömb	Grimstorp	1639 BA
Kungslena	Kungslena	1658b OT, 1681 M&D
Kymbo	Kymbo	1643a M&D
Luttra	Luttra	1681 M&D
Slöta	Falekvarna	1649b M&D
Slöta eller Saleby	(Vartofta eller Skånings hd)	
	Saleby	1712 M&D
Tiarp	Flittarp	1632 M&D, 1654b M&D, 1662 M&D
Vartofta	Vartofta	1649a M&D, 1656 OT
Velinga(?)	Ebbetorp	1697 SJ
Yllestad	Badene	1691b M&D
Åsle	Åsle	1646b OT, 1681 ÖV
Åsle gäll	-	1667 M&D

VILSKE härad

Gökhem eller Trävattna		
	Nytorp	1632 M&D
Gökhem	Härstorp	1630 M&D
Göteve	Göteve	1699a SJ

Marka	Påverås	1681 M&D
Marka	Redberga	1690 SJ
Marka	Marka	1692 M&D
Ullene eller Larv (Vilske eller Laske hd)		
	Finnestorp	1682 SJ
Vilske-Kleva eller Högstena (Vilske hd eller Gudhems)		
	Anfasttorp	1643b M&D
Vilske-Kleva	Björkehögen	1681 M&D
Vilske-Kleva	Kangsister	1681 M&D
Vilske-Kleva	Kleva	1650 BA, 1697a ÖV

STÄDER

Borås	-	1650a M&D, 1682 SJ, 1699a SJ
Falköping	-	1641 ÖV, 1642a ÖV, 1699a SJ, 1614 M&D, 1654b M&D, 1681 M&D
Hjo	-	1638 M&D
Lidköping	-	1689 BA, 1691b M&D
Mariestad	-	1689 M&D, 1689 BA, 1691b M&D
Skara	-	1638d OT, 1642 M&D, 1650b M&D, 1663 BA, 1671 OT, 1681 M&D, 1706 BA
Skövde	-	1636 M&D, 1681 M&D, 1692 M&D

*Falbygdens Hembygds- och
Fornminnesförening*

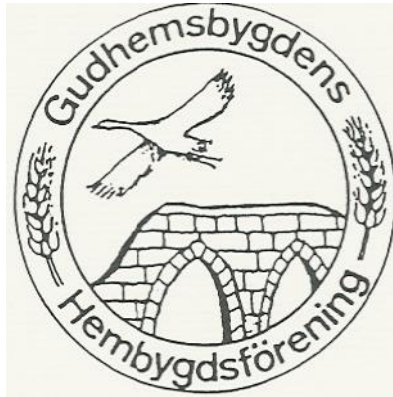
**Stöd föreningens verksamhet
genom ditt medlemskap**

SÖK ANSKAFFA NYA MEDLEMMAR!

Årsavgiften 175:- inkluderar årsskriften.

**KONTAKTA STYRELSEN
eller FALBYGDENS MUSEUM!**

*Besök vår hemsida www.falbygdensfhf.se
info@falbygdensfhf.se*

Gudhemsbygden hembygdsförening

- ✓ Ta del av vår omväxlande verksamhet
- ✓ Fyra nummer av Gudhems-Axet
- ✓ Hålla kontakt med din hembygd

Läs mer om vår verksamhet på
www.gudhemsbygden.se

Medlemsavgiften är 100 kr (år 2015)
Gör slag i saken och betala på plusgiro 371196-7,
så blir du medlem.

Gudhems hjärta
Loppis Café

På Gudhems Kungsgård

Platsen där historien blåser
runt husknutarna,
Här kan du...

Övernatta, Fynda, Fika &
Uppleva.

Skaraborg
Mellan Falköping & Skara

Norders, din lokala bokhandel sedan 1854

Välkommen till en
personlig bokhandel
med ett brett sortiment
lokal litteratur!

AKADEMIBOKHANDELN

Att läsa är att resa.